

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА**

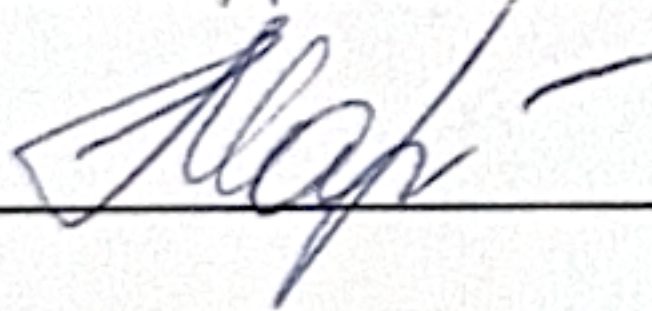
Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ТОПАЛОВА Марія Борисівна

УДК 378.091.3:373.2.011.0-051]:[37.015.31:502/504] (043.3)

**ДИСЕРТАЦІЯ
ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО
ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ**

На здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань
01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

_____ М.Б. Топалова

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Науковий керівник: **Ходунова Вікторія Леонідівна,**
доктор педагогічних наук, доцент

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Топалова М.Б. Теоретичні і методичні аспекти професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» – Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Київ, 2025.

Дисертаційне дослідження виконано на актуальну тему з обґрунтуванням необхідності задоволення соціального замовлення на професійну підготовку майбутніх педагогічних працівників для екологічного виховання дошкільників. На сучасному етапі суспільного розвитку, в умовах загострення глобальних екологічних проблем та переосмислення взаємодії людини з природним середовищем, здійснюється перехід від утилітарно-споживацької парадигми до еколого-гуманістичної, що зумовлює необхідність імплементації принципів сталого розвитку в систему взаємин «природа – людина – суспільство» та актуалізує потреби у професійній підготовці майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників з метою забезпечення ефективної реалізації стратегії і освітньої політики якості й безпеки життєдіяльності організації соціокультурних форм закладів вищої освіти для сталого розвитку України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що *уперше*:

– *визначено* аксіологічний зміст контентів правового і технічного регулювання професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників; застосовано засоби освітнього маркетингу досвіду та комерційних пропозицій надання освітніх послуг у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 012 «Дошкільна освіта», освітнього ступеня «Бакалавр»; уточнено пріоритети досвіду міжнародних практик професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників;

– *розроблено та обґрунтовано* зміст і структуру готовності педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників та критеріальний апарат (критерії – природоохоронний/ природно-ресурсний; екологічний; збалансованого природокористування; екологічної відповідальності) з метою визначення релевантності процесу організації їх професійної підготовки – готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників за рівнями (низький, достатній, високий), у обраних педагогічних умовах соціальної турбулентності; синхронізація інституційних потенціалів ЗВО; кадрового забезпечення науково-педагогічного персоналу, родин та закладів дошкільної освіти;

– *уточнено* в авторському формулюванні зміст понять «професійна підготовка майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників»; «готовність педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників»;

– *розроблено, обґрунтовано й верифіковано* модель та методику організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників;

– *подальшого розвитку* набули теорія і методика професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що:

– сформовано комплекс навчально-методичного забезпечення організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 012 Дошкільна освіта першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, які сприяють формуванню готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників;

– *впроваджено* елементи удосконалення змісту навчальних дисциплін для галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 012 «Дошкільна освіта» ОС «Бакалавр» за циклами: загальної підготовки – «Безпека життєдіяльності», «Екологія»; професійної підготовки: психолого-педагогічного спрямування – «Психологія загальна», «Психологія педагогічна», «Психологія дитяча»,

«Психологія дитячої творчості», «Педагогіка загальна», «Педагогіка дошкільна», «Педагогічна творчість»; науково-предметного спрямування – «Вступ до фаху», «Основи та методика природознавства», «Вікова фізіологія та валеологія», «Основи наукових досліджень»; вибіркового дисциплін – «Сучасні технології в дошкільній освіті», «Методика і технології соціалізації дошкільників», «Педагогічна взаємодія ЗДО з родиною» з питань екологічного виховання дошкільників, розроблено програмні результати навчання із загальними та спеціальними (фаховими) компетентностями, здатностями та готовністю майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників; дисертаційні положення підкріплено конспектами лекцій, методичними розробками для практичних занять з навчальних дисциплін (Moodle) циклів природничих, психолого-педагогічних наук, «Валеологічна та екологічна освіта дітей дошкільного віку», «Педагогічний супровід обдарованої дитини»; «Іміджіологія», «Практикум з вирішення педагогічних задач», «Технології культурно-дозвілєвої діяльності».

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що:

- сформовано комплекс навчально-методичного забезпечення організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 012 Дошкільна освіта першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, які сприяють формуванню готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників;
- впроваджено елементи удосконалення змісту навчальних дисциплін для галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 012 «Дошкільна освіта» освітнього ступеня «Бакалавр» за циклами: загальної підготовки – «Безпека життєдіяльності», «Екологія»; професійної підготовки: психолого-педагогічного спрямування – «Психологія загальна», «Психологія педагогічна», «Психологія дитяча», «Психологія дитячої творчості», «Педагогіка загальна», «Педагогіка дошкільна», «Педагогічна творчість»; науково-предметного спрямування – «Вступ до фаху», «Основи та методика природознавства», «Вікова фізіологія та валеологія», «Основи наукових досліджень»; вибіркового дисциплін – «Сучасні

технології в дошкільній освіті», «Методика і технології соціалізації дошкільників», «Педагогічна взаємодія ЗДО з родиною» з питань екологічного виховання дошкільників, розроблено програмні результати навчання зі загальними та спеціальними (фаховими) компетентностями, здатностями та готовністю майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників; дисертаційні положення підкріплено конспектами лекцій, методичними розробками для практичних занять з навчальних дисциплін (Moodle) циклів природничих, психолого-педагогічних наук, «Валеологічна та екологічна освіта дітей дошкільного віку», «Педагогічний супровід обдарованої дитини»; «Іміджіологія», «Практикум з вирішення педагогічних задач», «Технології культурно-дозвілєвої діяльності».

У першому розділі «Методологічне обґрунтування педагогічної проблеми професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників» здійснено дефінітивний аналіз тезаурусу професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників; структурно-організаційний та компаративний аналіз стану професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників в Україні та міжнародних педагогічних практик її організації.

У другому розділі «Науково-методичне та правове забезпечення професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників» здійснено аксіологічний аналіз правового і технічного регулювання професійної підготовки та розвитку майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників; впроваджено контент-аналіз та добір загально- і конкретно-наукових методологічних підходів і принципів розроблення та впровадження моделі та методики організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників; розроблено методику організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.

У третьому розділі «Розробка, обґрунтування та верифікація моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників» розроблено та обґрунтовано критеріальний апарат оцінювання рівнів готовності педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників у процесі організації професійної підготовки; розроблено, обґрунтовано та верифіковано модель організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні педагогічні працівники, екологічне виховання, екологічна освіта, дошкільники, готовність педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників, здобувачі освіти, студенти, теорія і методика педагогічних досліджень, природничі науки, природничо-наукова освіта, саморозвиток та професійний розвиток педагогів/вчителів, безперервна освіта, соціокультурне значення професійної підготовки та розвитку педагогічних працівників, освітня політика якості й безпеки життєдіяльності організації соціокультурних форм закладів вищої освіти, соціокультуралізм, європейський досвід, системний та компетентнісний підхід.

ABSTRACT

Topalova M.B. Theoretical and methodological aspects of professional training of future educators in environmental education of preschool children. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 011 “Educational, Pedagogical Sciences” – Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv, 2025.

The dissertation research was carried out on a topical issue, justifying the need to meet the social demand for professional training of future educators for the environmental education of preschoolers. At the present stage of social development, in the context of exacerbating global environmental problems and rethinking human interaction with the natural environment, there is a transition from a utilitarian-

consumerist paradigm to an ecological-humanistic one, which necessitates the implementation of sustainable development principles in the system of “nature-human-society” relations and actualizes the need for professional training of future educators in environmental education of preschoolers in order to ensure the effective implementation of the strategy and educational policy of quality and safety of life of the organization of sociocultural forms of higher education institutions for the sustainable development of Ukraine.

The scientific novelty of the results obtained lies in the fact that for the first time:

- the axiological content of legal and technical regulation of professional training of future educators for environmental education of preschoolers has been determined; educational marketing tools have been applied to the experience and commercial offers of educational services in the field of knowledge 01 Education/Pedagogy, specialty 012 “Preschool Education,” educational degree “Bachelor”; the priorities of international practices in the professional training of future educators for the environmental education of preschoolers have been clarified;

- developed and substantiated the content and structure of educators’ readiness for environmental education of preschoolers and the criteria apparatus (criteria – nature conservation/natural resources; environmental; balanced nature use; environmental responsibility) in order to determine the relevance of the process of organizing their professional training – the readiness of future educators for environmental education of preschoolers by levels (low, sufficient, high), in selected pedagogical conditions of social turbulence; synchronization of institutional potential of higher education institutions; staffing of scientific and pedagogical personnel, families, and preschool education institutions;

- the content of the concepts of “Professional Training of Future Educators for Environmental Education of Preschoolers” and “Readiness of Educators for Environmental Education of Preschoolers” has been clarified in the author’s formulation;

- a model and methodology for organizing the professional training of future educators in environmental education of preschoolers has been developed, substantiated, and verified;

- the theory and methodology of professional training of future educators in environmental education of preschoolers have been further developed.

The practical significance of the results obtained lies in the fact that:

- a set of educational and methodological support for the organization of professional training of future educators in the field of knowledge 01 Education/Pedagogy, specialty 012 “Preschool Education” of the first (bachelor’s) level of higher education has been formed, which contributes to the formation of the ability and readiness of future educators for environmental education of preschoolers;

- elements of improving the content of academic disciplines for the field of knowledge 01 Education/Pedagogy, specialty 012 “Preschool Education” educational degree ‘Bachelor’ have been introduced in the following cycles: general training – “Life Safety”, “Ecology”; professional training: psychological and pedagogical orientation – “General Psychology”, “Pedagogical Psychology”, “Child Psychology”, “Psychology of Children’s Creativity”, “General Pedagogy”, “Preschool Pedagogy”, “Pedagogical Creativity”; scientific and subject orientation – “Introduction to the Profession”, “Fundamentals and Methods of Natural Science”, “Age Physiology and Valeology”, “Fundamentals of Scientific Research”; elective disciplines – "Modern Technologies in Preschool Education", "Methods and Technologies of Socialization of Preschoolers", "Pedagogical Interaction of Preschool Educational Institutions with Families" on environmental education of preschoolers, program learning outcomes have been developed with general and special (professional) competencies, abilities, and readiness of future educators for environmental education of preschoolers; dissertation provisions are supported by lecture notes, methodological developments for practical classes in academic disciplines (Moodle) in the fields of natural sciences, psychological and pedagogical sciences, “Valeological and Environmental Education of Preschool Children”, “Pedagogical Support for Gifted Children”; “Imageology”,

“Practicum in Solving Pedagogical Problems”, “Technologies of Cultural and Leisure Activities”.

The practical significance of the results obtained lies in the fact that:

- a set of educational and methodological support for the professional training of future educators in the field of knowledge 01 Education/Pedagogy, specialty 012 Preschool Education of the first (bachelor's) level of higher education has been formed, which contributes to the formation of the ability and readiness of future educators for the ecological education of preschoolers;

- elements have been introduced to improve the content of academic disciplines for the field of knowledge 01 Education/Pedagogy, specialty 012 Preschool Education, educational degree Bachelor, in the following cycles: general training – "Life Safety", "Ecology"; professional training: psychological and pedagogical orientation – “General Psychology,” “Pedagogical Psychology”, “Child Psychology”, “Psychology of Children’s Creativity”, “General Pedagogy”, “Preschool Pedagogy”, “Pedagogical Creativity”; scientific and subject orientation – “Introduction to the Profession”, "Fundamentals and Methods of Natural Science", "Age Physiology and Valeology", "Fundamentals of Scientific Research"; elective disciplines – "Modern Technologies in Preschool Education", "Methods and Technologies of Socialization of Preschoolers", "Pedagogical Interaction of Preschool Educational Institutions with Families" on the issues of environmental education of preschoolers, program learning outcomes have been developed with general and special (professional) competencies, abilities, and readiness of future educators for environmental education of preschoolers; the dissertation provisions are supported by lecture notes, methodological developments for practical classes in academic disciplines (Moodle) in the cycles of natural, psychological, and pedagogical sciences, “Valeological and Environmental Education of Preschool Children”, “Pedagogical Support of Gifted Children”; “Imageology”, " Practicum in solving pedagogical problems“, ”Technologies of cultural and leisure activities”.

In the first section, “Methodological Justification of the Pedagogical Problem of Professional Training of Future Educators for the Ecological Education of

Preschoolers,” a definitive analysis of the thesaurus of professional training of future educators for the ecological education of preschoolers is carried out; a structural, organizational, and comparative analysis of the state of professional training of future educators for the ecological education of preschoolers in Ukraine and international pedagogical practices of its organization is carried out.

In the second section, “Scientific, Methodological, and Legal Support for the Professional Training of Future Educators in Environmental Education for Preschoolers,” an axiological analysis of the legal and technical regulation of the professional training and development of future educators in environmental education for preschoolers was carried out; content analysis and selection of general and specific scientific methodological approaches and principles for the development and implementation of a model and methodology for organizing the professional training of future educators in environmental education of preschoolers are introduced; a methodology for organizing the professional training of future educators in environmental education of preschoolers is developed.

In the third section, “Development, Justification, and Verification of a Model for Organizing the Professional Training of Future Educators in Environmental Education for Preschoolers”, a set of criteria for assessing the readiness of educators for environmental education of preschoolers in the process of professional training has been developed and substantiated; a model for organizing the professional training of future educators for environmental education of preschoolers has been developed, substantiated, and verified.

Keywords: *professional training, future educators, environmental education, eco-education, preschoolers, readiness of educators for environmental education of preschoolers, education seekers, students, theory and methodology of pedagogical research, natural sciences, natural science education, self-development and professional development of educators/teachers, continuing education, sociocultural significance of professional training and development of educators, educational policy of quality and safety of life of sociocultural forms of higher education institutions, socioculturalism, European experience, systemic and competence-based approach.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

Монографії

Кондратець І., Довбня С., **Топалова М.** Формування глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку: змістовий контекст театрального образотворення. *Педагогіка і психологія постмодернізму: цінності, компетентності, діджиталізація: колективна монографія / за наук. ред. проф. Г.Цветкової.* Aerzen: Heilberg IT Solutions UG (haftungsbeschränkt) InterGING Verlag, 2021. С. 255–277.

Статті в наукових фахових виданнях України

Топалова М.Б. Теоретичне обґрунтування педагогічної проблеми професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників. *Актуальні питання у сучасній науці.* 2024. №10(28). С. 918-929.

Топалова М.Б. Академічні аспекти професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників. *Суспільство та національні інтереси.* 2024. №6 (6). С. 265-277.

Топалова М.Б. Міжнародні практики професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників. *Наука і техніка сьогодні.* 2024. №11 (39). С.727-738.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

Топалова М.Б. Вплив театралізованої діяльності на розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку. *Матеріали Міжнародного online–марафону вітчизняних і зарубіжних дослідників, науковців, освітян, здобувачів вищої освіти та наукових ступенів, педагогів-практиків.* 27-29 вересня 2022 року, Київ, Україна. С. 175-178.

Топалова М.Б. Формування виконавської культури у дітей старшого дошкільного віку в умовах сьогодення. *Матеріали міжнародного форуму*

Модернізація педагогічної освіти у глобальному вимірі безпеки соціально-турбулентного світу/ за заг. ред. акад. В.П. Андрущенка. 16 лютого 2023 року, Київ, Україна. С. 318-320.

Топалова М.Б. Формування виконавської культури у дітей старшого дошкільного віку: філософсько-педагогічний контекст. *Матеріали X Всеукраїнської науково-практичної студентської інтернет-конференції: збірник тез.* 31 березня 2023 року, Київ, Україна. С. 609-612.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЇ.....	2
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	13
ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ	24
1.1. Дефінітивний аналіз тезаурусу професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.....	24
1.2. Структурно-організаційний аналіз стану професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників в Україні.....	51
1.3. Міжнародні педагогічні практики організації професійної підготовки педагогічних працівників до екологічного виховання	68
<i>Висновки до першого розділу.....</i>	<i>85</i>
<i>Список використаної літератури до першого розділу.....</i>	<i>87</i>
РОЗДІЛ 2. НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	113
2.1 Аксіологічний аналіз правового та технічного регулювання професійної підготовки та розвитку майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників	113

2.2. Контент-аналіз загальнонаукових та конкретно-наукових підходів і принципів для моделювання організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.....	134
2.3. Методика організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.....	154
<i>Висновки до другого розділу.....</i>	<i>179</i>
<i>Список використаної літератури до другого розділу.....</i>	<i>182</i>
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА, ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ВЕРИФІКАЦІЯ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ	191
3.1. Проектування та обґрунтування моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.....	191
3.2. Педагогічний експеримент перевірки ефективності моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.....	206
<i>Висновки до третього розділу.....</i>	<i>277</i>
<i>Список використаної літератури до третього розділу.....</i>	<i>279</i>
ВИСНОВКИ.....	280
ДОДАТКИ.....	289

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗВО – заклад вищої освіти

ЗДО –заклади дошкільної освіти

ОС – освітній ступінь

БКДО– Базовий компонент дошкільної освіти

НДРС– науково-дослідна робота студентів

МОН України – Міністерство освіти і науки України

ЄКТС – Європейська кредитно трансферна-накопичувальна система

КМУ – Кабінет Міністрів України

УДУ імені Михайла Драгоманова – Український державний університет імені Михайла Драгоманова

УДПУ імені Павла Тичини – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ПНУ імені Василя Стефаника – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ПСЗ – практичні, семінарські заняття

ПРЛ – проблемні лекції

КГ – контрольна група

ЕГ – експериментальна група

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі суспільного розвитку, в умовах загострення глобальних екологічних проблем та переосмислення взаємодії людини з природним середовищем, здійснюється перехід від утилітарно-споживацької парадигми до еколого-гуманістичної, що зумовлює необхідність імплементації принципів сталого розвитку в систему взаємин «природа – людина – суспільство» та актуалізує потреби у професійній підготовці майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників з метою забезпечення ефективної реалізації стратегії і освітньої політики якості й безпеки життєдіяльності організації соціокультурних форм закладів вищої освіти для сталого розвитку України.

Декларація Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем навколишнього середовища (Стокгольмська конференція) та План дій (англ. – Stockholm Declaration and Action Plan for the Human Environment) проголошує напрями стратегій сталого розвитку, перспектив збереження навколишнього природного середовища й збалансованого глобального механізму природокористування, правового регулювання захисту людини, гарантування якості й безпеки життя на засадах довгострокової екологічної стабільності, що є запорукою соціально спрямованих моделей екологічного виховання «молодої особистості» з метою формування позитивного сприйняття екологічної картини світу. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» вказує на необхідність забезпечення екологічної культури суспільства. Отже, особливої ваги набуває необхідність удосконалення професійної підготовки педагогічних кадрів нової генерації, для яких притаманний відповідний інтелектуальний потенціал з професійно-екологічної культури.

Філософське підґрунтя до визначення освітніх пріоритетів закладено у дослідженнях таких учених, як В. Андрущенко, В. Бех, В. Бондар, В. Борецько, Т. Гардашук, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Кремень, К. Корсак, В. Крисаченко, В. Лук'янець, В. Огнев'юк, В. Прокопенко, Г. Пустовіт, Л. Сидоренко, Н. Тарасенко, О. Шпак та ін.

Питаннями професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників у закладах вищої освіти опікувалися вчені: Л. Артемова, А. Богуш, В. Білик, Г. Борин, Н. Бібік, О. Біда, В. Бутенко, Н. Гавриш, О. Головка, Н. Грама, О. Грошовенко, І. Дичківська, О. Дубасенюк, К. Крутій, Т. Кучай, Т. Лісовська, Л. Лук'янова, В. Любива, І. Мардарова, Г. Марочко, М. Машаріна, О. Монке, С. Нечай, О. Пинзеник, З. Плохій, І. Олександров, І. Онищук, Н. Рідей, Н. Сайко, О. Семенов, Н. Сиротич, С. Слюсарук-Літвін, В. Совгіра, Л. Сущенко, Т. Танько, Г. Тарасенко, Г. Цветкова та ін.

Підходи до екологічного виховання дошкільників представлено у наукових доробках Л. Артемової, С. Бадер, Г. Беленької, О. Вашак, О. Білан, Т. Біда, А. Богуш, Н. Бордюг, С. Гаврилюк, Н. Гавриш, Н. Горопаха, І. Дичківська, Т. Жаровцева, Л. Зайцева, Л. Зданевич, С. Іванчук, Л. Іщенко, Е. Карпової, І. Княжевої, Н. Кот, К. Крутій, С. Курінної, Н. Лисенко, Т. Мантули, Г. Марочко, В. Маршицької, М. Машовець, Н. Миськова, З. Плохій, О. Половіної, Т. Пироженко, Н. Пустовіт, Т. Смовженко, І. Трубник, Л. Яковлева та ін.

Науковий інтерес для дослідження викликають праці вчених, у роботах яких досліджується проблема професійної підготовки педагогів в країнах світу (О. Безпалько, Н. Лисенко, Н. Карпенко, Т. Кристопчук, Н. Мельник, О. Огієнко, М. Олійник, С. Сисоєва, І. Соколова, Н. Сулима, О. Шульженко, О. Цюк та ін.).

Попри багатоаспектність наукових досліджень, присвячених питанням професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників, деякі питання зумовлюються необхідністю усунення *суперечностей*:

- між соціально-екологічними ризиками екологічної безпеки суспільства та зрослими потребами відгуку на соціальну турбулентність неперервної професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників з відповідним рівнем готовності до екологічного виховання дошкільників;
- між соціально турбулентними умовами воєнного стану та трансформацією процесу організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників

до екологічного виховання дошкільників за вимогами забезпечення методики їх організації (підготовки/процесу);

- між традиційними підходами до формування змісту та забезпечення професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників та необхідністю її удосконалення в умовах соціальної турбулентності.

Виявлені об'єктивні суперечності зумовили вибір теми наукового дослідження: **«Теоретичні і методичні аспекти професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану УДУ імені Михайла Драгоманова та відображено в наукових дослідженнях у межах зведеного плану науково-дослідних робіт сфери освіти, науки та інноватики.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол № 4 від 24 жовтня 2024 р.).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних і методичних аспектів професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені такі **завдання дослідження:**

1. Поточнити тезаурус педагогічної проблеми зі застосуванням дефінітивного аналізу та методологічним обґрунтуванням соціокультурного значення професійної підготовки та розвитку майбутніх педагогічних працівників для екологічного виховання дошкільників;

2. Здійснити структурно-організаційний та компаративний аналіз стану професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників в Україні та міжнародних педагогічних практик її організації;

3. Здійснити аксіологічний аналіз правового і технічного регулювання професійної підготовки та розвитку майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.

4. Впровадити контент-аналіз та добір загально- і конкретно-наукових методологічних підходів і принципів розроблення та впровадження моделі та методики організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.

5. Розробити та обґрунтувати критеріальний апарат оцінювання рівнів готовності педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників у процесі організації професійної підготовки.

6. Розробити, обґрунтувати та верифікувати модель та методику організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.

Об'єкт дослідження – процес організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання.

Предмет дослідження – готовність педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників; модель та методика організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.

Методи дослідження: *теоретичного аналізу* – вивчення психолого-педагогічної літератури; *дефінітивний* – визначення змісту понять, категорій та термінів проблеми професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників; *структурно-організаційний* – встановлення структури та цільового призначення складових інституційної й програмної організації професійної підготовки для встановлення взаємозв'язків зі змістом організації освітнього процесу та вимогами змісту і структури готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників; *компаративний* – порівняння змісту і структури освітніх програм, планів та міжнародних педагогічних практик організації професійної підготовки педагогічних працівників; *імітаційне моделювання* – моделі організації

професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників; *статистичні методи* – обробка, якісний та кількісний аналіз отриманих експериментальних даних для узагальнення та формулювання висновків за результатами дослідження; *експертне оцінювання* – моделі та методики організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що *уперше*:

- *визначено* аксіологічний зміст контентів правового і технічного регулювання професійної підготовки та розвитку майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників у системі безперервної освіти; застосовано засоби освітнього маркетингу досвіду та комерційних пропозицій надання освітніх послуг у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 012 «Дошкільна освіта», освітнього ступеня «Бакалавр»; уточнено пріоритети досвіду міжнародних практик професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників;

- *розроблено та обґрунтовано* зміст і структуру готовності педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників та критеріальний апарат (критерії – природоохоронний/ природно-ресурсний; екологічний; збалансованого природокористування; екологічної відповідальності) з метою визначення релевантності процесу організації їх професійної підготовки – готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників за рівнями (низький, достатній, високий), у обраних педагогічних умовах соціальної турбулентності; синхронізація інституційних потенціалів ЗВО; кадрового забезпечення науково-педагогічного персоналу, родин та закладів дошкільної освіти;

- *уточнено* тезаурус педагогічної проблеми з методологічним обґрунтуванням соціокультурного значення професійної підготовки та розвитку майбутніх педагогічних працівників для екологічного виховання дошкільників; в авторському формулюванні зміст понять «професійна підготовка майбутніх

педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників», «готовність педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників»;

- *розроблено, обґрунтовано й верифіковано* модель та методику організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників;

- *подальшого розвитку набули* теорія і методика професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що:

- сформовано комплекс навчально-методичного забезпечення організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників галузі знань 01 Освіта/ Педагогіка, спеціальності 012 Дошкільна освіта першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, які сприяють формуванню здатності та готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників;

- впроваджено елементи удосконалення змісту навчальних дисциплін для галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 012 «Дошкільна освіта» освітнього ступеня «Бакалавр» за циклами: загальної підготовки – «Безпека життєдіяльності», «Екологія»; професійної підготовки: психолого-педагогічного спрямування – «Психологія загальна», «Психологія педагогічна», «Психологія дитяча», «Психологія дитячої творчості», «Педагогіка загальна», «Педагогіка дошкільна», «Педагогічна творчість»; науково-предметного спрямування – «Вступ до фаху», «Основи та методика природознавства», «Вікова фізіологія та валеологія», «Основи наукових досліджень»; вибіркового спрямування – «Сучасні технології в дошкільній освіті», «Методика і технології соціалізації дошкільників», «Педагогічна взаємодія ЗДО з родиною» з питань екологічного виховання дошкільників, розроблено програмні результати навчання зі загальними та спеціальними (фаховими) компетентностями, здатностями та готовністю майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників; дисертаційні положення підкріплено конспектами лекцій, методичними розробками для практичних занять з навчальних дисциплін

(Moodle) циклів природничих, психолого-педагогічних наук, «Валеологічна та екологічна освіта дітей дошкільного віку», «Педагогічний супровід обдарованої дитини»; «Іміджіологія», «Практикум з вирішення педагогічних задач», «Технології культурно-дозвілєвої діяльності».

Основні положення та результати дослідження впроваджено в освітній процес Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (акт впровадження № 272/3 від 04.11.2024 р.), Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (довідка впровадження № 687 від 18.11.2024 р.), Університет Григорія Сковороди в Переяславі (довідка впровадження № 1291 від 27.11.2024 р.).

Особистий внесок дисертанта. Результати дослідження, які представлено в дисертації, автором отримано особисто. У колективній монографії «Педагогіка і психологія постмодернізму: цінності, компетентності, діджиталізація» [1] у розділі II «Дошкільна освіта: цінності, філософія, методологія, модерні практики» проаналізовано модерні практики реалізації аксіологічного потенціалу у вихованні дошкільників.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційної роботи представлено у доповідях на конференціях, інтернет-конференціях, круглих столах, фестивалях, форумах.

міжнародних: «Актуальні проблеми освіти XXI століття» (2021 р., Київ); «Роль іноземних мов у соціокультурному становленні особистості» (2022 р., Київ); «Інноваційні технології в дошкільній освіті» (2022 р., Переяслав); IV Міжнародна науково-практична конференція «Science, education and theory» (2022 р., Токіо, Японія); X Міжнародна науково-практична конференція «Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура» (2022р., Київ); «Психологічний супровід особистості в умовах сучасних викликів постмодерного суспільства: теоретичні засади та прикладні аспекти» (2022 р. Дніпро-Слов'янськ); «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (2023 р., Вінниця); «Модернізація педагогічної освіти у глобальному вимірі

безпеки соціально-турбулентного світу» (2023 р., Київ); «Проблеми та інновації професійної і технологічної освіти: реалії, досвід, перспективи» (2024 р., Чернігів);

всеукраїнських: «Актуальні проблеми підготовки фахівців дошкільної освіти: проблеми, досвід, інновації» (2021 р., Глухів); «Сучасна психологія і педагогіка: теорія і модерна практика освітнього процесу в епоху пандемічних викликів» (2021 р., Слов'янськ); «Синергія формальної, неформальної, та дуальної освіти майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти» (2022 р., Чернігів); «Освітній процес в закладах дошкільної освіти в умовах військового стану: теорія, практика, інновації» (2022 р., Київ); «Психолого-педагогічний і соціальний супровід дитинства в контексті сучасної парадигми освіти» (2022 р., Київ); VII Морозівські читання «Педагогіка у відкритому освітньо-науковому просторі: сутність, проблеми, майбутнє» (2022 р., Київ); «Освіта і наука – 2022» (2022 р., Київ); «Освіта ХХІ століття: аксіологічний вимір» (2022 р., Київ); «Освіта і наука-2023» (2023 р., Київ); «Науковий простір студента: пошуки і знахідки» (2023р.,Київ); «Педагогічні читання – 2024», присвячена пам'яті професора Людмили Фомічової «Сучасний вимір сурдопедагогіки як науки: реалії, виклики та перспективи» (2024 р., Київ).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображено у 7 наукових працях, серед них підрозділ в колективній монографії, 3 статті у наукових фахових виданнях України у галузі педагогіки та 3 тези апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації українською й англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 294 сторінки.

РОЗДІЛ 1.

МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

1.1. Дефінітивний аналіз тезаурусу професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання

При здійсненні дефінітивного аналізу тезаурусу педагогічної проблеми дослідження розкрито панівні трактування понять «екологія», «екологічне виховання», «екологічна культура», «екологічна освіта», «педагогічні працівники», «професійна підготовка майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання», «готовність до екологічного виховання».

Поняття «екологія» (з грец. *oikos* – дім, родина, середовище) визначено як: розділ біології, система взаємин тваринно-рослинного світу, мікроорганізмів між собою та довкіллям; розділ соціології, вивчає взаємостосунки людини і середовища [145, с. 213]; вплив екологічних чинників на благополуччя людей, стан екології, ресурсів, підтримка фізичного і психічного здоров'я; системний аналіз якості складових навколишнього середовища [198]; взаємозалежність і взаємовплив між живими організмами та природним середовищем [179].

У сучасних теоретичних концепціях «екологію» трактують як: рушійні зміни у довкіллі; стратегію сталого розвитку; досягнення гармонії у відносинах за принципом «людина-суспільство-природа» (Л. Лук'янова) [117]; орієнтація на статус людини, формування новітніх форм її свідомості, ціннісних норм та ідеалів [49]; єдність (філософських, наукових, морально-етичних) відносин (О. Дубовий, С. Кримський, Л. Сидоренко,); гуманістично-світоглядна орієнтація особистості (П. Володін, М. Гладкий, М. Кисельов, Ф. Канак, В. Лук'янець, О. Молотова).

На противагу цим дослідженням інша група учених наполягає, що «екологія» – це міждисциплінарна галузь знань про упорядкування та

взаємозв'язок багаторівневих систем у природі та суспільстві (С. Гошовський, Г. Рудько, Б. Преснер) [36]; взаємодія біологічних систем, динаміка екосистем, зв'язки між різними рівнями організації живої природи (від молекулярного до глобального) [183]; освітній компонент [176].

У процесі аналізу досліджень зі сучасних концептуальних підходів до поняття «екологія» встановлено панування різних наукових тверджень і напрямів: глобальний фундаментально-філософський (В. Андрущенко, М. Бауер, М. Дробноход та ін.); національний, геополітичний (Г. Білявський, В. Борецько, В. Крисаченко, Л. Лук'янова, Г. Пустовіт, Л. Сидоренко, Н. Тарасенко); особистісний, акмеологічний, соціальний (І. Білик, К. Гуз, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Гончар, Н. Грама, В. Зданевич, О. Касьяненко, І. Луценко, Л. Онофрійчук, М. Роганова, Н. Сайко, І. Трубник, Р. Фурдуй та ін.).

Центральним у педагогічному дослідженні є поняття «екологічне виховання» у професійній підготовці педагогічних працівників до реалізації освітніх технологій виховання дошкільників.

У контексті дефініціювання ключового поняття «виховання» розкрито тлумачення: сукупність знань, культурних навичок, переконань, що відображають загальний рівень самопізнання особистості та є результатом систематичного впливу і навчання [78]; планування та реалізація науково обґрунтованого процесу, що сприяє створенню умов для розвитку індивідуальності [213]; процес формування та становлення особистості, що відбувається під впливом відповідних соціальних умов [59].

Особливо значущими науковими здобутками теорії та методики професійної освіти та виховання дослідники вважають: всебічне й гармонійне формування особистості [217]; розвиток відчуття відповідальності, збереження здоров'я людини [26]; цілісна орієнтація особистості на якісне зростання та вдосконалення [7]; активне становлення особистості в соціумі [113]; забезпечення найкращих умов для гармонійного фізичного, психологічного та соціального становлення людини [100]; зміна свідомості, світогляду, ціннісних

орієнтацій, якісне зростання та вдосконалення особистості [9]; тріада запоруки щастя (саморозвиток, самовдосконалення, самореалізація) [94].

Вітчизняна науково-педагогічна парадигма трактує «виховання» у розлогоді розумінні як спеціально організований і цілеспрямований процес впливу педагога на вихованця, спрямований на всебічний розвиток особистості; у вузькому – як послідовний вплив педагога на формування мотиваційно-ціннісної сфери дитини [152].

Представлено цінність феномену виховання, що ґрунтується на ідеях зростання та розвитку особистості у соціальному оточенні у взаємодії чинників: об'єктивних (збереження та розвиток соціально–історичних особливостей та культурних традицій суспільства); суб'єктивних (формування екологічної свідомості, моральних засад та соціальної активності підростаючого покоління [154].

Зазначено, що пріоритетними рисами виховання є: досягнення конкретних виховних цілей; орієнтація на формування морально-етичних норм, мобільності, ініціативності, креативності; соціальної активності та конкурентоспроможності; формування життєвої компетентності особистості [189].

Науковець І. Бех стверджує, що система виховання, яка заснована на національних цінностях автентичної ідентичності, усуває невизначеність вищезазначених систем виховання й водночас імплементує позитивні елементи позиціонування національної ідеї, яка реалізується незламною нацією українців спільно з іншими національностями задля забезпечення миру, злагоди, безпеки й якості життя та сталого розвитку суспільства. Ноосферний підхід забезпечує вихованцям рівноправний доступ до різних систем цінностей, а система виховання не лише сприяє оволодінню комплексом гуманістичних і нативних цінностей, а й готує майбутнє молоді у визначеному соціально-культурному просторі. У вищезазначених умовиводах І. Бех виділяє низку ключових пріоритетів для стабільного соціального співіснування, що є основою виховання кожної особистості: утвердження переконання, що людина є найвищою цінністю цивілізації; усвідомлення значення загальнолюдських цінностей, таких як

свобода і права людини; забезпечення умов мирного співіснування та уникнення збройних конфліктів; формування і визнання поваги до інтересів етнічних і національних спільнот; дотримання загальнолюдських норм гуманізму та справедливості у міжособистісних і міжнародних відносинах [10, с.18].

Зокрема, у контексті дослідження теоретичних аспектів «екологічного виховання», однією із важливих рис є його поліпрофільна орієнтація визначення у галузі науки і знань: філософська – зростання дитини у соціально-культурному оточенні; соціологічна – передавання суспільно-історичного досвіду майбутньому поколінню; керований процес підготовки до суспільного життя; психологічна – забезпечення адаптування дітей до соціальних форм; цілеспрямований розвиток особистості під впливом зовнішніх чинників; педагогічна – керований, спеціально організований процес формування, який спрямовано на системне формування особистості, що ґрунтується на сучасних педагогічних парадигмах та теоріях, прогресивному педагогічному досвіді; продуктивні взаємовідносини педагога і дітей, які направлено на здобуття виховної мети.

Визначено, що «екологічне виховання» являє собою процес формування в людини: усвідомленого ставлення до природного середовища, почуття особистої відповідальності за вплив своїх дій на довкілля, а також навичок раціонального використання природних ресурсів [129]; розумне використання багатств природи для майбутніх поколінь [56]; виховання науково-обґрунтованого ставлення до природи, що базується на основі загальнолюдських і національних цінностей [52]; опанування системою наукових знань, поглядів та переконань, формування екологічно свідомих звичок [141]; педагогічна професійна діяльність, спрямована на розвиток екологічної культури [217].

Зауважено, що «екологічне виховання» у теоретичному доробку І. Зязюна, розглядається як психолого-педагогічний процес впливу на педагога, що проявляється у формуванні знань про наукові основи природокористування, активної соціальної позиції у сфері природокористування [69]. Роль педагогічних працівників дошкільної галузі у формуванні екологічно свідомої

позиції дошкільників, на переконання І. Зязюна, є непересічною; системоутворюючого значення набуває забезпечення політичної та державотворчої позиції, котра може бути успадкована прийдешніми поколіннями у діалогово-демократичному форматі. Процес професійної підготовки педагогічних працівників закладів дошкільної освіти (далі – ЗДО) передбачає не лише набуття ними фахово-екологічних знань теорії, але й наявність рефлексивної трансформації, саморозвиткового базису, на основі яких генерується інтелект знань, ментальності, та досвіду.

На переконання вітчизняної дослідниці Л. Юрченко, екологічне виховання є комплексом культурних, соціальних та освітніх заходів, які впливають на почуттєво-емоційну сферу, свідомість і світогляд майбутніх педагогів, підвищення їх рівня екологічної обізнаності, подолання споживацького підходу та формування відповідального ставлення до природи, усвідомлення загроз, пов'язаних із глобальною екологічною кризою [233]. Відповідно, Л. Юрченко вказує на два основні підходи до екологічного виховання в освіті: мультидисциплінарний – передбачає екологізацію загальних навчальних дисциплін, відповідно до їх специфіки; внутрішньо-дисциплінарний – полягає у введенні спеціальних предметів екологічного змісту в навчальні плани [233].

У дисертаційному дослідженні В. Глуханюк визначено, що «екологічне виховання», як соціокультурний феномен, сприяє розвитку інтелектуальних та духовних якостей особистості в їх повсякденному оточенні та глобальному контексті, формує науковий світогляд, досвід соціальної взаємодії та ціннісну систему у стосунках з природою, середовищем та іншими людьми; орієнтує на свідомі дії, які спрямовано на збереження життя на Землі для сталого розвитку [37].

В умовах означеного положення, наскрізними завданням екологічного виховання є: поглиблення сучасних наукових знань у галузі екології, розвиток вмінь і навичок у природоохоронній діяльності [229].

Окрім цього, одним із найважливіших пріоритетів екологічного виховання є збереження здоров'я людини та розвиток внутрішнього почуття

відповідальності за все, що її оточує [26]; формування екологічного світогляду, розуміння єдності з природою, орієнтація культури на збереження природи [184]; розвиток екологічної «тактики» [131]; відповідальність за збереження біологічного різноманіття, які спрямовано на збереження природи та покращення екологічного стану, формування усвідомленості щодо важливості збереження екосистем для майбутніх поколінь [182].

Згідно з науковим баченням Т. Сафранова, А. Чугай, В. Ільїної, екологічне виховання є цілісною системою, що супроводжує людину на всіх її життєвих етапах [184]. Учені А. Богуш, Н. Гавриш зауважують, що в дошкільному віці встановлення причинних зв'язків у природі має поетапну спрямованість: відображення зовнішніх ознак до схованих (внутрішніх); поява більш конкретного диференційованого пояснення явищ природи та розуміння причинності; самостійне встановлення зв'язків між явищами природи; розвиток пізнавальних інтересів; формування основ екологічно доцільної поведінки дитини [19]. Зі слів академіка С. Гончаренка, природа розкриває «книгу життя» для дітей, відкриває закономірності та загальні зв'язки у природі, знайомить із довкіллям.

Зміст та мету сучасного екологічного виховання дошкільників встановлено державними документами: Законом України «Про дошкільну освіту» (2021), Концепцією освіти дітей раннього і дошкільного віку (2020), Базовим компонентом дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти, 2021).

У результаті різноспрямованих наукових розвідок автори збагатили поняття «екологічне виховання дошкільників» відповідними характеристиками: усвідомлення екологічних законів і принципів, які складають основу взаємодії суспільства з природою, та стимулюють екологічну відповідальну поведінку і дії, що слугують збереженню та захисту природи [110]; взаємозв'язок між аксіологічним ставленням до природи, довкіллям та поведінкою, базисом яких є тріада «цінності – ставлення – поведінка» [225]; розвиток екологічної культури дошкільників у взаємозв'язку компонентів: інтелектуального – засвоєння знань про природу та екологічні явища; емоційного – формування почуттів, пов'язаних

з любов'ю та повагою до природи; дієвого – вияв активної участі у збереженні навколишнього середовища [16]; усвідомлення про важливість підтримки здорового способу життя (збалансоване харчування, фізична активність та психічне благополуччя); піклування про екологічні умови, в яких живе людина, включаючи чистоту повітря, води та земель; дотримання екологічних норм у повсякденному житті [90]; використання отриманих знань на практиці у повсякденному житті; стимулювання ініціативи у вирішенні екологічних проблем [159].

Отже, екологічне виховання розглядаємо як процес формування екологічної свідомості та формування відповідального ставлення до екології життя в межах професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників засобами проєктування з геосферною готовністю для екологічного виховання дітей дошкільного віку.

Термін «культура» узагальнює визначення, явища та шляхи розвитку; відображає життя людей через їхні моделі поведінки, засоби та продукти діяльності, ідеї, ідеали, норми та цінності. У широкому розумінні «культура» розглядається як узагальнення накопиченого досвіду, характеризує суспільно-економічні формації; у вузькому – «культура» охоплює освіченість і вихованість [57].

Визначення «культура» є неоднозначним і поліпрофільним поняттям, його потрактування може різнитися в залежності від підходів і перспектив, що використовуються у науковому просторі. М. Закович зазначає, що зміст культури полягає не в речах, а в людині, суспільстві. На думку автора, соціальна, виробнича, управлінська, політична, художня, міжособистісних відносин, екологічна види культур – єдине ціле форми існування «людина-природа-суспільство» [101, с. 52]; Т. Гетало, трактує досліджуване явище за регіональними, національними та глобальними ознаками [36]; Т. Гриценко національну культуру вважає особливою сферою спілкування [44].

Видатний американський психолог А. Маслоу пов'язує культуру із самоактуалізацією особистості та найвищими проявами психіки, такими як духовна культура і вищий рівень особистісного розвитку [99].

Згідно з дослідженнями М. Межуєва і В. Табачковського, поняття «культура» охоплює різні способи організації життєдіяльності: матеріально-духовні аспекти праці, соціальні норми і настанови, духовні цінності. Сучасну культуру традиційно розподіляють на «духовну» і «матеріальну» [160]: матеріальна культура представляє собою сукупність фізичних об'єктів, які виникають внаслідок людської трудової діяльності, таких як будинки, інструменти, книги, продукти, одяг і прикраси; духовна культура містить нематеріальні результати людської діяльності, створені розумом і почуттями, такі як мова, знання, традиції, міфи і символи; елементи видів культури існують та підтримуються за допомогою свідомості особистості через спілкування, але їх не можна фізично сприймати або доторкнутися до них [46].

Доповнення вчених Є. Подольської, В. Лихвар, К. Іванової, розкриває сутність, місце та значення культури в суспільстві, а саме розглядають культуру: як соціальне явище, що відображає якісну характеристику суспільства, цінності, норми, традиції, звичаї, що впливають на духовне життя особистості; творчий процес, який спрямовано на усвідомлення людиною оточення та самого себе (дослідження, мистецтво, літературу, музику та інші форми вияву творчості, які допомагають людині розуміти світ і виражати свої ідеї); засіб самопізнання, що допомагає людині розвиватись і набувати світоглядних установок, визначати свої цінності, ідеали, переконання та відношення до світу навколо неї; правила поведінки визначає етичні, моральні та соціальні норми [160, с. 18].

Визначено, що «високий рівень» культури формує *свідомість*.

Енциклопедія освіти визначає «свідомість» як властивість психічного відображення реальності; усвідомлене існування, суб'єктивне уявлення про об'єктивний світ, суб'єктивну реальність, ідеальне (на противагу матеріальному), що перебуває в тісному зв'язку з ним; у більш вузькому значенні

– форма психічного відображення, ідеальна складова цілеспрямованої трудової діяльності, як елемент духовного життя суспільства в усіх його формах [58].

За теоретичною концепцією академіка В. Андрущенко, свідомість є відносно незалежною і від індивідуального сприймання, і від соціального оточення; формується на основі традицій, звичаїв та моральних норм суспільства [1].

В єдиній структурі свідомості наявні: *сприйняття* – здатність помічати зовнішні та внутрішні найсуттєвіші сторони об'єкта, явища чи процесу; *почуття* – емоційні переживання особистості внаслідок сприйняття та оцінки проявів дійсності, які закріплюються в різних видах діяльності [142]; *судження* – особисте сприйняття дійсності та вираження власної оцінки, вражень чи думок; *смак* – має вибіркового характер, відображає оціночне ставлення людини; критерієм якості є *ідеал*, за яким особистість оцінює навколишню дійсність [231].

Відповідно до досліджень вченої М. Романової, розвиток структурних компонентів екологічної свідомості пов'язано із віковими етапами дорослості: ранньої дорослості (21–30 років), середньої дорослості (31–40 років), періоду кризи середнього віку (41–45 років), зрілої дорослості (46–60 років). Також, вчена співвідносить даний показник із рівнем освіти особистості [180].

Екологічну свідомість розглядаємо як інтегровану систему екологічних знань, ціннісних орієнтацій, ставлень до природного середовища та моделей практичної взаємодії з природою.

У структурі сучасної культури виокремлюють поняття «*екологічна культура*».

Конкретизовано та представлено з теоретичним тлумаченням поняття «*екологічна культура*»: «образ світу» – як наслідок розвитку загальної культури [218]; «сталий розвиток» – захист та відродження використання природних ресурсів [95]; запорука екологічної безпеки країни і кожної людини [177]; методи та норми раціонального користування природними ресурсами, утворення екологічної поведінки людини [18]; сформованість практичних навичок у

вирішенні екологічних проблем, на місцевому та локальному рівнях [150]; специфічний вид етики [21]; успадкований тип життєдіяльності людини [209].

Уточнено на підґрунті наукових педагогічних розвідок, що поняття «екологічна культура» вживається у двох напрямках як: 1) складова загальної культури суспільства, що має ретроспективний характер та визначається як сукупність матеріального та духовного (звичаї, етичні норми, стереотипи, поведінка у природному середовищі); 2) складова для встановлення притаманних якостей особистості, формування знань, переконань; практична діяльність, яку спрямовано на вимоги раціонального природокористування. Вочевидь, екологічна культура є ознакою свідомого ставлення до навколишнього середовища [14].

Значного поштовху у ціннісних аспектах сприяли дослідження, які зазначили, що екологічна культура є частиною загальної культури особистості; пріоритетом екологічних знань, морально-естетичних почуттів та доцільної поведінки в довкіллі [186]. Зокрема, ряд дослідників (О. Климчик, П. Малярчук, Т. Мислива, В. Дубровський) трактують поняття «екологічна культура» як уніфікацію панівної системи цінностей [80]. Як інтегративну якість особистості розглядають екологічну культуру І. Павленко, Г. Горбуліч [151].

Значущою рисою екологічної культури О. Гайдук вважає відмову від наївного індивідуалізму та перехід до сполучення поглядів, які формуються на базі біосфероцентристики, утвердження та розв'язання певних проблем віддається перевага природним, а не соціально-економічним, водночас завершальним фактом опосередкованого становлення є Людина [34]; Т. Юркова зауважує, що екологічна культура передбачає формування ціннісних екологічних орієнтацій, систему нормативного відношення до Природи [232, с.8].

Визначено, що *екологічна культура* – частина загальної культури, пріоритетом якої є професійна екологічна грамотність (знання, уміння, навички), екологічне передбачення, культура поведінки та праці в природі, культура споживання природи.

У тлумачному словнику екологічних термінів потрактовано поняття «екологічна освіта» як процес здобуття знань з основ екології та усвідомлене; раціональну взаємодію «людина як частина природи» [212].

Відповідно до «Концепції екологічної освіти в Україні» екологічна освіта ставить за мету сформувати екологічну культуру у майбутніх фахівців; містить процеси навчання, виховання, розвитку особистості; має рівні неперервності екологічної освіти – дошкілля, загальноосвітня, середні професійні заклади освіти, вища освіта, вища професійна екологічна освіта, післядипломна освіта. Основними принципами сучасної державної політики в сфері екологічної освіти є: доступність для всіх соціальних груп; комплексний підхід до екологічної освіти та виховання; безперервність у системі екологічної освіти [88].

Екологічна освіта, як зауважує Л. Неделіна, є інструментом виховання людини, можливістю досліджувати екологічні проблеми та змінювати власне ставлення до природи, яка «не є об'єктом для експлуатації» [146].

Вітчизняні вчені М. Мусієнко, В. Серебряков, О. Брайон визначають «екологічну освіту» як процес формування екологічного світогляду, що базується на усвідомленні тісного взаємозв'язку між існуванням людства та екологічними процесами в природі; систему безперервного багаторівневого навчання. На думку авторів, екологічну культуру варто прищеплювати з раннього віку, оскільки саме в цей період формуються основні світоглядні орієнтири особистості [129].

Дослідники С. Сухарев, С. Чундак і О. Сухарева, розглядаючи поняття «екологічна освіта», підкреслюють значущість опанування екологічними знаннями різного рівня та функціональної спрямованості. Автори виділяють два ключові напрями екологічної освіти: перший – полягає у формуванні загальних уявлень про охорону довкілля та здоров'я населення, другий – у здобутті професійних знань, що охоплюють основні закономірності існування природних і антропогенних систем, а також засвоєння принципів, закономірностей та підходів в екологічній освіті [206].

Головною метою екологічної освіти вчений М. Фіцула вважає, виховання відповідального відношення до природи [217].

Згідно з науковими дослідженнями професорки Н. Рідей: «екологічна освіта є комплексом складових, що формують певний рівень екологічної зрілості, серед яких – екологічні знання, екологічний світогляд, екологічне мислення, екологічна етика та екологічна культура»; логічний зв'язок між сучасними екологічними уявленнями, науковим ставленням до природи та необхідністю розробки і впровадження нової стратегії і технології взаємодії з природним середовищем [177].

Основи екологічної освіти, на думку М. Бауер, складаються із системи знань про умови існування живих організмів, комплексу просвітницьких та освітніх заходів [8].

Екологічну освіту В. Борейко вважає формою соціалізації особистості, яка містить переконання, екологізацію знань і свідомості, а також активні настанови щодо збереження природних цінностей і культурних надбань [21].

Погоджуємося з Л. Лук'яною, в тому, що екологічна освіта має практико-орієнтований підхід, відповідно викладання однієї навчальної дисципліни «Екологія» не зможе вирішити питання екологічної освіти підростаючого покоління [117]. Як зазначає Е. Зенелая, екологічна освіта має бути інтегрованою в такі дисципліни як філософія, біологія, географія, соціологія тощо. Така асиміляція, на думку авторки, сприятиме забезпеченню ідентифікації освітніх програм в усіх країнах, незалежно від етнічної приналежності, національних, географічних кордонів та фізичних бар'єрів [244].

Особливої важливості та актуальності, водночас, як зазначає Ч. Хунвей, набуває вища школа, в якій впроваджено ряд інноваційних методів навчання. Автор звертає увагу на інклюзивність екологічної освіти, із залученням всіх громадян суспільства, яку спрямовано на формування системи уявлень про світ природи, суб'єктивного ставлення до об'єктів природи, визначення їх неповторності та самоцінності; забезпечення непрагматичної взаємодії з природними об'єктами [245]. При вивченні дисциплін основний акцент, на думку

Н. Притули, слід робити на фундаментальних засадах сучасної екології, формуванні відношення до навколишнього середовища та набутті знань для визначення шляхів раціонального використання та захисту природного середовища [169].

Законодавчі акти визначають категорію «педагогічний працівник» як особу, яка професійно реалізована у педагогічній діяльності, на основному місці роботи, зокрема у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) [62]; має високі моральні якості, освітній ступінь (бакалавр, магістр); педагогічну спеціальність; професійну кваліфікацію [63].

У сучасних українських довідкових джерелах поняття «фахівець» визначається як: особа, яка має високу кваліфікацію, глибокі знання в конкретній галузі науки [27]; спеціаліст із сукупністю сформованих загальних і спеціальних професійних компетентностей [62].

З'ясовано, що «майбутній фахівець» це особистість, яка здобуває кваліфікацію у ЗВО відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня [209]; здійснює активну траєкторію саморозвитку в професії [220]; цілеспрямовано оволодіває майбутньою професією у ЗВО [170]; забезпечує оптимальність професійних обов'язків [208].

До «майбутніх педагогічних працівників» відносимо здобувачів освіти, які отримують вищу освіту за першим (бакалаврським) та другим (магістерським) рівнями професійної педагогічної освіти в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 012 Дошкільна освіта.

Встановлено наукові позиції щодо поняття «професійна підготовка майбутніх педагогічних працівників», які відображено у вітчизняних дослідженнях у напрямках:

- розроблення та обґрунтування моделі-концепції професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників у ЗВО України [66];
- вивчення міжнародного досвіду професійної підготовки педагогів ЗДО [125];

- забезпечення пріоритетності принципу «осердечення», гуманізації, одухотворення професійної підготовки майбутнього педагогічних працівників ЗДО як активатора «духовного вогню» у знаннях про довколишній світ [33];
- формування у дітей дошкільного віку навичок, які спрямовано на сталий розвиток та усвідомлення існуючих наративів сталості з метою подальшого забезпечення екологічної свідомості у вихованців [32];
- стандартизації набуття освіти крізь призму кредитно-модульної системи організації професійної підготовки фахівців дошкільної галузі у ЗВО [50];
- застосування технологій, що сприяють забезпеченню якості освітнього процесу в ЗДО [60];
- професійної підготовки майбутніх педагогів, що містить вивчення теоретичних та методичних основ екології, формування практичних навичок організації екологічного виховання дошкільників [74];
- забезпечення індивідуальної траєкторії у професійній підготовці педагогів у форматі заочної форми навчання [79];
- набуття професійних компетентностей [12].

Тематична спрямованість досліджень акцентує увагу на «професійній підготовці», як: сформованості компетентностей та ціннісних норм у майбутніх педагогів, що формуються під час отримання спеціальності у ЗВО [38]; реалізації основної мети ЗВО [1]; професійне виконання педагогічної діяльності [5]; формування фахової майстерності [29]; сформованість професійних компетентностей [45]; виховання професійної культури [86]; науково-обґрунтована діяльність професорсько-викладацького складу ЗВО [106]; оволодіння професією [149].

Доходимо висновку, що професійна підготовка майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників є багатоаспектним процесом, який охоплює здобуття теоретичних знань, практичних умінь та навичок щодо наукових основ природокористування, активну соціальну позицію у природоохоронній галузі, а також формування ціннісних орієнтацій, пов'язаних з екологічним вихованням.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», термін «компетентність» визначено як динамічне поєднання, що охоплює знання, уміння та навички, професійно-світоглядні та професійно-особистісні якості, а також морально-етичні цінності; здатність особи ефективно виконувати професійні завдання або продовжувати освіту, а також результат отримання відповідної професії [62].

Ю. Горщенко визначила критеріальні базові стандарти і оцінка формування професійних стандартів майбутніх педагогів в процесі здобуття освіти [40, с.134-135].

Згідно з теоретичною логікою, у процесі професійної підготовки майбутні педагоги здобувають профільні знання у такій послідовності: «моральність – етика – засвоєння соціокультурних норм та їх «законів», відповідно, моральність формує етичні погляди та переконання майбутніх педагогічних працівників; зі свого боку, етика впливає на розвиток естетичних уявлень та життєве сприйняття педагога, яке він передає дітям дошкільного віку.

У міжнародній освітній практиці поняття «компетентність» є ключовим, своєрідним «осередком», який об'єднує теоретичний і практичний аспекти освітнього процесу, визначає зміст через «результати», об'єднує сукупність знань, вмінь та навичок для різних професійних спеціалізацій.

О. Пометун зазначає, що компетентність має ознаки інтегральності, охоплює когнітивні, операційно-технологічні, мотиваційні, етичні, соціальні та поведінкові компоненти [163].

Відповідно, Л. Серих зауважує, що набуття професійних компетентностей майбутніми педагогами/педагогічними працівниками містить і їх самовиховання, і отримання профільних знань за форматом «педагог – дитина» [187].

Згідно з визначенням Г. Беленької, компетентність майбутніх педагогів, полягає у здатності ефективно виконувати фахові завдання, з опорою на знання та сформовані навички, які доповнюються розвитком особистісно-професійно значущих якостей, серед яких значущу роль відіграє, емпатія та комунікативні

вміння, любов до дітей. Зокрема Г. Беленька, зазначає, що професійна компетентність майбутніх педагогічних працівників формується саме під час здобуття вищої освіти. Відповідно до теоретичної логіки авторки, послідовне формування компетентностей майбутніх фахівців здійснюється за критеріями: мотиваційний – виявлення інтересу та позитивного ставлення до обраної професії; когнітивний – оволодіння необхідними професійними знаннями; практичний – розвиток і вдосконалення професійних навичок; особистісно-професійний – формування особистісно-професійних якостей [11].

Поділяємо думку В. Кременя, який трактує «компетентність» як сформованість комплексу знань, умінь і навичок, громадянських якостей та морально-етичних цінностей; здатність фахівця успішно виконувати професійні завдання та продовжувати навчання за відповідним рівнем освіти [92].

Відповідно до положень «Національної стратегії у сфері прав людини», Наказу МОН України «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивної освіти» особливий акцент зроблено на підготовку майбутніх педагогів для роботи з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

Зазначено, що інклюзивна освіта гарантує рівний доступ до якісної дошкільної освіти дітям, що мають особливі освітні потреби, із використанням корекційно-розвивальних, психолого-педагогічних підходів для їх розвитку, соціалізації та інтеграції в освітнє середовище [47].

Учені Н. Ткачова та В. Варенко наголошують на тому, що професійну підготовку варто спрямовувати на формування конкурентоспроможного, компетентного фахівця, здатного до створення індивідуально-орієнтованої лінії щодо кожного із учасників дошкільного освітнього простору [211]; принциповим є твердження ученої К. Коновалової яке наголошує, що поняття «професійна підготовка» охоплює акумуляцію світогляду, професійної культури та професійних знань майбутніх педагогів [87]; праці Г. Беленької розкривають сучасні ідеї модернізації «професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників» для забезпечення формування професійних якостей майбутніх педагогів [11, 12].

Відзначимо, що у дослідженнях В. Семенченко, важливим аспектом процесу професійної підготовки майбутніх педагогів є формування особистісно-професійних якостей, що спрямовано на ефективний освітньо-виховний процес серед дошкільників [185].

На думку фахівця виховної галузі С. Іванчук, професійну підготовку майбутніх педагогічних працівників як процес здобуття фахової освіти не можна розглядати окремо від формування їх професійно-особистісних якостей. Водночас ці процеси повинні взаємодіяти та сприяти досягненню успішного результату професійної підготовки лише в комплексі, відповідно до принципів синергії, де кожен елемент підтримує та посилює інший [71].

Зауважено, що майбутні педагогічні працівники повинні відповідати сучасності, за такої умови враховувати і класичні, і інноваційні досягнення науки, інтегрувати змістовні складові освітнього стандарту з метою формування у дітей-дошкільників цілісного світогляду про навколишню дійсність, розвивати елементарні форми наукового мислення задля трансформації позитивного погляду до свідомості майбутнього підростаючого покоління [68].

За трактувань А. Борисюк, сукупність професійно-особистісних якостей сприяє особистісно-професійному зростанню та вдосконаленню, допомагають адаптуватися до вимог професії, досягати високих результатів у професійній діяльності та розвиватися впродовж життя [23].

Дослідження Л. Зданевич розкривають компоненти/елементи системи професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників: *мотиваційно-ціннісний компонент* – як наявність мотивів, цілей та потреб, пов'язаних з опануванням та реалізацією педагогічної діяльності; формування ціннісних особистісно-професійних якостей у майбутнього педагога; *когнітивно-технологічний* – сформованість професійних науково-теоретичних знань у майбутніх педагогічних працівників про педагогічну діяльність; *інформаційно-комунікативний* – налагодження міжособистісних форм взаємодії через вербальні й невербальні форми спілкування; *рефлексивно-самоосвітній* – визначення стратегії особистісно-професійного зростання [67].

Суттєвими ознаками професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників, за Т. Роговою, є: індивідуальний «стиль» педагогічної професійної діяльності; цілісність та наявність «професійного мислення»; комплекс професійних, етичних та самоорганізаційних особливостей особистості педагога; своєчасність та ефективність впровадження інноваційних методик навчання та виховання дітей дошкільного віку [178].

Учена І. Гавриш вважає, що професійна підготовка ґрунтується на ідеї навчання впродовж життя; є процесом формування готовності до її виконання, а готовність є підсумком професійної підготовки [31].

Дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників неможливо без з'ясування поняття «готовність».

У словникових джерелах поняття «готовність» визначається як стан активної діяльності особистості, налаштування на відповідну поведінку та мобілізацію сил для виконання професійного завдання; завершення підготовки, бажання виконати певну дію [72]; прагнення або намір виконати певну дію», «стан, у якому щось є підготовленим» [27].

Згідно з філософським підходом, поняття «готовність» розуміється як прийняття й застосування певних стереотипів поведінки чи мислення [155].

У контексті психологічного підходу «готовність» сприймається як активний і дієвий стан особистості, налаштованість на вибір конкретної лінії поведінки, зосередженість та мобілізація сил для досягнення мети і виконання поставлених завдань; визначення послідовності дій; високий рівень розвитку мотивації, пізнавальних, емоційних і волевих якостей; бажання досягнути успіху [173]. Готовність людини позитивно/негативно реагувати на об'єкти, людей, інститути чи події визначено поняттям «аттїтюд» (з англ. – «attitude») [201].

На рівні соціології, термін «готовність» тлумачиться як: стабільність у переконаннях; підходи до навчання; особистісна готовність до професії; готовність до навчання (пізнавальний, соціальний та емоційний розвиток) [174].

У педагогічному трактуванні «готовність» – це наявність професійних знань, які формують не лише уявлення про запланований виховний результат, але й концепт моделі системи засобів/технологій, потрібних для досягнення визначеної мети [197].

З'ясовано, що поняття «готовність» дисонує з поняттям «кар'єрна готовність» – індивідуально усвідомлювана послідовність уявлень і дій, пов'язаних із досвідом і професійною діяльністю людини протягом усього її життя; мотивація до кар'єрного росту; атрибути кар'єрної ефективності (психологічний успіх, продуктивність, адаптивність та ідентичність) [239].

Для досягнення рівня готовності необхідні знання, уміння, навички, рішучість і наполегливість у їх реалізації [81]; наявність необхідного обсягу знань, навичок і досвіду в певній сфері, здобутих через систематичне навчання або самостійне вивчення [199, с. 48].

Вітчизняна науково-педагогічна та дослідницько-теоретична парадигми розглядають «готовність» як: «комплексна здібність», що передбачає такі аспекти як: мотиваційний/схильність до професії та інструментальний/інтелектуально-емоційний компоненти професійної діяльності [147]; уміння мислити педагогічно; [127]; вольовий та оцінний компоненти набуття професійних навичок [128]; усталення моральних наративів майбутнього педагога як об'єкта суспільного збагачення нації [30, с. 52]; «налаштування» персонально-особистісних перетворень особистості педагога на виконання професійних обов'язків [158]; усвідомлення мотивів і потреб професійної діяльності, що передбачає можливість безпосередньої спрямованості свідомості на її виконання [108, с. 45].

Відповідно до трактувань О. Ігнатюк, «готовність» передбачає не лише набуття майбутнім педагогом фахово-предметних знань педагогічної теорії, але й наявність функціонального «фундаменту»: операційного – передбачає наявність певного набору способів дії, сформованих умінь і навичок, а також здатність до засвоєння нового досвіду в межах професійної діяльності; мотиваційного – охоплює систему особистісно-професійних якостей, зокрема

мотиви пізнання, прагнення досягти самореалізації тощо; соціально-психологічного – визначається рівнем розвиненості комунікативної сфери особистості, здатністю до колективної та розподіленої діяльності, підтримки позитивних стосунків у колективі та уникнення деструктивних конфліктів; психофізіологічного – містить готовність фізіологічних систем організму до виконання певної діяльності [73, с. 113].

Чільне місце у науковому пошуку займають дослідження вчених щодо готовності майбутніх педагогів до професії: готовність до інноваційної педагогічної діяльності [51]; готовність майбутніх фахівців до забезпечення якості освітнього процесу в ЗДО [61]; активізація творчості дітей [76]; готовність до взаємодії ЗДО та сім'ї [201].

З огляду на предмет наукового дослідження зазначено, що проблема готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників активно вивчається академічною спільнотою. Так, Г. Беленька питання готовності до екологічного виховання дітей розглядає з точки зору виховання у дітей естетичного ставлення до природи, у поєднанні з чуттєвою сприйнятливістю майбутнього педагога до природних явищ [13]; Н. Горопаха розкриває проблему готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання через орієнтацію на взаємодію із дошкільником за рівнем пізнавальної діяльності [36]. За дослідженнями О. Вашак, готовність до екологічного виховання дошкільників генерується від витоків народної творчості, котрі отримують опредметнено естетичне значення [25]; з урахуванням мотиваційної структури, на думку Н. Граматик, майбутній педагог ЗДО може отримати необхідні знання, уміння, та навички до формування першооснов екологічної відповідальності дошкільників [40]; Н. Лисенко пропонує зосередитися на необхідності формування екологічної культури у майбутніх педагогічних працівників [111]. На думку І. Трубник, готовність майбутніх педагогів до екологічного виховання дітей дошкільного віку поєднує: екологічну спрямованість, мотивацію, особистісно-професійні важливі риси

особистості, науково-кваліфікаційні вимоги (знання з природознавства та методики, уміння й навички, рефлексію результатів власної діяльності) [216] .

Отже, аналіз різних підходів до дослідження сутності доводить, що *готовність до екологічного виховання* – особистісно-професійне цілісне інтегративне новоутворення, яке характеризується наявністю сформованих теоретичних знань та навичок, мотивації та переконань, що в комплексі сприяють формуванню позитивного сприйняття екологічної картини світу.

Готовність майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників як цілісне особистісно-професійне утворення складається з таких компонентів: аксіологічного, когнітивного, поведінкового та особистісного:

Аксіологічний компонент є пріоритетним, містить ціннісно-мотиваційні складники, що стимулюють, спрямовують і визначають екологічно-орієнтовану професійну діяльність майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.

Когнітивний компонент визначається рівнем екологічно-професійної обізнаності, що містить систему базових загальноєкологічних, педагогічних та методичних знань, з метою організації екологічного виховання дітей.

Особистісний компонент охоплює особистісно-професійні якості, що сприяють формуванню у здобувачів освіти власних відчуттів як успішного фахівця; забезпечує аналіз та саморефлексію в межах обраного освітнього напрямку; передбачає здатність до корекції власної професійної діяльності.

Зазначено, що ефективність формування готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників можлива лише за умови сприйняття, наслідування та розвитку екологічних цінностей, наявності позитивної мотивації до екологізації змісту та структури поведінки, високого рівня професійно-екологічних знань, накопичення творчого педагогічного досвіду освітнього та виховного процесів, а також сформованості особистісно-професійних здібностей екологічного спрямування.

У контексті розкриття поняття «готовність» вчений Дж. Вінман зауважує, що «готовність» містить певний набір ключових компетенцій, які

характеризуються рівнем їх сформованості, здатністю до ефективного застосування у професійній діяльності, що підвищує конкурентоспроможність майбутніх фахівців [234].

Зазначено, що ключові компетенції є сукупністю базових цінностей, які сприяють досягненню успіху, індивідуального шляху самореалізації, власного сприйняття й внутрішнього світу [194]; забезпечують здатність ефективно виконувати професійні обов'язки, досягати соціальної самостійності у професійній сфері [85, с. 17].

Ключові компетентності Л. Суценцева потрактовує як організований комплекс характеристик (якостей) особистості; як набір настанов, стратегій і здібностей, що визначають успішність виконання професійних обов'язків педагога [207, с. 59].

Учена К. Крутій визначає сучасні ключові компетенції вихователя ЗДО як універсальну систему знань, умінь, навичок, які становлять особистісний досвід людини та сприяють вирішенню її життєвих проблем/ ситуацій [98].

Готовність до професійної діяльності, її гармонійне поєднання з властивостями особистості видатна вчена С. Сисоєва визначає як професійну компетенцію [190].

Вітчизняний дослідник О. Ситник наголошує, що поняття «ключові компетенції» слід використовувати з урахуванням особливостей вітчизняних мовних стереотипів та визначати його як «коло повноважень» [192].

Українська педагогиня М. Тоба пропонує визначати «компетенції» в контексті «кола повноважень» майбутніх педагогів: когнітивні компетенції – загальнокультурні та спеціальні знання, інтелектуально-творчі засоби, що сприяють вирішенню професійних завдань; практично-методичні компетенції – здатність до застосування засобів з метою формування адекватних уявлень щодо конкретної ситуації, а також використання результатів для проєктування та реалізації власних дій; особистісну компетенцію авторка розглядає як процес формування цілісного особистісного професійного стилю, що дає змогу адекватно розуміти та вирішувати ситуації [214].

Визначено, що процес систематичного набуття педагогами «ключових компетенцій», визначається, на переконання вітчизняної дослідниці С. Іванчук, за екологічними компетенціями: емоційно-ціннісні відносини, що є основою екологоцентричної свідомості; система екологічних, світоглядних і нормативно-правових знань; екологічні вміння в галузі природного навколишнього середовища; екологічно значущі якості особистості [70].

З'ясовано, що в умовах ЗВО неможливо повною мірою оцінити рівень сформованості ключових компетенцій майбутніх педагогічних працівників, оскільки як фахівці, вони здебільшого, проявляються у професійній діяльності, відповідно освітній процес у ЗВО має бути практично спрямованим і відповідати потребам здобувачів освіти у комунікаціях із суспільством.

За результатами детального аналізу Стандарту вищої освіти України, за спеціальністю 012 Дошкільна освіта, галузі 01 Освіта/Педагогіка для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти встановлено, що поняття «здатність» зустрічається в 90 % опису компетентностей (інтегральних, загальних, спеціальних(фахових)); 10% – поняття «вміння» [137)].

Зазначено, що терміни «вміння» та «здатність» є фактично синонімічними. Аналіз визначень цих понять свідчить, що «вміння – «здатність ефективно виконувати певні дії, що формуються на основі дії», тоді як «здатність» означає «уміння здійснювати, виконувати або поводитись певним чином» [1].

У словник української мови визначено «здатність» як уміння виконувати певні дії або поводитися у певний спосіб, водночас здатність охоплює не тільки теоретичні знання, а й вміння застосовувати їх на практиці в різноманітних ситуаціях [1].

У сучасному психологічному словнику «здатність» визначено як вжиток педагогом професійних знань і навичок з метою вибору прийомів і дій, відповідно до мети; володіння складною системою психолого-педагогічних дій для доцільної регуляції діяльності за допомогою знань і навичок; продуктивне виконання нових і складних завдань [226].

Визначено, що здатність є однією з ключових складових освітньо-кваліфікаційної характеристики здобувачів вищої освіти [112] і охоплює не лише наявність знань і навичок, а й готовність ефективно застосовувати їх у практичних умовах.

З'ясовано, що у IV розділі «Перелік компетентностей випускника» Стандарту вищої освіти України із галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 012 Дошкільна освіта подано перелік компетентностей, якими повинен оволодіти майбутній педагогічний працівник [137].

Зазначено, що професійна підготовка майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників залежить від сформованості загальних компетентностей, до яких належать: здатність усвідомлювати та реалізовувати свої права й обов'язки члена суспільства, розуміти основні принципи громадянського (демократичного) суспільства, визнавати важливість сталого розвитку, дотримання верховенства та забезпечення прав і свобод людини в Україні; здатність зберігати й розвивати моральні, культурні й академічні цінності суспільства, спираючись на знання історії та закономірностей розвитку певної галузі, її ролі в системі знань про природу й суспільство, а також її вплив на прогрес у суспільстві, техніці й технологіях; здатність використовувати різноманітні види й форми рухової активності для активного відпочинку і підтримки здорового способу життя; здатність до абстрактного мислення, що дозволяє осмислювати, узагальнювати й оцінювати інформацію, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формулювати висновки та генерувати ідеї; здатність чітко та грамотно висловлювати свої думки, брати участь у комунікації, використовувати мовні засоби відповідно до ситуації спілкування, дотримуватися норм літературної мови у професійному та повсякденному житті, спілкуватися державною мовою і усно, і письмово; здатність до аналізу та оцінки якості роботи, відповідно до нормативних вимог, професійних стандартів або специфічних цілей завдання; використання передових методів і технологій; саморефлексія та корекція діяльності, які спрямовано на підвищення якості результату; забезпечення якості в спільних освітніх проєктах.

Загальні компетентності майбутніх педагогічних працівників переважно формуються в процесі організації сучасних форм освітнього процесу, наприклад: «онлайн» (з англ. online — «на лінії») – комп’ютерно опосередковане спілкування або взаємодію, що відбувається у синхронному режимі; «офлайн» – (з англ. offline — «поза лінією») термін, який використовується у комп’ютерних технологіях.

У закладах освіти рівень сформованості загальних компетентностей переважно діагностується при вивченні навчальних дисциплін, орієнтованих на розвиток критичного мислення, методик оцінювання, аналізу ефективності роботи та менеджменту якості; використанні основних форм контролю знань здобувачів освіти (семестровий контроль (контрольні роботи, тестування, заліки, іспити, ректорський контроль та ін.).

Серед зазначених у стандарті компетентностей нами виокремлено ті, формування яких потребує здійснення професійної підготовки майбутніх педагогів до екологічного виховання дошкільників у закладах вищої освіти, зокрема такі: інтегральна компетентність – здатність вирішувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в дошкільній освіті, які пов’язані з екологічними вихованням дітей раннього та дошкільного віку; загальні компетентності – забезпечення сталого розвитку майбутнього громадянина в Україні (КЗ-1); формувати здатність зберігати й примножувати моральні, культурні, наукові цінності та досягнення суспільства, базуючись на розумінні закономірностей розвитку предметної галузі, її ролі в загальній системі знань про природу, суспільство, техніку та технології (КЗ-2); постійно оновлювати та поглиблювати знання, адаптуючись до вимог сучасності (КЗ-7); формувати вміння використовувати теоретичні знання для вирішення конкретних завдань у реальних умовах (КЗ-8); формувати здатність діяти відповідно до норм і стандартів безпеки життєдіяльності (КЗ-9) [137].

Проаналізовано та виокремлено перелік спеціальних (фахових) компетентностей (далі – КС), актуальних для професійної підготовки до екологічного виховання дітей дошкільного віку: здатність формувати у дітей

раннього та дошкільного віку навички здорового способу життя, які є основою культури здоров'я (валеологічної культури) особистості, навчання малюків принципам підтримки фізичного та психічного здоров'я через правильне харчування, фізичну активність, гігієну та психологічне благополуччя (КС-12); здатність формувати у дітей раннього та дошкільного віку навички здорового способу життя, що є основою культури здоров'я (валеологічної культури) особистості, важливості фізичного та психічного здоров'я, правильного харчування, регулярної фізичної активності, особистої гігієни та підтримки емоційного благополуччя (КС-14); здатність до пошуку релевантних ресурсів, адаптація їх до конкретних потреб, впровадження їх в практичну діяльність (КС-20) [137].

З'ясовано, що значну частину програмних результатів навчання (далі – ПР) спрямовано на забезпечення професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників, зокрема, екологічне виховання дошкільників: розуміти та визначати педагогічні умови, закономірності, принципи, цілі, завдання, зміст, організаційні форми, методи й засоби, які застосовуються у роботі з дітьми від народження до початку шкільного навчання (ПР-01); виявляти характерні риси та особливості освітнього процесу та розвитку дітей раннього та дошкільного віку; організовувати співпрацю між закладом дошкільної освіти, сім'єю та початковою школою (ПР-05); володіти навичками підтримки та покращення психофізичного і соціального здоров'я дітей (ПР-14); вміти організовувати розвивальне середовище ЗДО, зокрема предметно-ігрове, природно-екологічне, пізнавальне та мовленнєве (ПР-18); розробляти індивідуальні програми соціалізації дітей раннього та дошкільного віку (ПР-21); забезпечувати дотримання умов безпеки життєдіяльності дітей раннього та дошкільного віку (ПР-22) [137].

З метою визначення важливих для майбутніх педагогічних працівників компетентностей/здатностей проведено опитування, в якому прийняли участь здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 012 Дошкільна освіта; запропоновано обрати найбільш важливі, на їх погляд,

компетентності для здійснення екологічного виховання дошкільників для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

За рейтингом, вирішальними, на думку майбутніх педагогічних працівників, є: вміння майбутнього педагога допомагати дитині усвідомлювати властивості та взаємозв'язки між предметами, розвивати її розуміння власного місця в навколишньому світі; створення ситуацій для розвитку самосвідомості дитини, формування її уявлення про себе («Я» дитини) і взаємодію з довкіллям, соціалізації та формуванню базових уявлень про навколишній світ – 25%; здатність до аналізу результатів професійної діяльності. визначати їх відповідність встановленим стандартам і критеріям, впроваджувати ефективні методи для покращення якості роботи, враховуючи сучасні вимоги та практики – 20%; здатність до формування навичок комунікації, емпатії, адаптації до різних соціальних ситуацій, здатність вирішувати конфлікти та будувати позитивні стосунки в різних контекстах – 15%; здатність до адаптації отриманих знань до умов практичної діяльності, здатність приймати обґрунтовані рішення та ефективно виконувати завдання в умовах змінюваних чи невизначених ситуацій – 12%; здатність реагувати на небезпечні ситуації для запобігання нещасним випадкам і негативним наслідкам – 10%; здатність розвивати у дітей раннього та дошкільного віку базові якості особистості; уміння формувати важливі риси, такі як довільність, самостійність, креативність, ініціативність, свобода поведінки, самосвідомість, самооцінка та самоповага – 8%; здатність до ефективної комунікації з усіма колегами, батьками, дітьми – 6%; здатність розробляти програми індивідуального розвитку дітей, що сприяють її максимальному розвитку і навчанню, створення доступного й ефективного освітнього середовища – 4%.

Отже, проведене дослідження продемонструвало, що у майбутній професійній діяльності до екологічного виховання дошкільників здобувачі освіти орієнтуються на традиційні компетентності, тоді як навички екологічного виховання все ще залишаються на другому плані; позитивним є те, що усвідомлення властивостей і взаємозв'язків між предметами, розвиток розуміння

власного місця дитини в навколишньому світі, створення умов для розвитку самосвідомості, формування її уявлення про себе («Я» дитини) та взаємодії з довкіллям, а також соціалізація та формування базових уявлень про навколишній світ, знаходяться на високому рівні в рейтингу, що свідчить про чітке розуміння важливості цих компетентностей у професійній діяльності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.

1.2. Структурно-організаційний аналіз стану професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників в Україні

Визначено, що основними нормативно-правовими документами, що визначають зміст професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників процесу у закладах вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» є Стандарт першого рівня вищої освіти, ступеня бакалавра, спеціальності 012 «Дошкільна освіта» (№ 1456 від 21.11.2019 р.) [137]; Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти» (наказ №755-21 від 19.10.2021р.) [133]; Базовий компонент дошкільної освіти (№ 33 від 12.01.2021 р.) [138]; навчальні та робочі програми (державні, типові, авторські).

Схарактеризовано функціональне призначення зазначених нормативно-правових документів.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (ст.10, п. 1) «стандарт вищої освіти» визначено як сукупність вимог до освітніх програм, що є спільними для всіх програм певного рівня вищої освіти та спеціалізації [62].

Зазначено, що «стандарт вищої освіти» є нормативним документом, яким встановлено ключові вимоги до освітньої програми; визначено обсяг кредитів ЄКТС, необхідних для здобуття ступеня вищої освіти та перелік компетентностей, майбутнього педагога; визначено нормативний зміст професійної підготовки здобувачів вищої освіти; форми атестації здобувачів вищої освіти. Наголошено, що заклад вищої освіти на основі освітньої програми (далі – ОП) розробляє навчальний план: перелік, обсяг навчальних дисциплін у

кредитах ЄКТС; форми та графік організації освітнього процесу; робочий навчальний план, який, у межах основного, може бути доповнено переліком вибіркових дисциплін. Зміст освітньо-професійної програми (далі – ОПП) ЗВО за своїм функціональним призначенням поділяється на кілька основних циклів: загальна підготовка, яка охоплює дисципліни природничо-наукового спрямування; цикл професійної підготовки, що містить психолого-педагогічну, науково-предметну та практичну складові; дисципліни самостійного вибору, які дозволяють майбутнім педагогам поглибити знання за власними професійними інтересами [133]. Від 50% до 75% загального обсягу ОПП спрямовано на розвиток загальних і спеціальних компетентностей, необхідних для професійної діяльності в дошкільній галузі; варіативна частина ОПП становить від 25% до 50% від загального обсягу і містить дисципліни, що забезпечують формування загальнопрофесійних компетентностей; курси, які дають можливість спеціалізуватися в галузі дошкільної освіти або здобути додаткову спеціалізацію в межах обраної спеціальності.

Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти» визначає основні завдання професійної підготовки майбутніх педагогів, зокрема: планування власного професійного розвитку, відповідно до поставлених цілей; розвиток здатності до саморефлексії та об'єктивної самооцінки власної педагогічної діяльності; постановка стратегічних цілей для саморозвитку і самоосвіти; моніторинг змін у сфері освіти та їх врахування під час планування й удосконалення власної професійної діяльності. Професійним стандартом визначено умови та критерії, які визначають відповідність професійної кваліфікації педагога вимогам для роботи на посаді вихователя закладу дошкільної освіти; відображає сучасний підхід до формування переліку трудових функцій, операцій і дій; опис загальних та професійних компетентностей педагогічних працівників (прогностичні, організаційні, оцінювально-аналітичні, предметно-методичні, здоров'язбережувальні, проєктувальні, психоемоційні, педагогічне партнерство, морально-етичні, здатність до навчання впродовж життя, інформаційно-комунікаційні) [133].

Акцент у Законі України «Про вищу освіту» (ст. 50 п. 1, п. 2) здійснено на визначенні форм професійної підготовки педагогічних працівників, зокрема: лекції, лабораторні роботи, практичні роботи, семінарські заняття, індивідуальні заняття та консультації. Стаття 57, п. 1 Закону спрямовано на реалізацію правових норм: академічну свободу, академічну мобільність, забезпечення фахової поваги та гідності, право обиратися до органів самоврядування та вченої ради закладу вищої освіти, право на певні умови праці, підвищення кваліфікації, користування інформаційними джерелами, збереження прав інтелектуальної власності [62].

Доцільно відзначити, що однією із основних засад Базового компонента дошкільної освіти (далі – БКДО) є ідея набуття педагогом виховних компетентностей щодо ряду освітніх напрямків, зокрема «Дитина в природному довкіллі», які дозволяють організовано, упорядковано та відповідально спрямувати пріоритетні напрями природно-екологічного виховання на формування природодоцільної поведінки, емоційно-ціннісного ставлення до природи та формування позитивного сприйняття екологічної картини світу у дітей дошкільного віку. За таких умов, організація процесу професійної підготовки педагогів «відштовхуватиметься» від наявних у них знань про закони існування природи у якості сталого (статичного) ідеального уявлення про навколишнє середовище в сучасних умовах екологічно небезпечного життя, що останній зобов'язаний трансформувати у формат взаємодії «педагог – дошкільник – сім'я»[138].

З'ясовано, що відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти» №266 від 29 квітня 2015р., в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова (далі – УДУ імені Михайла Драгоманова), Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини (далі – УДПУ імені Павла Тичини), Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника (далі – ПНУ імені Василя Стефаника) здійснюється професійна підготовка

педагогічних працівників ЗДО за першим (бакалаврським) рівнем, галузі знань 01– Освіта/ Педагогіка, спеціальності 012 Дошкільна освіта [167].

Встановлено, що здобувачам вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 012 Дошкільна освіта в УДУ імені Михайла Драгоманова, УДПУ імені Павла Тичини, ПНУ імені Василя Стефаника випускникам присвоюється освітня кваліфікація «Бакалавр дошкільної освіти»; професійна кваліфікація «Вихователь закладу дошкільної освіти»; кваліфікація в дипломі: «Бакалавр 012 Дошкільна освіта. Вихователь закладу дошкільної освіти».

Згідно з чинною редакцією Національного класифікатора України: «Класифікатор професій (ДК 003: 2010)», затвердженого наказом Держспоживстандарту України від 28 липня 2010 р. № 327, зі змінами 2020 р. (від 18 серпня 2020 р. №1574) [132], Професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти» (від 19 жовтня 2021 р. № 755-21), бакалавр дошкільної освіти може обіймати такі посади: 2332 – Вихователь закладу дошкільної освіти, 3320 – Фахівці з дошкільної освіти, 3330 – Асистент вихователя закладу дошкільної освіти, 3320 – Вихователь закладу дошкільної освіти (з дипломом фахового молодшого бакалавра, молодшого бакалавра), 2332 – Методист дошкільної освіти, 2351.2 – Вихователь-методист, згідно з International Standard Classification of Occupations 2008 (ISCO-08) бакалавр дошкільної освіти може обіймати такі посади: 234 – Primary School and Early Childhood Teachers = Вчитель початкової школи та дітей дошкільного віку.

Залучення майбутніх педагогів до реалізації наукових проєктів є важливим елементом їх професійної підготовки, що сприяє самостійному розв’язанню професійних і академічних завдань, застосуванню здобутих знань, умінь і навичок, отриманих під час навчання у закладі вищої освіти, опанування методології наукових досліджень та набуттю практичного досвіду у дослідницькій діяльності.

Загальновизнаними напрямками науково-дослідної роботи студентів (далі – НДРС) в ЗВО є: освітній процес (виконання практичних, лабораторних робіт з елементами проблемно-творчого пошуку, написання рефератів, курсового

проєкту, бакалаврських та магістерських робіт); наукові гуртки, проблемні групи, науково-педагогічні лабораторії, виробнича практика; науково-організаційні заходи (науково-практичні конференції міжнародного, всеукраїнського та університетського рівнів, конкурси науково-дослідних і творчих есе, олімпіади, виставки наукових досягнень здобувачів освіти, публікація статей та тез). Завдяки НДРС здійснюється: поєднання змісту професійної підготовки з програмами науково-дослідної діяльності; залучення учасників освітнього процесу до виконання науково-дослідних програм кафедр; планування та проведення наукових досліджень здобувачами освітнього рівня «Бакалавр» спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Основною ланкою у професійній підготовці студентів УДУ імені Михайла Драгоманова є участь у Науковому товаристві студентів та аспірантів імені Григорія Волинка, діяльність якого спрямовано на розкриття науково-творчого потенціалу майбутніх педагогів, формування навичок дослідницької діяльності [162]. Ефективний та результативний НДРС УДПУ імені Павла Тичини сприяє Рада молодих науковців (РМН УДПУ), діяльність якої спрямовано на професійне зростання майбутніх педагогічних працівників, залучення їх до НДРС, поширення результатів наукових досліджень [139].

Зокрема, здобувачі освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта», ОС «Бакалавр» УДУ імені Михайла Драгоманова мають можливість висвітлити власні наукові досягнення у науковому студентському збірнику «Науковий простір студента: пошуки і знахідки» [140].

Науково-дослідна публікаційна активність здобувачів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» в УДПУ імені Павла Тичини представлено опублікованими тезами, статтями на міжнародних, всеукраїнських, регіональних, закордонних конференціях за професійними тематичними напрямками: формування творчості у дітей 5-7 року життя [55]; формування моральної сфери особистості дошкільника [126]; формування свідомості у дітей раннього віку [165]; формування міжособистісних взаємин між батьками та дітьми [164]; організація інклюзивного освітнього середовища [166] та ін.

Потужним інструментом наукової та пошуково-дослідницької роботи здобувачів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» є проблемні групи: ПНУ імені Василя Стефаника: «Обдарованість в дошкільному віці» (науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент Н. Лазарович); «Медіакомпетентність у професійній підготовці майбутнього педагога» (науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент М. Матішак), «Українська література як засіб екологічного виховання» (науковий керівник: канд. пед. наук, доцент Л. Круль), «Здоров'язберігаюча педагогіка» (науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент Н. Кравець), «Особливості соціалізації дітей дошкільного віку» (науковий керівник: кандидат педагогічних наук, професор Л. Мацук); «Природознавство як джерело екологічного виховання» (науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент Т. Марчій-Дмитраш); «Сім'я і ЗДО» (науковий керівник: доктор педагогічних наук, доц. Т. Потапчук), «Науковий хаос» (науковий керівник: доктор пед. наук, доц. Н.Матвєєва) та ін. [242].

Однією із новітніх форм професійної підготовки майбутніх педагогів є науково-дослідні лабораторії ЗВО. Так, на базі УДПУ імені Павла Тичини діє науково-дослідна лабораторія «Дошкільна освіта: сутність, перспективи розвитку в ХХІ столітті» (науковий керівник: кандидат педагогічних наук, проф. Л. Карнаух); в УДУ імені Михайла Драгоманова – «Лабораторія творчої педагогіки» (науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент С. Довбня), основними функціями яких є забезпечення науково-методичного та психолого-педагогічного супроводу професійної підготовки майбутніх фахівців.

У рамках науково-дослідної теми кафедри дошкільної освіти УДПУ імені Павла Тичини «Удосконалення змісту, форм та методів професійно-педагогічної підготовки дошкільних фахівців у закладах вищої освіти на засадах компетентнісного підходу» (№0111U007533, науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор В. Кушнір) [102] науковці кафедри здійснюють дослідження за тематичними напрямками: ознайомлення дітей дошкільного віку з суспільним довкіллям (Н. Трофаїла, Л. Іщенко) [215; 75]; форми, методи, засоби ознайомлення з природним довкіллям, формування екологічної компетентності

у дітей дошкільного віку (Т. Дука) [55]; діагностичні новітні методики оздоровлення людини (Н. Кравчук) [92]; організація розвивального середовища у різновіковій групі ЗДО (І. Підлипняк) [157]; ознайомлення із професійними обов'язками вихователя-методиста ЗДО та виховання толерантності у дошкільників (Н. Скрипник) [196]; виховання дітей з особливими освітніми потребами, робота з сім'ями (В. Білан) [15].

У контексті сьогоденних викликів, що стоять перед країною, науково-педагогічний склад кафедри дошкільної освіти Педагогічного факультету УДУ імені Михайла Драгоманова долучився до розробки значущих нині наукових напрямів як: освітній процес у ЗДО у воєнний час (Г. Цветкова) [221]; взаємодія ЗДО і сім'ї в умовах воєнного стану (С. Довбня) [53]; профілактика емоційного вигорання та стресових ситуацій (В. Гальченко) [35]; психокорекційна та психотерапевтична допомога дітям дошкільного віку в умовах війни (В. Корх) [89]; професійна підготовка майбутніх педагогічних працівників (Р. Шулигіна) [230].

Наукові пошуки колективу кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти ПНУ імені Василя Стефаника спрямовано на розробку фундаментальних досліджень з проблем: компетентнісного підходу у професійної підготовці майбутніх педагогів ЗДО (Н. Лисенко) [109]; формування виховання толерантності у майбутніх педагогів (Т. Потапчук) [168]; STREAM-освіти у вихованні дошкільників (Н. Захарасевич) [64]; інклюзивного навчання (Н. Кравець) [7]; сучасної української дошкільної періодики (Л. Круль) [96]; академічної доброчесності (Н. Лазарович) [104]; менеджменту дошкільної освіти: інноваційного підходу в організації освітнього процесу в ЗДО (М. Матішак) [119]; формування соціальної компетентності дошкільників засобами сімейних традицій (Т. Марчій-Дмитраш) [120]; професійного розвитку майбутнього педагога ЗДО (Л. Мацук) [122]; ЗДО в Івано-Франківській територіальній громаді (С. Недільський) [97]; розвитку емоційного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку (І. Скоморовська) [195]; робота з внутрішньо переміщеними особами в ЗДО (М. Незамай) [144].

У такий спосіб, багатогранна палітра наукових досліджень ЗВО є надзвичайно актуальною та відіграє ключову роль у професійній підготовці майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.

Спільно з ЗВО (УДУ, ПНУ, УДПУ) укладено ряд договорів «Про академічну мобільність» з провідними закордонними університетами та науковими центрами, що сприяє інтернаціоналізації освіти, підвищує рейтинг та конкурентоспроможність ЗВО.

Активним учасником міжнародних об'єднань європейського освітнього простору, ініціатором створення Міжнародної Асоціації ректорів педагогічних університетів Європи в галузі педагогічної освіти є УДУ імені Михайла Драгоманова. Щорічно університет підписує 5–7 угод про співпрацю з міжнародними партнерами. Тільки в 2023 році укладено угоди з такими провідними університетами світу, як: Університет Малаги та Мадридський університет Карлоса III (Королівство Іспанія); Університет Південно-Східної Норвегії). Важливим для УДУ імені Михайла Драгоманова, з огляду на перспективу відкриття воєнної кафедри, є підписання угоди з Академією військового мистецтва (Республіка Польща).

УДУ імені Михайла Драгоманова має угоди академічної мобільності із ЗВО Німеччини, Польщі, Італії, Румунії, Кіпру, Норвегії; ПНУ здійснює співпрацю з Ясським університетом Александру Іоана Кузи (м. Ясси, Румунія), Лодзьким університетом (Республіка Польща). Найбільш популярною програмою міжнародної кредитної мобільності ЗВО є «Еразмус+».

Важливим показником професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників УДУ імені Михайла Драгоманова є навчання в Університеті Південно-Східної Норвегії за програмою Outdoor Education and Experiential Learning in Schools and Kindergartens/Навчання на природі та експериментальне навчання в школах і дитячих садках.

Майбутні педагоги УДПУ імені Павла Тичини мають можливість отримати вищу освіту в університеті Аланья Аладін Кейкубат (Туреччина) протягом академічного року [171].

Проаналізовано ОПП, навчальні плани та робочі навчальні програми ЗВО. Зазначено, що ОПП ЗВО мають свої специфічні особливості організації освітнього процесу, які ґрунтуються на міждисциплінарному підході до професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників.

За функціональним призначенням зміст ОПП професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників поділено на кілька категорій/циклів: загальна підготовка у всіх вищезазначених вузах становить 7200 год./240 кредитів (відповідно до ст. 1.14 Закону України «Про вищу освіту», один кредит ЄКТС для освітньої складової програми становить 30 кредитів); для циклу професійної підготовки найбільшу кількість годин відведено УДПУ імені Павла Тичини – 3870 год., УДПУ імені Павла Тичини – 3420 годин, найменшу – УДУ імені Михайла Драгоманова – 3150 год.; кількість годин на самостійну роботу коливається від 3717 годин (УДУ імені Михайла Драгоманова), 4418 годин (УДПУ імені Павла Тичини), до 5260 годин (ПНУ імені Василя Стефаника).

Засвідчено, що цикл загальної підготовки передбачає каталог загально-університетських навчальних дисциплін. Так, обов'язковими навчальними дисциплінами циклу загальної підготовки у ПНУ імені Василя Стефаника є «Історія України», «Англійська мова», «Філософія», «Українська мова за професійним спрямуванням», «Основи наукових досліджень». В УДУ імені Михайла Драгоманова – цикл загальної підготовки доповнено важливими для сучасних реалій навчальними дисциплінами такими як: «Сучасні інформаційні технології», «Безпека життєдіяльності», «Історія української державності», «Українська культура».

Розкрито, що ОПП УДПУ імені Павла Тичини не розділяє дисципліни загальної та професійної підготовки і об'єднує їх в обов'язковий цикл психолого-педагогічних дисциплін («Педагогіка загальна», «Педагогіка дошкільна з історією», «Педагогічна творчість», «Психологія загальна», «Психолого-педагогічні засади раннього дитинства», «Психологія дитяча з практикумом», «Психологія педагогічна», «Етнопсихологія» та інш.) та дисциплін професійного спрямування «Вступ до спеціальності», «Дошкільна лінгводидактика»,

«Превентивна педагогічна робота в закладах освіти», «Основи інклюзивної освіти», «Література для дошкільників з практикумом виразного читання», «Інноваційні технології дошкільної освіти», «Основи теорії гендерного виховання», «Навчання і виховання в різновікових групах», «Теорія і методика співпраці з родинами», «Наступність і перспективність у роботі з дошкільниками та молодшими школярами», методики).

До циклу навчальних дисциплін професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників навчальним планом ПНУ імені Василя Стефаника передбачено: «Психологія загальна», «Психологія дітей раннього і дошкільного віку», «Організація і керівництво закладами дошкільної освіти», «Основи інклюзивного навчання», «Вступ до спеціальності», «Педагогіка дошкільна», «Історія дошкільної педагогіки», «Основи педагогічної майстерності», «Дошкільна лінгводидактика», «Дитяча література», «Основи природознавства», «Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень», «Теорія та методика музичного виховання», «Методика проведення занять з природознавства», «Теорія та методика фізичного виховання та валеологічної освіти», «Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва зображувальною діяльністю», «Методика проведення занять з народознавства». В УДУ імені Михайла Драгоманова додано такі дисципліни: «Вікова фізіологія і валеологія», «Педіатрія», «Основи медичних знань», «Іміджіологія», «Основи корекційної педагогіки», «Інклюзивна освіта», «Культура мовлення і виразне читання», «Художня праця та основи дитячого дизайну», «Сучасні технології в дошкільній освіті», «Взаємодія закладу дошкільної освіти з сім'ями дітей».

Здійснено структурно-організаційний аналіз стану професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників, проаналізовано електронні варіанти освітньо-професійних програм галузі знань 01 Освіта/ Педагогіка спеціальності 012 «Дошкільна освіта» ОС «Бакалавр» та їх навчально-методичного забезпечення в УДУ імені Михайла Драгоманова, УДПУ імені Павла Тичини, ПНУ імені Василя Стефаника.

Проаналізовано ОПП окреслених вище ЗВО, за якими здійснюється професійна підготовка майбутніх педагогічних працівників. З'ясовано, що незважаючи на однакову структуру ОПП зазначених вище ЗВО, а саме: загальна інформація (перелік і послідовність освітніх компонентів, вимоги до початкового рівня освіти, обсяг кредитів ЄКТС, необхідних для виконання програми, очікувані результати навчання у вигляді компетентностей), ОПП мають відмінності, різняться змістовим наповненням освітніх компонентів, кількістю кредитів ЄКТС, особливо природничого блоку.

Так, в ОПП, отже й у навчальному плані професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників, до обов'язкових навчальних дисциплін з екологічного виховання дошкільників УДУ імені Михайла Драгоманова належать: дисципліни нормативної частини – «Безпека життєдіяльності» (3 кредити ECTS, 90 год.), «Природознавство з методикою та навичками освіти сталого розвитку» (6 кредитів ECTS, 180 год.), «Вікова фізіологія і валеологія» (3 кредити ECTS, 90 год.); вибіркові навчальні дисципліни: «Здоров'язберезувальна педагогіка» (3 кредити ECTS, 90 год.), «Сімейна дошкільна педагогіка» (3 кредити ECTS, 90 год.). Так, в УДУ імені Михайла Драгоманова майбутні педагогічні працівники мають можливість опанувати 18 кредитів навчальних дисциплін з екологічного виховання дошкільників, що становить 7,5% від загального обсягу кількості кредитів навчального плану підготовки бакалаврів за спеціальністю 012 Дошкільна освіта (240 кредитів).

У ПНУ імені Василя Стефаника цикл професійної підготовки до екологічного виховання охоплює дві обов'язкові для вивчення дисципліни нормативної частини, а саме: «Основи природознавства з методикою» (9 кред. ECTS, 270 год.), «Безпека життєдіяльності та цивільний захист» (3 кред. ECTS, 90 год.), які доповнено дисциплінами вибіркової частини навчального плану: «Здоров'язберігаючі технології дітей дошкільного віку» (3 кред. ECTS, 90 год.), «Організація дослідницько-експериментальної діяльності дітей у природі» (3 кред. ECTS, 90 год.), «Проекологічна освіта дітей дошкільного віку» (3 кред. ECTS, 90 год.), «Ознайомлення дітей з суспільним довкіллям» (3 кред.

ECTS, 90 год.), «Емпауермент-педагогіка» (3 кред. ECTS, 90 год.), «Проектно-дослідницька діяльність дітей дошкільного віку» (3 кред. ECTS, 90 год.). Відповідно, у ПНУ імені Василя Стефаника майбутні педагогічні працівники мають можливість опанувати 8 навчальних дисциплін, які передбачають 30 кредитів ECTS, що становить 12,5% від загального обсягу (240 кредитів).

Аналізуючи навчальний план УДПУ імені Павла Тичини зазначимо, що професійну підготовку майбутніх педагогічних працівників професійної підготовки з екологічного виховання забезпечують дві обов'язкові навчальні дисципліни: «Ознайомлення дітей з суспільним довкіллям» (3 кредити ECTS, 90 год.); «Здоров'язбережувальні технології в закладах освіти» (4 кредити ECTS, 120 год.); навчальні дисципліни – «Основи родинного виховання» (4 кредити ECTS, 120 год.), «Сімейна педагогіка» (4 кредити ECTS, 120 год.), «Освітнє середовище сучасних закладів дошкільної освіти» (4 кредити ECTS, 120 год.) зазначені як вибіркові. На опанування дисциплін з екологічного виховання дошкільників у цьому університеті передбачено 22 кредити ECTS, що становить 9,17 % від загального обсягу кредитів (240).

З'ясовано, що навчання здобувачів освіти навчальної дисципліни «Екологія» не передбачено у ЗВО, проте, виявлено, що деякі теми екологічного та природоохоронного спрямування введено до курсу «Охорона праці та безпека життєдіяльності», а саме: «Вплив природних загроз на поведінку людей, економіку», «Небезпеки в урбанізованому середовищі», «Техногенні небезпеки» [6].

Детальний аналіз програми курсу «Безпека життєдіяльності і цивільний захист», спеціальності 012 «Дошкільна освіта» ПНУ імені Василя Стефаника, передбачає вивчення основних принципів безпеки, правильних дій у надзвичайних ситуаціях, розуміння важливості дотримання норм і правил, що забезпечують безпеку особисту та колективну, опанування правил надання долікарської допомоги, умінь аналізувати ситуацію потенційних небезпек, ухвалювати обґрунтовані рішення та адекватно діяти в разі їхнього виникнення

або загрози, дає підстави констатувати, що програмою передбачено широкий перелік знань, умінь, якими повинні оволодіти майбутні фахівці [91].

Уточнено, що курс «Вікова фізіологія і валеологія» (УДУ імені Михайла Драгоманова) потрактовується як дисципліна про розвиток дитячого організму, життєдіяльності дорослого організму; наголошено, що базовими темами, орієнтованими на професійну підготовку майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників, є: «Фізіологія нервової системи дітей дошкільного віку», «Вікові особливості систем організму дітей», «Валеолого-гігієнічні вимоги в ЗДО» [107].

Навчальні дисципліни «Психологія загальна», (ПНУ імені Василя Стефаника), «Психологія дитяча» (УДУ імені Михайла Драгоманова), «Психологія педагогічна» (УДПУ імені Павла Тичини) наголошують на формуванні у майбутніх педагогічних працівників уявлень про механізми, особливості і закономірності виховного впливу на дітей, вивчення психологічних умов оптимізації освітнього процесу й врахування вікових, індивідуально-психологічних особливостей; знань про вікові особливості, новоутворення та провідні види діяльності дошкільників; кризові вікові періоди – механізми їх перебігу та впливу на поведінку і становлення особистості; психологічні основи педагогічної діяльності – методи та прийоми ефективного впливу на дитину, спрямовані на її розвиток і навчання; механізми формування, стимули й умови розвитку дитячої творчості; психологічні умови, що забезпечують ефективність навчання та виховання дошкільників; передумови успішної адаптації дитини до сучасного суспільства.

Висвітлено, що дисципліна «Етика та естетика» (УДУ імені Михайла Драгоманова) спрямована на розвиток умінь аналізувати етичний та естетичний досвід, стимулює формування креативності у майбутніх педагогічних працівників, підсилює пізнавальний інтерес і розкриває евристичні здібності, що є ключовими для формування професійної майстерності та конкурентоспроможності сучасних фахівців. Важливо, що дисципліна сприяє розвитку внутрішнього світу майбутніх педагогів, навчає сприймати

навколишній світ як потужний інструмент гармонізації особистості та використовувати набуті етичні й естетичні знання для ознайомлення дітей з природою. Знання, здобуті студентами під час її вивчення, слугуватимуть основою для реалізації праксеологічного та особистісного аспектів естетичної культури, зокрема здатності інтегрувати естетичні ідеї у практичну діяльність.

Навчальні дисципліни «Здоров'язбережувальна педагогіка» (УДУ імені Михайла Драгоманова), «Здоров'язбережувальні технології в закладах освіти» (УДПУ імені Павла Тичини), «Здоров'язбережувальні технології дітей дошкільного віку» (ПНУ імені Василя Стефаника) є джерелом засвоєння основних понять – «здоров'язбережувальна педагогіка», «здоров'язбережувальна діяльність», «здоров'язбережувальні педагогічні технології», а також визначення їх ключових ознак, формування професійні морально-етичні якостей, оздоровчих поведінкових навичок, особистісних переконань щодо пріоритетності реалізації оздоровчих завдань і створення розвивального середовища, сприятливого для здоров'я, у групах дітей раннього та дошкільного віку.

Розкрито, що навчальна дисципліна «Проектно-дослідницька діяльність дітей дошкільного віку» надає можливість акцентувати увагу майбутніх педагогічних працівників на змісті, завданнях, формах, методах організації і керівництва проектно-дослідницькою діяльністю дітей в природі [105].

Визначено, що навчальна дисципліна «Сімейна дошкільна педагогіка», що вивчається студентами спеціальності (УДУ імені Михайла Драгоманова) має можливості у формуванні екологічного потенціалу у майбутніх педагогічних працівників. Аналіз робочої програми дає підстави для висновку про те, що опрацювання Теми 5. «Ознайомлення дітей з природою і сім'єю», Модуль 3. «Організація природничої діяльності дошкільників в умовах сім'ї» сприяє формуванню екологічної освіченості батьків з метою виховання екологічно-доцільної поведінки дітей-дошкільників в природному середовищі [82].

Уточнено, що джерелом розширення змістовно-сміслового наповнення екологічних знань про природу України, рослинний та тваринний світ, норм,

правил поведінки екологічно-активної педагогічної діяльності у природному середовищі, розв'язання неологічних проблем є навчальні дисципліни нормативної частини «Природознавство з методикою та навичками освіти сталого розвитку» (УДУ імені Михайла Драгоманова), «Основи природознавства з методикою» (ПНУ імені Василя Стефаника), «Ознайомлення дітей з природним довкіллям» (УДПУ імені Павла Тичини). Отримані знання з даних дисциплін відкривають можливості для підвищення рівня еколого-професійної освіченості майбутніх педагогів, оволодіння ними напрямками, формами, методами, технологіями формування взаємодії з навколишнім природним середовищем, відповідно до концепції сталого розвитку, залучення батьків до виховання у дитини правил та норм відповідального ставлення до природного довкілля. У структурі дисциплін виокремлено змістовні модулі: Модуль 1. Природні умови країни; Модуль 2. Природне розвивальне середовище; Модуль 3. Методи та прийоми екологічного виховання дошкільників; Модуль 4. Планування процесу екологічного виховання дошкільників. Модуль 5. Інновації в екологічному вихованні дошкільників. Сформовані практичні навички студенти демонструють під час семінарів-практикумів: публічні виступи, дискусії, підготовка планів-ескізів ділянок ЗДО, конспектів екскурсій, анотацій до статей, реферативно-наукових повідомлень та ін. [156].

Визначено, що ПНУ імені Василя Стефаника пропонує велику кількість навчальних дисциплін, спрямованих на професійну підготовку майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників. Це, зокрема, дисципліни вибіркової частини ОП «Проектно-дослідницька діяльність дітей дошкільного віку» (3 кред. ECTS, 90 год.), «Ознайомлення дітей з суспільним довкіллям» (3 кред. ECTS, 90 год.), «Проекологічна освіта дітей дошкільного віку» (3 кред. ECTS, 90 год.), «Емпауермент-педагогіка» (3 кред. ECTS, 90 год.), «Дослідницько-експериментальної діяльності дітей у природі» (3 кред. ECTS, 90 год.). Названі вище навчальні дисципліни покликані, окрім надання ґрунтовних знань, забезпечити засвоєння ідеології для сталого розвитку, ознайомити з освітніми інноваціями, різноманітністю підходів, напрямів, технологій, форм,

методів, способів організації екологічного виховання дошкільників із залученням сім'ї, проєктування морального, інтелектуального, екологічного розвитку дошкільника [123, 105].

Визначальним аспектом ОПП професійної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) спеціальності 012 Дошкільна освіта є практична складова. Згідно з «Положенням про проведення практики студентів ЗВО України» (№ 93, №з0035-93 від 20 грудня 1994 року), мета практичної підготовки майбутніх педагогічних працівників полягає у забезпеченні студентів можливістю опанувати сучасні методи, форми та інструменти організації роботи за фахом, розвинути практичні навички та вміння на основі здобутих теоретичних знань, навчити приймати самостійні рішення в умовах роботи в ЗДО [135].

Відповідно до ОПП першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, а також чинних навчальних планів за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта», в ЗВО передбачено організацію таких видів педагогічної практики: навчальні (розпочинаються з перших курсів навчання, основне завдання яких полягає у знайомстві зі специфікою обраної спеціальності та набутті базових професійних компетентностей) та виробничі практики (мають прямий зв'язок із майбутньою професійною діяльністю студентів, проводяться з відривом від навчання).

Відповідно до Концепції розвитку педагогічної освіти (№ 776 від 16 липня 2018 року), понад половину практичної підготовки майбутніх педагогів орієнтовано на виробничу практику, яка проводиться в реальних умовах професійної діяльності, передбачає участь студентів у виконанні всіх видів професійних завдань та збирання фактичного матеріалу для реалізації наукових проєктів [134].

Визначено, що в дослідній площадки ЗВО розроблено багаторівневі та наскрізні плани практичної підготовки нового покоління, що сприяють ефективній підготовці майбутніх педагогічних працівників до професійних викликів, в реальних умовах роботи: «Наскрізна програма практичної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми Дошкільна освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 012

Дошкільна освіта УДУ імені Михайла Драгоманова» (Довбня С. О., Шулигіна Р. А., Козак Т. В., Гальченко В. М., Левінець Н. В., Товкач І. Є., Поліщук К. М., Сняtkова Т. М., протоколи Вченої ради університету № 5 від 27.04.2023, № 7 від 31.05.2023, № 8 від 27.06.2023); Наскрізна програма практичної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 012 Дошкільна освіта (Зр.10 м.) УДПУ імені Павла Тичини (Карнаух Л. П.; Мельникова О. М.; Кравчук Н. П.; Трофаїла Н. Д.; Дука Т. М.; Підлипняк І. Ю.; Ващенко А. В.; протокол навчально-методичної ради факультету УДПУ імені Павла Тичини №6 від 21 червня 2023 р.) [241].

Підвищенню якості професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників спеціальності 012 «Дошкільна освіта» в ПНУ імені Василя Стефаника сприяє проходження виробничої практики у науковій лабораторії «Центр освіти та піклування про дітей раннього та дошкільного віку». Такий вид практики дозволяє майбутнім педагогічним працівникам здобути цінний досвід роботи з дітьми, застосовуючи теоретичні знання на практиці, розвивати професійні навички в реальних умовах освітнього процесу, що значно підвищує їх компетентність у сфері дошкільної освіти [130].

Однією із інноваційних форм практико-орієнтованої професійної підготовки майбутніх педагогів УДУ імені Михайла Драгоманова є «Освітній хаб», організаційно-функціональними основами якого є проведення занять для дітей дошкільного віку та їх батьків в он-лайн режимі/у форматі реального часу, в умовах дії воєнного стану. Однією з новітніх форм практико-орієнтованої професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників УДУ імені Михайла Драгоманова є «Освітній хаб», основою функціонування якого є проведення занять для дітей дошкільного віку та їх батьків. Такий підхід дозволяє студентам-педагогам здобувати практичний досвід у створенні та проведенні освітніх заходів, допомагає адаптуватися до нових форматів навчання в умовах воєнного стану, сприяє розвитку професійних навичок майбутніх фахівців, дозволяє забезпечити безперервність освітнього процесу навіть у складних умовах [161].

Отже, засвідчено, що у ЗВО – УДУ імені Михайла Драгоманова, УДПУ імені Павла Тичини, ПНУ імені Василя Стефаника створено сприятливі умови для забезпечення професійної підготовки здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 012 «Дошкільна освіта» ОС» «Бакалавр» завдяки активному зверненню до теоретико-методичних засад екологічного спрямування професійної підготовки для формування готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.

1.3. Міжнародні практики професійної підготовки педагогів до екологічного виховання дітей

Актуалізовано найбільш репрезентативний зарубіжний доробок з проблеми професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання. Встановлено, що зазначений досвід становить невід’ємну складову і педагогічного, і екологічного дискурсів.

Стратегічні завдання системи екологічної освіти Федеративної Республіки Німеччини (далі – Німеччина) полягають у трансформації уявлень і покращенні сучасних наукових знань у молоді про навколишнє середовище, необхідності формування готовності та екологічної відповідальності щодо охорони, збереження та відтворення Природи як запоруки безпечного життя людини.

Сучасні тенденції освіти Німеччини представлено у дослідженнях Н. Абашкіної, В. Гаманюк, О. Грановського, Н. Козак, В. Кравець, Л. Пуховської, Т. Мойсеєнко, Л. Ковальчук, А. Турчин та інш.); підготовка майбутніх педагогів в закладах освіти Німеччини (Д. Дершай (D. Derschau), К. Нойманна (K. Neumann), Г. Ернінга (G. Erning), А. Метцінгера (A. Metzinger), В. Нагеля (B. Nagel), С. Хольце (S. Holze).

Основними принципами, які впроваджуються у системі екологічного виховання Німеччини є: «завчасної підготовки» – упередження ряду порушень у соціальній взаємодії з навколишнім середовищем; «встановлення винних» – ґрунтується на ознайомленні громадян з еколого-економічними перетвореннями,

правилами ощадливого використання природних ресурсів; встановленні осіб, які їх порушують, стягненні з них втрат і збитків; «кооперації» – відповідальність кожної із сторін за екологічні злочини [113].

Перспективні традиції екологічного виховання Німеччини ретроспективно представлено двома періодами: перший – охоплює період 1960-1980 років і характеризується реформуванням системи екологічної освіти, яку було спрямовано на втілення науково-теоретичних ідей та освітніх ініціатив у систему екологічної освіти країни; використання практико-орієнтованих освітніх моделей; відмови від навчальної дисципліни «Екологія»; другий – 1980-2000 рр. відзначено позитивними змінами, активним розвитком та формуванням методики екологічного виховання, яка враховує локальні та регіональні екологічні виклики, а також ідеї сталого розвитку. У цей період також зміцнюється методологічна база підготовки кадрів у сфері екологічної освіти.

Дослідження К. Боріна засвідчують, що провідними завданнями з екологічного виховання є: отримання практичних навичок взаємодії з природою; оволодіння основами екології на різних рівнях проживання (регіональному, місцевому); виховання емоційного ставлення до сприймання природних явищ; залученість до подолання екологічних проблем [24].

Трансформація уявлень і покращення сучасних наукових знань у молоді Німеччини, здійснюється через участь у інноваційних проєктах: «Порядок денний на ХХІ століття» (втілення плану екологічного виховання шкіл, громад і громадських організацій Німеччини щодо формування морально-етичних норм й екологічно відповідальної поведінки); «Мюнстер очима молоді» (виховання соціальної та екологічної відповідальності за збереження і розвиток екології рідного міста, зокрема міста «Мюнстер»); «Місцева Agenda-21 знизу» (застосування ефективних засобів ноосферно-відповідних адекватних і осмислених цілей у взаємодії з навколишнім середовищем за умови вільного вибору активних дій.); «Mips» (ознайомлення зі способами поведінкової мотивації за видами споживання та утилізації побутового виробу); «Природа прикрашає школу» (озеленення шкільних територій, дворів, обробка шкільних

садів) «Експеримент Ворпсведе» (втілення синергетичної моделі соціальної взаємодії та досвіду безпечної екології міста та села); «Вінтер-проект» (практичний пошук ефективних технологій розуміння значущості та розв'язання завдань екологічного виховання) [181].

На особливу увагу педагогічного пошуку заслуговують освітні програми ЗВО Німеччини з підготовки бакалаврів за програмами «Навчання і виховання дітей дошкільного віку», «Дошкільне навчання і виховання», до навчального плану яких включено тематичні напрями: пізнання світу дитиною (теорії, методи і концепції пізнання світу) – педагогічний інститут м. Людвігсбург та Євангелічна вища професійна школа м. Ройтлінген-Людвігсбург (з німец. – Pädagogische Hochschule Ludwigsburg und Ev. Fachhochschule Reutlingen-Ludwigsburg); природознавство і техніка (природа, математика і техніка) – м. Мюнхен (з німец. – Katholische Stiftungsfachhochschule München); природничі та математичні науки – вища професійна школа м. Нойбранденбург (з німец. – Fachhochschule Neubrandenburg); система охорони здоров'я в інтернаціональному аспекті – вища школа м. Магдебург-Стендаль (з німец. – Hochschule Magdeburg-Stendal (Standort Stendal)). Професійна підготовка майбутніх педагогічних працівників за рівнем освіти «Магістр» в університеті імені Мартіна Лютера м. Галле-Віттемберг здійснюється в рамках програми Європейського Союзу «SOKRATES/ERASMUS» шістьма європейськими вищими закладами освіти: Німеччини (з німец. – Martin Luther Universität, Halle-Wittenberg), Ірландії (з англ. – Dublin Institute of Technology) Мальти (University of Malta), Шотландії (з англ. – University of Strathclyde, Glasgow), Норвегії (з англ. – Oslo University College) та Швеції (зі швец. – Göteborg University) і складається з восьми обов'язкових модулів, серед яких: «Перспективи дитинства і дітей у сучасній Європі», «Розвиток досліджень, практики і політики раннього дитинства» [205].

Освітньо-професійними програмами підготовки майбутніх педагогічних працівників у ЗВО Німеччини, теоретичній підготовці відведено десять семестрів і більше; практична підготовка (референдаріат) здійснюється протягом

одного року (для майбутніх педагогів дошкільних закладів та учителів початкових класів) та два роки (для майбутніх педагогів-предметників). Специфікою професійної підготовки, на яку акцентує Ю. Рибалко, є стандартизація кваліфікаційних вимог до фахівців з різних спеціалізацій: розумові здібності; прикладні знання; методологічні та інструментальні базові навички; соціально-комунікативні та ціннісно-орієнтовані компетентності [175].

У рамках досліджуваного питання, українська науковиця Г. Марченко, акцентує на тому, що в ході професійної підготовки майбутні педагогічні працівники вивчають філософські, історичні, літературні, мистецькі, спортивні та інші дисципліни; опанування практичними навичками здійснюється через практико-орієнтовані форми – вікторини, соціальні драми, екскурсії, вечори, рольові ігри, творчі завдання та ін.[119].

Освітні установи екологічної освіти Німеччини представлено і державними, і приватними інституціями, до складу яких входять: інститути екологічної освіти, природоохоронні центри, екоцентри, лісові молодіжні будинки, лабораторії та біологічні центри. Найпопулярнішою формою є «Природня школа», в основі якої закладено «педагогіку переживань» (з німец. – *Erlebnispädagogik*). Найдосвідчинішими у реалізації «лісової педагогіки» є молодіжні центри Баварського державного лісогосподарського управління у містах Хоенау (національний парк «Баварський ліс») і Лауенштейн (природний парк «Франкенвальд») [82].

Згідно з «Освітнього стандарту з екологічного виховання для баварських шкіл» програму розподілено за тематичними блоками: «Взаємовідносини: навколишнє середовище – суспільство – держава – економіка»; «Екологічні проблеми як виклик науці і техніці»; «Історія екологічних проблем (аналіз ідеології прогресу, поведінка у навколишньому середовищі в історичному аспекті); «Різноманітність, неповторність і краса природи»; «Значення культурних ландшафтів, цивілізація як чинник навколишнього середовища»; «Засади екології»; «Види і наслідки забруднення навколишнього середовища»; «Взаємовідносини: людина – навколишнє середовище як етичний виклик»;

«Життєдіяльність особистості (споживання) і навколишнє середовище»; «Історія екологічних проблем (аналіз ідеології прогресу, поведінка у навколишньому середовищі в історичному аспекті» [153].

За висновками експертів Королівства Швеції екологічне виховання сприяє формуванню морально-етичних норм у питаннях сталого розвитку суспільства [116].

Зазначено, що Королівство Швеція є однією із провідних країн світу у галузі вищої освіти, яка відзначається високим рівнем якості та значною автономією закладів вищої освіти в управлінні й організації освітнього процесу.

У 2002 році за ініціативи Міністерства освіти і науки та Міністерства охорони довкілля Швеції було розроблено та затверджено до впровадження проєкт «Стратегії освіти для екологічно збалансованого розвитку й екологічної освіти» ЄЕК ООН; у 2003 році – визначено теоретичні засади стратегії освіти в інтересах сталого розвитку та окреслено основні напрямки її реалізації [115].

Традиційною основою шведської системи у галузі вищої освіти є незалежні університети та коледжі [223]. Згідно з «Актом про вищу освіту Швеції», професійна підготовка педагогічних працівників здійснюється у 17 університетах, 13 університетських коледжах мистецтв зокрема в інститутах вищої освіти Стокгольма і Гетеборга, а також університетах Еребру, Векше, Лінчепінга, Карлстада, Умео, Лулео та ін., які є акредитованими та відповідають стандартам якості освіти, і надають освітні послуги відповідно до європейських стандартів.

На загальнонаціональному рівні окреслено низку ключових тенденцій у сфері підготовки педагогічних кадрів: удосконалення державного регулювання мережі закладів вищої педагогічної освіти; розвиток професійної компетентності майбутніх фахівців; посилення науково-дослідної складової та зміцнення наукової бази; впровадження інтерактивних інформаційних технологій у професійну діяльність педагогів; забезпечення державних соціальних гарантій для здобувачів педагогічної освіти та молодих фахівців [236].

Структура базової вищої педагогічної освіти у Королівстві Швеція передбачає три основні етапи: початковий – загальнопедагогічна підготовка (20 кредит-годин); основний – містить предметно-методичну підготовку, становить від 80 до 100 кредит-годин; додатковий етап – передбачає отримання спеціалізації, передбачає від 40 до 60 кредит-годин. За результатами навчання здобувачі освіти отримують документи про освіту: сертифікат – після двох років безперервного навчання; диплом бакалавра – після трьох років; диплом магістра – після чотирьох років освітнього процесу [191].

Система вищої освіти у Швеції має ступеневу структуру та здійснюється за п'ятирічною освітньою програмою. Навчальні плани передбачають виключно обов'язкові дисципліни, які студенти мають можливість обирати із запропонованого переліку додаткових освітніх компонентів; освітній процес організовано переважно у формі лекцій, практичних і лабораторних занять; оцінювання результатів навчання здійснюється за тривірневою шкалою: «залік з відзнакою», «залік» і «незалік». У процесі професійної підготовки педагогічних кадрів широко впроваджуються особистісно-орієнтовані освітні технології, серед яких: рефлексивне навчання, формувальне оцінювання, самостійна дослідницька діяльність, технології взаємодії учасників освітнього процесу, колективного навчання, коучингу; застосовуються інтерактивні, проєктно-інтенсивні підходи, елементи змішаного навчання, мультилінгвальні та цифрові технології, кейс-метод, технології розвитку критичного мислення, а також STEAM-освіта [17].

На загальноєвропейському рівні важливу роль відіграє професійна мобільність, яка розглядається як ключовий інструмент для обміну ефективними практиками організації освітнього процесу (з англ. – The Baltic University Programme). Зокрема, проєкт The Baltic University Programme охоплює освітні напрями, пов'язані зі сталим управлінням водними ресурсами, урбаністичним менеджментом, розвитком сільського господарства та формуванням сталих громад. Активно реалізуються міжнародні програми, зокрема ERASMUS (з англ. – European Community Action Scheme for the Mobility of University Students) та

TACIS (з англ. – Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States), які сприяють налагодженню академічного обміну та впровадженню інноваційних підходів у вищій освіті [238].

Встановлено, що характерною рисою шведської системи підготовки майбутніх педагогів є активне впровадження мультимедійних засобів та інформаційних технологій в освітній процес. Зокрема, на базі Університету м. Йончепінг широко застосовуються і авторські програмні продукти, розроблені науковцями університетів (наприклад, PING PONG, PIM – «Personal Information Manager», система Ladok або її оновлена версія Ladok Novau), і іноземне програмне забезпечення – «Levitz», «Mentor», «Telia Instant Education», «Maestro», «First Class», «Comenius online», «Lecando», «Librix», «Marratech», «WebCat» тощо. У контексті екологічної освіти поряд із використанням спеціалізованих веб-ресурсів активно впроваджуються електронні бібліотеки (зокрема, бібліотека Університету Йончепінга), електронні енциклопедії, атласи, а також мультимедійні навчальні матеріали, зокрема навчальні фільми [219].

Виявлено, що однією з ефективних форм екологічного виховання є концепція «відкритого навчання», яка базується на взаємодії між практичним досвідом та рефлексією; спирається на безпосередні переживання в автентичних ситуаціях; передбачає поєднання прагматичної та інноваційної педагогіки; встановлення синхронного зв'язку з особистістю як органічною частиною навколишнього середовища, що реалізується через спостереження та аналіз реальних життєвих обставин [240]. Інноваційним впровадженням шведської освітньої системи є діяльність «регіональних центрів розвитку» та «рециклінгових центрів», які працюють у форматі інтерактивних ігор, зокрема, «Дерево щастя» — платформа для висловлювань екологів, науковців і письменників з питань екології; «Велосипед щастя» — інструмент для моделювання та розв'язання різних життєвих ситуацій [224].

На сучасному етапі підготовка майбутніх педагогів до екологічного виховання дошкільників у Фінляндії має першочергове значення. Фінляндська Республіка посідає перше місце в Європі за індексом екологічної чистоти (90,68

балів), що зумовлено низьким рівнем забруднення повітря і відсутністю промислових відходів, а також значними лісовими масивами, що покривають територію країни

Згідно з даними Всесвітнього економічного форуму, основний акцент у вирішенні завдань сталого розвитку у Фінляндській Республіці ставить на ініціативність у вирішенні екологічних проблем, відмінність стану навколишнього середовища, пропаганді здорового способу життя, формуванні екологічної стійкості. За даними Всесвітнього економічного форуму, у Фінляндській Республіці ключова увага у реалізації завдань сталого розвитку зосереджена на активній ініціативності в подоланні екологічних проблем, підтримці високого рівня стану навколишнього середовища, популяризації здорового способу життя та формуванні екологічної свідомості [143].

Згідно з інформацією представництва Фінляндії в Організації Об'єднаних Націй, значну частину фінансових ресурсів спрямовано на реалізацію Програми розвитку ООН (ПРООН), що має на меті зміцнення економічного потенціалу країни, протидію глобальним загрозам для здоров'я населення країни [200].

Національна стратегія сталого розвитку Фінляндії «Вперед до сталого вибору. Національна та глобальна сталість Фінляндії» має на меті забезпечення стійкого добробуту в безпечному суспільстві, сприяння усвідомленню відповідальності за збереження навколишнього середовища [228].

Ключовими напрямками соціально-економічного розвитку країни є збереження культурної самоідентичності та пріоритетне спрямування на інновації наукові дослідження [172].

Сучасні тенденції підготовки майбутніх педагогів у Фінляндії включають: міжнародне співробітництво; впровадження концепції безперервного навчання; орієнтацію на стандартизування освітніх програм; інтеграцію теоретичної і практичної підготовки; розвиток професійної відповідальності та довіри; забезпечення педагогічного балансу між традиційними та прогресивними підходами [28].

Уточнено, що до обов'язкових професійних вимог для майбутніх педагогів у Фінляндії належать: наявність вищої освіти; високий рівень сформованих компетенцій; безперервність у навчанні; ефективна комунікація в форматі «педагог – дитина»; здатність до рефлексії вміння створювати освітнє середовище; впроваджувати принципи екологічної освіти у персоналізовану модель виховання [227].

Українська науковиця Г. Чайковська підкреслює, що формування екологічної освіти розпочинається з раннього дитинства і містить: вивчення різноманітних аспектів природного середовища; знайомство з флорою і фауною; сезонними циклами природних процесів, системою заходів щодо раціонального використання природних ресурсів; формування у дітей світоглядних цінностей та відчуття єдності з природою [224].

За результатами досліджень Г. Сірко, екологічна освіта реалізується через «Центри природи», які обладнано екологічними стежками та вежами, розташованими у лісах, ділянками природної та антропогенної природи. [191].

Законодавство Королівства Нідерландів (далі – Нідерланди) надає закладам освіти свободу у виборі змісту, форм і методів екологічної освіти.

Проблеми і перспективи модернізації освіти у Нідерландах розглядали різні вчені: Ph. G. Altbach, Ch. Bleck, P. Dehnbostel, Дж. Денгерінк (J. J. Dengerink), Ф. Джансен (Febe Jansen) R. Enggruber, (Б. Костер (B. Koster), Д. Ло (D.Law)), W. Mitter, М. Сноек (Marco Snoek), М. Трефферс (Marieke Treffers), J. C. Walker, О. Fulton, Т. Husen. Питання розвитку освіти Нідерландів представлено у дослідженнях вітчизняних вчених: К. Бойченко, М. Вишняк, Д. Дзвінчук, Л. Заяць, А. Колісніченко, Т. Кристопчук, Н. Лавриченко, Б.Мельниченко, С. Сисоєвої, О. Струтинської, Г. Товканець та ін. [148].

Особливості підготовки майбутніх педагогів у Нідерландах базуються на освітніх програмах та освіти протягом усього життя. Так, початкова школа охоплює дітей віком від 4 до 12 років, після чого учні переходять до повної середньої освіти у віці від 12 до 18 років, яка здійснюється у трьох типах навчальних закладів; школи типу VWO (з англ. – pre-university education)

готують учнів до університетського рівня за 6 років (з 12 до 17 років); школи типу HAVO забезпечують вищу допрофесійну підготовку або повну загальну середню освіту протягом 5 років (з 12 до 16 років); школи типу VMWO пропонують допрофесійну середню освіту з тривалістю навчання 4 роки (з 12 до 15 років). Понад 90% учнів завершують середню освіту, отримуючи професійні кваліфікації [203].

У Нідерландах традиційно функціонують два основні типи закладів вищої освіти: дослідницькі університети (з голанд. – Wetenschappelijk onderwijs, WO) та університети професійної освіти (політехнічні інститути) (з голанд. – Hoger beroepsonderwijs, HBO). Вища освіта в країні представлена двоступеневою системою: освітні рівні бакалавра та магістра. Для здобуття ступеня магістра необхідно накопичити мінімум 60 кредитів за системою ECTS (European Credit Transfer and Accumulation System); освітня програма бакалавра розрахована на 180 кредитів [243].

Наприклад, відповідно до вимог Міністерства освіти, культури та науки Королівства Нідерландів OCW (з нід. – Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen), до 2022 року мінімум 30 % вчителів початкової освіти та 50 % педагогів середньої школи повинні були отримати науковий ступінь магістра (hbo) [83].

Провідними тенденціями у професійній підготовці майбутніх педагогів є: забезпечення відповідності освітніх програм вимогам Загальноєвропейського простору вищої освіти; інтеграція навчальної та науково-дослідної діяльності; сприяння професійній та академічній мобільності; надання фінансової підтримки університетській підготовці фахівців [65].

Сталий розвиток суспільства та взаємозв'язок людини з навколишнім середовищем є ключовими елементами освітнього процесу початкової школи. У межах кожного навчального предмета основним завданням виступає формування уявлень про сталий розвиток, який інтегровано у всі аспекти освітньої діяльності. Зокрема, О. Деркач проаналізував процес екологізації

освіти, відзначено, що навчальні програми містять приклади реальних природоохоронних ситуацій, таких як: вирощування тюльпанів, визначення відсотка рослинності, догляд за плодовими та декоративними деревами, а також облік земельних ділянок та ін. [48].

Однією з ефективних форм організації екологічного виховання в Нідерландах, що існує з 1919 року, є шкільні садові ділянки, які слугують способом здобуття практичного досвіду взаємодії з навколишнім середовищем [118].

У Великій Британії професійна підготовка фахівців у сфері дошкільної освіти регламентується нормативно-правовими актами, зокрема «Національним навчальним планом» (з англ. – National Curriculum – NC) (1987-1995 рр.) та Законом «Про освіту» (1988 р.).

Національна специфіка екологічного виховання Великобританії обумовлена соціально-економічними чинниками: зростанням забруднення; зменшення державних запасів сировини; кризою системи освіти; незгідністю між теорією та практикою педагогічних досліджень.

Вирішення зазначених екологічних проблем підкреслює важливість створення ефективної системи професійної підготовки майбутніх педагогів з екологічного виховання підростаючого покоління.

Особливостями англійської системи освіти є: вагомі цілі та різні рівні вступу до ЗВО; безперервність і наступність в освіті; взаємозв'язок теоретичної та практичної підготовки; варіативність та диференціація навчання за циклом професійної складової (з англ. – Core Study Units) та варіативної (додаткової) – (з англ. – Supplementary Units); наявність довгострокових та короткострокових програм навчання; впровадження дистанційних курсів навчання; клієнтоорієнтованість; запровадження пілг та грантів, навчальних відпусток для студентів.

Сполучені Штати Америки (далі – США) посідають провідні позиції у світовому рейтингу якості освітніх послуг.

Наприклад, в рамках наукового навчального дослідництва програми Ради освіти штату Каліфорнія та загальнодержавного плану реалізації освіти і науки, на всіх рівнях освіти, діють навчальні програми з екологічного виховання (дошкільний вік – оволодіння знаннями про збереження та охорону природи; старша школа – опановування навичками проєктування моделей у системі «людина-природа»; здобувачі вищої освіти – оволодіння важливими аспектами наукової грамотності) [237].

У США однією із цікавих форм екологічного виховання США є «Зелені школи», метою яких є проведення безперервного циклу тематичних занять з екології довкілля.

На формування екологічно доцільної поведінки дітей віком 5–6 років розраховано такі програми екологічного виховання: Д. Фрідмана «Джелі Джем – друг людей і природи», М. О' Коннора «Світ життя», «Юний рейнджер», Дж. Корнелла «Дітям про природу», Л. Кац «Приклад доброї практики» та інші.

Лідерами в галузі екологічної освіти є такі освітні заклади: університет міста Портленд (штат Орегон); Орегонський університет у місті Юджин; Університет міста Чико (штат Каліфорнія); Університет міста Форт-Майєр (штат Флорида); Школа природних ресурсів університету в місті Берлінгтон (штат Вермонт).

Основною метою вищої освіти, у перші два роки професійної підготовки здобувачів освіти рівня бакалавр в університетах США, є виховання загальної культури. Навчальними програмами професійної підготовки передбачено дисципліни гуманітарного і природничо-наукового циклу екологічного спрямування: «Вступ до екологічної освіти», «Екологія та чинники», «Методика екологічного виховання», «Екологічна освіта в закладах освіти», «Етичні норми в екології», «Природа та мистецтво», «Роль засобів комунікації в екологічній освіті» тощо [43].

Американські дослідники Д. Блумештайн, Ч. Сейлан наводять приклад лекції-дискусії із визначення початкового рівня знань з екології у студентів перших курсів: «Який взаємозв'язок існує між природою та людиною?», «Що

вам відомо про сучасні відносини між людством і навколишнім середовищем?», «Які сучасні екологічні проблеми ви можете назвати?», «Чи здатні сучасна наука і технології вирішити екологічні проблеми?» тощо [235].

Відповідно до дисертаційних досліджень Н. Мельник встановлено, що традиційно освітні програми професійної підготовки майбутніх педагогів включають дисципліни: педагогіка, філософія освіти, психологія навчання, методологія навчання, соціальні науки, мистецтво, література, музика, фізкультура, педагогічні ігри, комп'ютерні технології навчання, інноваційна педагогіка, соціологія та ін. Кожна навчальна програма ЗВО, проходить акредитацію в Національній раді акредитації вчителів (з англ. – National Council for Accreditation of Teacher Education) та Раді з акредитації освіти педагогів (з англ. – Teacher Education Accreditation Council) [124].

Згідно з дослідженнями Я. Бойко з'ясовано, що екологічне виховання здійснюють такі освітні організації як: «Американська асоціація сприяння науки» загальновідомим проєктом якого є «Наука для всіх американців»; «Національна наукова спілка вчителів», «Екологічна спілка Америки» [20].

У такий спосіб, здійснено аналіз освітньої політики країн Європейського регіону – членів ЄС і країн Європи, встановлено її екологічну орієнтацію. Аргументовано, що у Королівстві Данії екологічна освіта, починаючи з початкової школи ґрунтується на природничих, соціологічних, безпекових і гуманітарних підходах. Педагоги Королівства Данії зауважують, що традиційних знань недостатньо, вони мають стати складовою компонентою системи цінностей, екологічної безпеки, етики, естетики.

Система екологічної освіти Республіки Ірландії орієнтована на сприяння усвідомленню системи взаємодії між людиною та навколишнім середовищем; заохочення інтересів пізнання школярів до соціально-економічної, екологобезпечної політичної взаємодії в міських і сільських ареалах заселення; надавати школяреві можливості опановувати знання, комунікації, цінності досвіду прийняття екологічно відповідальних рішень, а також здобути практичні

компетенції, необхідні для захисту і оптимізації навколишнього природного середовища тощо.

Стратегічні завдання системи екологічної освіти Федеративної Республіки Німеччини полягають у трансформації уявлень і покращенні сучасних наукових знань у молоді щодо навколишнього середовища, сформувати їх готовність та екологічну відповідальність щодо охорони, збереження та відтворення Природи. Відповідно до переконань експертів Королівства Швеції метою екологічної освіти майбутніх фахівців є забезпечення доступу громадськості і формуванні громадської думки щодо екологічної інформації у питаннях сталого розвитку суспільства. У законодавстві Королівства Нідерландів, заклади освіти мають право обирати змістовні форми, методи екологічної освіти, яка розглядається як суспільно значимий інструмент, який сприяє модифікації екологічної поведінки громадян для забезпечення збереження Природи.

Задля забезпечення виховання у освітньому процесі толерантності у закладах освіти Європи застосовуються формалізовані та неформалізовані засоби організації навчання, де одним з перших засобів є виховання відеосприйняття толерантності в учнів та здобувачів освіти через відео-аудіо-медіа сприйняття навчального перегляду фільмів, які демонструють соціально значущі проблеми різного ступеня вияву, відбуваються диспути, які спонукають до моральних акцентів у диспозиціях особи, формуються ціннісні пріоритети учасників освітнього процесу тощо. Задля забезпечення якісного діалогу фахівці застосовують інтерактивні методи формування цінностей. Завдяки методам «мозкового штурму», задіяну «мозкову атаку» учасники висловлюють власні позиції у питаннях вирішення сценарної проблематики оперативного вирішення чи перспективного проблемних ситуацій. Колективна дискусія – спільний організований дискурс тематичної проблеми, яка порушується у програмі пропонованого відео-, аудіо-заняття, яке передбачає заслуховування та системний аналіз поліваріантних суджень. Дискурс сприяє роз'ясненню, а іноді і трансформації думок, позицій та установок учасників освітнього процесу у безпосередній міжособистісній комунікації та спілкуванні. Натомість метод

«Спробуй на собі» сприяє розвитку умінь опанування. Застосування методу емпатії як технології перевтілення ролей у виробленому сценарії за допомогою чуттєво-образних та раціональних уявлень проєкцій досягнення чуттєвого їх стану. Запорукою ефективного застосування методу емпатії є небуття характерних станів учасників за планом вистав, проблемно-ігрових занять, фільмів; методи візуалізації образів як емоційно-образне дослідження об'єкта або ролі за сценарієм. Результати власних спостережень у ході зовнішнього та самооцінювання виражають у словесній, графічно-образній, мультимедійних формах з обговоренням і протоколюванням або семантичною замальовкою. Згідно з методом гіпотез учасникам пропонуються ситуаційні завдання – проєктно-конструкторських рішень, версій відповідей на поставлені запитання або в алгоритмах рішень проблемних станів, метод сприяє вирішенню завдань прогностики.

Слід відзначити, що дотримання в закладах освіти Європи норм моралі сприяло впровадженню академічної доброчесності та активізації мобільності.

Термінологічно тлумачено, що академічна доброчесність є дефініцією дотримання морально-етичних і правових норм, настанов, правил та принципів у закладі освіти усіма учасниками освітнього процесу. Регламенти академічної доброчесності студентоцентровані у освітньому процесі на самооцінку щодо рівня релевантної компетентності у перетворенні об'єкта освіти на суб'єкта навчання. Якість опанованих здобувачами освіти знань забезпечує майбутнє у спектрі можливостей пролонгованого працевлаштування, кар'єрного росту, соціального статусу тощо [2, с. 477].

В Етичних кодексах європейських закладів освіти зміст суспільної трансляції методологічно формують принципи та норми забезпечення академічної доброчесності.

Одним із продуктів освітньої політики в Республіці Польщі стали етичні кодекси доброчесності. Ягелонський університет здійснює просвітництво у цьому напрямі, оскільки він є фундатором академічних чеснот, які ввійшли та закріпилися в житті всіх учасників освітнього процесу. На засіданні Сенату

Ягелонського університету був прийнятий академічний кодекс доброчесності та етики, який визнає значущість академічних чеснот в умовах трансформації сфери освіти, науки й інноватики. Цей кодекс забезпечує формування академічних традицій, зокрема в контексті укріплення авторитету науки, передає моральну силу академічного світу, а також визначає місію закладів освіти у просуванні етичних і громадських чеснот суспільства.

Провідні університети в освітній політиці актуалізують академічну свободу, як істинну цінність вільного виголошення умовиводів (плюралізм) застерігає від докринарізму та надмірного перевищення повноважень в освіті та науковому дослідженні. Етичний кодекс академічної доброчесності не визнає шахрайство, здирництво, плагіат і привласнення інтелектуальної власності, копіювання, модифікації, переслідування, протистояння, засудження практики недоброчесності, особливо у випадках порушення людської честі, гідності авторського права. Дотримання вищезазначених принципів заклади освіти вважають справою честі для усіх учасників академічної спільноти. Поляризація принципів у взаєминах, діяльності, а також взаємодії членів академічної спільноти уможливорює стабільність ключових моральних цінностей, які сформовані у національних традиціях [77].

Етичний кодекс доброчесності провідного ЗВО в Чеській Республіці «Вищої школи економіки» містить п'ять складових компонентів:

- - перший (вступний) декларує рівноправність усіх учасників освітнього процесу та пропагує місію забезпечення репутації професійного реноме педагогів і випускників;
- - другий – наголошує на необхідності дотримання морально-етичних засад захисту свободи волевиявлення фахової думки, наукових гіпотез, інформаційних суджень, обміну практично-корисним результатом, сприйняття мультикультурності, плюралізму навчально-науково-пізнавальної діяльності як невід'ємної частини розвитку суспільства новітніх науково-академічної знань і культури; постійне удосконалення професійної компетентності, вияв

рівноправ'я, справедливості та об'єктивності в системі моніторингу знань, шанобливої поваги до гідності інших членів колективу;

– третій – пріоритетні засади педагогічної діяльності морально-етичних норм суспільно-відповідальної поведінки і діяльності усіх учасників освітнього процесу; обумовлено стратегію дотримання принципів транспарентності, чесності, корпоративної колегіальності у взаєминах щодо сприйняття неадекватного оцінювання, приниження і зневаги усіх представників освітнього процесу та зацікавлених сторін, встановлених вимог, ініціатив у розвитку автономно-критичного мислення, забезпечення підтримки покращення кваліфікаційного та професійного рівня педагогічного колективу; актуалізовано для студентства максимальна відповідність нормам і правилам, настановам і стандартам управління якістю освітніми системами, академічної поведінки та етики.

Як справедливо визначає Л. Рижак, у філософсько-світоглядних засадах євроінтеграції України базисний світоглядний принцип – це принцип єдності, який позиціонується у плюралізмі національних систем освіти, науки й інноватики та забезпечення міжнародних стандартів; розбудова європейських класифікаційних характеристик освіти з урахуванням національної семантики; процеси європейської освітньої аксіології базуються на принципах національної імплементації освітньо-наукових систем [188].

Висновки до першого розділу

Поточнено тезаурус педагогічної проблеми зі застосуванням дефінітивного аналізу та методологічним обґрунтуванням соціокультурного значення професійної підготовки та розвитку майбутніх педагогічних працівників для екологічного виховання дошкільників. У авторському формулюванні уточнено зміст понять «професійна підготовка майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників» як багатоаспектний процес, який охоплює здобуття теоретичних знань, практичних умінь та навичок щодо наукових основ природокористування, активну соціальну позицію у природоохоронній галузі, формування ціннісних орієнтацій для позитивного сприйняття екологічної картини світу; «готовність педагогічних працівників до екологічного виховання» як цілісне інтегративне особистісно-професійне утворення, що містить сформовані загальні та спеціальні компетентності, програмні результати навчання, мотивацію та особистісні цінності, які забезпечують позитивне сприйняття екологічної картини світу.

Структурно-організаційний та компаративний аналіз професійної підготовки майбутніх педагогів до екологічного виховання дошкільників в Україні свідчить про створення сприятливих умов для забезпечення професійної підготовки здобувачів освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 012 Дошкільна освіта ЗВО завдяки активному зверненню до теоретико-методичних засад екологічного спрямування професійної підготовки для формування здатності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.

Проаналізовано особливості міжнародних підходів до професійної підготовки педагогів з екологічного виховання дошкільників у США, Німеччині, Франції, Данії, Фінляндії, Швеції та Великій Британії. Встановлено, що освітній процес зорієнтовано на інтеграцію природничо-наукової підготовки в єдиний освітній простір, формування змісту дисциплін природничо-наукового циклу з урахуванням сучасних наукових досягнень та потреб майбутньої професійної

діяльності, застосування інноваційних технологій і активних методів навчання у закладах освіти.

Список використаної літератури до першого розділу:

1. Академічний тлумачний словник «Словник української мови». URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 29.04.2023).
2. Аксіологія освіти в сфері комунікативної культури: ціннісні акценти; комунікативні тенденції; дистанційний формат: навчально-методичний посібник / за загальною редакцією Хрипко С. А. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. 270 с.
3. Алексюк А.А. Педагогіка: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 1985. 294 с.
4. Андрущенко В. П., Михальченко М. Л. Сучасна соціальна філософія. Київ: Генеза, 1996. С.83-85.
5. Байда М. В. Підготовка майбутніх учителів філологічних спеціальностей до реалізації технологій кооперативного навчання у професійній діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Житомир, 2016. 278 с.
6. Баличева Н.. Силабус навчальної дисципліни «Охорона праці та безпека життєдіяльності» <https://fdo.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/03/OK-02.-Ohorona-pratsi-ta-bezpeka-zhyttyediyalnosti.pdf>
7. Барсуковська Г., Клевака Л., Кирста Н. Мультиmodalні підходи в освітніх програмах для дошкільників: розкриття творчих здібностей. *Вісник науки та освіти*. №8 (26), 2024. С. 664-677.
8. Бауер М. Й. Екологічні знання у контексті формування світоглядних цінностей суспільства: автореф. дис...канд. філос. наук: 09.00.09 / М. Й. Бауер ; Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. – К., 1998. – 16 с.
9. Бех І. Д. Виховання особистості. Чернівці: Букрек, 2015. 840 с.
10. Бех І.Д. Виховання особистості: Сходження до духовності: наукове видання. Київ: Либідь, 2006. 272 с.
11. Беленька Г. В. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в

умовах ступеневої підготовки : автореф. дис. ...доктора пед. наук: 13.00.08 – дошкільна педагогіка. Київ, 2012. 38 с.

12. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: монографія. Київ: Вид-во Ун-т ім. Б. Гринченка, 2011. 320 с.

13. Беленька Г.В., Науменко Т.С., Половіна О.А. Дошкільнятам про світ природи: старший дошкільний вік: навчально-методичний посібник. Київ: Генеза. 2013. 112 с.

14. Біда О. А. Природознавство і сільськогосподарська праця. Методика викладання. Київ; Ірпінь: ВПКФ «Перун», 2000. 400 с.

15. Білан В. Система корекційно-розвивального навчання математики учнів початкової школи з порушенням інтелектуального розвитку. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*, 2023. 2(10).С. 75–82.

16. Білан О. І. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. Львів, 1996. 71 с.

17. Білик В. Г. Теоретичні і методичні засади природничо-наукової підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти: дис. ... док. пед. наук:13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ, 2021. 590с.

18. Білявський Г. О., Фурдуй Р. С. Основи екологічних знань: підручник. Київ: Либідь, 1995. 288 с.

19. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Підручник для ВНЗ. Київ: Видавничий Дім «Слово» 2008. 408 с.

20. Бойко Я. Екологічні організації США та їх роль в екологічному вихованні учнів.
https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/40/visnuk_19.pdf

21. Борецько В. Є., Подобайло А.В. Екологічна етика: Український фітосоціодогічний центр, Київ, 2004. 116 с.

22. Борейко В.Є., Пустовіт Н.А. Екологічна етика та гуманне ставлення до тварин і рослин: методичний посібник для вчителів. Київ: Логос, 2011. 79 с.
23. Борисюк А. С. Психологічні особливості формування професійних якостей майбутнього медичного психолога: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія». Івано-Франковськ, 2004. 20 с.
24. Борін К. А. Шляхи формування екологічної свідомості в учнів у школах Німеччини. *Духовність особистості*. 2012. Вип. 3. С. 17-22.
25. Вашак О. Специфіка підготовки майбутніх вихователів до екологічного виховання дошкільників на засадах етнопедагогіки. *Педагогічні науки*. 2009. Вип. 2. С. 49-54.
26. Вдовенко О. П., Орлов В. А. Роль екологічної освіти у підвищенні відповідальності за дотримання норм екологічної безпеки. *Система управління екологічними ризиками: наука і практика: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Київ: Центр екологічної освіти та інформації, 2007. С.136-138.
27. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2009. 1736 с.
28. Волинець, Л. Принципи освітньої політики Фінляндії щодо забезпечення якості загальної середньої освіти. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2013. № 1. С. 69-75.
29. Волкова Н.П. Педагогіка: навчальний посібник. Київ: Вид-во «Академвидав», 2007. 615 с.
30. Гаврилюк О. А. Формування професійної готовності майбутніх учителів музики у педагогічних коледжах до художньо-творчої діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти» (015 – Професійна освіта), Вінниця, 2018. 294 с.
31. Гавриш І. В. Формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності (методологічний і теоретичний аспекти): монографія. Харків: ХОНМІБО, 2005. 388 с.

32. Гавриш Н. В., Миськова Н. М. Підготовка вихователів. *Народна освіта*: електронне наукове фахове видання. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=6096. (дата звернення 23.04.2024).

33. Гавриш Н., Барна Х., Половіна О. Осердечення змісту професійної підготовки як чинник особистісно-професійного зростання майбутніх педагогів дошкільної освіти. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2016. IV (45). С. 42–46.

34. Гайдук О. В., Герлянд Т. М., Каленський А. А., Пятничук Т. В. Розроблення й застосування екоорієнтованих педагогічних технологій для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників будівельної, аграрної галузей та сфери ресторанного господарства. Київ: ІПО НАПН України, 2022. 121 с.

35. Гальченко В.М. Психолого-педагогічні умови формування професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 1(29). С. 854-861.

36. Гетало Т. Є. Онтологія ментальності: філософсько-культурологічний аналіз: автореф. ... канд. філос. наук: 09.00.04 – філософська антропологія і філософія культури, Харків. 1999. 19 с.

37. Глуханюк В. М. Актуалізація та шляхи вирішення проблеми екологічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 13: Проблеми трудової та професійної підготовки: зб. наук праць. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 9. С. 3–8.

38. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 373 с.

39. Горопаха Н.М. Психологічні основи формування у старших дошкільнят інтересу до пізнання природи. *Оновлення змісту, форм і методів навчання і виховання в закладах освіти: наукові записки РДГУ*. 2001. Випуск 16. С. 49–54.

40. Горщенко Ю. Формування оціннісно-ціннісних суджень студентів у процесі професійної підготовки в умовах вищої школи. *Проблеми підготовки сучасного учителя*, 2014. № 10 (2). С. 132-137.

41. Гошовський С.В., Рудько Г. І., Преснер Б.М. Екологічна безпека техногенних систем у зв'язку з катастрофічним розвитком геологічних процесів. Львів - Київ, 2002. 624 с.

42. Граматик Н.В. Готовність майбутніх вихователів дошкільних закладів освіти до формування першооснов екологічної відповідальності вихованців. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2017. Вип. 36. С. 58–63.

43. Гринь О.В. Екологічна підготовка майбутніх педагогів у США. *Науковий вісник ужгородського університету. Серія: «педагогіка. Соціальна робота»*. 2023. № 2 (53). С. 44-47.

44. Гриценко Т. Б. Культурологія: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 590 с.

45. Гусак Л. Є. Теоретичні і методичні основи підготовки майбутніх учителів до асоціативного навчання іноземних мов учнів початкової школи: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ; 2014. 571с.

46. Дворецька Г. В. Соціологія: навчальний посібник. Київ, 2002. 472 с.

47. Демченко І. І. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти: автореф. ... док. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти; 13.00.03 – корекційна педагогіка. Умань, 2016. С.46.

48. Деркач О. І. Формування природоохоронного досвіду в молодших школярів Нідерландів. *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 14. С. 159-163.

49. Джуран В.М. Історія виникнення і становлення екології як науки роль наукових програм у розвитку екології. *Молодий вчений*, 2016. № 9.1 (36.1). С.58-61.

50. Дичківська І.М. Інноваційна підготовка вихователя. *Професійна підготовка педагогічних кадрів в умовах інноваційної перебудови української національної освіти: сучасний стан, проблеми, перспективи розвитку*: матеріали Міжвуз. наук.-практ. конф. Хмельницький, 2007. С. 181–184.

51. Дичківська І.М. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності: теорія і методика: монографія. Рівне: Видавець О. Зень. 2017. 395 с.

52. Діденко В. Ф., Діденко Л. В., Кондрашова-Діденко В. І. Людина і світ: словник. Київ: Віра-Р, 1998. 88 с.

53. Довбня С. О. Основи критичного мислення дітей старшого дошкільного віку: обґрунтування педагогічних умов. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 5(23). С. 820-833

54. Дука Т. Використання казки як засобу інноваційних технологій в сучасному закладі дошкільної освіти. *Věda a perspektivy*, 2023, №11(30). С.122-134.

55. Дука Т. М., Кочнева І. Особливості прояву та формування творчих властивостей дітей 5-7 року життя Професійна підготовка майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти до педагогічної творчості в контексті тенденцій розвитку освіти. *Вісник науково-дослідної лабораторії «Василь Сухомлинський і школа ХХІ ст.»*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Умань, 24 лист. 2023 р. Вип. XV. С. 26–33.

56. Еколого-економічний тлумачний словник-довідник / А.В. Толстоухов, Л. А. Волкова, М. Г. Лустюк, Н. М. Білоус. Київ: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. 256 с.

57. Енциклопедія історії України/ НАН України. Інститут історії України гол. ред. В. А. Смолій. Київ : Наукова думка, 2008. 568 с.

58. Енциклопедія освіти / за ред. В. Г. Кременя. Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

59. Енциклопедія Сучасної України Інституту енциклопедичних досліджень НАН України. URL: <https://cutt.ly/JeiKEWsM> (дата звернення 27.05.2024).

60. Загородня Л. П. Характеристика структурних компонентів готовності майбутніх магістрів до забезпечення якості освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. *European humanities studies: State and Society*. 2018. Вип. 4(1). С. 137–148.

61. Загородня Л.П. Теоретичні і методичні засади підготовки магістрів до забезпечення якості освітнього процесу в закладі дошкільної освіти : автореф. ... док. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Глухів, 2020. 39 с.

62. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01.07.2014 року (зі змінами від 15.03.2022 року). *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 23.09.2023).

63. Закон України «Про дошкільну освіту» № 2628-III від 02.04.2022. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення 23.09.2023).

64. Захарасевич Н. В. Готовність майбутнього вихователя до рольової діяльності дітей дошкільного віку в руслі компетентнісного підходу. *Педагогічні науки*. 2018. Вип. 82, Т. 2. С. 117–121.

65. Заяць Л. І. Інтеграція університетів Нідерландів у міжнародне освітнє середовище. *Педагогічний процес: теорія і практика: зб. наук. праць*. Київ: Едельвейс, 2014. Вип. 3. С. 115-120.

66. Зданевич Л. В. Системно-структурна концептуальна модель підготовки майбутніх вихователів ДНЗ до професійної діяльності. Професійна педагогічна освіта: системні дослідження: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. С. 173–193.

67. Зданевич Л.В. Модель професійної підготовки майбутніх вихователів ДНЗ до роботи з дезадаптованими дошкільниками. *Теорія і практика*

професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во Рута, 2016. С. 136-154.

68. Зязюн І. А. Ціннісний потенціал професійних якостей учителя. *Розвиток психологічної готовності педагогів до творчої професійної діяльності : наук.- метод. посіб.* / за ред. Е. О. Помиткіна. Київ; Миколаїв, 2010. С. 5-14.

69. Зязюн І.А. Учитель у контексті державної національної програми освіти. *Психолого-педагогічні новини. Інформ. бюлетень АПН України*. 1994. № 1. С. 4-5.

70. Іванчук С. А. Закономірності та принципи професійної підготовки майбутніх вихователів до формування екологічно доцільної поведінки у дітей дошкільного віку. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи* : зб. наук. пр. Київ : Гельветика, 2021. Вип. 84, т. 1. С. 76–80.

71. Іванчук С.А. Теорія та практика професійної підготовки майбутніх вихователів до формування екологічно доцільної поведінки дітей дошкільного віку: дис. ... доктора. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти;, 13.00.08 – дошкільна педагогіка. Слов'янськ – Дніпро, 2023. С.745.

72. Івченко А. Тлумачний словник української мови. Харків: Вид-во «Фоліо», 2002. 540 с. Петрушенко В. Тлумачний словник основних філософських термінів. Львів: Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2009. 264 с.

73. Ігнатюк О. А. Формування готовності майбутнього інженера до професійного самовдосконалення: теорія і практика: монографія. Харків : НТУ «ХПІ», 2009. 432 с.

74. Іщенко Л. В. Наступність у екологічному вихованні старших дошкільників і першокласників: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Умань, 1997. 260 с.

75. Іщенко Л., Авраменко О. Підготовка майбутніх ахівців до впровадження інноваційних педагогічних технологій в закладах дошкільної освіти. *Věda a perspektivy*, 2023, №11(30). С.146-156.

76. Іщенко Л.В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього вихователя до формування творчої індивідуальності дітей старшого дошкільного віку у вищому навчальному закладі: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Черкаси, 2016. 453 с.

77. Калюжна Т. Г. Педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти. *Збірник наукових праць: Проблеми сучасної науки*. 2011. № 1. С. 141-147.

78. Канішевська Л. В. Виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності: монографія. Київ: ХмЦНП, 2011. 368 с.

79. Карпова Е.Е., Нестеренко В.В. Теоретичні засади індивідуалізації професійної підготовки майбутніх педагогів в умовах заочного навчання у вищому навчальному закладі: монографія. Одеса: Видавець Букаєв В. В., 2012. 196 с.

80. Климчик О. М., Малярчук П. М., Мислива Т. М., Дубровський В. П. Екологія. Вступ до фаху: навчальний посібник. Житомир: Житомир. нац. агроєколог. ун- т, 2008. 344 с.

81. Коваль І. С. Формування професійної готовності майбутніх рятувальників до діяльності в екстремальних умовах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Львів, 2017. 294 с.

82. Козак Т. Робоча програма «Сімейна дошкільна педагогіка». [[https://kdo.pf.udu.edu.ua/images/%D0%A0%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%87%D1%96_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B8_2023-\]2024/%D0%A0%D0%9F_%D0%A1%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B0_1_compressed.pdf](https://kdo.pf.udu.edu.ua/images/%D0%A0%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%87%D1%96_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B8_2023-]2024/%D0%A0%D0%9F_%D0%A1%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B0_1_compressed.pdf)

83. Колісніченко А. Розвиток педагогічної освіти у Нідерландах як фактор впливу на рівень досягнень здобувачів освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи* : збірник наукових праць. 2019. Вип. 2. С. 67-73.

84. Колодько І. М. Формування в учнів середнього ступеня навчання готовності до екологічної діяльності в неформальній освіті Швеції: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. – теорія і методика виховання, Київ, 2021, 274 с.

85. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах : теорія та практика : монографія / Н. М. Авшенюк, Т. М. Десятов, Л. М. Дяченко, Н. О. Постригач, Л. П. Пуховська, О. В. Сулима. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 280 с.

86. Коновалова К. І. Культурологічний підхід до формування професійної культури педагогів. *Педагогічне Криворіжжя : педагогічний альманах : збірник науково-методичних праць* / ред. кол.: Т. О. Дороніна, З. П. Бакум, В.А.Гаманюк. Кривий Ріг: ТОВ ВНП «Інтерсервіс», 2016. № 2. С.19-22.

87. Коновалова К.І. Формування професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.Одеса, 2018. 309с.

88. Концепція нової української школи / М-во освіти і науки України. 2016. URL: <http://mon.gov.ua/Новини/2016/12/05/konczepczyia.pdf>.

89. Корх В.М. Особливості психотерапевтичної роботи з психоемоційними станами дітей війни. *Освітньо-науковий простір*. 2023. Вип. 5(2). С.104-114.

90. Кот Н.М. Спільна робота дошкільного закладу та сім'ї з екологічного виховання дошкільників: методичний посібник. *Дитячий садок*. 2001. № 45 (141). 24 с.

91. Кошель В., Дзундзу Б., Сав'юк Г., Поплавський О. Програма навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності і цивільний захист» ПНУ імені Василя Стефаника. https://kbg.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/51/2018/04/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0_%D0%91%D0%96%D0%94_%D0%A6%D0%97_2017.pdf

92. Кравчук Н., Рябошапка О.. Шляхи удосконалення фахової підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі здобуття професійної освіти. *Актуальні питання у сучасній науці*. №6 (24). С.889-901.

93. Кремень В. Г. Національний освітній глосарій: вища освіта. Київ: ТОВ “Видавничий дім “Плеяди”. 2014. 98 с.

94. Кремень В. Трансформація особистості в освітньому просторі сучасної цивілізації. *Професійно-технічна освіта*. 2009. № 1. С. 3–6.

95. Крисаченко В. С. Екологічна культура: навчальний посібник. Київ, Заповіт, 1996. 352 с.

96. Круль Л.М., Благун Н.М. Загальний огляд сучасної української дитячої періодики (жанрово-тематичне розмаїття). *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: міжвузівський збірник наукових статей*. 2009. Вип. XX. С. 404-412.

97. Круль Л.М., Недільський С.А. Особливості організації мовно-літературної освіти молодших школярів в умовах НУШ. *Освітній простір України*. 2019. Випуск 17. С. 178-185.

98. Крутій К. Формування ключових компетенцій у дітей дошкільного віку в полілінгвальності. Конспекти занять із навчання української мови і розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку. Запоріжжя: ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2007. 256 с.

99. Кузнєцова Т. В. Психологія культури. Психол. філос. аналіз. Київ: МАУП, 2005. 152 с.

100. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: підручник. Київ: Знання, 2007. 447 с.

101. Культурологія: українська та зарубіжна культура: навчальний посібник/М. М. Закович та ін. Київ, 2007. 567 с.

102. Кушнір В. Організаційні аспекти формування управлінської компетентності майбутніх фахівців закладу дошкільної освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2022. № 1(7), С.172–179.

103. Лазарович Н. Б. Силабус навчальної дисципліни <https://kttmdiso.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/80/2024/01/sylabus-dosl-eksp-diial.-2023.pdf>

104. Лазарович Н. Підготовка майбутніх педагогів до формування логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку. *Освітній простір України*. 2018. Вип. 14. С. 76-81.

105. Лазарович Н.Б. Силабус навчальної дисципліни «Проектно-дослідницька діяльність дітей дошкільного віку» <https://kttmdiso.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/80/2024/05/sylabus-proektno-dosl.-diial.-novyj.pdf>.

106. Лебедик Л. В. Підготовка майбутніх викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем: монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. С.623.

107. Лебединець Н. Силабус освітнього компоненту «Вікова фізіологія та валеологія».<https://prf.udu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/10/%D0%A1%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D0%B1%D1%83%D0%92%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%84%D1%96%D0%B7%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf>

108. Линенко А. Ф., Стрига Е. В. Специфіка підготовки майбутніх учителів 100 гуманітарних дисциплін в контексті професійного менталітету. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2009. № 6. С. 43–47.

109. Лисенко М. Тенденції реформування змісту навчання й виховання дітей дошкільного віку у ДНЗ України на рубежі XX-XXI сторіччя. *Історія педагогіки*. 2017. №11. С.7-12.

110. Лисенко Н. В. Дошкільник і екологія. Київ: РУМК, 1991. 126 с.

111. Лисенко Н.В. Теорія і практика екологічної освіти: педагог – дошкільник. Київ: Слово, 2009. 399 с.

112. Лист МОН України «Щодо нормативно-методичного забезпечення розроблення галузевих стандартів вищої освіти» №1/9-484 від 31.07.2008.

113. Ломакович В. Я. Методичні моделі екологічної освіти учнів Німеччини в закладах освіти середнього ступеня навчання. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. 2010. № 1. С. 188-194.

114. Лохвицька Л. В. Особистість дошкільника: Дорога до Я-морального: навчальний посібник/Л.В. Лохвицька. –Тернопіль: Мандрівець, 2016. – 408 с.

115. Лук'янова Л. Законодавче забезпечення освіти дорослих: зарубіжний досвід; Українська Асоціація освіти дорослих. Київ : ТОВ «ДСК-Центр», 2017. 147 с.

116. Лук'янова Л. Освіта дорослих: сучасні стратегії і практики в Україні та зарубіжжі: монографія. Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2020. 340 с.

117. Лук'янова Л.Б. Основи екології, методика екологізації фахових дисциплін: навчально-методичний посібник для викладачів. Вид. 2-ге змінене і доповнене. Київ: ТОВ «ДСК – Центр». 210 с.

118. Максимюк С. Педагогіка : навчальний посібник. Київ: Кондор, 2009. 670 с.

119. Марченко Г. Методи неформальної екологічної освіти школярів у Німеччині. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 26-27 квітня 2003, Умань*. С. 188 – 191.

120. Марчій-Дмитраш Т. М. Підготовка майбутніх учителів іноземних мов до організації навчальної діяльності у початковій школі : автореф... . канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Тернопіль, 2010. 22 с.

121. Матішак М., Скоморовська І. Підготовка майбутніх вихователів здо до психоемоційної підтримки дітей раннього і дошкільного віку. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2024. №1. С. 98-104.

122. Мацук Л. Готовність майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення. *Освітній простір України*. 2016. Вип. 8. С. 93-97.

123. Мацук Л.О. Силабус навчальної дисципліни. Проекологічна освіта дітей дошкільного віку. <https://kttmdiso.pnu.edu.ua/wp->

<content/uploads/sites/80/2024/04/sylabus-proekolohichna-osvita-ditej-doshkilnoho-viku-vk-2023-1.pdf>

124. Мельник Н. Формування професійної компетентності фахівців дошкільної освіти у США. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського: збірник наукових праць*. 2012. №1 (37). С. 266-270.

125. Мельник Н.І. Формування професійної компетентності фахівців дошкільної освіти у контексті інтеграції в європейський освітній простір: монографія. Умань: ВПЦ «Візаві». 2015. 208 с.

126. Мельникова О., Корженко І. Формування моральної сфери – запорука гармонійного розвитку особистості дошкільника. *Професійна підготовка майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти до педагогічної творчості в контексті тенденцій розвитку освіти*. Вісник науково-дослідної лабораторії «Василь Сухомлинський і школа ХХІ ст.»: за матер. Всеукр. наук. практ. конф. (м. Умань, 24 лист. 2023 р.). / за ред. Гаврилюк С. М. Умань: Візаві, 2023. Вип. XV. С. 59–65.

127. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навчальний посібник. Київ, 2007. 656 с.

128. Москаленко В. В. Соціальна психологія: підручник. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 688 с.

129. Мусієнко М.М. Екологія:Тлумачний словник. Київ: Либідь, 2004. 376 с.

130. Навчальна лабораторія «Центр освіти та піклування про дітей раннього та дошкільного віку». <https://сесрс.rnu.edu.ua/praktyka/>

131. Назарук В. П. Теоретико-методологічні аспекти формування еколого-психологічної компетенції. *Актуальні проблеми психології. Екологічна психологія: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України* / за ред. С. Д. Максименка. Київ: «Логос», 2004. Т. 7, Вип. 7. С. 226-233.

132. Наказ Держспоживстандарту України від 28 липня 2010 р. № 327 від 28 липня 2010 р. № 1410 від 16.01.2024 р.

133. Наказ Міністерства Економіки України № 755-21 від 19 жовтня 2021 р. «Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення 20.02.2024)

134. Наказ МОН України «Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти» № 776 від 16.07.2018 р. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 15.07.2024)

135. Наказ МОН України «Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» №35 від 20.12.1994. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93#Text> (дата звернення 20.02.2024)

136. Наказ МОН України «Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти» № 600 від 01.06. 2017р. (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від «21» грудня 2017 № 1648) дата звернення 20.03.2024)

137. Наказ МОН України № 1456 від 21.11.2019 р. «Стандарт вищої освіти України, рівень вищої освіти – перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 012 «Дошкільна освіта»», Київ, 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/012-Doshk.osvita-bakalavr.28.07.pdf> (дата звернення 20.02.2024)

138. Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція. <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>.

139. Науковий портал Уманського державного університету. URL: <https://nauka.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/%D0%9F%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%96%D0%95%D0%9>

D%D0%9D%D0%AF%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D1%80%D0%B0%D0%B4%D1%83%20%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%85%20%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%85.pdf

140. Науковий простір студента: пошуки і знахідки: матеріали щорічної Всеукраїнської науково-практичної студентської інтернет-конференції/за ред. проф. Олефіренко Т.О., проф. Матвієнко О.В., проф. Свириденко Д.Б., проф. Шевнюк О.Л., проф. Митник О.Я., проф. Цветкова Г.Г., проф. Кушнірук С.А., Пугач Ю.М., доц. Коханко О.Г.

141. Науменко Р. А. Екологічне виховання учнів 5–9 класів шкіл-інтернатів у позаурочний час: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 – терія та методика виховання. Київ, 1994. 178 с.

142. Національна програма естетичного виховання. Київ: Міленіум, 2001. С. 112 – 138.

143. Національна та глобальна сталість Фінляндії. Національна стратегія сталого розвитку. *Сайт Прем'єр-Міністра Фінляндії*. Режим доступу: <http://vnk.fi/julkaisu?pubid=3772>.

144. Незамай М.І. Адаптація та психолого-педагогічний супровід дітей дошкільного віку з внутрішньо переміщених родин. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. Вип. 69. С. 139 –145.

145. Нечволод Л. І. Сучасний словник іншомовних слів. Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007. 769с.

146. Неделіна Л. Р. Еволюція підходів до розуміння поняття «екологічна освіта». Державне управління: удосконалення та розвиток. 2018. № 9. http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/9_2018/106.pdf.

147. Онищенко І. В. Психолого-педагогічні аспекти формування мотиваційної готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2019. 2 (177), 40-43.

148. Онищенко Н. П. Особливості реформування освітньої системи королівства Нідерландів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. № 97. 2024. С.116-123.

149. Осадча Т. Ю. Професійна підготовка викладачів фізичного виховання в університетах США: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. Луганськ, 2005. 20 с.

150. Основи екології. Екологічна економіка та управління природо-користуванням: підр./ за ред. Л.Г. Мельник та М.К. Шапочка. Суми, 2005. 759 с.

151. Павленко І.Г., Горбуліч Г. В. Духовність як основа формування екологічної культури майбутнього вчителя. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб.наук. праць*. 2008. № 3. С.133-135.

152. Педагогіка: навчальний посібник / В.М. Галузяк, М.І. Сметанський, В.І. Шахов. Вінниця: РВВ ВАТ „Віноблдрукарня”, 2001. 200 с.

153. Перга Т.Ю. Досвід країн Європейського Союзу у впровадженні екологічної освіти в систему початкової і загальної середньої освіти. Інститут всесвітньої історії НАН України». С.230-234.<https://elibrary.ivinas.gov.ua/4807/1/Dosvid%20krain%20Yevropeiskoho%20Soiuzu.pdf>

154. Петриченко Л. О. Теоретико–методологічні засади управління якістю освіти у вищому педагогічному навчальному закладі: монографія. Харків: ФОП Андреев К.В., 2012. 520 с.

155. Петрушенко В. Тлумачний словник основних філософських термінів. Львів: Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2009. 264 с.

156. Печка Л. Є. Робоча програма нормативної навчальної дисципліни «Основи природознавства з методикою. URL: https://pf.udu.edu.ua/images/2020/2020_progamy/%D0%A0%D0%9F_%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8_%D0%BF%D1%80-

%D0%B2%D0%B0_%D0%9F%D1%94%D1%87%D0%BA%D0%B0_%D0%9B.pdf

157. Підлипняк І. Реалізація індивідуально-диференційованого підходу в умовах різновікової групи закладу дошкільної освіти. *Věda a perspektivy* № 3(22) 2023. С.233-244.

158. Плахотнюк Н. П. Критерії та показники рівня готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності. *Збірник наукових праць Слов'янського державного педагогічного університету*. 2010. Ч. II. № 5. С. 181–191.

159. Плохій З. П. Виховання екологічної культури дошкільників : методичний посібник. Київ : Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2002. 173 с.

160. Подольська Є. А., Лихвар В. Д., Іванова К. А. Культурологія: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 288с.

161. Поліщук К.М. Практико-орієнтована підготовка студентів спеціальності «дошкільна освіта» до професійної діяльності в умовах воєнного стану. *Інноваційна підготовка*. 2023. №64. Т.2. С.180-183

162. Положення про наукове товариство студентів та аспірантів імені Григорія Волинки. Педагогічний факультет УДУ імені Михайла Драгоманова URL: <https://pf.udu.edu.ua/nauka/kafedry/naukove-tovarystvo-studentiv-i-aspirantiv-ntsa-fpp/polozhennia-pro-naukove-tovarystvo-studentiv-ta-aspirantiv-imeni-hryhoriia-volynky>

163. Пометун О. Компетентнісний підхід - найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*. – 2005. – №1 – С. 65-69.

164. Попиченко С. С., Лужанський О. Міжособистісні взаємини батьків і дітей як визначальний фактор розвитку дитини. *Вісник Освітньо-наукового центру сімейноцентрованих практик*. 2023. Вип.2. С.83–85.

165. Попиченко С.С., Гранкіна І. Особливості формування функції свідомості у дітей наприкінці раннього – початку дошкільного віку. *Професійна підготовка майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти до педагогічної творчості в контексті тенденцій розвитку освіти*. Вісник науково-дослідної лабораторії «Василь Сухомлинський і школа ХХІ ст.»: за матер. Всеукр. наук.

практ. конф. (м. Умань, 24 лист. 2023 р.). /за ред. Гаврилюк С. М. Умань: Візаві, 2023. Вип. XV. С.84–88.

166. Попиченко С.С., Петляк О. інклюзивне освітнє середовище: структура, переваги, принципи та умови формування. Дитини. *Вісник Освітньо-наукового центру сімейно-центрованих практик*. 2023. Вип.2. С. 86–88.

167. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти» № 266 від 29 квітня 2015р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 18.12. 2023).

168. Потапчук Т.В., Пукас І.Л., Каньоса Н.Г. Педагогіка партнерства як чинник формування ефективної взаємодії учасників освітнього процесу. *Вісник науки та освіти*. № 7(25), С.984-982.

169. Притула Н. М. Екологія: навч. посіб. для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Готельно-ресторанна справа», освітньо-професійної програми «Готельно-ресторанна справа». Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2022. 167 с.

170. Пріма Р. М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: монографія. Дніпропетровськ: ІМА-ПРЕС, 2009. 367 с.

171. Програма академічної мобільності. URL: <https://udpu.edu.ua/mizhnarodne-spivrobitnytstvo/aktualni-proekty/prohrama-akademichnoi-mobilnosti-mevlana>

172. Прохорова С. Сучасна педагогічна освіта в Фінляндії: структура та зміст URL: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova9/subor/Prokhorova.pdf>

173. Психологічний словник / за ред. Н. А. Побірченко. Київ: Наук. світ, 2007. 274 с.

174. Рибалка В. В. Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості: термінологічний словник. Київ, Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. 424 с.

175. Рибалко Ю. В. Основні критерії, рівні та показники сформованості професійної компетентності майбутніх екологів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2011. Вип. 6. С. 85-91.

176. Рибалов О.О., Степаненко Н.В. Термінологія як фактор розвитку екологічної науки. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/7637/1/Rybalov.pdf>

177. Рідей Н.М. Ступенева підготовка майбутніх екологів: теорія і практика: монографія/відп. ред. Академік Д.О. Мельничук. Херсон, 2010. 558 с.

178. Рогова Т. Професійна підготовка студентів у ВНЗ: її ознаки та якість. *Педагогіка та психологія*. 2017. № 56. С.298.

179. Роговський С.В. Термінологічний словник-довідник фахівця з садово-паркового будівництва і ландшафтної архітектури. Київ: КНТ, 2017. 140 с.

180. Романова М. К. Онтогенетичні особливості розвитку екологічної свідомості дорослої особистості з різним рівнем освіченості. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2014. Vol. II(8), iss. 16. С. 169–172.

181. Рудковська І. В. Сучасні моделі інтенсифікації екологічної освіти в школах Німеччини. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 2011. Вип.7 – С.221-225.

182. Рудоміно-Дусятська О. В. Феномен надситуативної активності людини в довкіллі: постановка проблеми. *Актуальні проблеми психології. Екологічна психологія: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка*. Київ: «Логос», 2004. Т. 7, Вип. 6. С. 258-264.

183. Саенко Ю.О. Підготовка майбутніх вчителів початкових класів до екологічного виховання учнів у процесі вивчення фахових дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти: Київ, 2021. 305 с.

184. Сафранов Т.А., Чугай А.В., Ільїна В.Г. Проблеми екологічної освіти України: навчальний посібник. Одеса: ОДЕКУ, 2023. 85 с.
185. Семенченко В. Проблеми і пріоритети професійної підготовки. *Педагогічний дискурс*. 2007. № 1. С.119-127.
186. Сергєєва В., Семенюк О. Від екологічної освіти до екологічної свідомості. *Проблеми педагогічних технологій : збірник наукових праць*. Луцьк, 2003. Вип. 3. С. 80–86.
187. Сєрих Л. Естетичне виховання : освітній простір: монографія. НВВ КЗ СОІППО, Серія «Виховує мистецтво». Суми, 2020. 176 с.
188. Силадій І. Розвиток освіти в контексті основних викликів глобалізації. *Вища освіта України*. 2016. № 4. С. 34-38.
189. Сироєчко О. В. Музично-естетичне виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у позашкільних навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Вінниця: Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, 2020. 247 с.
190. Сисоєва С.О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: монографія. Хмельницький: ХГПА, 2008. 324 с.
191. Сисоєва С.О., Кристопчук Т. Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика: навчальний посібник. Рівне: Овід, 2012. 352 с.
192. Ситник О. П. Професійна компетентність вчителя. *Управління школою*. 2006. №14. С. 2- 9.
193. Сірко Г., Чорна Г. Організаційно-методичні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців із дошкільної освіти до екологічної діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 63. С.160-163.
194. Сірко Р.І. Слободяник В.І. Теоретичні аспекти самозбережувальної поведінки майбутніх фахівців ризиконебезпечних професій. *Стан та перспективи розвитку педагогіки та психології в Україні та світі: матеріали*

міжнародної науково-практичної конференції (2– 3 жовтня 2020 р., Київ). С.140-143

195. Скоморовська І., Матішак М. Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до розвитку емоційного інтелекту в дітей старшого дошкільного віку. *Гірська школа Українських Карпат*. 2023. №29. С.96-100.

196. Скрипник Н. Проблема формування пізнавального інтересу студентів до професійної діяльності. *Scientific Collection «InterConf»*. 2024. № 195. С.185–191

197. Словник базових понять з курсу «Педагогіка»: навч. посіб. / уклад. О. Є. Антонова. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2014. 100 с.

198. Словник екологічних термінів. Іван Попович. <https://evrika.if.ua/740/>

199. Словник іншомовних слів / за ред. чл.-кор. АН УРСР О.С. Мельничука. Київ: Головна редакція УРЕ, 1977. 775 с.

200. Сталий розвиток та глобальні питання розвитку — Постійне представництво Фінляндії в ООН: ООН і Фінляндія: Сталий розвиток і глобальні проблеми розвитку. *Сайт постійного представництва Фінляндії в ООН*. URL: <http://www.finlandun.org/public/default.aspx?nodeid=35895&contentlan=2&culture=en-US>.

201. Степанов М. Психологічна енциклопедія. Від А до Я / авт.-упоряд. О. М. Степанов. Київ: Академвидав, 2006. 424 с.

202. Степанова Т. М. Професійно-творчий потенціал як запорука успішності майбутнього вихователя ДНЗ. *Проектування і розвиток професійно успішної особистості в умовах освітньо-виховного середовища університету: монографія*/ за заг. ред. В. Д. Будака. Миколаїв, 2017. С. 257– 266.

203. Струтинська О. В. Зарубіжний досвід підготовки майбутніх учителів інформатики (на прикладі Нідерландів). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: зб. наук. праць*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 18 (25). С. 28-33.

204. Студентський вісник «ЛОГОС» / за заг. ред. М.І. Чабайовської. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова.
205. Сулима О.В. Підготовка вихователів дошкільних закладів у Федеративній Республіці Німеччина: історії, реалії, перспективи: методичний посібник. Київ: Видавництво «Альфа-Пік», 2010. 72 с.
206. Сухарев С.М., Чундак С.Ю., Сухарева О.Ю. Основи екології та охорони довкілля. Київ, 2006. 389 с.
207. Сушенцева Л. Л. Формування ключових компетенцій учнів у навчально-виробничому процесі професійно-технічного навчального закладу. *Педагогіка і психологія*. 2012. № 1(74). С. 57– 63.
208. Сушенцева Л.Л. Теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, Київ, 2012. 469с.
209. Сущенко Л.П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ, 2003. 46 с.
210. Тагліна Ю. С. Екологічна культура українського етносу: ментальні джерела та техногенні перспективи: на Україні: автореф. ... канд. філософ. наук: 09.00.12 – українознавство (філософські науки), Харків, 2005. 19 с.
211. Ткачова Н.О., Варенко Т.К. Аксіологічний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів. *Наука і освіта*. 2009. №7. С. 212-215.
212. Тлумачний словник екологічних термінів та понять, пов'язаних з охороною навколишнього середовища/ Л. В.Левандовський, Л. І. Танащук, Л. Ф. Степанець, В. Х. Суходол. Київ: НУХТ, 2006. 61 с.
213. Тлумачний словник української мови: 10000 слів/укл. Л. О. Ващенко та ін. Київ: Довіра, 2012. 488с.

214. Тоба М. В. Когнітивне спілкування в педагогічній діяльності: прикладний та теоретичний аспекти. *Практична психологія та соціальна робота*. 2011. № 12 (153). С. 32–35

215. Трофаїла Н. Д. Підготовка майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 – дошкільна педагогіка. Умань, 2019. 270 с.

216. Трубник І. В. Підготовка майбутніх вихователів до формування екологічно мотивованої поведінки старших дошкільників: автореф. дис. канд. ... пед. наук : 13.00.00. –Ялта, –2009. –20 с.

217. Фіцула М. М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ: Акадмія, 2000. 544 с.

218. Хилько М.І. Екологічна культура. Київ, 1999. 36 с.

219. Ходунова В. Л. Використання мультимедійних ресурсів для підвищення професійної компетентності педагогічних працівників закладів дошкільної освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. 2020. № 1. С.110-116.

220. Хоменко П. В. Педагогічна діагностика стану формування природничо-наукової компетентності майбутніх фахівців із фізичної культури. *Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини* / за заг. ред. Є. Приступи. 2015. Вип. 19. Т. 4. С. 127–131.

221. Цветкова Г.Г. Процес становлення особистісного зростання керівника кафедри дошкільної освіти в Україні: науковий дискурс. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2024, №. 1 (105).С.177-183.

222. Цветкова Г.Г. Професійний розвиток педагога в світлі євроінтеграційних процесів: колективна монографія. Nameln: InterGING, 2019. 492 с.

223. Цюк О. А. Формування системи забезпечення якості вищої освіти Швеції: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Львів, 2020. 22 с.

224. Чайковська А. Сучасні тенденції екологічної освіти дітей дошкільного віку: зарубіжний досвід. *Social Work and Education*. 2018. № 6. С. 139–150.

225. Чорна Г. В., Скірко Г. З. Формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку в різних видах діяльності в природі. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 31, т. 2. С. 163–169.

226. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків: Прапор, 2007. 640 с.

227. Швардак М.В. Професійні вимоги до вчителів у школах Фінляндії та особливості їх фахової підготовки. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. № 1 (29). С.583-590.

228. Шинкарчук М.В., Белан В.Ю. Досвід впровадження сталого розвитку в Україні та Фінляндії. Порівняльна характеристика країн. *Збірка тез доповідей XVIII Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Екологія. Людина. Суспільство»*. м. Київ, Україна, 2015 р.С. 193-194.

229. Шовш К.С. Формування академічної культури майбутніх педагогічних працівників у ЗВО: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ, 2019. 240 с.

230. Шулигіна Р.А. Індивідуальний стиль педагогічного спілкування майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти: особливості та умови формування. *«Наукові інновації та передові технології»*. 2022. № 10 (12). С. 485-497.

231. Шумейко О. А. Естетичне виховання та естетична культура в системі духовного розвитку студентів. *Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої школи*. Харків. 2014. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/39161/1/160-165.pdf>

232. Юркова Т. Ф. Формування у підлітків ціннісного ставлення до природи в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 – теорія і методика виховання. Херсон, 2008. 20 с.

233. Юрченко Л. І. Екологія: навчальний посібник. Київ: «Видавничий дім «Професіонал», Центр учбової літератури, 2009. 304 с.
234. Wienmann J. M. A summary of current research in communicative competence. *Annual convention of the Speech Communication Association*. Washington : D. C. Press, 1977. pp. 154–168
235. Blumestein D.T., Saylan C. The Failure of Environmental Education (and How We Can Fix It). *PLoS Biolody*. 2007. Vol.5. Is.5. pp.973–977.
236. Breiting S., Mogensen F. Action Competence and Environmental Education. *Cambridge Journal of Education*. 1999. № 29 (3). pp. 349–353.
237. CA NGSS Statewide Implementation Professional Learning #1 School Year 2021-2022. URL: https://cacountysupts.org/?wpfb_dl=7688
238. Education and Training 2020. (2009). *Official Journal of the European Union*. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009XG0528\(01\) & from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009XG0528(01) & from=EN)
239. James W. Guthrie. *Encyclopedia of Education* (2002). Mac Millan Reference Library, 3357 p.
240. Szczepanski A., Malmer K., Dahlgren L. Owe. Representations of the Benefits of Outdoor Education for Students with Learning Disabilities: A Thematic Analysis of Newspapers. *Open Journal of Social Sciences*. 2022. №6.
241. URL:<https://fdo.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/09/Naskrizna-programa-OS-bakalavr-012-Doshkilna-osvita.pdf>
242. URL:<https://kttmdiso.pnu.edu.ua/studentam/studentski-problemni-hrupy/>
243. Welcome to the University of Groningen : A guide for International Students. 2013. 56 p
244. Zenelaj E. Education for Sustainable Development. *European Journal of Sustainable Development*. 2013. Vol. 2, № 4. pp. 227–232.
245. Zhang Hongwei. Ecology and Ecological Education in the Era of Globalization and in the Context of Inclusive and Global Society Development. *Inclusion and Society*. 2023. Vol. 2. pp. 52–56.

РОЗДІЛ 2.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

2.1. Аксіологічний аналіз правового та технічного регулювання професійної підготовки та розвитку майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників

Сучасні виклики в екологічній освіті та вихованні зумовлюють необхідність у комплексній підготовці педагогічних працівників, які відіграють ключову роль у формуванні екологічної свідомості дошкільників. Саме цей період є важливим періодом для розвитку основних уявлень про природу, формування відповідального ставлення до довкілля та поведінкових моделей, спрямованих на охорону навколишнього природного середовища.

Правове та технічне регулювання виступають як фундаментальні складові процесу професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників, оскільки забезпечують якість їх підготовки. Правове регулювання визначає стандарти професійної освіти, зокрема здійснення екологічного виховання, а також сприяє узгодженню діяльності освітніх закладів із національними та міжнародними освітніми стандартами. Основними нормативними документами правового регулювання є законодавчі акти, державні стандарти та концептуальні документи.

Встановлено, що саме законодавчі акти, державні стандарти та технічні рекомендації визначають вимоги до унормування змісту і структури професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників, сприяють впровадженню інноваційних освітніх підходів, а також забезпечують відповідність освітньо-професійних програм сучасним суспільним запитам.

Закони та нормативно-правові акти формують загальнодержавну стратегію у сфері екологічної освіти та виховання, визначають цю сферу як одну із пріоритетних у формуванні сталого розвитку суспільства. Це забезпечує

системний підхід до інтеграції екологічної тематики в професійну підготовку педагогів ЗДО.

Аспекти здійснення екологічного виховання у ЗДО відображено в нормативно-правових документах освітньої та екологічної сфери (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Правове регулювання здійснення екологічного виховання
дошкільників у професійній підготовці педагогічних працівників**

№ з/п	Освітня сфера. Стратегія інформаційної, соціальної безпеки	Екологічна сфера. Стратегія екологічної безпеки
1.	Закон України «Про освіту»	Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»
2.	Закон України «Про дошкільну освіту»	Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»
3.	Закон України «Про вищу освіту»	Закон України «Про основні засади державної екологічної політики»
4.	Постанова КМУ «Про затвердження Положення про заклад дошкільної освіти»	Закон України «Про тваринний світ»
5.	Постанова КМУ «Про Державну національну програму «Освіта» «Україна XXI століття»»	Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження»
6.	Концепція екологічної освіти в Україні	

Процес інтеграції екологічної освіти та виховання сприяє більш гармонійному розвитку особистості, здатної відповідально ставитися до природи та активно діяти задля збереження довкілля. Водночас екологічне виховання забезпечує формування ціннісних орієнтацій, які мотивують дітей до практичного застосування набутих знань. Таке поєднання дає змогу сформуванню цілісного уявлення про екологічну проблематику та усвідомлення її ролі в житті людини.

Правове забезпечення професійної підготовки майбутніх педагогів до екологічного виховання дошкільників регламентується низкою нормативно-правових актів України, серед яких основним є Закон України «Про освіту», який визначає основні засади освіти, зокрема, екологічної, акцентуючи на вихованні у здобувачів освіти відповідального ставлення до навколишнього середовища;

зкладає фундаментальні принципи екологічної освіти, що спрямовано на формування екологічної свідомості, сталого розвитку та дбайливого ставлення до природи [21]. Так, у статті 6 Закону України «Про освіту» зазначено, що формування екологічної культури та дбайливого ставлення до навколишнього природного середовища є однією із засад державної політики освітньої сфери.

У статті 11 Закону України «Про освіту» зазначено, що основною метою дошкільної освіти є цілісний розвиток дитини, який охоплює її фізичні, розумові та творчі здібності. Також важливим є формування життєвих навичок у дитини, які необхідні в повсякденному житті. Однією із цих навичок є відповідальне ставлення до довкілля, яка формується у процесі екологічного виховання.

В означеному документі визначено складники та рівні освіти (ст. 10). Дошкільна освіта є невід'ємною частиною системи освіти та її першим рівнем, що передбачає наступність у процесі навчання та виховання здобувачів освіти. Так, екологічна освіта та виховання, що починаються на дошкільному рівні та продовжуються в закладах загальної середньої освіти, сприяють формуванню екологічної компетентності як основного результату навчання. Наступність в освітніх програмах є важливою умовою забезпечення безперервного розвитку екологічної свідомості та відповідальної поведінки. Це дозволяє виховати покоління, яке здатне розв'язувати екологічні проблеми та сприяти сталому розвитку суспільства.

У Законі України «Про освіту» також окреслено права та обов'язки батьків здобувачів освіти (ст. 55), серед яких важливим є виховання відповідального ставлення до здоров'я (особистого та оточуючих) та навколишнього природного середовища, формування навичок здорового способу життя у дитини.

Правові засади функціонування системи дошкільної освіти визначено у Законі України «Про дошкільну освіту» [19], у якому зазначено спрямування освітнього процесу на формування у здобувачів освіти суспільних цінностей, здорового способу життя, екологічної поведінки, а також пізнання навколишнього світу та розвиток особистості. Він підкреслює необхідність забезпечення гармонійного розвитку дитини, зокрема через екологічне

виховання, яке повинно інтегруватися в загальну систему дошкільної освіти. У статті 21 означено, що педагогічні працівники мають взаємодіяти з батьками здобувачів освіти на засадах педагогіки партнерства, а також надавати їм рекомендації щодо освіти та виховання дітей.

Впровадження екологічного виховання в освітній процес закладу дошкільної освіти передбачає взаємодію з батьками, оскільки формування екологічної культури, екологічної свідомості та екологічної поведінки у вихованців буде ефективним лише у співпраці закладу освіти та сім'ї. Тільки узгоджена робота дозволить виховати екологічно свідоме покоління, здатне відповідально взаємодіяти з природою. Так, у Постанові КМУ «Про затвердження Положення про заклад дошкільної освіти» [44] визначено, що педагогічні працівники разом з батьками забезпечують єдність процесу навчання та виховання дитини. Також у цьому документі зазначено, що заклад дошкільної освіти під час організації освітнього процесу може обрати один або декілька напрямів, у тому числі екологічний.

Постанова КМУ «Про затвердження Положення про заклад дошкільної освіти» регламентує діяльність закладів дошкільної освіти, зокрема його структуру та організацію освітнього процесу, права та обов'язки учасників освітнього процесу, управління закладом. Також визначено 7 типів закладів дошкільної освіти, проте тільки у дитячому садку та центрі розвитку дитини можливим буде ефективне здійснення екологічного виховання.

Закон України «Про вищу освіту» [18] визначає основні засади функціонування системи вищої освіти та процесу підготовки майбутніх фахівців, у тому числі педагогічних працівників. У статті 26 зазначено, що одним із завдань закладу вищої освіти є формування особистості через правове, патріотичне й екологічне виховання, розвиток відповідальності, навичок здорового способу життя, самостійного мислення та самоорганізації в умовах сучасного суспільства.

Відповідно до Постанови КМУ «Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»))» [43] визначено, що одним із шляхів

реформування змісту загальної освітньої підготовки є формування екологічної культури в особистості, гармонійних взаємовідносин з природою. В означеному документі наголошується на важливості її формування в дошкільниках, а родинне виховання створює умови для розвитку зацікавленості до навколишнього природного середовища. Окреслено значення дошкільного виховання як первинної ланки системи безперервної освіти, яке здійснюється у тісній взаємодії закладів дошкільної освіти та сім'ї.

Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні [36] спрямована на формування інклюзивного суспільства, де всі громадяни, незалежно від віку, фізичних можливостей чи соціального статусу, мають рівний доступ до освіти, послуг і ресурсів. Цей підхід органічно поєднується з підготовкою вихователів до екологічного виховання, оскільки обидві сфери вимагають врахування індивідуальних потреб дітей і створення сприятливих умов для їхнього розвитку. Означена стратегія закликає до формування безбар'єрного освітнього середовища, що є основним у підготовці вихователів до екологічного виховання та передбачає: розробку інклюзивних методик екологічного виховання, які враховують різні фізичні та когнітивні можливості дітей; забезпечення участі всіх дітей у природоохоронних заходах, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей; створення доступних освітніх матеріалів і середовищ для вивчення екології (наприклад, тактильних матеріалів або ресурсів із адаптованим текстом); адаптацію інфраструктури для створення безбар'єрного середовища (безбар'єрні екостежки, адаптований зелений клас, безбар'єрний куточок живої природи) [36].

Екологічне виховання є пріоритетом державної політики, про що зазначено в законодавчих документах освітньої та екологічної сфери. Концепція екологічної освіти в Україні визначає екологічне виховання як пріоритетний напрям розвитку освітньої системи. Документ закладає основи для створення системного підходу до професійної підготовки педагогів, зокрема акцентує на міждисциплінарності екологічної освіти [30]. У концепції наголошено на важливості екологізації дисциплін та освітніх програм професійної підготовки

фахівців. Основною метою екологічної освіти та виховання є формування у здобувачів освіти здатності визначати екологічні проблеми громади на основі отриманих знань, розуміти та знаходити шляхи їх вирішення. У концепції визначено основні принципи державної політики в сфері екологічної освіти: поширення екологічної освіти та виховання серед населення, від дитини до людей похилого віку; забезпечення комплексного підходу до екологічної освіти та виховання; підтримка наступності екологічної освіти та виховання, який охоплює всі складники системи освіти та її рівні. Першим рівнем організації екологічного виховання є дошкільний, на якому важливу роль відіграє родинне виховання. Від екологічної культури батьків залежать зміст і форми екологічного виховання в родині.

У концепції екологічної освіти в Україні окреслено засади здійснення екологічної освіти та виховання в закладах дошкільної освіти. Основою екологічного виховання дошкільнят є емоційно-ціннісне сприйняття природи, розвиток інтелектуальних здібностей, естетичних та гуманістичних почуттів до довкілля. Також у концепції окреслено основні завдання екологічного виховання дошкільників, на які також має орієнтуватися родина. Зокрема, виховання гуманного ставлення до об'єктів довкілля, потреби в спілкування з природою, уміння бачити її красу, спостерігати та пізнавати навколишнє природне середовище. Важливим у екологічному вихованні є формування культури поведінки, а саме відповідального ставлення до довкілля. Для цього необхідно використовувати різні форми і методи виховання: бесіди, ігрова діяльність, читання екологічної літератури та перегляд фільмів, участь у різноманітних екологічних акціях та конкурсах. До найбільш ефективних методів екологічного виховання дошкільників належать спостереження, екскурсії та практичні заняття в природному середовищі, які сприяють формуванню екологічної свідомості у дітей.

Правове регулювання професійної підготовки педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників забезпечують нормативно-правові документи у галузі екології. Так, Закон України «Про охорону навколишнього

природного середовища» [24] визначає засади організації охорони навколишнього природного середовища, а також екологічну освіту та виховання щодо охорони та збереження довкілля. У статті 7 означеного документа наголошується на важливості підвищення екологічної культури населення та рівня професійної підготовки майбутніх фахівців шляхом екологічної освіти та виховання щодо охорони навколишнього природного середовища. Наступність цього процесу забезпечується в системі освіти на всіх рівнях – від закладів дошкільної освіти до підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів. Отримання екологічної освіти, безпечне довкілля для життя та здоров'я населення, можливість брати участь у розробці та впровадженні заходів щодо охорони довкілля, вільний доступ до екологічної інформації – це ті екологічні права, про які має знати кожен громадянин України, що визначені у статті 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища».

На значущості екологічного виховання здобувачів освіти та населення наголошується у Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [22]. В означеному документі визначено, що однією із першопричин екологічних проблем України є низький рівень сформованості екологічної свідомості в населення, розуміння необхідності збереження довкілля та впровадження практик сталого розвитку, недосконалість системи екологічної освіти та виховання. Одним із основних інструментів реалізації державної екополітики є екологічне виховання здобувачів освіти. У цьому документі визначено, що першою ціллю є «формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва». Ця ціль передбачає впровадження екологічної освіти, екологічного виховання та освіти сталого розвитку з метою формування екологічних цінностей у суспільства. Зростання рівня екологічного виховання від дітей дошкільного віку до дорослого населення створить умови для впровадження моделі сталого споживання в повсякденне життя, відповідальному використанню природних ресурсів та активної участі в охороні навколишнього природного середовища [22].

Відповідно до Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату України на період до 2030 року [56], основним є зменшення екологічних ризиків, адаптація до кліматичних змін і формування екологічної свідомості населення. У цьому контексті важливим завданням є підготовка педагогічних працівників закладів освіти, особливо майбутніх вихователів, які виховують у дошкільників дбайливе ставлення до природи, формують екологічну грамотність та сприяють усвідомленню важливості збереження довкілля. Однією із стратегічних цілей є підвищення обізнаності громадськості щодо пом'якшення та адаптації до зміни клімату. Важливу роль у цьому відіграють заклади вищої освіти, які формують екологічну компетентність у здобувачів освіти, оскільки майбутні педагоги зможуть розробляти та впроваджувати еколого-освітні курси, а також проводити еколого-просвітницькі заходи та підвищувати рівень обізнаності населення громади з екологічних питань [56].

Правове забезпечення екологічного виховання здійснюється через правові норми у сфері екології, що регулюють охорону фауни, флори та природно-заповідного фонду. У статті 37 Закону України «Про тваринний світ» [26] окреслено, що охорона тваринного світу також забезпечується вихованням у громадян гуманного ставлення до тварин. У статті 20 означеного документа визначено, що об'єкти тваринного світу можуть використовуватися в культурно-освітніх та виховних цілях, проте за умови дотримання вимог екологічного законодавства.

Відповідно до статті 6 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» [20], виховання гуманного ставлення до тварин є важливою складовою екологічного виховання, яке забезпечується шляхом викладання різних курсів у закладах освіти, зокрема у закладах дошкільної освіти. Стаття 27 передбачає пропагування гуманного поводження з тваринами та їх захист від жорстокого поводження, яке реалізується на державному рівні. Слід відзначити, що цим документом забороняється пропаганда жорстокого поводження з тваринами у закладах освіти, у тому числі в закладах дошкільної освіти (ст. 5).

У статті 26 Закону України «Про рослинний світ» [25] визначено, що виховання у громадян дбайливого ставлення до рослинного світу забезпечує їх охорону. Відповідно до статей 9, 14 та 15 означеного документа, в культурно-освітніх і виховних цілях можна використовувати природні рослинні ресурси з дотриманням вимог законодавства.

З метою досягнення цілей державної кліматичної політики необхідно запроваджувати освітні програми та освітні кампанії щодо змін клімату та адаптації до неї, що є важливою складовою екологічного виховання здобувачів освіти. Стаття 20 Закону України «Про основні засади державної кліматичної політики» [23] визначає це як інструмент стимулювання населення з метою реалізації державної кліматичної політики.

Одним із важливих документів у професійній підготовці педагогів закладів дошкільної освіти до екологічного виховання дошкільників є Стратегія кібербезпеки України «Безпечний кіберпростір - запорука успішного розвитку країни» [61]. Одним із пріоритетів означеної стратегії є забезпечення захищеності персональних даних учасників освітнього процесу (вихователів, дітей, їхніх батьків). Ця стратегія передбачає створення безпечного цифрового середовища, сприяє розвитку інформаційної грамотності та відкриває нові можливості для інтеграції екологічної тематики в освітньо-виховний процес через сучасні технології. Майбутні педагоги закладів дошкільної освіти у професійній діяльності повинні спиратися на означену стратегію, формуючи у дітей розуміння інформаційного середовища, зокрема екологічних аспектів у медіа. Це забезпечується через популяризацію цифрової культури щодо екологічної поведінки, наприклад, через тематичні мультфільми [61].

Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» [62] є системним документом, який визначає напрями забезпечення безпеки країни в політичній, економічній, соціальній, екологічній та інших сферах. Освітній компонент означеної стратегії акцентує увагу на підвищенні рівня екологічної обізнаності громадян. Вихователі, які здійснюють екологічне виховання, забезпечують: ранній розвиток екологічної грамотності у дітей, що є

основою для виховання екологічно свідомих громадян; створення навчальних матеріалів, які популяризують екологічні цінності та формують навички відповідальної взаємодії з природою; попередження екологічних загроз через освіту.

Екологічна безпека є одним із ключових напрямів Стратегія національної безпеки України, адже стан довкілля безпосередньо впливає на здоров'я населення, економічну стабільність та якість життя. У цьому контексті вихователі закладів дошкільної освіт відіграють важливу роль у формуванні екологічної свідомості дошкільників, навчаючи їх раціонально використовувати природні ресурси; розуміти важливість охорони природи для майбутнього країни, усвідомлювати зв'язок між здоровим довкіллям та якістю життя [62].

Значне освітнє значення в підготовці педагогів закладів освіти має Стратегія інформаційної безпеки України [60], яка визначає основні напрями забезпечення захисту інформаційного простору, розвитку медіаграмотності та формування свідомого ставлення до інформації. Ці напрями мають безпосередній зв'язок із підготовкою вихователів до екологічного виховання, оскільки медіа і цифрове середовище є важливими складовими освітнього процесу. Інформаційна безпека забезпечує доступ до якісних і перевірених освітніх ресурсів, що дозволяє вихователям пояснювати дітям достовірні дані щодо екологічних проблем, розрізняти науково обґрунтовані факти та маніпулятивні твердження, здійснювати відбір надійних джерел інформації для створення освітніх матеріалів з екології, розробляти інтерактивні завдання, які сприяють розвитку екологічної свідомості, використовуючи надійні медіаресурси. Стратегія інформаційної безпеки України передбачає формування критичного мислення у майбутніх педагогів, що допомагає адаптувати екологічну освіту до реалій сучасного інформаційного простору [60].

Технічне регулювання у підготовці педагогів до екологічного виховання дошкільників забезпечує стандартизацію освітнього процесу, його відповідність державним вимогам та інтеграцію екологічної складової в професійну діяльність майбутніх педагогів. Основні аспекти технічного регулювання окреслено в

Державному стандарті дошкільної освіти, стандарті вищої освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта» України, професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти».

Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) передбачає інтеграцію екологічної складової в освітню діяльність, яка має реалізовуватися педагогами [36]. Він встановлює конкретні цілі та результати навчання, пов'язані з формуванням екологічної компетентності. У стандарті визначено особливості та вимоги до рівня освіченості та вихованості здобувачів освіти закладів дошкільної освіти. Окреслено дошкільну освіту як першою ланкою особистісного розвитку дітей. Основними принципами реалізації цього стандарту є забезпечення сталого розвитку України, формування екологічної свідомості та відповідальності за особисті дії та їх наслідки для навколишнього природного середовища. Відповідно до вище означеного, визначено природничо-екологічну компетентність та навички сталого споживання ключовими для дошкільників, які продовжують формуватися в закладах загальної середньої освіти та розвиватися впродовж життя.

У Базовому компоненті дошкільної освіти охарактеризовано напрями та результати дошкільної освіти за інваріативною та варіативною складниками. Екологічна складова реалізується в освітніх напрямках «Особистість дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» та «Дитина в природному довкіллі». Інваріативна складова є обов'язковою для реалізації в закладі дошкільної освіти, незалежно від типу закладу та форми здобуття дошкільної освіти. Також в означеному документі окреслено обов'язковий зміст освітніх програм, обсяг навантаження, вимоги до рівня дитини, які охоплюють її розвиток, навчання та виховання.

Освітній напрям «Особистість дитини» забезпечує формування здоров'язберезувальної компетентності – здатності до застосування навичок збереження здоров'я, дотримання правил здорового способу життя у повсякденній діяльності. Одним із результатів сформованості цієї

компетентності є стійка мотивація до пізнання себе та довкілля, використання еколого-валеологічних навичок.

Освітній напрям «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» забезпечує формування:

- предметно-практична, технологічна компетентність – здатності реалізовувати творчі здібності щодо перетворення об'єктів довкілля, використовуючи різні матеріали. Діти самостійно або з допомогою дорослих виконують конструктивні та технічно-творчі завдання, а також задачі з моделювання;

- сенсорно-пізнавальна, логіко-математична, дослідницька компетентність – здатність використовувати свою сенсорну систему під час дослідницької діяльності. Дошкільники отримують елементарні дослідницькі знання, набувають умінь та навичок щодо здійснення аналізу, порівняння та узагальнення, а отриманий досвід пізнання вони зможуть використовувати у своїй діяльності. Розвитку дослідницьких навичок сприяють розв'язання різних завдань, спостереження у природі, пізнавальні бесіди, проведення найпростіших дослідів та експериментів з матеріалами та речовинами.

Освітній напрям «Дитина в природному довкіллі» забезпечує формування природничо-екологічної компетентності – здатності до еколого-відповідальної поведінки, основою якої є емоційно-ціннісне ставлення до довкілля та екологічні знання. Формування цієї компетентності здійснюється під час ігрової діяльності, пізнання навколишнього природного середовища, дослідництва.

Екологічне виховання дошкільників ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи. Дитина виявляє цікавість до пізнання природи, повагу до живих організмів, позитивно взаємодіє з різними компонентами довкілля. У процесі цієї діяльності у неї формуються навички відповідальної поведінки. Також набуваються навички сталого розвитку, які формують у дошкільників уявлення про сталу поведінку, розуміння необхідності збереження природних ресурсів та економного їх споживання.

Важливим є залучення батьків до процесу формування природничо-екологічної компетентності в дошкільниках. Батьки ознайомлюють дитину про особливості збереження природних ресурсів та довкілля в Україні та в світі, особистим прикладом демонструють еколого-відповідальну поведінку в повсякденному житті, особисто та разом з дитиною беруть участь в екологічних акціях громади тощо.

У ст. 10 Закону України «Про вищу освіту» окреслено особливості стандартів вищої освіти, які визначають вимоги до освітніх програм та розробляються для кожної спеціальності та рівня вищої освіти. Оцінювання якості вищої освіти, результатів навчання за спеціальністю, а також освітню діяльність закладів вищої освіти здійснюють з використанням стандарту вищої освіти. Розробку стандарту здійснює центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, враховуючи рекомендації державних органів.

Стандарт вищої освіти є ключовим нормативним документом, який визначає вимоги до структури, змісту та результатів освітніх програм. Його положення спрямовано на забезпечення якості освітнього процесу, уніфікацію підходів до підготовки фахівців, а також створення прозорих умов, що сприяють його прозорості та відповідності сучасним викликам суспільства і на національному, і на міжнародному рівні.

Встановлення чіткого обсягу кредитів ЄКТС та мінімальної тривалості практичної підготовки дозволяє забезпечити структурну цілісність і практичну спрямованість програм. Опис предметної області, що містить об'єкти вивчення, теоретичний зміст, методи, технології та інструменти, формує у студентів системне уявлення про їхню майбутню професійну діяльність і гарантує набуття актуальних компетентностей. Саме в стандарті зазначено перелік обов'язкових компетентностей.

Крім того, вимоги до вступників та форми атестації є важливими інструментами забезпечення прозорості, доступності, справедливості та якості освітнього процесу; формуванню рівних умов для вступу та об'єктивному оцінюванню результатів навчання. Особливе значення має інтеграція

законодавчих норм і професійних стандартів у зміст професійної підготовки майбутніх педагогів, що дозволяє адаптувати освітні програми до актуальних потреб ринку праці та професійного середовища.

Загалом, стандартизація освітніх програм забезпечує високий рівень якості освіти, сприяє формуванню компетентних і конкурентоспроможних фахівців, а також інтеграцію національної системи освіти в європейський і світовий освітній простір. Такий підхід сприяє ефективному розвитку освіти як однієї з основних складових прогресивного суспільства.

Підготовка педагогічних працівників ЗДО здійснюється за стандартом вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [54].

До освітніх програм та навчальних планів закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку педагогічних працівників закладів дошкільної освіти, входять дисципліни, які формують екологічну компетентність у майбутніх педагогів, а також їх здатність до здійснення екологічного виховання дошкільників.

Майбутні педагогічні працівники ЗДО мають володіти інтегральною компетентністю, яка передбачає здатність до розв'язання фахових завдань та практичних проблем щодо розвитку, навчання та виховання дошкільників, використання психологічних та педагогічних теорій, методик у галузі дошкільної освіти. Відповідно до стандарту, майбутні вихователі повинні володіти методикою організації природно-екологічного середовища в різних групах дітей закладу дошкільної освіти, враховуючи вікові особливості, та його використовувати під час здійснення екологічного виховання.

У стандарті зазначено спеціальні компетентності, які мають сформуватися під час професійної підготовки педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників, а саме:

- здатність до формування в дитини базових уявлень про навколишнє середовище (природне, соціальне, предметне), а також властивості предметів;

- здатність до формування в дошкільниках навичок екологічно безпечної поведінки в повсякденному житті, зокрема в побуті та на природі;
- здатність до формування в дошкільниках здоров'язбережувальних навичок, еколого-валеологічної культури особистості.

Для виховання гармонійної особистості значущим є формування навичок екологічно безпечної поведінки ще з раннього та дошкільного віку. Ці навички створюють основу для свідомого та відповідального ставлення до довкілля та особистого способу життя, що відповідає сучасним підходам до збереження екосистеми планети.

Основні компетентності, якими має володіти вихователь закладу дошкільної освіти окреслено в професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти» [47]. В означеному документі визначено основну мету професійної діяльності педагога закладу дошкільної освіти, яка передбачає формування ключових компетентностей у вихованців відповідно до державного стандарту під час організації освітньо-виховного процесу.

Відповідно до професійного стандарту, вихователь ЗДО повинен володіти загальними компетентностями, а саме громадянською, соціальною, культурною, лідерською, підприємницькою, етичною. Екологічна компетентність вихователів не відображено в професійному стандарті, тоді як під час професійної підготовки вона формується у майбутніх педагогів, про що зазначено у стандарті вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта». Громадянська компетентність вихователів передбачає здатність до усвідомлення цінностей суспільства та необхідності його сталого розвитку, проте для оцінювання рівня сформованості природно-екологічної компетентності в дошкільників цього є недостатньо, з огляду на державний стандарт.

Однією із важливих компетентностей для вихователів ЗДО є предметно-методична, яка передбачає здатність до формування в дошкільників ключових компетентностей відповідно до державного стандарту. З огляду на вищезазначене, майбутній педагогічний працівник під час професійної підготовки повинен:

- засвоїти зміст дошкільної освіти, враховуючи психолого-педагогічну теорію, вміти його моделювати відповідно до вікових та індивідуальних особливостей дошкільників;
- опанувати інноваційні технології та здатен їх застосовувати у процесі формування ключових компетентностей у вихованців;
- засвоїти методику організації навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку, вміти розробляти навчально-методичні матеріали та рекомендації щодо їх використання для формування ключових компетентностей у вихованців.

Ще одним документом, який здійснює технічне регулювання підготовки майбутніх педагогічних працівників закладів дошкільної освіти є ДСТУ ISO 21001:2019 «Освітні організації. Системи управління в освітніх організаціях. Вимоги та настанови щодо застосування» [15] та ДСТУ ISO 9001:2015 «Системи управління якістю. Вимоги» [16]. В основі ДСТУ ISO 21001:2019 покладено процесний підхід під час розробки та впровадження системи управління освітніми закладами, який спрямований на підвищення рівня задоволеності учасників освітнього процесу. Для ефективного досягнення закладом освіти запланованих результатів необхідно розуміти процеси та керувати ними як системою.

Стандарт ISO 9001 «Система управління якістю» визначає вимоги для впровадження системи менеджменту якості в організаціях, установах та закладах усіх типів та форм власності, у тому числі в закладах освіти. Дотримання цих вимог передбачає адаптацію системи менеджменту закладів освіти відповідно до стандарту, а також постійне зростання продуктивності. Стандартом системи управління освітою для закладів освіти є ISO 21001, який спрямований на покращення якості цих закладів для задоволення очікувань та потреб користувачів освітніми послугами.

Для гармонійного поєднання правового та технічного регулювання необхідно дотримуватись таких принципів: комплексність, інноваційність, практичність. Комплексність забезпечується узгодженням системи правового та

технічного регулювання, що сприяє цілісності професійної підготовки. Інноваційність забезпечується впровадженням сучасних вимог та потреб у нормативно-правові документи, враховуючи міжнародні практики. Практичний аспект підготовки майбутніх педагогів передбачає впровадження правового забезпечення, яке використовується ними у процесі професійної діяльності.

Виокремлено ключовий аспект правового та технічного регулювання, які забезпечують комплексний підхід до підготовки педагогічних працівників для екологічного виховання дошкільників. Узагальнену інформацію репрезентовано у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

**Нормативно-правове забезпечення у професійній підготовці
майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання
дошкільників**

Аспект регулювання	Зміст регулювання	Приклади нормативно-правових документів	Значення для підготовки педагогів
Правове регулювання	Законодавчі акти, які визначають загальні засади та вимоги до професійної підготовки педагогів у сфері екологічного виховання.	Закон України «Про освіту»; Закон України «Про дошкільну освіту»; Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»	Забезпечує правову основу для впровадження екологічного виховання в освітній процес закладів дошкільної освіти.
Освітні стандарти	Вимоги до змісту освітніх програм, компетентностей, якими мають володіти майбутні педагоги, та результатів навчання.	Державний стандарт дошкільної освіти; Стандарт вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта».	Гарантує відповідність підготовки педагогів сучасним вимогам екологічної освіти та виховання.
Інституційне забезпечення	Регламентація діяльності закладів освіти, курсів підвищення кваліфікації, які здійснюють підготовку та професійний розвиток педагогів.	Акредитація освітніх програм, курси підвищення кваліфікації екологічного спрямування.	Сприяє розвитку інституційної бази для якісної професійної підготовки педагогів.

Етичне регулювання	Розроблення принципів, пов'язаних з формуванням етичної відповідальності педагогів у сфері екологічного виховання.	Етичний кодекс педагогічного працівника; рекомендації з формування екологічної культури.	Формує у педагогів розуміння важливості етичного підходу до екологічної освіти та виховання.
Міжнародні ініціативи	Врахування міжнародних стандартів і програм у сфері екологічної освіти для дошкільників.	Програма ООН «Освіта для сталого розвитку»; Цілі сталого розвитку ООН до 2030 року.	Забезпечує інтеграцію глобальних практик і стандартів у професійну підготовку педагогів.

Визначено, що правові механізми, у тому числі акредитація освітніх програм сприяють забезпеченню високого рівня якості професійної підготовки майбутніх педагогів. Законодавство регламентує вимоги до викладачів, закладів освіти і матеріально-технічної бази, що є важливим для якісного навчання здобувачів освіти. Впровадження міжнародних практик у сфері екологічного виховання в освітній процес забезпечує гармонізацію системи підготовки педагогів із світовими стандартами, розширює можливості для обміну досвідом між країнами. Для побудови екологічно відповідального суспільства важливим є формування екологічної свідомості у дітей з раннього віку, а правове забезпечення підготовки педагогів створює для цього всі умови. Визначено, що етичні аспекти діяльності педагогів забезпечують гуманістичний підхід до взаємодії з дітьми.

Міжнародні документи є основним орієнтиром у підготовці майбутніх педагогів до екологічного виховання дошкільників (табл. 2.3). Вони формують глобальні підходи до екологічної освіти, спрямовані на розвиток сталого суспільства. Водночас їхнє успішне впровадження в Україні потребує адаптації до національних умов, системного підходу та активної участі держави, і громадянського суспільства.

Таблиця 2.3

Аналіз міжнародних документів у сфері екологічної освіти та виховання

№ з/п	Назва документа	Рік ухвалення	Суть
1.	Стокгольмської декларації з навколишнього середовища	1972	Основою для формування екологічної свідомості та відповідальної поведінки є ознайомлення дітей, молоді та дорослих із проблемами довкілля
2.	Белградська хартія: Рамки для екологічної освіти	1975	Запропоновано глобальну систему екологічної освіти, основною метою якої є усвідомлення суспільством важливості охорони та збереження довкілля, а для цього необхідно мат відповідні знання, вміння, досвід та мотивацію.
3.	Тбіліська декларація	1977	Окреслено зв'язок між освітніми заходами та покращенням якості навколишнього природного середовища. Висвітлено значення закладів вищої освіти щодо досліджень у сфері екологічної освіти та виховання. Визначено важливість впровадження екологічної освіти та виховання на всіх рівнях освіти.
4.	Всесвітня хартія природи	1982	Визначено екологічну освіту, як засіб ефективної реалізації природоохоронних програм.
5.	Декларація з навколишнього середовища і розвитку ООН	1992	Зазначено про важливість залучення дітей та молоді до охорони навколишнього природного середовища з метою досягнення сталого розвитку.
6.	Програма дій «Порядок денний на XXI століття»	1992	Ефективність екологічної освіти та освіти сталого розвитку забезпечується їхньою інтеграцією в усі дисципліни, використовуючи формальні та неформальні методи. Зазначено про необхідність створення національних структур та центрів з екологічної освіти, які сприяли би впровадженню освітніх ініціатив. Висвітлено важливість в системі освіти на всіх рівнях екологічної складової, особливо в дошкільній освіті.
7.	Університетська хартія зі сталого розвитку	1994	Впровадження цілей сталого розвитку в освітній процес закладів вищої освіти
8.	Йоганнесбурзька декларація зі сталого розвитку	2002	Окреслено значущість розвитку освіти, людського потенціалу, підготовки фахівців.
9.	Стратегія Європейської економічної комісії ООН з екологічної освіти для цілей сталого розвитку	2005	Заохочення держав до розвитку та імплементації освіти сталого розвитку до національних програмах, систем формальної та неформальної освіти.

№ з/п	Назва документа	Рік ухвалення	Суть
10.	«Майбутнє, якого ми хочемо» (Конференція ООН зі сталого розвитку «Ріо+20»)	2012	Особлива увага зосереджена екологічній освіті та вихованню, освіті для сталого розвитку.
11.	Тбіліське комюніке	2012	Окреслено важливість впровадження екологічної освіти в національні програми, стратегії тощо.
12.	«Перетворення нашого світу. Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року»	2015	Ціль 4 передбачає забезпечення якісною освітою, а також отримання здобувачами освіти знань і навичок, які сприяють сталому розвитку.

Аналіз нормативно-правових документів дозволив виокремити переваги чинного законодавства щодо підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників та його проблемні аспекти, які наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Переваги та проблеми правового забезпечення підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників

№ з/п	Переваги	Проблеми
1.	<i>Системність</i> – наявність чітких законодавчих меж, які забезпечують цілісність системи професійної підготовки майбутніх педагогів до екологічного виховання.	<i>Фрагментарність</i> – зміст екологічної освіти представлений у багатьох нормативно-правових документах, проте не визначено її як пріоритетний напрям.
2.	<i>Інтегративний підхід</i> – інтегрування екологічної освіти та виховання в освітній процес, що забезпечує формування комплексного світогляду.	<i>Відсутність стандартизованих вимог до викладання екологічної складової</i> – оскільки у нормативно-правових документах не визначено стандарти щодо професійних компетентностей педагогів у сфері екологічного виховання, тому виникають труднощі щодо оцінювання їхньої підготовки.
3.	<i>Міжнародна відповідність</i> – впровадження світового досвіду через узгодженість українського законодавства з міжнародними стандартами.	<i>Невідповідність між законодавчими нормами і практичною реалізацією</i> – відсутність методичних рекомендацій для педагогів щодо здійснення екологічного виховання, його змістове наповнення, хоча в нормативних документах зазначено їх прогресивні положення та концепції.

Встановлено, що не належне фінансування для забезпечення реалізації державних програм з екологічної освіти та виховання гальмує процес якісної підготовки майбутніх педагогів.

Враховуючи окреслені переваги та проблеми правового забезпечення щодо підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників, можна сформулювати рекомендації щодо його вдосконалення:

- розробити єдину концепцію екологічної освіти та виховання, що охоплює всі етапи підготовки та професійного зростання педагогів;
- забезпечити насичення варіативної складової навчальних планів та програм підготовки фахівців в закладах вищої освіти дисциплінами екологічного спрямування, а також створення спеціалізованих курсів, тренінгів та навчально-методичних матеріалів з екологічного виховання;
- встановити чіткі вимоги до екологічної компетентності педагогів, які охоплюють знання екології та правових норм, методик викладання та практичного використання інноваційних освітніх технологій;
- сприяти імплементації використання сучасних інформаційних технологій у процес професійної підготовки майбутніх педагогів для покращення якості екологічної освіти та виховання на державному рівні.

Отже, правове та технічне регулювання є основними компонентами процесу професійної підготовки педагогів до екологічного виховання дошкільників. Їх впровадження в освітній процес сприяє якісній підготовці компетентних фахівців у цій галузі, що забезпечує створення умов для формування відповідального ставлення до природи у дітей та молоді.

Гармонійне поєднання правового та технічного регулювання забезпечує створення ефективної системи підготовки майбутніх педагогів, які здатні інтегрувати екологічну складову в освітній процес. Це є основою для формування екологічно свідомого суспільства, яке буде відповідально ставиться до довкілля та забезпечувати сталий розвиток держави.

Визначено, що правове забезпечення підготовки майбутніх педагогів до екологічного виховання дошкільників є основою для створення ефективної

системи екологічної освіти та виховання. Саме воно забезпечує відповідність підготовки педагогів сучасним суспільним і екологічним процесам, якість освітніх програм, інтегрування міжнародного досвіду і формування екологічно свідомого підходу в професійній діяльності. Розвиток і вдосконалення нормативно-правової бази сприяє підвищенню ролі педагогів у формуванні екологічної культури майбутніх поколінь.

2.2. Контент-аналіз загальнонаукових та конкретно-наукових підходів і принципів для моделювання організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників

Сучасне суспільство стикається з численними екологічними викликами, які потребують формування екологічної свідомості з дитинства. У цьому контексті дошкільна освіта відіграє важливу роль, адже саме в ранньому дитинстві закладаються основи ціннісного ставлення до природи. Від професійної підготовки педагогів залежить ефективність екологічного виховання дошкільників. Педагоги володіють здатністю до передачі знань про природу дітям, розвитку у них емоційної чутливості до навколишнього середовища та мотивації до його збереження.

Опрацювання педагогічних досліджень та наукових праць різних вчених дозволило проаналізувати загальнонаукові та конкретно-наукові підходи у підготовці педагогічних працівників, зокрема майбутніх вихователів до екологічного виховання дітей.

Вчені виокремлюють компетентнісний підхід як загальнонауковий. Так, О. Панченко вважає, що застосування компетентнісного підходу в підготовці майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти сприяє накопиченню теоретичних знань, формуванню практичних навичок та розширює можливості використання накопиченого досвіду педагогічної діяльності. Науковиця наголошує на важливості зміни контексту змісту підготовки майбутніх вихователів, а саме впровадження здобутих теоретичних знань у практичній

професійній діяльності. Значне місце відводиться змісту освіти, інноваційним освітнім технологіям, організації освітнього процесу, створенню безпечного та сучасного освітнього середовища з обов'язковою природною складовою [38].

Щодо готовності майбутніх вихователів до здійснення професійної діяльності, описано у працях І. Дичківської, яка вважає компетентнісний підхід одним із визначальних у забезпеченні цього процесу; авторка вважає, що це можливо при умові зростання акценту на здатності інтеграції в практичну професійну діяльність знань, освітніх технологій, форм і методів навчання тощо, а також у процес самоосвіти [12].

Наукові дослідження І. Коновальчук, О. Савченко та інших вчених доводять ефективність компетентнісного підходу в підготовці висококваліфікованих педагогів, здатних вирішувати професійні завдання в галузі дошкільної освіти в реальних умовах [29, 5, 49, 55, 69].

Одним із ключових концептуальних підходів є системний, який забезпечує розуміння професійної підготовки педагогів як відкритої та динамічної системи. Цей підхід виокремлює зміст, склад і структуру, властивості процесу підготовки педагогів, а також зв'язки між компонентами системи, між системою та навколишнім середовищем [71, 14, 13, 28, 6, 11].

На думку Т. Щебликіної, системний підхід повинен забезпечувати правильне розуміння сутності досліджуваних проблем у науці відповідної галузі та сприяти вибору оптимальних шляхів їх вирішення. Цей підхід розглядає особливості взаємодії між елементами системи, їх характер та механізм [64].

У наукових працях Г. Ананьїна розглядала системний підхід як взаємодію системи із навколишнім середовищем. Дослідниця цей підхід визначає як цілісну структуру, яка забезпечує комплексне дослідження процесу розвитку та його закономірностей [46]. На думку О. Антонової, суть системного підходу передбачає вивчення процесу підготовки педагогів як цілісну систему з усіма її частинами та властивостями [2].

Цілісність структури підготовки майбутніх педагогів забезпечує структурно-системний підхід, який узгоджує зміст його теоретичної та

практичної складової, а форми, методи та засоби. Цей підхід є основою методології дослідження, оскільки виявляє напрями розвитку освіти та її компоненти, чинники та зв'язки, які здійснюють вплив на функціонування освітніх систем. Синергетичний підхід вивчає підготовку педагогів до професійної діяльності як систему, яка є відкритою та багатоваріативною [17].

Аксіологічний підхід передбачає становлення «Я», яке проявляється у цілях, мотивах, ідеалах, переконаннях та інших світоглядних аспектах майбутнього педагога закладу дошкільної освіти. Розвиненість цих характеристик дозволить йому в майбутній професійній діяльності усвідомлювати пріоритети виховання особистості дитини та самостійно обирати стратегію поведінки в залежності від педагогічної ситуації [52].

Одним із загальнонаукових підходів є середовищний. Наукові дослідження Г. Полякової визначають цей підхід як «стратегію розвитку вищої освіти, методом пізнання й інструментом вирішення теоретичних і практичних проблем (завдань) підготовки професіоналів нового покоління, підтримки особистісно-професійного успіху та самореалізації здобувачів вищої освіти для побудови коеволюції індивідуального, інституційного, суспільного розвитку шляхом перетворення освітнього середовища закладу вищої освіти на локальному рівні, використовуючи його феноменальні можливості» [42]. Середовищний підхід у наукових працях [3, 10, 66, 31] розглянуто у контексті створення сучасних педагогічних систем, як засіб діагностування освітніх результатів, та управління процесом розвитку та становлення особистості.

Стратегічним орієнтиром у професійній підготовці педагогів відіграє акмеологічний підхід, який спрямований на особистісно-професійне становлення майбутнього фахівця і сприяє визначенню професійного рівня як показника саморозвитку та самовдосконалення [57, 45].

Запровадження акмеологічного підходу у ході підготовки майбутніх педагогічних працівників ЗДО буде сприяти формуванню здатності до проєктування та здійснення розвитку і особистісного, і професійного [48].

Науковці, зокрема В. Борова, Л. Ілюк, О. Кирилович, визначили підходи, які є засадничими у підготовці майбутніх педагогів ЗДО, а саме: гуманістичний, аксіологічний, міждисциплінарний, особистісно орієнтований, діяльнісного, компетентнісного. Діяльнісний підхід передбачає активну взаємодію педагогів та вихованців під час освітнього процесу, забезпечує формування готовності до професійної діяльності [58].

Ефективність реалізації діяльнісного підходу передбачає створення умов для поступового залучення студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» ОС «Бакалавр» до безпосередньої практичної діяльності [34]. Як стверджує Н. Якса, саме через практичну діяльність можна сформувати професійні компетентності [65].

У професійній підготовці педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників важливим є використання комплексного підходу до формування їх професійних компетентностей, який містить компетентнісний, діяльнісний та особистісно орієнтований підходи. Поєднання цих підходів сприяє реалізації професійних знань, сучасних концепцій для забезпечення освітнього процесу [4, 27]. На важливості впровадження комплексного підходу наголошує Е. Позняк, оскільки інтеграція освітньо-практичної та науково-дослідної діяльності забезпечує формування екологічної свідомості та поведінки у здобувачів освіти [41, 63].

Основоположними в методології є загальнонаукові підходи, які забезпечують системність та універсальність підготовки майбутніх педагогів. Вони охоплюють фундаментальні концепції й методи, що застосовуються в різних галузях науки. Використання цих підходів під час організації підготовки майбутніх педагогічних працівників є значущим, оскільки сприяє формуванню у них системного мислення.

Загальнонаукові підходи є основою методології з розробки педагогічних стратегій, які можна адаптувати до різних умов та змістового наповнення, а також дають змогу розглянути педагогічну підготовку майбутніх фахівців у

контексті взаємозв'язків з іншими галузями знань, такими як психологія, екологія, соціологія тощо.

Основною метою загальнонаукових підходів у професійній підготовці майбутніх педагогічних працівників є формування загальних методологічних основ, створення базових принципів і закономірностей для використання в науці загалом. Ці підходи використовуються у всіх наукових галузях, включаючи педагогічний. Для цих підходів виокремлено об'єкти дослідження, а саме універсальні процеси, явища та закономірності, що стосуються різних сфер знань.

Загальнонауковий підхід у професійній підготовці майбутніх педагогічних працівників базується на універсальних знаннях, які є фундаментом педагогічної діяльності та визначають його зміст, а саме: теорія освіти, педагогіка, загальна психологія, методи навчання. Теорія освіти є основою розуміння процесів навчання і виховання, яка формує здатність педагогів аналізувати освітні системи, їх цілі та методи. У ході освоєння навчальної дисципліни «Педагогіка» майбутні педагогічні працівники вивчають принципи, методи і завдання освітнього процесу, що дозволяє їм адаптуватися до різних освітніх умов. Вивчення загальної психології сприяє розумінню вікових, когнітивних і емоційних особливостей здобувачів освіти, що дозволяє педагогу ефективно спілкуватися з дітьми. Наповнення змісту професійної підготовки методами навчання сприяє розширенню інструментарію педагога, надаючи йому засоби для передачі знань, формування вмінь та мотивації у дітей. Так, зміст навчання формує базу для роботи у будь-якій освітній сфері. Ці знання мають універсальний характер і можуть адаптуватися до конкретних умов.

Загальнонаукові підходи передбачають використання універсальних методів, зокрема лекцій, семінарів, аналітичних дискусій, інтегрованого навчання. Аналітична дискусія є важливим методом, оскільки стимулює розвиток критичного мислення, допомагає педагогам аналізувати інформацію, знаходити нові шляхи вирішення освітніх проблем.

Загальнонаукові підходи є ефективними у професійній діяльності педагогічних працівників. Доведено, що вони сприяють розвитку аналітичного та критичного мислення у майбутніх педагогів, дозволяють їм краще адаптуватися до сучасних викликів, а також дають змогу ефективно структурувати освітню діяльність, враховуючи всі її аспекти.

Загальнонаукові підходи забезпечують формування загальних педагогічних компетентностей у майбутніх педагогів, глибоке розуміння освітніх процесів і навичок здійснення структурного аналізу, забезпечують основу для професійного зростання педагогів, оскільки вони отримують універсальні знання та методи, які можуть адаптуватися до будь-якого середовища.

Конкретно-наукові підходи базуються на спеціалізованих методиках і знаннях, характерних для конкретної галузі науки або педагогічної практики, спрямовані на вирішення специфічних завдань підготовки педагогів до професійної діяльності. Застосування цих підходів має практичну спрямованість у підготовці майбутніх педагогів. Вони отримують спеціалізовану підготовку, що дозволяє їм ефективніше працювати у певній педагогічній сфері, враховуючи вікову психологію дітей та особливості організації освітнього процесу, а розроблення методики та технологій спрямовано на безпосереднє вирішення конкретних освітніх завдань.

Основною метою конкретно-наукових підходів у професійній підготовці педагогів є розв'язання наукових або практичних завдань у педагогічній галузі, розвиток спеціалізованих умінь і знань, необхідних для викладання конкретного предмета. Їх використання орієнтовано на конкретні аспекти підготовки педагогів, їх спеціалізацію. Конкретно-наукові підходи у професійній підготовці майбутніх педагогічних працівників акцентують увагу на вузькій спеціалізації, вони забезпечують професіоналізацію педагогів у конкретній галузі знань, що дає змогу якісно та ефективно здійснювати освітньо-виховний процес.

Конкретно-науковий підхід у професійній підготовці майбутніх педагогічних працівників базується на спеціалізованих знаннях, які враховують

особливості конкретної педагогічної спеціальності та спрямовані на вирішення їх завдань. Зміст навчання містить дидактику конкретного предмета, методику викладання та спеціальні дослідження. Дидактика конкретного навчального предмета розробляє теоретичні і практичні підходи до організації освітнього процесу, які враховують специфіку навчального матеріалу. Методика викладання предмету спрямовано на формування у майбутніх педагогів навичок адаптувати зміст навчальних програм відповідно до різних вікових груп та рівня підготовки здобувачів освіти, а також впровадження інноваційних технологій. Такий зміст підготовки забезпечує не лише оволодіння предметними знаннями, а й розвиток педагогічної майстерності.

Конкретно-наукові методи професійної підготовки включають практичні та лабораторні заняття, тренінги, що проводяться у конкретній галузі. Вони надають педагогам необхідні інструменти для необхідної реалізації професійної діяльності, які відповідають сучасним вимогам освіти.

Очікуваний результат конкретно-наукових підходів спрямований на формування професійно-практичних компетентностей у майбутніх професійних педагогічних працівників за фаховою спеціальністю, оволодіння методикою викладання фахових дисциплін. Формування таких компетентностей забезпечує високу якість освітнього процесу, оскільки педагог здатний ефективно працювати у своїй спеціалізації, інтегрувати новітні технології та адаптувати методи навчання до сучасних викликів.

Результати здійсненого аналізу загальнонаукових та конкретно-наукових підходів з точки зору їхньої ролі у процесі професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників за критеріями наведено в таблиці 2.5.

Порівняльна характеристика загальнонаукових та конкретно-наукових підходів у професійній підготовці майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників

Критерії	Підходи	
	загальнонаукові	конкретно-наукові
Мета	формування загальних методологічних основ, створення базових принципів і закономірностей для використання в науці загалом	розв'язання наукових або практичних завдань у педагогічній галузі, розвиток спеціалізованих умінь і знань, необхідних для викладання конкретного предмета
Область застосування	використовуються у всіх наукових і педагогічних сферах	орієнтовані на конкретні аспекти підготовки педагогів, їх спеціалізацію
Рівень узагальнення	універсальні, базуються на фундаментальних принципах, здійснюють формування основ наукового пізнання	спеціалізовані, враховують особливості конкретної педагогічної спеціальності
Об'єкт дослідження	універсальні процеси, явища та закономірності, що стосуються різних сфер знань	специфічні об'єкти в межах однієї галузі знань
Зміст навчання в галузі педагогіки	теорія освіти, педагогіка, загальна психологія, методи навчання	дидактика конкретного предмета, методика викладання, спеціальні дослідження
Методи підготовки	лекції, семінари, аналітичні дискусії, інтегроване навчання	практичні та лабораторні заняття, тренінги у конкретній галузі.
Застосування	використання теорії системного підходу для організації освітнього процесу	розробка методики викладання теми, предмета за фаховою спеціальністю
Очікуваний результат	загальне формування педагогічної компетентності, формування навичок критичного мислення та аналітики.	формування професійно-практичних компетентностей за фаховою спеціальністю, володіння методикою викладання фахових дисциплін
Приклади підходів	системний, компетентнісний, аксіологічний, інформаційний	дидактичний, інтерактивний. природоцентричний, STEM-підхід

Застосування загальнонаукових підходів забезпечує методологічну основу, яка сприяє формуванню у майбутніх педагогічних працівників широкого розуміння своєї професії та її екологічного виміру. Натомість, конкретно-наукові підходи орієнтовано на розв'язання специфічних завдань, пов'язаних із викладанням окремих дисциплін та здійсненням виховання, з урахуванням

індивідуальних особливостей здобувачів освіти та специфіку освітнього процесу.

Проведений аналіз свідчить про те, що підготовка майбутніх педагогічних працівників до ефективного виконання професійних завдань щодо екологічного виховання дошкільників, потребує комплексного поєднання і загальнонаукових, і конкретно-наукових. Кожен з яких відіграє важливу роль у забезпеченні цілісності, змістовності й практичної спрямованості освітнього процесу.

Визначено такі загальнонаукові підходи в організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників:

1. *Системний* – передбачає цілісну організацію підготовки педагогів, де всі елементи (зміст навчання, форми і методи, оцінювання) взаємопов'язані. Системний підхід дозволяє підготувати педагогів до ефективного екологічного виховання дошкільників, яке спрямоване не тільки на передачу знань про природу, але й на формування у дітей емоційно-ціннісного ставлення до довкілля, відповідальності за природу та бажання її захищати. Цей підхід є базовим для створення гармонійного процесу екологічного виховання, а також програм, орієнтованих на сталий розвиток.

2. *Функціональний* – орієнтований на розвиток у майбутніх педагогічних працівників практичних компетентностей, які необхідні для здійснення ефективного екологічного виховання; надає пріоритет функціональній діяльності педагога, яка передбачає планування, проведення та оцінювання занять, проведення заходів, а також формування екологічної поведінки у дошкільників; забезпечує педагогів конкретними інструментами для екологічного виховання, підвищуючи їхню професійну ефективність.

3. *Аксіологічний* – зосереджується на формуванні системи особистих цінностей у майбутніх педагогічних працівників, необхідних для екологічного виховання дошкільників. Цей підхід базується на усвідомленні того, що екологічна культура формується через передачу дітям ціннісного ставлення до природи, розуміння її значення для життя людини та необхідності її збереження.

Аксіологічний підхід формує у майбутніх педагогічних працівників уміння та бажання передавати дітям екологічні цінності, які допоможуть їм у майбутньому стати екологічно відповідальними громадянами. Цей підхід дозволяє формувати нову генерацію педагогів, які орієнтовані на сталий розвиток.

4. *Транспарентний* – інноваційний підхід, який спрямований на забезпечення відкритості, зрозумілості та доступності освітнього процесу для всіх його учасників (педагогів, дітей, батьків). Реалізація цього підходу сприяє формуванню у педагогів здатності до впровадження принципів педагогіки партнерства, побудови ефективної взаємодії з родинами вихованців, а також залучення громадських організацій до реалізації екологічних ініціатив та створення атмосфери прозорості в екологічному вихованні, забезпечення розвитку комунікативних та організаційних навичок у педагогів. У контексті екологічного виховання дошкільників транспарентний підхід дозволяє сформувати прозоре, послідовне та орієнтоване на результат навчання, у якому всі учасники освітнього процесу мають чітке уявлення про його зміст, цілі, методи реалізації та очікувані результати.

Виокремлено конкретно-наукові підходи до організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників:

1. *Студентоцентричний* – зосереджений на індивідуальних потребах, інтересах і можливостях майбутніх педагогічних працівників. Їхня підготовка організовується з урахуванням їхніх особистісних рис і особливостей навчання, щоб забезпечити максимальну ефективність засвоєння знань про екологічне виховання дошкільників. У межах цього підходу, підготовку майбутніх педагогічних працівників спрямовано на адаптацію екологічної освіти до потреб розвитку, інтересів, індивідуальних особливостей навчання та виховання дошкільнят. Цей підхід забезпечує формування у майбутніх педагогічних працівників здатності до створення орієнтованих на дитину видів діяльності, які виховують у них допитливість та активну участь у розумінні природи. Підхід

використовується для сучасних освітніх систем, орієнтованих на розвиток м'яких навичок і критичного мислення.

2. *Природоцентровий* – орієнтується на сприйнятті природи як центрального елемента у професійній підготовці майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників. Цей підхід ставить за мету навчити майбутніх педагогічних працівників формувати у дітей гармонійне, емоційне і ціннісне ставлення до природи через безпосередню взаємодію з природним середовищем: екскурсії, спостереження за екосистемами, дослідження природних об'єктів. Також формує глибоке розуміння природних процесів через практичну взаємодію. Найбільш ефективним природоцентровий підхід буде здійснюватися в закладах освіти, які мають доступ до природного середовища, забезпечуючи виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи у дітей дошкільного віку.

3. *Сценарний* – передбачає використання сценаріїв (реальних або уявних екологічних ситуацій) під час підготовки педагогів до екологічного виховання. Цей підхід розвиває критичне мислення та навички вирішення проблем, заохочуючи педагогів спрямовувати дошкільнят до розуміння складних екологічних ситуацій за допомогою розповідей, рольових ігор та творчої діяльності. Під час підготовки у майбутніх педагогічних працівників формується здатність до створення, використання гіпотетичних або реальних сценаріїв для моделювання екологічних викликів та рішень з інтеграцією ігор, практичних завдань та активностей. Саме сценарний підхід передбачає розроблення чітко структурованих занять, які включають екологічну тематику, а також сприяє послідовному формуванню екологічної культури у дітей.

4. *Ситуативний* – орієнтований на гнучкість, оперативність та врахування конкретних умови або обставини. У майбутніх педагогічних працівників формується готовність до адаптації методів екологічного виховання залежно від місцевих екологічних проблем, сезонних змін, вікових особливостей дітей або ресурсів, доступних у конкретному середовищі. Педагоги адаптують еколого-освітні стратегії на основі конкретних екологічних ситуацій або контекстів. Цей

підхід спрямований на розвиток здатності педагогів швидко реагувати на зміни в освітньому середовищі, а також навчати дошкільників відповідально ставитися до природи через розв'язання практичних ситуацій. Використовуючи ситуативний підхід, педагогічні працівники забезпечують формування у дошкільників критичного мислення, відповідального ставлення та усвідомлення власної ролі у збереженні довкілля.

5. *Діяльнісний* – базується на організації навчання майбутніх педагогів через активну практичну діяльність. Цей підхід формує у майбутніх педагогічних працівників здатність до використання практичних, інтерактивних видів діяльності для формування у дошкільників базових уявлень про довкілля та здійснення екологічного виховання. Основна мета цього підходу – навчити майбутніх педагогічних працівників залучати дошкільників до різноманітних екологічних видів діяльності, які сприяють формуванню у дітей екологічної культури, усвідомленого ставлення до природи та навичок її збереження. Це можуть бути творчі завдання, висадка рослин, створення екооб'єктів чи екологічні ігри. Так, дошкільники можуть бути залученим до активної взаємодії з природою.

6. *Екосистемний* – орієнтований на сприйняття довкілля як єдиної цілісної системи, в якій всі компоненти взаємопов'язані. У підготовці майбутніх педагогічних працівників цей підхід спрямовано на формування розуміння екосистемних зв'язків та умінь передавати дітям знання про гармонійне співіснування людини і природи. Екосистемний підхід є основою у комплексній підготовці майбутніх педагогів до екологічного виховання, формуючи у них здатність до навчання дітей, бачення взаємозв'язку всіх компонентів довкілля, формування в дошкільників розуміння впливу людської діяльності на довкілля, створення умов для розвитку у них дбайливого ставлення до природи, використовуючи спостереження, експеримент та практичну діяльність. Цей підхід забезпечує розвиток у дошкільників не лише знань про природу, але й розуміння їхньої ролі у збереженні екосистемного балансу, виховуючи покоління, яке здатне відповідально ставитися до довкілля.

7. *Ноосферологічний* – основою цього підходу є концепція ноосфери, яка поєднує духовні, інтелектуальні та екологічні аспекти людської діяльності. У підготовці майбутніх педагогічних працівників цей підхід акцентує увагу на вихованні гармонійного співіснування людини і природи, відповідальності за навколишнє середовище та формуванні екологічної свідомості на основі наукового мислення і моральних цінностей. Ноосферологічний підхід спрямовано на формування у майбутніх педагогічних працівників здатності до глобального мислення, екологічної етики та відповідальності за майбутнє планети. Цей підхід зосереджує увагу на етичних та філософських аспектах взаємовідносин людства з природою у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів.

Кожен із підходів має свої сильні й слабкі сторони, вони застосовуються у різних областях, проте найбільш ефективним є інтеграція декількох підходів, що дозволяє враховувати різноманітні аспекти екологічного виховання. Наприклад, поєднання аксіологічного, діяльнісного та ситуативного підходів може одночасно сприяти формуванню цінностей і розвитку практичних навичок у педагогів.

Окрім того, оптимальною є інтеграція обох типів підходів, оскільки загальнонаукові підходи формують теоретичну базу, а конкретно-наукові дозволяють реалізувати ці знання на практиці. Такий підхід забезпечує якісну професійну підготовку майбутніх педагогічних працівників, здатних ефективно виховувати у дошкільників екологічну свідомість.

Організація професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання базується на принципах, які визначають структуру, зміст і методи навчання. Зазначені принципи орієнтовано на формування системних знань про природу, розвиток практичних умінь щодо організації екологічної діяльності та ціннісних орієнтацій, а також становлення ціннісних орієнтацій, пов'язаних із відповідальним ставленням до довкілля. Урахування цих принципів у процесі професійній підготовці майбутніх педагогічних

працівників дозволяє сформувати у них здатність ефективно взаємодіяти з дітьми та використовувати інноваційні підходи до екологічного виховання.

Одним із основних принципів у системі вищої освіти є студентоцентризм, який базується на можливості здійснення вибору здобувачами освіти освітніх орієнтирів [72]. Він реалізується шляхом орієнтації студентів на вмотивованість, самостійність, професійний розвиток [33, 51].

Педагогічні технології менторства, тьюторства, коучингу, фасилітації сприяють реалізації принципу партнерської взаємодії, який передбачає спільну діяльність студента і викладача. Основою цього принципу є взаємоповага, активність, інтерес [32, 40].

Також одним із важливих принципів у професійній підготовці майбутніх педагогічних працівників, у тому числі майбутніх вихователів, є принцип єдності теорії і практики. У своїх працях С. Гончаренко наголошує на тому, що цей принцип є фундаментом педагогічної системи, в основі якого є зв'язок науки з освітніми методиками і технологіями в дошкільній освіті [9].

Як наголошує В. Вітюк, для створення освітнього середовища важливим є такі принципи: безперервність, наступність, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, відповідність віковим особливостям дітей [8].

О. Панченко визначила принципи, які у підготовці педагогів закладів дошкільної освіти до формування природничо-дослідницької компетентності у дошкільників відіграють важливу роль. Зокрема, принципи систематичності та послідовності, інтерактивності, інтегративності освітнього матеріалу, педагогічної доцільності, єдності теорії з практикою [38].

Про важливість впровадження системи безперервної екологічної освіти та виховання, її особливості реалізації на кожному етапі окреслено у наукових працях Н. Бордюг. Учена визначила, що основним принципом навчання у ЗДО є природовідповідність, який разом з принципами систематичності, наочності та емоційної зацікавленості сприяють формуванню емоційно-ціннісного ставлення до довкілля та розуміння необхідності охорони та збереження природи. Учена виокремила принцип інноваційності та глобальної відповідальності, які є

ключовими під час здійснення підготовки педагогів до екологічного виховання дошкільників [7].

Удосконалення змісту освіти в професійній підготовці майбутніх педагогічних працівників забезпечує принцип інтегративності, який сприяє формування у майбутніх вихователів цілісності предмету та явища, системи цінностей під час використання міжпредметних зв'язків. Він забезпечує одночасне функціонування та взаємозалежність навчання, розвитку та виховання вихованців. Інтегративний принцип передбачає успішну адаптацію майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до педагогічної діяльності та їх самовизначення в професійній сфері [1].

Ефективним у професійній підготовці майбутніх педагогічних працівників є поєднання таких принципів: науковості (впровадження наукових знань у професійну діяльність), інтегративності (інтегрування в процес підготовки змісту, технологій, форм та методів з різних галузей науки), інноваційності (здатність до впровадження інноваційних технологій у професійну діяльність), інформатизації (здійснення професійної діяльності в сучасних умовах інформаційного суспільства), дієвості, креативності [35].

Варто виокремити принцип інтеграційних зв'язків, який передбачає розширення теоретико-практичної складової професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників ЗДО, використовуючи можливості поєднання методичних та психологічних дисциплін [59].

Для здійснення ефективного процесу професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до професійної діяльності необхідно дотримуватися таких принципів: системності, рефлексії, наступності, особистісної організації та власного самовираження [39]. Одним із основних принципів у підготовці педагогів С. Сисоєва виокремлює принцип самоорганізації, а також взаємозумовленість освіти та креативного розвитку особистості [50].

У дослідженнях С. Совгірої зазначено, що принципи наступності та безперервності в підготовці майбутніх педагогів є засадничими в екологічному вихованні: «формування екологічно орієнтованої, екологічно зрілої особистості

– це складний, суперечливий, поступовий процес неперервного виховання, який реалізується до дії не лише на інтелект людини, але й на її емоції, на весь спектр її духовних здібностей у поєднанні суспільного й родинного виховання» [53].

У сучасних умовах екологічної кризи особливого значення набуває забезпечення цілісності виховного процесу на всіх етапах навчання дітей. Безперервність екологічного виховання досягається завдяки оптимальній організації наступності між різними освітніми рівнями: від дитячого садка до школи, а згодом – до інших закладів освіти. Це сприяє формуванню екологічного світогляду як частини цілісного освітньо-виховного процесу [53].

Відповідно до досліджень С. Совгіри принципи безперервності та наступності забезпечують здійснення екологічного виховання, яке розпочинається з родини, а на кожному етапі життя формуються такі знання та навички [53]:

- діти 6-7 років – ознайомлюються з природним середовищем як цілісною системою;
- діти 8-9 років – виявляють здатність до аналізу причин і джерел екологічних проблем у межах свого середовища;
- діти 10-11 років – розвивають здатність до абстрактного мислення, що дозволяє розглядати наслідки антропогенного впливу на природу, вивчати етичне ставлення до неї та правила взаємодії з довкіллям;
- діти 11-13 років – формується розуміння причинно-наслідкових зв'язків між компонентами довкілля, залучаються до посиленої природоохоронної діяльності;
- діти 14-15 років – залучення до природоохоронних акцій, враховуючи важливість наслідування дій дорослих;
- молодь 16-18 років – розвивають творчі здібності, ініціативу, беруть участь у розробці природоохоронних заходів, моделюванні екологічних взаємодій та прогнозуванні екологічного майбутнього.

У такий спосіб, екологічне виховання розглядається як безперервний процес, що враховує вікові особливості та забезпечує поступово формування у

дітей відповідального ставлення до природи, сприяючи їхньому особистісному і творчому розвитку.

Організація професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників базується на принципах, які забезпечують ефективність формування їхньої педагогічної компетентності. Виокремлено такі основні принципи підготовки педагогів до здійснення освітньої діяльності:

- науковість – забезпечує теоретичну основу професійної підготовки, орієнтуючи студентів на засвоєння перевірених наукових знань. Він забезпечує ґрунтовність, обґрунтованість і системність знань, які майбутні педагоги отримують під час навчання. Основою цього принципу є інтеграція сучасних наукових досягнень у зміст освітніх програм, що сприяє підготовці фахівців, здатних адаптуватися до динамічних змін в освіті та суспільстві;

- практичність – орієнтація професійної підготовки педагогів на розвиток навичок і вмінь, необхідних для ефективної роботи в реальних умовах. Його сутність полягає у поєднанні теоретичних знань із практичною діяльністю, що дозволяє формувати професійні компетентності;

- інтеграція теорії та практики – забезпечує гармонійне поєднання теоретичних знань і практичних умінь у професійній підготовці майбутніх педагогів. Його реалізація сприяє формуванню цілісного бачення професійної діяльності та готовності до вирішення реальних педагогічних завдань;

- неперервність – створення відповідних умов для розвитку професійних знань, умінь і компетентностей педагогів впродовж усього їхнього життя, що відображає потребу в постійній адаптації до динамічних змін в освітньому середовищі та суспільстві;

- індивідуалізація – врахування особистісних особливостей, потреб, інтересів та рівня професійної підготовки здобувачів освіти, забезпечує розвиток унікальних професійних якостей, допомагає розкривати сильні сторони студентів та адаптує навчання до їхніх потреб. Реалізація принципу сприяє формуванню конкурентоспроможних і впевнених у собі фахівців;

- гуманізація освіти – орієнтація освітнього процесу на людину, її цінність, інтереси, потреби та розвиток, з акцентом на гуманістичні та етичні аспекти;

- контекстність – адаптація майбутніх педагогічних працівників до реального професійного середовища з урахуванням соціальних, культурних, економічних і освітніх чинників. Реалізація цього принципу не лише сприяє вдосконаленню теоретичної підготовки, а й забезпечує можливість її практичного застосування, що позитивно впливає на рівень професійної компетентності та якість освітнього процесу;

- модульність – забезпечення гнучкості й адаптивності освітньої програми, зручності для студентів і можливості індивідуалізації освітнього процесу;

- інноваційність – інтеграція новітніх досягнень науки, технологій та педагогічної практики в освітній процес; постійне вдосконалення та осучаснення методів, підходів і форм навчання, що дозволяє забезпечити ефективну підготовку педагогів до професійної діяльності в умовах динамічного і технологічного освітнього середовища;

- рефлексивність – здатність до самоаналізу, критичної оцінки власної діяльності та самовдосконалення, вміння критично оцінювати свої дії, методи та підходи, а також вчитися на власному досвіді з метою подальшого вдосконалення своєї професійної діяльності на основі рефлексії.

Важливим є необхідність поєднання сучасних наукових підходів, інтеграції теорії та практики, а також формування в майбутніх педагогів рефлексивного ставлення до власної діяльності. Аналіз принципів професійної підготовки в даному контексті дозволяє виокремити дві основні групи, реалізація яких сприятиме вдосконаленню освітнього процесу та забезпеченню якості екологічного виховання дошкільників (табл. 2.6):

- загальнонаукові (принципи дослідження) – наукового пізнання, раціональної організації, раціональної структури;

- конкретно-наукові (принципи навчання) – неперервність, наскрізність, наступність, єдність навчально-науково-пізнавальної діяльності.

Таблиця 2.6

Принципи організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників

№, з/п	Принцип	Характеристика	Особливості реалізації	Результативність
<i>Принципи дослідження</i>				
1.	Наукового пізнання	Використання наукових знань і досліджень під час обґрунтування підходів до екологічного виховання.	Інтеграція до освітньо-професійних програм теоретичних основ екології, педагогіки та психології, аналіз сучасних наукових досліджень у сфері екологічного виховання.	Формування розуміння наукових основ екологічного виховання, здатності до обґрунтованого використання методик і підходів, що формують у дошкільників екологічну свідомість і поведінку.
2.	Рациональної організації	Ефективне планування та структурування освітнього процесу, з врахуванням можливостей та потреб студентів.	Створення планів навчальних занять і практичних завдань, оптимальне використання часу для вивчення екологічних тем, застосування інтерактивних методів навчання.	Формування у педагогів умінь результативно організовувати освітній процес, забезпечуючи гармонійний розвиток дітей у сфері екологічної освіти
3.	Рациональної структури	Створення освітніх програм із чітким і логічним розподілом навчального матеріалу, що забезпечує послідовність підготовки майбутніх педагогів.	Розробка освітніх програм, які містять етапи послідовного формування знань, умінь та навичок з екологічної тематики: від базових понять до складних міждисциплінарних підходів, практичного застосування знань.	Формування у педагогів здатності чітко структурувати освітній матеріал для дітей дошкільного віку, забезпечуючи систематичне засвоєння знань і розвиток екологічного мислення у них.
<i>Принципи навчання</i>				
4.	Неперервність	Безперервний процес підготовки та професійного розвитку, оновлення знань і вдосконалення компетентності педагога.	Організація підвищення кваліфікації, включення екологічної складової на всіх етапах професійної підготовки, створення умов для самоосвіти.	Формування актуальних знань, навичок та підходів до екологічного виховання, здатності до адаптації до нових вимог у галузі екологічної освіти.

5.	Наскрізність	Інтеграція екологічних знань у всі компоненти професійної підготовки педагогів.	Викладання основ екології в дисциплінах педагогічного циклу, реалізація міждисциплінарних проєктів, впровадження екологічної тематики в практичні заняття та курсові роботи.	Формування системного розуміння екологічної освіти, здатності до інтеграції екологічних знань в усі аспекти виховної роботи з дітьми дошкільного віку.
6.	Наступність	Забезпечує логічний зв'язок між різними етапами навчання та професійної діяльності.	Узгодження освітніх програм у закладах освіти з сучасними вимогами до екологічного виховання.	Плавний перехід від теоретичної підготовки до практичної діяльності, забезпечення впевненості педагогів у впровадженні екологічного виховання в професійну діяльність.
7.	Єдність навчально-науково-пізнавальної діяльності	Поєднання теоретичного навчання, дослідницької діяльності та практичного досвіду.	Використання науково-практичних проєктів, практичних занять із моделювання екологічних ситуацій, залучення студентів до участі в природоохоронних акціях і екологічних дослідженнях.	Розвиток практичних навичок, формування уявлення про взаємозв'язок між теорією та практикою, стимулювання інтересу до самостійного вивчення екологічних питань і підвищення якості навчання дітей.

Встановлено, що окреслені загальнонаукові та конкретно-наукові принципи забезпечують цілісність і ефективність підготовки майбутніх педагогів до екологічного виховання, забезпечуючи їхнє орієнтування на якісну професійну діяльність з дошкільниками. Їх реалізація сприяє формуванню високопрофесійних педагогів, які здатні забезпечити якісну організацію екологічного виховання дошкільників на основі науковості, логічності та раціонального підходу.

Підготовка педагогів до екологічного виховання дошкільників є багатогранним процесом, що вимагає впровадження системного підходу на основі загальнонаукових і конкретно-наукових принципів. Успішна реалізація

цих принципів залежить від подолання низки викликів, які пов'язані із сучасними тенденціями в освіті та суспільстві, а саме:

- недостатність якісної навчальної літератури та обмежений доступ до сучасних екологічних досліджень;
- перевантаженість освітньо-професійних програм теоретичним матеріалом та недостатній обсяг часу, відведеного для практичної підготовки;
- недостатня узгодженість між різними етапами навчання;
- відсутність механізмів для системного підвищення кваліфікації та професійного зростання;
- розрив між базовою освітою та вимогами сучасного освітнього процесу.

Використання системного підходу в процесі професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників передбачає поєднання вивчення теорії, практичну діяльність, розвиток особистісних якостей і впровадження освітніх інновацій. Для ефективної реалізації вище означених підходів і принципів, необхідне відповідне ресурсне забезпечення, методична підготовка викладачів і впровадження екологічної тематики в навчальних програмах.

2.3. Методика організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників

Сучасне суспільство постійно стикається із викликами у сфері екології, що зумовлює необхідність формування екологічно свідомої поведінки у дітей з раннього віку. Дошкільна освіта є основною ланкою цього процесу, закладає основи ставлення дитини до довкілля та природних ресурсів. Значення педагога у цьому контексті є визначальною, оскільки саме він забезпечує усвідомлення дитиною важливості збереження природи.

У наукових дослідженнях [73] наголошено на важливості впровадження екологічної складової в навчальні програми як основного елемента, який повинен бути реалізований задля формування екологічної компетентності в здобувачів освіти, оскільки їм недостатньо вивчити лише екологічні проблеми,

вони також повинні знати причинно-наслідкові зв'язки цих проблем та можливі шляхи вирішення охорони та збереження довкілля.

Можна виокремити п'ять критеріїв екологічної освіти та виховання [70] дітей, молоді та дорослих: 1) отримання базових та поглиблених екологічних знань, розуміння навколишнього середовища, взаємозв'язку людини з довкіллям; 2) усвідомлення екологічних проблем та їх впливу на довкілля; 3) формування ціннісного та відповідального ставлення до довкілля; 4) оволодіння навичками ідентифікації, прогнозування, запобігання та вирішення екологічних проблем; 5) активна участь у природоохоронних заходах.

Оскільки навчання та виховання дошкільників є визначальними чинниками для інтелектуального, соціального, емоційного та фізичного розвитку, тому важливим є здійснення екологічного виховання з раннього дитинства. Відповідно зростає роль професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до впровадження екологічного виховання в освітній процес ЗДО.

Професійна підготовка майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників є багатоаспектним процесом, який охоплює набуття теоретичних знань, практичних умінь та формування ціннісних орієнтацій щодо екологічного виховання. Ця підготовка має забезпечити майбутніх вихователів сучасними методами, технологіями та підходами, які дозволять ефективно інтегрувати екологічну тематику в освітній процес. Важливим у процесі підготовки є врахування особливостей навчання, розвитку та виховання дітей, а саме активність дітей, сприйняття матеріалу через практичну діяльність, інтерактивні ігри та самопізнання, а весь освітній процес має бути побудований для задоволення потреб, інтересів і здібностей дошкільників [67, 68, 74].

Створення методики організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників зумовлено не лише суспільними запитами, а й потребами реформування системи освіти, яка спрямована на сталий розвиток. Впровадження екологічної складової в

професійну підготовку майбутніх педагогів відповідає сучасним освітнім трендам і створює передумови для виховання покоління, що дбатиме про майбутнє довкілля.

Розроблено методику організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників, яка містить такі етапи: діагностичний, теоретико-освітній, практично-діяльнісний, проєктно-дослідницький, контрольно-рефлексивний. Основна мета методики – сформувати у майбутніх педагогічних працівників знання, вміння та компетентності, необхідні для здійснення екологічного виховання дошкільників. Етапи організації професійної підготовки забезпечують формування у майбутніх педагогічних працівників систематичних еколого-природничих і психолого-педагогічних знань, зокрема щодо особливостей екологічного виховання в дошкільному віці; набуття вмінь та навичок організації еколого-освітньої діяльності, практичних екологічних заходів, проведення спостережень у природі, забезпечуючи інтеграцію екологічної тематики у різні види діяльності (гра, творчість, процес пізнання); здатності до планування та реалізації екологічних проєктів у закладах дошкільної освіти; розвинути екологічну свідомість та відповідальність майбутніх вихователів.

Охарактеризуємо більш детально кожен з етапів розробленої методики організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.

I етап – діагностичний – виявлення рівня знань, умінь та навичок майбутніх педагогів, мотивації до здійснення екологічного виховання, а також їх готовність до впровадження нових підходів у професійній діяльності. Діагностичний етап передбачає реалізацію таких основних завдань:

- оцінка початкового рівня знань здобувачів освіти – з’ясування рівня теоретичних еколого-природничих та психолого-педагогічних знань, методики екологічного виховання; виявлення розуміння майбутніми педагогічними працівниками важливості екологічного виховання дошкільників;

- визначення рівня практичних навичок – оцінювання вміння здобувачів освіти здійснювати організацію екологічних занять, екскурсій та створювати проєкти;

- виявлення мотивації у майбутніх педагогічних працівників – визначення ставлення здобувачів освіти до природи та їхнє розуміння ролі екологічного виховання; з'ясування освітніх запитів та інтересів щодо екологічної підготовки;

- визначення сильних і слабких сторін у професійній підготовці майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.

Під час реалізації діагностичного етапу організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників використовують такі методи діагностики:

- анкетування – дозволяє зібрати велику кількість інформації про знання, вміння, ставлення майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання, їхні потреби та очікування;

- тестування – дає можливість об'єктивно оцінити рівень теоретичних знань педагогів;

- інтерв'ю – дозволяє отримати інформацію про погляди та думки майбутніх педагогічних працівників щодо екологічного виховання;

- проведення бесід і дискусій на тему екологічного виховання;

- використання проєктивних методик.

Отримані результати діагностики забезпечують формування портрету групи студентів; сприятимуть ефективному плануванню подальших етапів підготовки; забезпечать необхідний вибір форм, методів та засобів для відповідної групи; створенню атмосфери довіри і взаєморозуміння між викладачем та студентами.

II етап – теоретико-освітній – здобуття майбутніми педагогічними працівниками теоретичних знань у галузі педагогіки, психології, екології та природничих наук, з методики екологічного виховання. На цьому етапі закладаються теоретичні основи, які надалі будуть застосовуватися у практичній

діяльності. Теоретико-освітній етап передбачає реалізацію таких основних завдань:

- здобуття базових знань з екології – ознайомлення з основними поняттями та принципами екології, екосистемами, біорізноманіттям, забрудненням довкілля та іншими важливими аспектами;
- вивчення психологічних особливостей екологічного виховання дітей – розуміння особливостей сприйняття дітьми різного віку навколишнього середовища, визначення їхніх інтересів та потреб;
- засвоєння різноманітних методик, технологій і підходів до екологічного виховання дошкільників, вивчення їхніх переваг та особливостей застосування;
- розвиток у майбутніх педагогічних працівників екологічного мислення – формування розуміння важливості збереження навколишнього природного середовища, виховання почуття відповідальності за довкілля.

Зміст теоретичної професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників поділяємо на чотири складові: екологічна, психологічна, педагогічна. Екологічна складова передбачає вивчення основних екологічних понять, принципів, законів та взаємозв'язків між компонентами довкілля, вплив людини на природу, екологічні проблеми, основ сталого розвитку. Психологічна складова структурована за такими темами: «Психологічні особливості дітей різного віку», «Інтереси та потреби дітей щодо природи», «Розвиток пізнавальних процесів у дошкільному віці» та інші.

Педагогічна складова потребує засвоєння значення екологічної освіти та виховання в дошкільному віці; цілі, завдання та принципи екологічного виховання; форми і методи роботи з дітьми (ігри, екскурсії, досліді, проєкти); інноваційних освітніх технологій та їх використання в професійній діяльності; особливостей організації інтегрованих занять, де поєднуються екологічні знання з іншими предметами; роль гри та творчості в екологічному вихованні; особливостей розвивального середовища для екологічного виховання; інформаційних технологій в екологічному вихованні; проєктної діяльності, науково-дослідницьких методів, екологічної казки, педагогіки партнерства.

Важливим у підготовці майбутніх педагогічних працівників є вивчення методики екологічного виховання, методики ознайомлення дошкільників із природним середовищем.

Під час теоретико-освітнього етапу використано такі форми навчання: лекції (систематичне подання теоретичного матеріалу), семінари (обговорення актуальних питань, розв'язання проблемних ситуацій), групові дискусії (обмін досвідом, пошук спільних рішень), майстер-класи (демонстрація практичних прийомів роботи), самостійна робота (вивчення додаткової літератури, підготовка презентацій, постійне оновлення знань за допомогою наукових статей, книг, періодичних видань).

Виокремлено методи навчання, які використовуються на цьому етапі, а саме: інформаційно-репродуктивні (пасивне засвоєння знань та їх відтворення), проблемно-пошукові (аналіз екологічних ситуацій), методи активізації навчальної діяльності (обговорення ролі педагога в екологічному вихованні), метод кейсів (аналіз успішних практик екологічного виховання).

Теоретико-освітній етап сприяє формуванню базових знань щодо екологічного виховання та розуміння його значення, розвитку у майбутніх педагогічних працівників розуміння важливості збереження природи, спонукає їх до пошуку нових знань, а також до обміну досвідом, досягненнями та ідеями. Він забезпечує необхідну теоретичну базу для подальшої практичної діяльності.

III етап – практично-діяльнісний – опанування практичних умінь і навичок щодо застосування методик екологічного виховання у практичній діяльності. На цьому етапі теоретичні знання трансформуються в практичні вміння та навички. Практично-діяльнісний етап передбачає реалізацію таких основних завдань:

- формування здатності до організації та проведення різноманітних видів екологічної діяльності з дітьми (заняття, екскурсії, проекти, досліді);
- вивчення особливостей використання різноманітних форм та методів роботи з дітьми на екологічну тематику;
- розвиток креативності під час розробки та проведення занять і заходів;

- формування здатності до інтегрування екологічної тематики в освітній процес;
- створення умов для обміну досвідом;
- впровадження отриманих знань та набутих умінь у практичну діяльність.

Практична підготовка майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання передбачає проведення практичних занять, майстер-класів, ігор, постановок екологічних казок, тренінгів з екологічного виховання; розробка конспектів занять, сценаріїв, екологічних проєктів, дидактичних матеріалів; виконання індивідуальних завдань (підготовка презентацій, розробка екологічних куточків, участь у конкурсах); ознайомлення з принципами створення екологічного куточка, оформлення ділянки закладу дошкільної освіти; вивчення методів залучення батьків до екологічного виховання дітей; організація та проведення екскурсій до парків, лісів, ботанічних садів та інших об'єктів природи.

Під час практично-діяльнісного етапу використано такі форми навчання: практичні заняття (розробка планів занять із дошкільниками, створення дидактичних матеріалів), екскурсії (відвідування природних об'єктів, природоохоронних територій, ботанічного саду), ділові ігри та симуляції (розігрування ситуацій із організації екологічної діяльності в закладі позашкільної освіти), тренінги та майстер-класів (навчання екологічним методикам та формам роботи з дітьми), групова робота (спільне планування та проведення екологічних заходів), самостійна робота (розробка авторських методичних рекомендацій).

Виокремлено методи навчання, які використовуються на цьому етапі, а саме: проблемно-пошукові (створення рішень для інтегрування екологічного виховання в освітній процес), ігрові методи (рольові ігри, створення сценаріїв екологічних вистав, тематичних днів), методи практичної діяльності (організація та проведення екологічних занять, екскурсій та заходів, виготовлення виробів із

природних матеріалів), методи активізації навчальної діяльності (створення та розв'язування кросвордів, вікторин на екологічну тематику).

Практично-діяльнісний етап сприяє засвоєнню теоретичного матеріалу та його практичного, формуванню практичних навичок та вміння щодо розробки та впровадження методики екологічного виховання в ЗДО, спонукає до пошуку нових нестандартних рішень. Практична діяльність підвищує мотивацію у майбутніх педагогічних працівників, оскільки робить цікавим та ефективним навчання. На цьому етапі студенти опановують практичні навички, які дозволяють їм ефективно організовувати еколого-освітню діяльність з дошкільниками. Завдяки практичній діяльності майбутні педагогічні працівники стають активними учасниками процесу змін і сприяють формуванню екологічної культури у дітей.

IV етап – проєктно-дослідницький – залучення здобувачів освіти до дослідницької діяльності з питань екологічного виховання. Цей етап поєднує в собі теоретичні знання з практичною діяльністю, спрямованою на вирішення реальних екологічних проблем.

Проєктно-дослідницький етап передбачає реалізацію таких основних завдань:

- опанування навичок проєктної діяльності та розвиток дослідницької компетентності;
- формування здатності до визначення проблеми, планування роботи, збору та обробки інформації, організації та проведення спостережень, аналізу та узагальнення результатів дослідження;
- формування навичок аналізу та оцінювання результатів діяльності;
- застосування отриманих знань з екології, методики виховання для вирішення конкретних завдань;
- створення умов для розвитку творчості в екологічному вихованні під час розробки власних проєктів.

Зміст проєктно-дослідницької діяльності передбачає основні етапи створення та реалізації проєктів, організації та проведення дослідницької роботи,

а саме: вибір теми проєкту (тема проєкту обирається відповідно до інтересів та актуальних проблем екологічного виховання); постановка мети та завдання (формулювання мети проєкту та конкретних завдань, які необхідно вирішити); планування роботи (розробка детального плану роботи, визначення етапів проєкту, необхідних ресурсів); теоретичний аналіз (збір, опрацювання та аналіз інформаційних джерел); практична діяльність (проведення дослідів, експериментів, спостереження, створення дидактичних матеріалів); репрезентація результатів (представлення власних результатів діяльності, обмін досвідом з колегами). Наведемо приклади екологічних проєктів, які майбутніх педагогічні працівники можуть реалізувати з дошкільниками: створення екологічного куточка в групі «Наш зелений куточок»; спостереження за птахами та виготовлення годівничок «Птахи нашого краю»; дослідження властивостей води та практик її заощадливого використання «Вода – джерело життя»; організація збору та переробки сміття «Сортуємо сміття»; вивчення лікарських рослин та створення трав'яних чаїв «Зелена аптека» та інші.

Під час проєктно-дослідницького етапу використано такі форми навчання: індивідуальна (розробка індивідуальних проєктів), групова (об'єднання майбутніх педагогів у мінігрупи для створення спільних проєктів); масова (залучення всіх учасників освітнього процесу до реалізації масштабного проєкту), самостійна робота (участь у конференціях, семінарах та вебінарах, створення власного портфоліо).

Виокремлено методи навчання, які використовуються на цьому етапі, а саме: метод аналізу ситуацій (аналіз конкретних педагогічних ситуацій з екологічного виховання та розробка шляхів їх вирішення), метод екологічних ігор (розробка та апробація сценаріїв екологічних ігор для дітей), методи практичної діяльності (організація та проведення екологічних досліджень з дошкільниками), метод мозкового штурму (генерування ідей для реалізації проєктів, для екоактивностей із дошкільниками).

Практично-діяльнісний етап сприяє формуванню професійної компетентності щодо здійснення проєктно-дослідної діяльності, готовності до

впровадження інновацій, отриманню досвіду розробки та реалізації проєктів, підвищенню мотивації до педагогічної діяльності, популяризації екологічних ідей, оскільки до екологічної діяльності залучаються не тільки діти, але й батьки та громадськість. На цьому етапі здобувачі освіти не тільки здобувають нові знання, але й застосовують їх на практиці, розвиваючи за такої умови власні творчі здібності. Завдяки проєктам майбутні педагогічні працівники стають активними творцями освітнього процесу і сприяють формуванню екологічної культури у дітей.

V етап – контрольньо-рефлексивний – оцінювання рівня сформованості знань, умінь і навичок майбутніх педагогічних працівників в галузі екологічного виховання дошкільників. Даний етап є завершальним і водночас початковим для підвищення кваліфікації педагогів у сфері екологічного виховання. Саме на цьому етапі здійснюється оцінка ефективності проведеної роботи, аналізуються досягнення та виявляються недоліки, визначаються подальші перспективи розвитку.

Контрольно-рефлексивний етап передбачає реалізацію таких основних завдань:

- оцінка ефективності навчання – визначення ефективності засвоєння матеріалу та рівень професійної готовності студентів;
- аналіз результатів проєктної діяльності – оцінювання результативності реалізованих проєктів;
- виявлення змін у педагогічній діяльності – спостереження за тим, як змінилась педагогічна діяльність після проходження навчання;
- самооцінка та рефлексія щодо отриманих знань і досвіду.

Під час реалізації контрольньо-рефлексивного етапу організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників використовуємо такі методи контролю та рефлексії:

- анкетування – дозволяє зібрати інформацію про задоволеність майбутніх педагогів освітньо-професійною програмою, їхні враження та пропозиції;

- тестування – оцінка рівня засвоєння теоретичних знань педагогів;
- спостереження за педагогічною діяльністю – проведення аналізу щодо використання здобутих знань та набутих навичок у професійній діяльності (захист проєктів, проведення занять з дошкільниками на екологічну тематику на практиці);
- оцінка розроблених матеріалів, проєктів, презентацій тощо майбутніми вихователями;
- групові дискусії – обговорення результатів навчання, виявлення проблемних питань;
- самоаналіз проведених занять та заходів та самооцінка сформованості екологічної компетентності.

На контрольно-рефлексивному етапі отримують результати, які визначають рівень готовності здобувачів освіти до професійної діяльності щодо здійснення екологічного виховання дошкільників. Цей етап є значущим, оскільки результати оцінювання можуть використовуватися для удосконалення освітньо-професійної програми. Отримані результати сприяють професійному зростанню педагогів та стимулюють їх до аналізу власної діяльності, впровадженню інноваційних освітніх технологій. Етапність системи професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників забезпечує системність і цілісність цього процесу, а також сприяє розвитку їхньої професійної компетентності в сфері екологічного виховання дошкільників.

Важливими складовими ефективної професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників є: *системність*, оскільки освітньо-професійна програма повинна бути цілісною та послідовною; *науковість*, який передбачає використання під час підготовки сучасних досліджень у сфері екології, педагогіки та психології; *доступність*, оскільки освітній матеріал повинен відповідати рівню підготовки студента; *індивідуальний підхід*, який враховує рівень підготовки кожного студента; *практична спрямованість*, яка визначає набуття практичних навичок ключовим аспектом у підготовці; *мотивація*, яка

забезпечує створення умов для саморозвитку майбутніх педагогів; оцінювання результатів та удосконалення освітньо-професійної програми.

Узагальнена інформація щодо етапів підготовки педагогів до екологічного виховання дошкільників наведено в таблиці 2.7.

Для ефективної професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників необхідно застосовувати різноманітні методи дослідження. Виокремлено такі методи дослідження: дефінітивний, структурно-організаційний, компаративний, праксеологічний аналіз, експертне оцінювання, статистики. Застосування цих методів сприятиме отриманню науково обґрунтованих висновків, розробці ефективних рекомендацій щодо вдосконалення підготовки майбутніх педагогів до екологічного виховання дошкільників.

Дефінітивний метод забезпечує чітке визначення понять, категорій та термінів, які використовуються в дослідженні. Цей метод дозволяє уникнути неоднозначностей та забезпечує єдине розуміння досліджуваної проблеми. *Структурно-організаційний метод* дозволяє виявити структуру, компоненти та взаємозв'язки досліджуваного явища. *Компаративний метод* полягає в порівнянні різних явищ, процесів, об'єктів. *Праксеологічний аналіз* передбачає вивчення практичної діяльності суб'єктів освітнього процесу. Цей метод дозволяє оцінити рівень сформованості їх професійних компетентностей.

Таблиця 2.7

Етапи професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників

№, з/п	Етапи	Основна мета	Форми	Методи	Засоби	Очікувані результати
1.	Діагностичний	виявлення рівня знань, умінь та навичок майбутніх педагогів, мотивації до здійснення екологічного виховання, а також їх готовність до впровадження нових підходів у професійній діяльності	індивідуальна, групова	анкетування; тестування; інтерв'ю; проведення бесід і дискусій на тему екологічного виховання; використання проєктивних методик	інформаційно-комунікативні, онлайн-ресурси	формування портрету групи студентів, який враховується при плануванні подальших етапів підготовки, забезпечення ефективного вибору форм, методів та засобів для відповідної групи
2.	Теоретико-освітній	здобуття студентами теоретичних знань у галузі педагогіки, психології, екології та природничих наук, з методики екологічного виховання	лекції, семінари, групові дискусії, майстер-класи, самостійна робота	інформаційно-репродуктивні, проблемно-пошукові, методи активізації навчальної діяльності, метод кейсів	інформаційно-комунікативні, онлайн-ресурси, мультимедійні, дидактичні	формування базових знань щодо екологічного виховання та розуміння його значення, розвиток у майбутніх педагогів розуміння важливості збереження природи, спонукання до пошуку нових знань і методів роботи, а також до обміну досвідом, досягненнями та ідеями
3.	Практично-діяльнісний	опанування практичними вміннями і навичками щодо застосування методик екологічного виховання у практичній діяльності	практичні заняття, екскурсії, ділові ігри, тренінги та майстер-класів, групова та самостійна робота	проблемно-пошукові, ігрові, методи практичної діяльності, методи активізації навчальної діяльності	інформаційно-комунікативні, онлайн-ресурси, мультимедійні, дидактичні, ігрові матеріали, природні матеріали та об'єкти	засвоєння теоретичного матеріалу та його застосування в практичній діяльності, формування практичних навичок та вміння щодо розробки та впровадження методики екологічного виховання в заклади дошкільної освіти, спонукання до пошуку нових нестандартних рішень

№, з/п	Етапи	Основна мета	Форми	Методи	Засоби	Очікувані результати
4.	Проектно-дослідницький	залучення студентів до дослідницької діяльності з питань екологічного виховання	індивідуальна, групова; масова, самостійна робота	метод аналізу ситуацій, метод екологічних ігор, методи практичної діяльності, метод мозкового штурму	інформаційно-комунікативні, онлайн-ресурси, мультимедійні, дидактичні, природні матеріали та об'єкти	формування професійної компетентності щодо здійснення проектно-дослідної діяльності, готовність до впровадження інновацій, отримання досвіду розробки та реалізації проектів, підвищення мотивації до педагогічної діяльності, популяризація екологічних ідей, оскільки до екологічної діяльності залучаються не тільки діти, але й батьки та громадськість
5.	Контрольно-рефлексивний	оцінювання рівня сформованості знань, умінь і навичок майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в галузі екологічного виховання	індивідуальна, групова, самостійна	анкетування; тестування; спостереження за педагогічною діяльністю; оцінка розроблених матеріалів, проектів, презентацій тощо; групові дискусії; самоаналіз проведених занять та заходів, самооцінка	інформаційно-комунікативні, онлайн-ресурси	визначення рівень готовності студентів до професійної діяльності щодо здійснення екологічного виховання дошкільників; удосконалення освітньо-професійної програми та системи підготовки педагогів до екологічного виховання дошкільників

Статистичні методи полягають в математичній обробці кількісних даних для виявлення закономірностей та тенденцій.

У професійній підготовці майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників використано методи навчання та виховання, які відіграють основне значення у формуванні необхідних знань, умінь та навичок у майбутніх педагогів для ефективної роботи з дітьми. Визначено такі методи навчання та виховання за напрямками О.Гребенюка:

- когнітивний (впевненість та самовпевненість) – формування самовпевненості, розвиток аналітичного мислення та здатності до самостійного прийняття рішень;
- аксіологічний (спонуки мотивації та стягнень) – формування системи цінностей, мотивації до навчання та досягнення успіху;
- психоемоційний (сугестопедії та самосугестопедії) – розвиток емоційної сфери, підвищення мотивації до навчання, зняття психологічних бар'єрів;
- вольовий (стандартів цілеспрямованості та формування звички моделювання мотиваційної поведінки) – формування вольових якостей (цілеспрямованість, наполегливість, самодисципліна);
- самоорганізаційний (корекція поведінки, самоорганізації) – розвиток навичок самоорганізації, самоконтролю, самооцінки;
- дисциплінарно-прикладний (проблемних ситуацій, соціалізації, соціальної відповідальності) – формування соціальних навичок, відповідальності, готовності до співпраці;
- екзистенційний (системний аналіз якості й безпеки, рефлексія, позиціонування) – формування свідомого ставлення до життя, розвиток критичного мислення, здатності до самопізнання.

Використання зазначених вище методів як єдине ціле, дозволяє забезпечити всебічний розвиток особистості, сформувати в здобувачів освіти необхідних знань, умінь та навичок для успішного життя в сучасному світі.

За цільовим призначенням І. Мар'єнко виокремлено такі методи навчання та виховання: продуктивні, проблемні, сугестопедії та вправи спонукання, гальмування, адміністрування, самовиховання, які спрямовані на всебічний розвиток особистості. Коротко охарактеризуємо кожен з цих методів:

- продуктивні методи спрямовані на активну діяльність особистості, спрямовану на створення чогось нового (наприклад, конструювання, моделювання, експериментування, художня творчість);
- проблемні методи створюють ситуацію, що вимагає від здобувача освіти пошуку нестандартних рішень (наприклад, постановка проблемних завдань, організація дискусій, проведення досліджень);
- сугестопедія використовує емоційний чинник, релаксацію та створює комфортне середовище для навчання (наприклад, використання музики, візуальних образів, ритму);
- вправи спонукання та гальмування – це систематичні дії, які спрямовані на формування певних умінь та навичок. Спонукання створює умови для стимулювання бажання здобувача освіти до діяльності, а гальмування – обмеження небажаних дій або проявів;
- адміністрування забезпечує ефективність навчання та раціональне використання часу, використовуючи організацію освітнього процесу, його планування та контроль;
- самовиховання забезпечує формування в особистості здатності до самоконтролю, самооцінки та самовдосконалення.

Визначено основні форми організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників, а саме: традиційна, змішана, мережева та дистанційна.

Традиційна форма сприяє створенню безпосереднього контакту між викладачем і студентом, швидко реагувати на індивідуальні запити студентів, проте вимагає значних матеріальних ресурсів.

Змішана форма – поєднання елементів традиційної та дистанційної форм, забезпечуючи баланс між теоретичними знаннями та практичними навичками.

Мережева форма дозволяє отримати доступ до широкого кола експертів і ресурсів, сприяє співпраці між різними закладами освіти. Ця форма вимагає високого рівня цифрової грамотності у студентів і викладачів, однак складно забезпечити якісний контроль за освітнім процесом.

Дистанційна форма передбачає організацію підготовки педагогів за межами закладів освіти, що уможливорює географічну доступність, гнучкий графік навчання, широкий вибір освітніх та інтерактивних матеріалів. Використання цієї форми може призводити до відчуття ізоляції у студентів, а також вимагає високої самоорганізованості.

Слід відзначити, що в останні роки спостерігається стрімкий розвиток дистанційної та змішаної форм навчання, що пов'язано з поширенням інформаційних технологій, пандемією COVID-19 та повномасштабним вторгненням росії. Особливості навчальної дисципліни, матеріально-технічні ресурси та географічне розташування закладу освіти, рівень цифрової грамотності студентів і викладачів впливають на вибір форм організації підготовки педагогів до екологічного виховання.

Вибір оптимальної форми організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання залежить від конкретних умов і цілей навчання. Найбільш перспективним є використання змішаної форми, яка дозволяє поєднати переваги традиційної і дистанційної форм. Однак, для забезпечення високої якості підготовки необхідно постійно вдосконалювати навчальні програми, використовувати сучасні технології і забезпечувати підтримку студентів впродовж усього освітнього процесу. Важливим є також розуміння того, що жодна з форм навчання не є універсальною. Оптимальний вибір залежить від конкретних умов і цілей навчання.

Реалізація розробленої методики організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання сприяє оволодінню ними системними знаннями з екології, психології, педагогіки та методики екологічного виховання; здатності творчо підходити до формування ціннісного ставлення до природи, розв'язання екологічних проблем.

Однією із моделей міждисциплінарного підходу є впровадження екологічної освіти та виховання у змістове наповнення декількох предметів. Це пов'язано з тим, що зміст, процеси та підходи екологічної освіти будуть сприяти ефективному викладанню інших дисциплін. Зміст екологічної освіти та виховання можна поділити між обраними дисциплінами, що дозволить використовувати освітній процес для розвитку системного мислення та здійснення професійної діяльності на високому рівні.

Особливістю запропонованої методики є інтеграція екологічної тематики в міжпредметний простір дисциплін психолого-педагогічного та наукового спрямування. Це дозволяє передати майбутнім педагогічним працівникам не лише знання з екології, але й застосовування отриманих знань в практичній діяльності. Багатоманітність форм і методів навчання – лекції, практичні заняття, проекти, ігри, дискусії – створює сприятливі умови для розвитку в студентів критичного мислення, творчого підходу, а також дослідницьких і комунікативних навичок.

Для найбільш ефективної інтеграції екологічної тематики у процес професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників виокремлено такі дисципліни, відповідно до освітньо-професійної програми: психологія (загальна, педагогічна, дитяча, дитячої творчості), педагогіка (загальна, дошкільників та педагогічна творчість), вступ до фаху, основи та методика природознавства, вікова фізіологія та валеологія, основи наукових досліджень, сучасні технології в дошкільній освіті, методика і технології соціалізації дошкільників, педагогічна взаємодія закладів дошкільної освіти з родиною.

Схематично міждисциплінарний змістовий компонент професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників відображено на рис. 2.1.

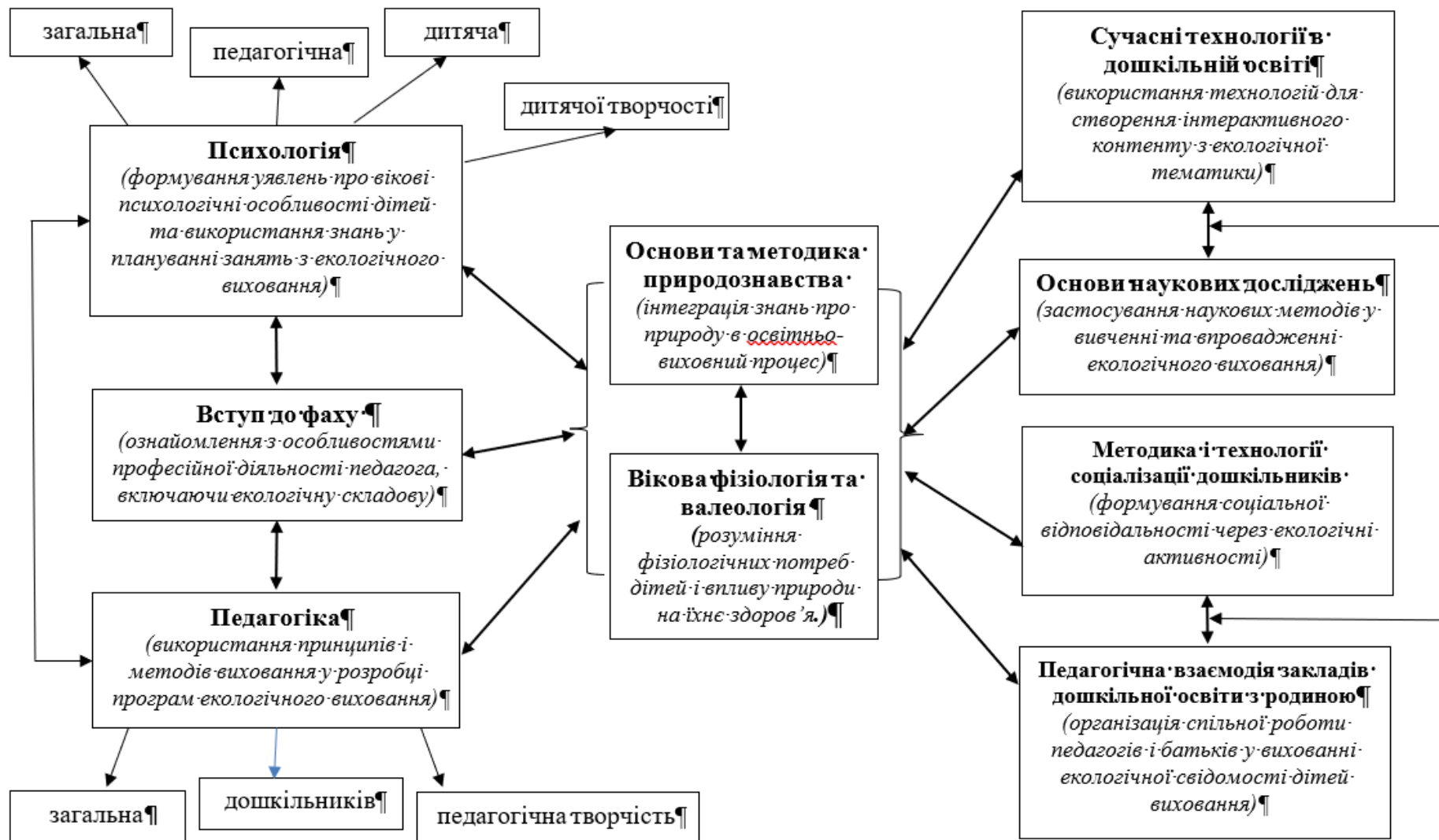

Рис. 2.1. Міждисциплінарні зв'язки змістового компоненту в підготовці педагогів до екологічного виховання дошкільників

Інтегрування екологічної складової в змістовий компонент професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників, забезпечуючи комплексний підхід до формування у них цілісного уявлення про екологічне виховання як невід'ємну частину освітнього процесу. Це дозволить виховати нове покоління педагогів, здатних формувати у дошкільників екологічну культуру, відповідальне ставлення до природи та готовність до активної участі у вирішенні екологічних проблем.

Визначено основні завдання впровадження екологічної складової до змістового компоненту професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання, а саме:

- формування у них глибокого розуміння взаємозв'язку людини і природи;
- розвиток екологічної свідомості, відповідальності та культури; ознайомлення із сучасними підходами до екологічного виховання;
- набуття практичних навичок організації екологічної роботи з дітьми;
- формування вміння використовувати сучасні технології в екологічному вихованні;
- розвиток творчих здібностей.

Виокремлено зміст екологічної складової для обраних дисциплін, наведено приклади тем для занять та визначено роль у формуванні екологічної компетентності майбутніх педагогічних працівників (табл. 2.8).

**Таблиця міжпредметних зв'язків під час професійної підготовки педагогічних працівників
до екологічного виховання дошкільників**

№, з/п	Дисципліна	Екологічна складова	Приклади тем	Очікуваний результати
1.	Психологія	Розуміння дитячої психології, мотивації, емоційного сприйняття природи.	Психологічні особливості формування екологічної свідомості у дошкільників. Роль гри в екологічному вихованні. Психологічні бар'єри у сприйнятті екологічної інформації та шляхи їх подолання. Розвиток емпатії до природи у дітей дошкільного віку.	Формування розуміння психологічних особливостей дітей різного віку, мотивації, емоційного сприйняття природи, розвитку творчих здібностей, пов'язаних з природою.
2.	Педагогіка	Методи навчання, створення розвивального середовища.	Методи і прийоми формування екологічних уявлень у дошкільників. Організація екологічних екскурсій і спостережень. Використання народних традицій в екологічному вихованні. Створення екологічних куточків у дошкільному закладі.	Засвоєння загальних принципів педагогічного процесу, особливостей дошкільної педагогіки, розробки та реалізації освітніх програм, створення розвивального середовища.
3.	Вступ до фаху	Професійна ідентичність педагога, соціальна відповідальність.	Роль екологічної освіти у формуванні стійкого розвитку. Сучасні підходи до екологічної освіти та виховання дошкільників. Роль педагога у формуванні екологічної культури суспільства.	Ознайомлення з особливостями професії вихователя, розуміння соціальної значущості екологічного виховання.
4.	Основи та методика природознавства	Знання про природу, природні явища.	Методика проведення дослідів з природними матеріалами. Створення мініпроектів з екологічної тематики. Використання природних матеріалів у творчій діяльності дітей.	Засвоєння основних понять і законів природознавства, формування уявлень про взаємозв'язки в природі, розвиток пізнавальних інтересів до навколишнього світу.

№, з/п	Дисципліна	Екологічна складова	Приклади тем	Очікуваний результати
5.	Вікова фізіологія та валеологія	Знання про здоров'я людини, взаємозв'язок людини і природи.	Організація рухової активності дітей на свіжому повітрі. Формування у дошкільників навичок здорового харчування. Виховання бережливого ставлення до свого здоров'я.	Засвоєння знань про фізіологічні особливості дітей різного віку, значення здоров'я для людини, формування навичок здорового способу життя
6.	Основи наукових досліджень	Науковий підхід у здійсненні екологічного виховання. Методи збору, аналізу екологічних даних у педагогічній діяльності.	Методи збору та аналізу інформації. Організація та проведення дослідів з питань впливу діяльності людини на природу. Створення екологічних макетів, написання наукових робіт.	Формування навичок наукового пізнання, проведення експериментів, аналізу результатів.
7.	Сучасні технології в дошкільній освіті	Цифрові інструменти для створення інтерактивного еколого-освітнього контенту. Електронні платформи в організації тематичних заходів.	Використання ІКТ для формування екологічної свідомості дошкільників. Застосування робототехніки в екологічному вихованні. Використання 3D-моделювання для візуалізації екологічних процесів.	Ознайомлення з сучасними інформаційними технологіями, їх використання в освітньому процесі під час здійснення екологічного виховання
8.	Методика і технології соціалізації дошкільників	Інтеграція екологічного виховання в процес соціалізації дітей дошкільного віку.	Розвиток екологічної відповідальності через групову діяльність. Формування екологічної культури через спілкування з ровесниками та дорослими. Соціально-екологічні акції та заходи з дошкільниками	Формування уявлень про соціалізацію особистості, розвиток комунікативних навичок, виховання відповідальності за стан довкілля
9.	Педагогічна взаємодія ЗДО з родиною	Створення єдиного освітнього середовища для екологічного виховання.	Залучення батьків до екологічного виховання дітей. Співпраця з громадськими організаціями для популяризації екологічних ідей серед батьків. Розробка спільних проєктів, організація екологічних акцій за участю дітей, батьків і педагогів	Формування навичок ефективної взаємодії з батьками, залучення їх до екологічного виховання дітей

Приклади реалізації екологічної складової та міжпредметних зв'язків під час професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників наведено у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Приклади реалізації міжпредметних зв'язків під час професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників

№, з/п	Дисципліна	Приклад реалізації
1.	Психологія	використанням казкотерапії під час організації та проведенні занять (екологічні казки, що розвивають емоційну прив'язаність до природи)
2.	Педагогіка	розробка тематичних тижнів «Маленькі друзі природи» або «Тиждень довкілля» із залученням інтегрованих занять (музика, малювання, природознавство)
3.	Вступ до фаху	аналіз педагогічних кейсів про успішну організацію екологічного виховання в закладах дошкільної освіти різних країн
4.	Основи та методика природознавства	проведення екскурсії в парк із завданням знайти різні типи листя, розповісти про їхні властивості й зробити колективний гербарій
5.	Вікова фізіологія та валеологія	організація занять на свіжому повітрі з рухливими іграми, які одночасно знайомлять із природними об'єктами (наприклад, «Знайди дерево за листям»)
6.	Основи наукових досліджень	створення мініпроєкту «Життя під лупою» – спостереження за комахами в природному середовищі
7.	Сучасні технології в дошкільній освіті	використання інтерактивної дошки для вивчення природних явищ (дощ, сніг, вітер) через анімаційні моделі та відео
8.	Методика і технології соціалізації дошкільників	розігрування сюжетно-рольової гри «Ми – захисники природи», де кожна дитина виконує роль еколога, лісника чи природоохоронця
9.	Педагогічна взаємодія ЗДО з родиною	організація родинної акції «Посади дерево разом», де діти разом із батьками висаджують дерева на території закладу дошкільної освіти чи поблизу.

Реалізація міжпредметних зв'язків під час професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання сприяє ефективному їх впровадженню в освітній процес закладів дошкільної освіти. Наприклад, майбутні педагогічні працівники повинні розробляти індивідуальні траєкторії екологічного розвитку дітей з урахуванням їх психологічних особливостей, що забезпечується поєднанням психологічних знань про вікові та

індивідуальні особливості дітей з педагогічними методами. Це сприяє створенню ефективних стратегій екологічного виховання.

Використання майбутніми педагогічними працівниками цифрових інструментів у поєднанні з творчим підходом до процесу дозволяє створювати ефективні інтерактивні ресурси для формування екологічної свідомості. Такі ігри можуть бути і освітніми (віртуальні екскурсії, квести), і розважальними, основною метою яких є ненав'язливе навчання дітей екологічно правильній поведінці. Сучасні технології дають змогу візуалізувати природні процеси або створити моделі екологічних ситуацій.

Впровадження соціалізації та педагогічної взаємодії з родиною сприяє створенню середовища, де екологічне виховання стає спільною цінністю і родини, і закладу дошкільної освіти. Батьки виступають партнерами педагогів у формуванні екологічної культури дитини, що підвищує ефективність освітньо-виховного процесу. Проведення спільних заходів сприятиме не лише соціалізації дітей, а й зміцненню сімейних стосунків.

Отже, розроблена методика організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників містить кілька взаємопов'язаних етапів: діагностичний, теоретико-освітній, практично-діяльнісний, проєктно-дослідницький та контрольно-рефлексивний. Такий підхід забезпечує комплексність, системність і послідовність формування у здобувачів освіти необхідних знань, навичок та ціннісних орієнтацій. Запропонована методика базується на міждисциплінарному підході, який об'єднує різні аспекти екологічного виховання і передбачає інтеграцію навчальних дисциплін (психологія, педагогіка, природознавство, вікова фізіологія тощо).

Запропонована методика організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників базується на активній співпраці із ЗДО, впровадженні екологічних проєктів, організації практик, тренінгів та інтерактивних заходів із залученням батьків, що сприяє

ефективному інтегруванні теоретичних знань і практичних навичок у професійну діяльність майбутніх педагогів.

Реалізація методики організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників передбачає отримання майбутніми педагогічними працівниками необхідних знань, умінь та навичок для формування екологічної культури у дітей дошкільного віку здатних забезпечити якісну організацію екологічного виховання, що відповідатиме вимогам сучасного суспільства та освітніх стандартів.

Отже, методика організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників є важливим інструментом формування висококваліфікованих фахівців. Основною метою розробленої методики є інтеграція теоретичних знань і практичних умінь, розвиток екологічної культури у педагогів, а також створення передумов для екологічно свідомого виховання нового покоління.

Висновки до другого розділу

Науково-методичне та правове забезпечення професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників є основним складником у формуванні висококваліфікованих фахівців, які здатні реалізовувати принципи сталого розвитку в освітньому процесі.

Аксіологічний аналіз чинної законодавчої бази України засвідчив про наявність правових передумов щодо інтеграції екологічної освіти у систему підготовки майбутніх педагогічних працівників. Законодавчі акти та державні стандарти передбачають необхідність екологічної грамотності у вихователів для забезпечення реалізації завдань дошкільної освіти.

У нормативно-правових документах визначено, що екологічне виховання дошкільників є основним компонентом всебічного розвитку дитини. Це окреслює важливість здійснення підготовки педагогів до формування екологічно свідомої особистості. Вивчення й адаптація передових практик у галузі екологічного виховання та підготовки педагогів сприяють зростанню якості професійної освіти, збагачуючи її новими методами та технологіями.

Здійснено аналіз українських та міжнародних нормативно-правових документів щодо екологічної освіти та виховання здобувачів освіти, значення їхнього впровадження у підготовку педагогічних працівників до екологічного виховання. Проаналізовано стандарти вищої та дошкільної освіти, професійний стандарт щодо забезпечення інтегрування екологічної складової в освітню та професійну діяльність майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти.

Охарактеризовано нормативно-правове та технічне регулювання у підготовці майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання за змістом та значенням для підготовки педагогів. Виокремлено переваги та проблеми правового забезпечення підготовки майбутніх вихователів, а також сформовано рекомендації щодо його вдосконалення.

Ефективна організація професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання вимагає комплексного застосування загальнонаукових і конкретно-наукових підходів, які сприяють формуванню

гармонійної особистості педагога, здатного до творчої та відповідальної професійної діяльності. Визначено, що використання загальнонаукових підходів у професійній підготовці майбутніх педагогічних працівників сприяють формуванню теоретико-методологічних основ, створенню базових принципів і закономірностей у науці загалом, а конкретно-наукові підходи – сприяють розв’язанню науково-практичних завдань в галузі педагогіки, розвитку спеціалізованих знань та умінь для викладання конкретного предмету.

Здійснення ефективного екологічного виховання дошкільників вимагає комплексного підходу до професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників, який охоплює не лише знання з екології, але й розвиток екологічної свідомості, цінностей, умінь і навичок у них. Цей підхід передбачає поєднання загальнонаукових (системний, функціональний, аксіологічний, транспарентний) та конкретно-наукових (студентоцентричний, природоцентричний, сценарний, ситуативний, діяльнісний, екосистемний, ноосферологічний) підходів.

Виокремлено основні принципи професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до освітньої діяльності та до здійснення екологічного виховання дошкільників. Окреслено значущість поєднання сучасних наукових підходів, інтеграції теорії та практики, здатності до самооцінки та самовдосконалення. Здійснено аналіз загальнонаукових та конкретно-наукових принципів організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання за такими критеріями; характеристика, особливості реалізації та результативність.

Розроблена методика організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання містить кілька взаємопов’язаних етапів: діагностичний, теоретико-освітній, практично-діяльнісний, проєктно-дослідницький та контрольно-рефлексивний. Такий підхід забезпечує комплексність, системність і послідовність формування у здобувачів освіти необхідних знань, навичок та ціннісних орієнтацій. Професійна компетентність майбутніх педагогічних працівників в галузі екологічного виховання вміщує в себе не лише знання, але й уміння створювати

розвивальне освітнє середовище, використовувати різноманітні форми, методи і прийоми роботи з дітьми, спілкуватися з батьками та іншими фахівцями.

Запропонована методика організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання базується на міждисциплінарному підході, який об'єднує різні аспекти екологічного виховання і передбачає інтеграцію навчальних дисциплін (психологія, педагогіка, природознавство, вікова фізіологія тощо). Впровадження екологічної складової до змістової професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання сприяє формуванню у них екологічної компетентності. Визначено екологічну тематику та приклади тем, на яких необхідно зосередити увагу під час вивчення дисциплін у галузі психології, педагогіки, методики викладання.

Професійна підготовка майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників базується на поєднанні теоретичних знань, правового регулювання, сучасних методичних підходів до навчання та виховання. Ефективність цього процесу забезпечується узгодженістю між науково-методичним забезпеченням і практичними вимогами освітньої діяльності.

Список використаної літератури до другого розділу:

1. Аніщук А.М. Професійна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Професійна підготовка. Психолого-педагогічні науки*. 2020. № 4. С. 59-67.
2. Антонова О. Є. Застосування системного підходу у побудові моделі обдарованості. *Професійна педагогічна освіта: системні дослідження: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 68-91.
3. Баль А. Середовищний підхід у вихованні особистості. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2014. № 50. С. 161-165.
4. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дошкільного віку в умовах університетської освіти. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2012. № 4. С. 114-119.
5. Бібік І., Якимович Т. Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти. *Педагогічні інновації у фаховій освіті*. 2019. Вип. 10. С. 12-17.
6. Болгаріна В. С. Культурологічний підхід до управління школою : методичний посібник. Харків : «Основа», 2006. 112 с.
7. Бордюг Н.С., Алпатова О.М. Система безперервної екологічної освіти і виховання: сучасні підходи та перспективи розвитку. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. № 11(39). С. 479-492.
8. Вітюк В. В. Підготовка педагогів до створення здоров'язберезувального освітнього середовища у системі післядипломної освіти. *Формування інноваційного здоров'язберезувального освітнього середовища: досвід проектування і реалізації: матеріали круглого столу / упоряд. Н. А. Поліщук*. Луцьк: ВІППО, 2018. С. 8-12.
9. Гончаренко С. Методологічні засади побудови педагогічної теорії. *Шлях освіти*. 2007. № 3. С. 2-10.

10. Горчакова О.А. Середовищний підхід до управління навчальним закладом в умовах полі культурності. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2011. Вип. 209. Ч. 1. С. 8-15.

11. Гуцан Л.А. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. *Формування базових компетентностей у вихованців позашкільних навчальних закладів*: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2013. С. 35-40.

12. Дичківська І. М. Компетентнісний підхід у змісті підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності. *Проблеми та шляхи реалізації компетентнісного підходу в сучасній освіті*: матеріали II Міжнародної науково-методичної конференції. 2021. С. 68-75.

13. Драч І. І. Загальнонаукові підходи до організації навчального процесу у вищій школі. *Theory and methods of educational management*. 2014. № 3(14). С. 1-10.

14. Драч І. І. Системний підхід як загальнонаукова основа управління формуванням професійної компетентності майбутніх викладачів вищої школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2012. № 3(21). С. 344-352.

15. ДСТУ ISO 21001:2019. Освітні організації. Системи управління в освітніх організаціях. Вимоги та настанови щодо застосування (ISO 21001:2018, IDT). Технічний комітет стандартизації «Системи управління якістю» (ТК 189). 2019. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=88050(дата звернення 23.06.2024).

16. ДСТУ ISO 9001:2015 (ISO 9001:2015, IDT). Системи управління якістю. Вимоги. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 24 с. URL: <https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/%209001.pdf>(дата звернення 23.06.2024).

17. Задорожна-Княгницька Л.В., Нетреба М.М. Наукові підходи до професійної підготовки педагогів для Нової української школи. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2019. Вип.66. С.70-74.

18. Закон України «Про вищу освіту» №1556-VII. 2014. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 23.06.2024).
19. Закон України «Про дошкільну освіту» №3788-IX. 2024. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20> (дата звернення 23.06.2024).
20. Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» 2006. №3447-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text> (дата звернення 23.06.2024).
21. Закон України «Про освіту» №2145-VIII. 2017. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 23.06.2024).
22. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» №2697-VIII. 2019. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення 23.06.2024).
23. Закон України «Про основні засади державної кліматичної політики» №3991-IX. 2024. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3991-20#Text> (дата звернення 23.09.2024).
24. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» №1264-XII. 1991. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення 23.06.2024).
25. Закон України «Про рослинний світ» №591-XIV. 2002. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/591-14#Text> (дата звернення 23.06.2024).
26. Закон України «Про тваринний світ» №2894-III. 2002. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text> (дата звернення 23.06.2024).

27. Калічак Ю. Формування компетентності вихователя закладів дошкільної освіти в процесі професійної підготовки. *Молодь і ринок*. 2018. № 6 (161). С. 65-70.

28. Ковшар О. Системно-цілісний підхід: детермінанта перед шкільної освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2015. Вип. 52. С. 348-355.

29. Коновальчук І. І. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти на засадах компетентнісного підходу: теоретичний аналіз. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Педагогіка та психологія* : зб. наук. пр. 2015. Вип. 764. С. 65-72.

30. Концепція екологічної освіти України. *Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України*. 2002. № 7. С. 3-23.

31. Кудря М. М. Формування освітнього середовища для розвитку і збереження національної ідентичності студентів вищих навчальних закладів. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди»*. Педагогіка. Психологія. Філософія. 2014. № 32. С. 79-88.

32. Лебідь Н., Бреус Ю. Компетенції викладача вищої школи в умовах партнерської взаємодії зі студентами. *Університети і лідерство*. 2017. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/univlead_2017_1_9 (дата звернення 24.06.2024).

33. Мажник Н. А. Методика вивчення індивідуальних особливостей студентів в освітньому процесі. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Педагогічні науки*. 2017. Вип. 5. С. 56-66.

34. Мачинська Н. І. Педагогічна освіта магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю: монографія / за ред. С. О. Сисоєвої. Львів : Львівський ДУВС, 2013. 416 с.

35. Мисько І.П. Особливості середовищного підходу у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи до діяльності в умовах нової української школи. *Теорія і практика професійної підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти та початкової школи в умовах ступеневого*

навчання: монографія / за заг. ред. О. О. Красовська. Рівне: О. Зень, 2021. № 4. С. 90-126.

36. Наказ МОН «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти» (Державний стандарт дошкільної освіти) від 12.01.2021 р. № 33. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0033729-21#Text> (дата звернення 23.06.2024).

37. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України. 2021. № 366-р. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80> (дата звернення 23.06.2024).

38. Панченко О.О. Підготовка майбутніх вихователів до формування природничо-дослідницьких умінь дітей старшого дошкільного віку засобами інформаційно-комунікаційних технологій: дис. ... д-ра філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки. Черкаси, 2022. 325 с.

39. Петришин Л. Й. Формування креативності майбутніх соціальних педагогів: теоретико-методичний аспект: монографія. Тернопіль: Астон, 2014. 400 с.

40. Пісоцька М. Е. Дидактичні концепції як теоретична основа індивідуалізації навчання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 44. С. 255-262.

41. Позняк Е.В. Екологічне виховання в системі гарантій ефективності розвитку еколого-правової культури в Україні: сучасні тенденції. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 3(21). С. 34-43.

42. Полякова Г. Розвиток середовищного підходу у вищій освіті в умовах глобальних змін. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 4. С. 186-199.

43. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»)» 1993. №896. *Верховна Рада*

України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text> (дата звернення 23.06.2024).

44. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про заклад дошкільної освіти» №305. 2003. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2003-%D0%BF#n15> (дата звернення 23.06.2024).

45. Професійна педагогічна освіта: акме-синергетичний підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 389 с.

46. Професійна педагогічна освіта: системні дослідження: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 308 с.

47. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти», затвердженого наказом Міністерства економіки України від 19.10.2021 р. № 755-21. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення 23.06.2024).

48. Романишина Л., Зданевич Л., Миськова Н. Готовність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до професійної самореалізації: акмеологічний підхід. *Молодь і ринок*. 2023. № 5. С. 39-43.

49. Савченко О. П. Компетентнісний підхід у сучасній вищій школі. *Е-журнал «Педагогіка і наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку»*. 2010. С. 16-23.

50. Сисоєва С. О. Творчий розвиток фахівців в умовах магістратури: монографія. Київ: Едельвейс, 2014. 399 с.

51. Сінельнікова Н. О. Студентоцентроване навчання як домінанта розвитку вищої освіти. *Вища освіта України: теоретичний та науковометодичний часопис: Інтеграція вищої освіти і науки*. 2015. № 1 (3). С. 211-215.

52. Слюсарук-Літвін С.С. Формування готовності майбутніх вихователів до розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку в освітньому

середовищі педагогічного коледжу : дис. ... д-ра філософії зі спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки. Луцьк, 2022. 365 с.

53. Совгіра С. Принципи наступності та неперервності в екологічному вихованні. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2014. Вип. 49. С.185-191.

54. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затвердженого наказом МОН України від 21.11.2019 р. № 156. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/012-Doshk.osvita-bakalavr.28.07.pdf> (дата звернення 23.06.2024).

55. Старокошко О. М. Родові взаємозв'язки концептів «парадигма» та «дослідницький підхід» *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. 2016. Вип. 1. С. 237-244.

56. Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України. №1363-р. 2021. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text> (дата звернення 23.06.2024).

57. Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во «Рута», 2016. 400 с.

58. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти та початкової школи в умовах ступеневого навчання: монографія / за заг. ред. О. О. Красовської. Рівне: О. Зень, 2021. 560 с.

59. Трофаїла Н. Д. Експериментальна модель підготовки майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку. *Педагогічний часопис Волині : науковий журнал*. 2017. №4 (7). С. 83-89.

60. Указ Президента України «Стратегія інформаційної безпеки України» № 685/2021. 2021. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (дата звернення 23.06.2024).

61. Указ Президента України «Стратегія кібербезпеки України «Безпечний кіберпростір – запорука успішного розвитку країни»». № 447/2021. 2021. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text> (дата звернення 23.06.2024).

62. Указ Президента України «Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни»» № 392/2020. 2020. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення 23.06.2024).

63. Шовш К.С., Біда О.А., Маргітич А. І. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2022. №207. С. 376-380.

64. Щебликіна Т. А. Системний і синергетичний підходи як методологічна основа дослідження проблеми моніторингу навчальних досягнень студентів педагогічних ВНЗ. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2013. Вип. 34. С. 189-198.

65. Якса Н. В. Основи педагогічних знань: навчальний посібник. Київ: Знання, 2007. 358 с.

66. Bratko M. V. Methodology of the environmental approach in higher education. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/10547/7/M_Bratko_IJSEI_Uk.pdf;

67. Chawla L., Keena K., Pevet I., Stanley E. Green schoolyards as havens from stress and resources for resilience in childhood and adolescence. *Health Place*. 2014. №28. P. 1–13. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24691122/>

68. Copple C., Bredekamp S. Developmentally Appropriate Practice in Early Childhood Programs Serving Children from Birth through Age 8. The National Association of Education of Young Children: Washington, DC, USA, 2008.

69. Devlin M., Samarawickrema G. The criteria of effective teaching in a changing higher education context. *Higher Education Research & Development*. 2010. Vol. 29, № 2. P. 111-124.

70. Environmental Education Trainer's Guide for Nature Conservation. WWF Greater Mekong, 2002. URL: https://d2ouvy59p0dg6k.cloudfront.net/downloads/environmental_education_trainers_guide_for_nature_conservation.pdf

71. Hoffman T. The meanings of competency. *Journal of European Industrial Training*. 1999. Vol. 23. № 6. P. 277.

72. O'Neill G., McMahon T. Student-Centered Learning: What does it mean for students and lecturers? URL: <http://eprints.teachingandlearning.ie/3345/1/O%27Neill%20and%20McMahon%202005.pdf>

73. Paredes-Chi A.A.; Viga-de Alva M.D. Environmental education policy and content of the contemporary (2009–2017) Mexican national curriculum for primary schools. *Environ. Educ. Res.* 2018. № 24. P. 564-580. URL: <https://doi.org/10.1080/13504622.2017.1333576>

74. Schultz, P.W. New environmental theories. Empathizing with nature: The effects of perspective taking on concern for environmental issues. *J. Social Issues*. 2000. № 56. P. 391–406. URL: <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00174>

РОЗДІЛ 3.

РОЗРОБКА, ОБГРУНТУВАННЯ ТА ВЕРИФІКАЦІЯ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

3.1. Проєктування та обґрунтування моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників

Сучасний стан розвитку суспільства визначається гострою потребою в екологічно свідомій особистості, яка здатна відповідально ставитися до довкілля та діяти на засадах сталого розвитку. Оскільки формування таких якостей має розпочинатися вже з раннього дитинства, тому важливим є відповідна підготовка педагогічних кадрів, які працюють із дітьми дошкільного віку.

Розробка ефективної моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників дозволило забезпечити формування у них необхідних екологічних знань, умінь та педагогічних підходів до екологічного виховання. Водночас така модель є науково-обґрунтованою, відповідає сучасним викликам освіти та інтегрує в собі і традиційні, і інноваційні методи навчання.

Спроєктована модель організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників містить такі компоненти: цільовий, методологічний, змістовний, інституційний та наглядний (рис. 3.1).

Цільовий компонент визначає стратегічні напрями моделі, сутність та очікуваний результат професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників; є орієнтиром під час

Рис. 3.1. Модель організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників

здійснення вибору змісту, форм, методів і засобів навчання, а також критерієм ефективності всієї освітньої діяльності.

Цільовий компонент визначає соціальне замовлення на підготовку майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників, яке ґрунтується на глобальних і національних потребах охорони та збереження довкілля, формування екологічної свідомості та відповідальної поведінки ще з раннього дошкільного віку.

Соціальне замовлення охоплює суспільний, кваліфікаційний та родинний запити на професійну підготовку майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників, які між собою тісно взаємопов'язані. У розробленій моделі визначено такі:

- суспільний запит – збереження, відтворення, охорона довкілля та природоохоронної спадщини людства у контексті аксіологічного футуризму. Він спонукає систему освіти до інтеграції екологічних знань, вмінь та навичок з раннього дитинства, впровадження екологічних практик в повсякденне життя, оскільки саме в дошкільників закладаються основи відповідального ставлення до природи;

- кваліфікаційний запит на професійну підготовку майбутніх педагогічних працівників для екологічного виховання дошкільників визначає вимоги до професійного рівня майбутніх педагогів, зокрема здатність до використання сучасних методик екологічного виховання, створення природовідповідного освітнього середовища, виявлення особистої екологічно відповідальної поведінки, формування у дошкільників перших уявлень про етичні взаємини з природою;

- родинний запит – збереження, відтворення та охорона національної екологічної культури та спадщини у неперервності наслідування та народження аксіологічного досвіду екологічного виховання поколінь; ґрунтується на партнерстві педагогів та батьків щодо екологічного виховання, зокрема проведення та організація екологічно-орієнтованих ігор, спостережень та

дослідів, а також формування звичок відповідального використання природних ресурсів у побуті.

Сучасне суспільство потребує педагогів, які дбайливо та відповідально ставляться до природи. Оскільки вже в дошкільному віці мають формуватися уявлення про природу, відповідальність за свої вчинки та навички екологічно безпечної поведінки, тому заклади вищої освіти мають інтегрувати екологічну складову у програми професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників. Це означає не лише отримання теоретичних знань, а й формування у майбутніх педагогічних працівників практичних навичок, зокрема щодо проведення цікавих екологічних занять та заходів з дітьми, які будуть результативними.

Оскільки цільовий компонент забезпечує стратегічну цілісність професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників, тому для побудови логічної, узгодженої моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників з орієнтацією на кінцевий результат чітко сформульована мета дослідження та мета професійної підготовки. Відповідно до кожної мети визначено завдання.

Метою дослідження є удосконалення теоретичних і методичних аспектів професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників з готовністю до екологічного виховання дошкільників для формування позитивного сприйняття екологічної картини світу. Відповідно до цієї мети визначено такі завдання дослідження:

- здійснення дефінітивного та структурно-організаційного аналізу тезаурусу педагогічної проблеми з методологічним обґрунтуванням досвіду професійної підготовки майбутніх педпрацівників до екологічного виховання дошкільників;

- аксіологічний аналіз нормативно-правового регулювання професійної підготовки педпрацівників до екологічного виховання дошкільників;

- розроблення науково-методичного забезпечення на базі найкращих міжнародних практик професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників;
- концепти загальнонаукових і конкретно-наукових підходів і принципів методики професійної підготовки педагогічних працівників для формування готовності до екологічного виховання дошкільників;
- розробка та обґрунтування та верифікація моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників з експертними оцінюванням.

Метою професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників є забезпечення ефективної реалізації та удосконалення моделі та методики організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників з готовністю до екологічного виховання дошкільників. Відповідно до цієї мети визначено завдання професійної підготовки:

- освітній маркетинг досвіду та комерційних пропозицій надання освітніх послуг 012 «Дошкільна освіта», ОС «Бакалавр»;
- розроблення та впровадження моделі та методики організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників;
- визначення релевантності професійної підготовки педагогічних працівників сформованої готовності до екологічного виховання дошкільників;
- праксеологія педагогічного впливу умов моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників;
- експертиза ефективності розроблених захисних положень.

Отже, цільовий компонент є ядром усієї моделі, що забезпечує її цілеспрямованість, логіку та результативність, формуючи основу для гармонійного поєднання теорії, практики й особистісного розвитку майбутнього педагога.

Концептуальною основою моделі організації підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників є *методологічний компонент*, який охоплює систему наукових підходів, принципів і методичні аспекти здійснення підготовки; забезпечує цілісність, науковість, логічність і результативність процесу професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників.

Науковий фундамент методологічного компоненту ґрунтується на перевірених підходах (загальнонаукові і конкретно-наукові) і принципах організації, які забезпечують єдність змісту, цілей і засобів професійної підготовки, а також унеможливають фрагментарність організації освітнього процесу.

Визначено такі загальнонаукові підходи, які використовуються у дослідженні проблеми та забезпечують методологічне підґрунтя для аналізу, побудови і обґрунтування моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників: системний, функціональний, аксіологічний, транспарентний.

Кожен підхід реалізовано через низку педагогічних принципів, які визначають зміст та методи дослідження, процес організації професійної підготовки педагогів. Виокремлено загальнонаукові принципи, які забезпечують методологічні орієнтири наукового вивчення проблеми: наукового пізнання, раціональної організації, раціональної структури.

Визначено такі конкретно-наукові підходи, які використовуються безпосередньо в організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників: студентоцентричний, природоцентричний, сценарний, ситуативний, діяльнісний, екосистемний, ноосферологічний. Ці підходи реалізовано через принципи, які забезпечують побудову ефективного освітнього процесу: неперервність, наскрізність, наступність, єдність навчально-науково-пізнавальної діяльності.

Детальна характеристика загальнонаукових і конкретно-наукових підходів, принципів дослідження та навчання наведено в підрозділі 2.2.

Методологічний компонент формує зв'язок між теоретичними основами екологічного виховання та їх практичним втіленням у професійній діяльності майбутніх педагогічних працівників. Означені вище підходи та принципи покладено в основу методики організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників. Ефективність розробленої методики забезпечено реалізацією діагностичного, теоретико-освітнього, практично-діяльнісного, проєктно-дослідницького, контрольного-рефлексивного етапів.

Методика організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників для формування готовності до екологічного виховання дошкільників ґрунтується на цілісному поєднанні теоретико-методологічних засад і практико-орієнтованих методів, що використовуються і в освітньому процесі, і в науковому дослідженні; визначає не лише зміст екологічної освіти та виховання, але й форми, методи, засоби та умови, за яких ця підготовка буде ефективною, особистісно значущою та професійно релевантною.

У моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників здійснено обґрунтований підбір методів дослідження, які дозволяють оцінити рівень готовності здобувачів освіти до здійснення екологічного виховання дошкільників, визначити ефективність педагогічного впливу, адаптувати зміст і технології навчання до потреб майбутніх педагогічних працівників.

Виокремлено такі методи дослідження: дефінітивний, структурно-організаційний, компаративний, праксеологічний аналіз, експертне оцінювання, статистики.

У розробленій моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників визначено методи навчання та виховання, які забезпечують реалізацію принципу єдності теорії та практики, розвиток екологічного мислення та педагогічних умінь, формування екологічної компетентності як ціннісно-діяльнісного результату.

Виокремлено методи навчання за напрямками О. Гребенюка:

- когнітивний – впевненість та самовпевненість;
- аксіологічний – спонуки мотивації та стягнень;
- психоемоційний – сугестопедії та самосугестопедії;
- вольовий – стандартів цілеспрямованості та формування звички моделювання мотиваційної поведінки;
- самоорганізаційний – корекція поведінки, самоорганізації;
- дисциплінарно-прикладний – проблемних ситуацій, соціалізації, соціальної відповідальності;
- екзистенційний – системний аналіз якості й безпеки, рефлексія, позиціонування.

Також визначено методи виховання за цільовим призначенням І. Мар'єнко: продуктивні, проблемні, сугестопедії та вправи, спонукання, гальмування, адміністрування, самовиховання.

У методиці організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників для формування готовності до екологічного виховання дошкільників інтегруються методи дослідження, навчання та виховання в єдину систему підготовки педагогів ЗДО. Вона дозволяє не лише формувати у здобувачів освіти знання, вміння та навички з екологічного виховання, а й науково досліджувати ефективність педагогічних підходів, методів та засобів, які використовуються в освітньому процесі.

Змістовний компонент моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників спрямовано на забезпечення цілісного засвоєння ними системи знань, практичних умінь та навичок, ціннісних орієнтацій, які необхідні для здійснення екологічного виховання в умовах ЗДО. Цей компонент є фундаментальною основою моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогів до екологічного виховання дошкільників, оскільки визначає методологічну та практичну основу якісної професійної підготовки майбутніх педагогів.

Архітектура професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників містить дисципліни циклу загальної

підготовки та професійної підготовки. Серед дисциплін циклу загальної підготовки виокремлено: «Безпека життєдіяльності», «Екологія». Вони є основою для циклу професійної підготовки, серед яких визначено дисципліни: *психолого-педагогічного спрямування* – «Психологія загальна», «Психологія педагогічна», «Психологія дитяча», «Психологія дитячої творчості»; «Педагогіка загальна», «Педагогіка дошкільна» та «Педагогічна творчість»); *науково-предметного спрямування* – «Вступ до фаху», «Основи та методика природознавства», «Вікова фізіологія та валеологія», «Основи наукових досліджень»; *вибіркові* – «Сучасні технології в дошкільній освіті», «Методика і технології соціалізації дошкільників», «Педагогічна взаємодія ЗДО з родиною». Структурно-логічна схема організації змістового компоненту відображено на рис. 3.2.

Змістовий компонент моделі професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання реалізується через багаторівневу освітню архітектуру, яка інтегрує дисципліни загальної, професійної та вибіркової підготовки. Розроблена структура забезпечує поетапне формування екологічної компетентності майбутніх педагогічних працівників на основі міждисциплінарного підходу. Теоретичну основу для формування природничо-наукового світогляду та екологічної обізнаності складають дисципліни циклу загальної підготовки:

- «Безпека життєдіяльності» – формує уявлення про безпечне співіснування людини з навколишнім середовищем, а також її захищеність від небезпечних чинників і природного, і штучного характеру;
- «Екологія» – закладає фундаментальні знання про природу, взаємозв'язки в екосистемах, вплив людини на довкілля.

Ці дисципліни створюють основу для усвідомлення екологічних викликів і важливості сталого розвитку, що є передумовою ефективної професійної підготовки майбутніх педагогів.

Рис. 3.2. Структурно-логічна схема організації змістового компоненту моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогів до екологічного виховання дошкільників

Дисципліни циклу професійної підготовки формують у майбутніх педагогічних працівників здатність до реалізації екологічного виховання в ЗДО:

- дисципліни психолого-педагогічного спрямування – розуміння психології дитини, особливостей сприймання природи, формування екологічної свідомості через ігрову, творчу, дослідницьку діяльність;

- дисципліни науково-предметного спрямування – забезпечують професійне знання про зміст екологічного виховання та способи його реалізації в освітньому процесі;

- вибіркові дисципліни – надають змогу індивідуалізувати траєкторію навчання та поглибити знання з педагогіки з урахуванням сучасних викликів. Інтеграція екологічної тематики у вибіркові дисципліни забезпечують врахування соціального та родинного контексту в екологічному вихованні дошкільників.

Встановлено, що дисципліни психолого-педагогічного та науково-предметного спрямування формують методичну та діяльнісну компетентність майбутніх педагогічних працівників, оскільки визначають вміння добирати зміст, методи та форми роботи для реалізації екологічного виховання дошкільників.

У змістовному компоненті виокремлено цільове призначення за специфікацією установ щодо професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників щодо орієнтації на середовища працевлаштування за типами – ясла, ясла-садок, дитячий садок, ясла-садок компенсуючого типу для дітей з персональними освітніми потребами, будинок-дитини, ЗДО МОН України та Міністерства охорони здоров'я зі захисту та рекреаційного патронату дітей сиріт і вилучених від батьків, дитячих будинків інтернатних типів, ясел-садочків сімейного типу, ясел-садочків інтегрального типу, центрів індивідуального розвитку дитини державної та недержавної форм.

Інституційний компонент моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників

визначає умови та освітні структури, на основі яких реалізується ця підготовка; забезпечує системність та упорядкованість процесу професійної підготовки через наявні ЗВО, нормативну базу й організаційні умови. У розробленій моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогів до екологічного виховання дошкільників визначено заклади освіти, на базі яких здійснюється її впровадження, а саме: Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Університет Григорія Сковороди в Переяславі.

Заклади вищої освіти виступають центром інституційного компонента, оскільки формують освітнє середовище для здійснення професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників. Підготовка майбутніх педагогів здійснюється відповідно до Стандарту вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта», який передбачає формування професійної компетентності, яка містить й екологічну складову. Також при розробці моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників було враховано положення Базового компоненту дошкільної освіти, Концепції екологічної освіти в Україні, Стратегії сталого розвитку України до 2030 року тощо.

Виокремлено ЗВО в інституційному компоненті забезпечують організаційно-методичні умови професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників:

- залучення кафедр з педагогіки, психології, природничих дисциплін до процесу професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників, які будуть впроваджувати екологічну складову в освітню програму та навчальні плани;
- науково-методичне забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх педагогів – підручники, посібники, інформаційні ресурси тощо;
- інтеграція екологічного виховання в навчальні дисципліни, особливо в дисципліни педагогічного та методичного спрямування; створення наукових гуртків, спецкурсів з екологічного виховання дошкільників;

– організація практичної професійної підготовки здобувачів освіти у ЗДО екологічної спрямованості, а також у природному середовищі.

Успішність здійснення екологічного виховання дітей дошкільного віку значною мірою залежить від готовності педагогічних працівників до реалізації змісту екологічної освіти та виховання, що охоплює теоретичні знання, професійні вміння та навички, а також особистісні якості (любов до природи, відповідальність, екологічна культура тощо). Для того, щоб оцінити рівень готовності майбутніх педагогів до екологічного виховання дошкільників визначено критерії та рівні, а також їх оцінювання ще під час професійної підготовки.

Тому одним із важливих компонентів моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників є *наглядовий*. Він є складовою забезпечення якості та ефективності цього процесу.

Основною метою наглядового компоненту є забезпечення системного моніторингу, аналізу, оцінювання рівня готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників, а також корекції освітнього процесу для формування екологічної компетентності майбутніх педагогів. Він є діагностично-аналітичним інструментом, який дозволяє оцінити ефективність підготовки майбутнього фахівця, визначити динаміку професійного зростання, виявити проблемні питання та потенціал для розвитку. Його використання у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів сприяє вдосконаленню освітніх програм, методичних підходів, формуванню практичних орієнтирів для закладів освіти.

Виокремлено основні функції наглядового компонента моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників:

– діагностична – забезпечує визначення поточного рівня професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників за визначеними критеріями;

- коригувальна – надає можливість для адаптації освітнього процесу, зокрема впровадження нових методик та освітніх технологій, удосконалення системи професійної підготовки, відповідно до сучасних викликів, зміна освітньої стратегії;

- прогностична – дозволяє здійснювати моделювання подальшого розвитку системи професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників;

- контрольна – забезпечує постійне спостереження за ефективністю впровадження екологічного змісту в освітній процес професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників.

У розробленій моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників виокремлено такі критерії:

- *природоохоронний/природно-ресурсний* – визначає рівень знань у майбутніх педагогів щодо основ охорони та збереження довкілля, вміння їх застосовувати у виховній роботі з дітьми дошкільного віку, уміння організовувати та проводити з дітьми природоохоронні акції, спостереження та екскурсії, розуміння цінності природних ресурсів;

- *екологічний* – забезпечує оцінку рівня теоретичних знань з екології, екологічної культури, уміння відтворювати ці знання з використанням різних видів діяльності, а саме ігор, дослідів, спостережень, казок тощо;

- *збалансованого природокористування* – визначає рівень розуміння майбутніми педагогами принципів сталого розвитку, раціонального використання природних ресурсів, здатність формувати у дітей уявлення про екологічну рівновагу, дбайливе використання ресурсів;

- *екологічної відповідальності* – забезпечує оцінку рівня сформованості внутрішньої мотивації до екологічної діяльності, особистісного ставлення до природи, готовність діяти на захист довкілля та бути прикладом для дітей.

Розроблено та обґрунтовано критеріальний апарат діагностики сформованості готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного

виховання дошкільників за критеріями – природоохоронний/природно-ресурсний; екологічний; збалансованого природокористування; екологічної відповідальності та у рівнях – низький, достатній, високий (Додаток А).

Наглядовий компонент реалізовано під час використання таких інструментів: анкетування, опитування, педагогічне спостереження, тестування, кейс-завдання, експертні оцінки, самоаналіз та порівняльний аналіз та інші.

Отже, наглядовий компонент є невід’ємною частиною ефективної моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників, забезпечуючи їй постійне вдосконалення та спрямованість на формування висококваліфікованих фахівців, здатних успішно здійснювати екологічне виховання дітей дошкільного віку.

Усі компоненти моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання (цільовий, методологічний, змістовий, інституційний, наглядовий) успішно реалізовано за умов впровадження педагогічних умов:

- аксіологія екологічної та академічної культури національних надбань;
- професійний розвиток педагогічних працівників в стані соціальної турбулентності; синхронізація інституційних потенціалів ЗВО;
- кадрового забезпечення науково-педагогічного персоналу, родин та ЗДО.

У Стандарті вищої освіти України галузі знань 01 освіта/Педагогіка спеціальності 012 «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня визначено інтегральну, загальні та спеціальні (фахові) компетентності. У кожній із компетентностей визначено здатність, яка має бути сформована у здобувача освіти. Саме сукупність цих здатностей визначає готовність майбутніх педагогічних працівників до здійснення професійної діяльності.

Результатом впровадження розробленої моделі організації професійної підготовки до екологічного виховання дошкільників є сформована готовність майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників, формування у них екологічної свідомості, ціннісного ставлення до природи та

навичок екологічно відповідальної поведінки, організації еколого-орієнтованої освітньої діяльності у ЗДО на засадах партнерства.

Отже, розроблена модель забезпечує цілісну професійну підготовку майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників на основі інтегрування теоретичних знань, практичних умінь та ціннісних орієнтацій, а також сприяє формуванню екологічної відповідальності та здатності виховувати любов до природи в дітей дошкільного віку. За таких умов професійна підготовка майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників відповідатиме сучасним викликам освіти й забезпечуватиме підготовку педагогів, здатних формувати у дітей екологічно свідоме світосприйняття.

3.2. Педагогічний експеримент перевірки ефективності моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників

Педагогічний експеримент є одним із основних методів наукового дослідження у галузі педагогіки, який спрямовано на виявлення причинно-наслідкових зв'язків між педагогічними впливами та змінами в професійній підготовці майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.

З метою верифікації теоретико-методологічних положень наукового дослідження, ефективності розробленої моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників проведено педагогічний експеримент, який дозволив перевірити її ефективність.

Педагогічне дослідження сплановано у 3-х *етапах* дослідження:

1) *скринінговий* – основною метою є проведення зрізу перевірки загальної і спеціальної компетентностей та програмних результатів навчання, відповідно до вимог Стандарту вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня галузі знань 01Освіта/Педагогіка, спеціальності 012 Дошкільна освіта, застосовано в

якості вхідного контролю.

2) *констатувальний* – основною метою є здійснення первинної діагностики стану досліджуваного явища, визначення початкового рівня сформованості певних якостей, знань, умінь чи навичок в учасників експерименту у розроблених загальних і спеціальних компетентностях та програмних результатів навчання для удосконалення освітніх компонентів за циклами професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників для перевірки їх сформованості готовності до екологічного виховання дошкільників;

2) *формувальний* – основною метою є цілеспрямоване впровадження в експериментальній групі розробленої моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників та методики організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників для формування готовності до екологічного виховання дошкільників, ефективність яких досліджується. У контрольній групі освітній процес здійснювався за традиційною методикою.

На *скринінговому* етапі розроблено формуляри для анкетування та проведено зріз для перевірки рівня готовності (загальної і спеціальної компетентностей та програмних результатів навчання) майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників відповідно до вимог Стандарту вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» спеціальності 012 «Дошкільна освіта», за циклами ОС «Бакалавр» – загальної (таблиця 3.2) та професійної підготовки (таблиця 3.3) за психолого-педагогічним, науково-предметним спрямуванням та вибірковими освітніми компонентами (таблиця 3.4).

**Формуляр для анкетування при оцінюванні рівня сформованості
готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання
дошкільників у циклі загальної підготовки**

№ п/п та назва дисципліни	Програмні результати навчання (ПРН)/ компетентності (КЗ – загальні, КС – спеціальні)	Рівні		
		Низький (D, E)	Достатній (B, C)	Високий (A)
1. Безпека життєдіяльності	ПР-02. Описувати та аналізувати процеси розвитку, навчання, виховання дітей дошкільного віку. ПР-06. Визначати зв'язок між педагогічними діями та результатами. ПР-12. Розробляти освітню траєкторію, оцінювати власну педагогічну діяльність. ПР-22. Слідувати та виконувати вимоги правил безпеки життєдіяльності дітей дошкільного віку.			
	КЗ-1. Усвідомлення прав і обов'язків громадянина суспільства. КЗ-7. Орієнтація на самонавчання та оновлення знань з безпеки життєдіяльності КЗ-8. Практичне застосування набутих знань КЗ-9. Дотримання норм безпечної професійної діяльності			
	КС-4. Сприяння формуванню у дітей розуміння навколишнього (природного, соціального) середовища, самоусвідомлення «Я» дитини та місця в довкіллі КС-6. Виховання навичок етично нормативної поведінки у дітей дошкільного віку КС-17. Прийняття рішень у складних педагогічних ситуаціях КС-20. Індивідуально-орієнтоване професійне зростання впродовж життя			
2. Екологія	ПР-04. Визначати особливості ігрової та іншої діяльності дошкільників. ПР-17. Будувати взаємодію з дітьми на принципах суб'єктності ПР-18. Створювати розвивальне предметно-природниче середовище.			
	КЗ-1. Дотримання громадянських прав та демократичних цінностей. КЗ-2. Збереження культурних, моральних та наукових досягнень. КЗ-8. Володіти уміннями практичного застосування отриманих знань на практиці.			
	КЗ-1. Дотримання громадянських прав та демократичних цінностей. КЗ-2. Збереження культурних, моральних та наукових досягнень. КЗ-8. Застосування знань у професійній та побутовій діяльності.			

**Формуляр для анкетування при оцінюванні рівня сформованості
готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання
дошкільників у циклі професійної підготовки**

№ п/п та назва дисципліни	Програмні результати навчання (ПРН)/ компетентності (КЗ – загальні, КС – спеціальні)	Рівні		
		Низький (D, E)	Достатній (B, C)	Високий (A)
1. Психологія загальна	ПР-01. Вміти визначати та розуміти педагогічні принципи та закономірності, зміст, завдання, мету, форми, методи і засоби освіти в роботі з дітьми дошкільної групи; визначати типові ознаки освітнього процесу і специфіки розвитку дітей у ранній та дошкільний період. ПР-06. Вміння встановлювати зв'язок між педагогічними діями та результатами. ПР-12. Вміння проєктувати освітній процес і оцінювати власну діяльність.			
	КЗ-3. Здатність до аналізу, синтезу отриманих знань та абстрактного мислення. КЗ-5. Компетентність оцінювання та забезпечення якості робіт, що виконуються. КЗ-6. Компетентність міжособистісної взаємодії. норм безпечної професійної діяльності.			
	КС-1. Здатність працювати з навчальними та науковими джерелами інформації			
2. Психологія педагогічна	ПР-03. Вміти усвідомлювати природу дитини і враховувати вікові особливості розвитку дітей. ПР-06. Вміти визначати зв'язок між педагогічним впливом і результатами розвитку дітей. ПР-16. Планувати педагогічні заходи за участю батьків і фахівців.			
	КЗ-6. Здатність до міжособистісної взаємодії. КЗ-7. Здатність до навчання та оволодіння науковими знаннями. КЗ-8. Володіти уміннями практичного застосування отриманих знань на практиці.			
	КС-17. Здатність приймати обґрунтовані рішення в нестандартних ситуаціях.			

№ п/п та назва дисципліни	Програмні результати навчання (ПРН)/ компетентності (КЗ – загальні, КС – спеціальні)	Рівні		
		Низький (D, E)	Достатній (B, C)	Високий (A)
2. Психологія дитяча	ПР-03. Вміти усвідомлювати природу дитини і враховувати вікові особливості розвитку дітей. ПР-06. Вміти визначати зв'язок між педагогічним впливом і результатами розвитку дітей. ПР-16. Планувати педагогічні заходи за участю батьків і фахівців.			
	КЗ-6. Володіти навичками міжособистісної взаємодії КЗ-7. Здатність до навчання та оволодіння науковими знаннями КЗ-8. Володіти уміннями практичного застосування отриманих знань на практиці			
	КС-17. Здатність приймати обґрунтовані рішення в нестандартних ситуаціях			
3. Психологія дитячої творчості	ПР-04. Визначати специфіку ігрової та інших видів діяльності дітей (предметно-ігрове, мовне, природно-екологічне, пізнавальне) ПР-15. Оцінювати діяльність дітей відповідно до програм і культурних цінностей ПР-18. Вміння організовувати розвивальне середовище для дітей ПР-20. Враховувати індивідуальні рівні розвитку дітей при визначенні технологій і методик навчання і виховання, при з'ясуванні зони актуального розвитку дітей та знаходженні зони найближчого розвитку			
	КЗ-7. Здатність до навчання та оволодіння науковими знаннями			
	КС-2. Вміння розвитку у дітей раннього і дошкільного віку базових особистісних якостей (самостійність, самооцінка, самосвідомість, самоповага, ініціативність, довільність, креативність, свобода поведінки). КС-11. Вміння формувати у дітей раннього і дошкільного віку досвід самостійної творчої діяльності та базові уявлення про види мистецтва і засоби художньої виразності (слово, звук, фактура, колір тощо). КС-13. Вміння організовувати та керувати ігровою (провідною), художньо-мовною і художньо-продуктивною (образотворча, музична, театральна) діяльністю дітей дошкільного і раннього віку.			
4. Педагогіка загальна	ПР-02. Здатність до аналізу та обґрунтування процесів розвитку, навчання та виховання дітей раннього та дошкільного віку з використанням психолого-педагогічної термінології. ПР-06. Вміння встановлювати зв'язок між педагогічним впливом та досягнутими результатами. ПР-12. Вміння організувати повноцінний освітній процес, враховуючи основні закономірності його перебігу, самооцінка власної діяльності як суб'єкта педагогічної діяльності.			

№ п/п та назва дисципліни	Програмні результати навчання (ПРН)/ компетентності (КЗ – загальні, КС – спеціальні)	Рівні		
		Низький (D, E)	Достатній (B, C)	Високий (A)
	ПР-03. Вміти усвідомлювати природу дитини і враховувати вікові особливості розвитку дітей ПР-05. Забезпечувати взаємодію закладу дошкільної освіти, сім'ї та школи.. ПР-09. Аналізувати історію розвитку дошкільної освіти і застосовувати ідеї в сучасному процесі. ПР-20. Враховувати рівень розвитку дітей при підборі методик			
	КЗ-1. Здатність до ідентифікації себе як громадянина України, КЗ-4. Комунікативна компетентність усного та письмового спілкування державною мовою КЗ-7. Здатність до навчання та постійне оновлення професійних знань КЗ-8. Здатність до застосування отриманих знань на практиці			
	КС-2. Розвиток особистісних якостей дітей КС-18. Використання освітньої інформації у взаємодії КС-20. Безперервний професійний розвиток			
	ПР 06. Вміння встановлювати зв'язок між педагогічним впливом та досягнутими результатами ПР-20. Враховувати індивідуальні рівні розвитку дітей при визначенні технологій і методик навчання і виховання ПР-21. Вміти розробляти індивідуальні програми адаптації дітей			
5. Педагогіка дошкільна	КЗ-3. Здатність до аналітичного та абстрактного мислення КЗ-4. Вміти спілкуватися (усно та письмово) державною мовою КЗ-7. Здатність до навчання та постійне оновлення професійних знань КЗ-8. Здатність до застосування отриманих знань на практиці			
	КС-2. Розвиток особистісних якостей дітей КС-3. Вміння розвивати пізнавальну мотивацію, дії та допитливість у дітей дошкільного і раннього віку КС-11. Вміти формувати мистецькі уявлення у дітей КС-13. Вміти організовувати ігрову та художню діяльності дітей			
6. Педагогічна творчість	ПР-03. Вміти усвідомлювати природу дитини і враховувати вікові особливості розвитку дітей ПР-05. Забезпечувати взаємодію закладу дошкільної освіти, сім'ї та школи.. ПР-09. Аналізувати історію розвитку дошкільної освіти і застосовувати ідеї в сучасному процесі. ПР-20. Враховувати рівень розвитку дітей при підборі методик			
	КЗ-1. Здатність до ідентифікації себе як громадянина України, КЗ-4. Комунікативна компетентність усного та письмового спілкування державною мовою. КЗ-7. Здатність до навчання та постійне оновлення професійних знань. КЗ-8. Здатність до застосування отриманих знань на практиці			

№ п/п та назва дисципліни	Програмні результати навчання (ПРН)/ компетентності (КЗ – загальні, КС – спеціальні)	Рівні		
		Низький (D, E)	Достатній (B, C)	Достатній (B, C)
7. Вступ до фаху	ПР-01. Вміти визначати та розуміти педагогічні принципи та закономірності, зміст, завдання, мету, форми, методи і засоби освіти в роботі з дітьми дошкільного віку; визначати типові ознаки освітнього процесу і специфіки розвитку дітей у ранній та дошкільний період ПР-03. Розуміти природу та усвідомлювати вікові особливості дітей, індивідуальні відмінності дітей з особливими освітніми потребами та особливості розвитку обдарованих дітей ПР-05. Вміти залучати батьків до організації освітнього процесу з дітьми дошкільного та раннього віку в умовах закладу дошкільної освіти ПР-17. Вміти організовувати соціально-особистісно зорієнтоване спілкування з батьками			
	КЗ-4. Здатність до спілкування державною мовою КЗ-6. Здатність до міжособистісної взаємодії КЗ-7. Здатність до навчання та оволодіння новітніми знаннями			
	КС-1. Здатність працювати з навчальними та науковими джерелами інформації			
8. Основи та методика природознавства	ПР-12. Формувати цілісний освітній процес. ПР-14. Підтримувати психофізичне і соціальне здоров'я дітей ПР-18. Організовувати природничо-екологічне середовище в закладі дошкільної освіти			
	КЗ-4. Здатність до спілкування державною мовою КЗ-7. Здатність до навчання та оволодіння науковими знаннями			
	КС-4. Формування початкових знань про навколишнє середовище КС-8. Виховання екологічної свідомості			
9. Вікова фізіологія і валеологія	ПР-01. Вміти визначати та розуміти педагогічні принципи та закономірності, зміст, завдання, мету, форми, методи і засоби освіти в роботі з дітьми дошкільної групи; визначати типові ознаки освітнього процесу і специфіки розвитку дітей у ранній та дошкільний період ПР-07. Вміти планувати освітній процес з урахуванням індивідуальних та вікових особливостей дітей дошкільного та раннього віку ПР-14. Вміння зберігати та розвивати психофізичне та соціальне здоров'я дітей			
	КЗ-4. Здатність до спілкування державною мовою КЗ-9. Когнітивна компетентність безпечної діяльності			
	КС-12. Вміти супроводжувати фізичний розвиток дітей дошкільного та раннього віку, зміцнювати здоров'я методами рухових вправ та фізичної активності КС-14. Вміти формувати у дітей дошкільного і раннього віку комплекс навичок здорового способу життя як базису культури здоров'я особистості			

№ п/п та назва дисципліни	Програмні результати навчання (ПРН)/ компетентності (КЗ – загальні, КС – спеціальні)	Рівні		
		Низький (D, E)	Низький (D, E)	Низький (D, E)
10. Основи наукових досліджень	ПР-02. Здатність до аналізу та обґрунтування процесів розвитку, навчання та виховання дітей раннього та дошкільного віку з використанням психолого-педагогічної термінології ПР-06. Вміти встановлювати зв'язок між педагогічним впливом та досягнутими результатами ПР-12. Вміти організувати повноцінний освітній процес, враховувати основні закономірності його перебігу; самооцінювати власну педагогічну діяльність			
	КЗ-1. Здатність до застосування своїх прав та усвідомлення своїх обов'язків як члена суспільства, розуміння цінності громадянського суспільства (вільне та демократичне) та необхідності його розвитку в рамках верховенства права, прав і свобод людини та громадянина в державі Україна КЗ-3. Здатність до аналізу, синтезу отриманих знань та абстрактного мислення КЗ-4. Комунікативна компетентність усного та письмового спілкування державною мовою. КЗ-7. Здатність до навчання та оволодіння науковими знаннями			
	КС-1. Вміти використовувати наукові джерела КС-18. Робота з освітньою інформацією КС-20. Саморозвиток та професійне вдосконалення			

**Формуляр для анкетування при оцінюванні рівня сформованості
готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання
дошкільників за вибірковими дисциплінами**

№ п/п та назва дисципліни	Програмні результати навчання (ПРН)/ компетентності (КЗ – загальні, КС – спеціальні)	Рівні		
		Низький (D, E)	Достатній (B, C)	Високий (A)
1. Сучасні технології в дошкільній освіті	ПР-01. Вміти визначати та розуміти педагогічні принципи та закономірності, зміст, завдання, мету, форми, методи і засоби освіти в роботі з дітьми дошкільної групи; визначати типові ознаки освітнього процесу і специфіки розвитку дітей у ранній та дошкільний період ПР-03. Розуміти природу та усвідомлювати вікові особливості дітей, індивідуальні відмінності дітей з особливими освітніми потребами та особливості розвитку обдарованих дітей ПР 05. Вміти залучати батьків до організації освітнього процесу з дітьми дошкільного та раннього віку в умовах закладу дошкільної освіти ПР-17. Вміти організовувати соціально-особистісно зорієнтоване спілкування з батьками			
	КЗ-4. Здатність до спілкування державною мовою КЗ-6. Здатність до міжособистісної взаємодії КЗ-7. Здатність до навчання та оволодіння новітніми знаннями			
	КС-1. Здатність працювати з навчальними та науковими джерелами інформації			
2. Методика і технології соціалізації дошкільників	ПР-12. Формувати цілісний освітній процес. ПР-14. Підтримувати психофізичне і соціальне здоров'я дітей ПР-18. Організовувати природничо-екологічне середовище в закладі дошкільної освіти			
	КЗ-4. Здатність до спілкування державною мовою КЗ-7. Здатність до навчання та оволодіння науковими знаннями			
	КС-4. Формувати початкові знання про навколишнє середовище КС-8. Виховання екологічної свідомості			
3. Педагогічна взаємодія ЗДО з родиною	ПР-01. Вміти визначати та розуміти педагогічні принципи та закономірності, зміст, завдання, мету, форми, методи і засоби освіти в роботі з дітьми дошкільної групи; визначати типові ознаки освітнього процесу і специфіки розвитку дітей у ранній та дошкільний період. ПР-07. Вміти планувати освітній процес з урахуванням індивідуальних та вікових особливостей дітей дошкільного та раннього віку			

№ п/п та назва дисципліни	Програмні результати навчання (ПРН)/ компетентності (КЗ – загальні, КС – спеціальні)	Рівні		
		Низький (D, E)	Достатній (B, C)	Високий (A)
	ПР-14. Вміння зберігати та розвивати психофізичне та соціальне здоров'я дітей			
	КЗ-4. Здатність до спілкування державною мовою КЗ-9. Когнітивна компетентність безпечної діяльності			
	КС-12. Вміти супроводжувати фізичний розвиток дітей дошкільного та раннього віку, зміцнювати здоров'я методами рухових вправ та фізичної активності КС-14. Вміти формувати у дітей дошкільного і раннього віку комплекс навичок здорового способу життя як базису культури здоров'я особистості			

Основні особливості констатувального та формувального етапу педагогічного експерименту наведено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Характеристика констатувального та формувального етапу педагогічного експерименту

№, з/п	Критерій	Констатувальний етап	Формувальний етап
1.	Мета	здійснення первинної діагностики стану досліджуваного явища, визначення початкового рівня сформованості певних якостей, знань, умінь чи навичок в учасників експерименту	впровадження в експериментальній групі розробленої або удосконаленої педагогічної методики, моделі, системи, прийомів чи засобів, ефективність яких досліджується
2.	Завдання	виявити та проаналізувати стан існуючої проблеми; визначити початковий рівень досліджуваних показників (знань, навичок, якостей тощо); формування експериментальної та контрольної груп; визначити критерії та показники оцінювання результатів	впровадити авторську методику, розроблену чи удосконалену модель, систему освітні технології; організувати освітній процес у нових умовах; здійснювати спостереження за процесом впровадження та коригування експериментального впливу (за необхідності); здійснювати моніторинг змін та фіксувати проміжні результати

№, з/п	Критерій	Констатувальний етап	Формувальний етап
3.	Методи збору даних	спостереження; опитування (бесіда, інтерв'ю, анкетування); тестування; контрольні зрізи, аналіз навчальної документації та різних робіт; методи статистичної обробки первинних даних	педагогічне спостереження за освітнім процесом; проміжне тестування; якісний аналіз процесу впровадження; рефлексивні вправи; контрольні завдання; методи статистичної обробки
4.	Основна діяльність дослідника	здійснює збір первинної інформації за допомогою діагностичних методів, аналізує отримані дані, визначає вихідний рівень, формує групи, не втручається в природний перебіг подій	організовує та проводить освітній процес з використанням авторської методики, розробленої чи удосконаленої моделі, системи чи технології, активно впливає на учасників експериментальної групи, здійснює спостереження за педагогічним експериментом, вносить корективи, контролює за умовами проведення експерименту
5.	Основна діяльність учасників експерименту	беруть участь у діагностиці з визначення фактичного рівня знань, умінь, навичок (відповідають на питання, виконують завдання, проходять тестування тощо)	беруть участь в освітньому процесі, який організований відповідно до експериментальної методики (в експериментальній групі) або за традиційною програмою (в контрольній групі).
6.	Тривалість	короткостроковий період, який необхідний для проведення первинної діагностики.	тривалість визначається метою та завданнями експерименту, тривалістю впровадження експериментального впливу
7.	Результат етапу	отримання первинних даних про стан досліджуваного явища, кількісні та якісні характеристики початкового рівня сформованості досліджуваних показників, висновки про наявність проблеми та необхідність змін	опис процесу впровадження експериментального впливу, порівняльний аналіз результатів дослідження, формування нових якостей, умінь, навичок та компетентностей

Констатувальний етап дослідження передбачає виявлення та аналіз сформованості загальних, спеціальних (фахових) компетентностей та програмних результатів навчання майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників. За допомогою обраних методів діагностики (аналіз навчально-методичної документації, спостереження за освітнім процесом, проведення опитувань, анкетування, тестування, контрольних зрізів, діагностичних завдань тощо) здійснено визначення

кількісних та якісних характеристик досліджуваних показників, зокрема рівень знань, рівень сформованості певних умінь та навичок, рівень мотивації до навчання, особливості поведінки тощо.

Здійснено формування експериментальної та контрольної груп, які є порівняно однорідними за значущими для дослідження параметрами (рівень підготовки, попередні знання тощо).

Розподіл на експериментальну (далі – ЕГ) та контрольні (далі – КГ) групи здійснено завдяки розробленій авторській анкеті оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників у циклах – загальної (таблиця 3.6), професійної (таблиця 3.7) та спеціальної (таблиця 3.8) підготовки.

Таблиця 3.6

Авторська анкета оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників у циклі загальної підготовки

№ п/п та назва дисципліни	Програмні результати навчання (ПРН)/ компетентності (КЗ – загальні, КС – спеціальні)	Рівні		
		Низький (D, E)	Достатній (B, C)	Високий (A)
1. Безпека життєдіяльності	програмні результати навчання: описувати та аналізувати процеси екологічного дітей; визначати зв'язок між педагогічними діями та результатами у формуванні екологічної культури та поведінки дітей Розробляти освітню траєкторію, оцінювати власну педагогічну діяльність у галузі екологічного виховання Вміння забезпечувати дотримання правил безпеки життєдіяльності дітей з урахуванням екологічних чинників загальні компетентності: усвідомлювати відповідальність за збереження навколишнього середовища; здатність до самовдосконалення та оновлення знань з питань безпеки життєдіяльності; здатність до практичного застосування набутих знань з екологічного виховання дітей в освітньому процесі ЗДО здатність до дотримання норм безпечної професійної діяльності та забезпечення безпечного середовища для дітей.			

Продовження таблиці 3.6

№ п/п та назва дисципліни	Програмні результати навчання (ПРН)/ компетентності (КЗ – загальні, КС – спеціальні)	Рівні		
		Низький (D, E)	Достатній (B, C)	Високий (A)
	спеціальні (фахові) здібності: сприяти формуванню у дітей розуміння навколишнього (природного, соціального) середовища, самоусвідомлення «Я» дитини та місця в довкіллі; вміння формувати навички етично-нормативної поведінки та відповідального ставлення до природи у дошкільників; вміння приймати обґрунтовані рішення у складних педагогічних ситуаціях; здійснювати професійне зростання впродовж життя			
	готовність – сформованість навичок безпечної поведінки у довкіллі та вміння організовувати заходи з екологічної безпеки для дошкільників			
2. Екологія	програмні результати навчання: вміння впроваджувати екологічний зміст в ігрову, пізнавальну, художньо-продуктивну діяльність дітей; вміння взаємодіяти з дітьми на засадах суб'єктності, мотивації у взаємодії з природою; вміння створювати еколого-розвивальне середовище			
	загальні компетентності: здатність розвивати у дітей розуміння значущості спільної відповідальності за збереження природи; здатність до збереження культурних, моральних та наукових досягнень, їх реалізація через інтеграцію традиційних форм природоохоронної поведінки, культурних екологічних практик в освітній процес ЗДО; здатність в педагогічному супроводі формування побутової екологічної компетентності у дітей			
	спеціальні компетентності: розвивати допитливість та інтерес до екологічних знань через екологічні дослідження, спостереження, участі у природоохоронних заходах; формувати уявлення у дошкільників про природу та суспільство засобом активних пізнавальних форм; розвивати навички раціонального природокористування, відповідального споживання, дбайливого ставлення до живого у дошкільників			
	готовність: сформована готовність майбутнього педагога до володіння екологічними знаннями, здійснення формування екологічної свідомості та відповідальності у дітей			

Таблиця 3.7

Авторська анкета оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників у циклі професійної підготовки

№ п/п та назва дисципліни	Програмні результати навчання (ПРН)/ компетентності (КЗ – загальні, КС – спеціальні)	Рівні		
		Низький (D, E)	Достатній (B,C)	Високий (A)
1. Психологія загальна	програмні результати навчання: вміти визначати психологічно обґрунтовані педагогічні умови, закономірності, принципи, мету, завдання, зміст, організаційні форми, методи й засоби, що забезпечують формування екологічної свідомості в дітей; вміти зіставляти результати між педагогічними впливами та сформованим рівнем компетентності дітей; вміти проєктувати психологічно доцільний і еколого-орієнтований освітній процес в ЗДО та здійснювати рефлексивну оцінку власної педагогічної діяльності з урахуванням результатів розвитку і виховання дітей			
	загальні компетентності: здатність до оцінки індивідуальних психологічних особливостей дошкільників; здатність до співпраці з дітьми, батьками та колегами, для створення екологічно - безпечного та психологічно збалансованого освітнього середовища ЗДО; здатність до безперервного навчання й опанування сучасних знань у галузі психології, педагогіки та екологічного виховання з метою професійного зростання і впровадження інновацій в освітній процес з ЗДО			
	спеціальні (фахові) компетентності: Здатність знаходити, критично опрацьовувати та інтегрувати навчальні й наукові джерела з психології та екологічного виховання дітей; здатність розробляти індивідуальні програми розвитку психологічних особливостей дітей з особливими освітніми потребами;			
	готовність: сформована готовність майбутнього педагога до розуміння психологічних механізмів розвитку екологічної мотивації та поведінки у дітей			
2. Психологія педагогічна	програмні результати навчання: визначати та обґрунтовувати педагогічні умови, закономірності, принципи, мету, завдання, зміст, організаційні форми, методи та правила, що забезпечують формування екологічної культури у дітей раннього та дошкільного віку; володіти знаннями про виховання екологічної особистості; вміти проєктувати творчі педагогічні заходи з елементами екологічного виховання; вміти взаємодіяти та підтримувати доцільне спілкування з дітьми та батьками задля формування екологічної свідомості; враховувати вікові особливості при формуванні еколого-зорієнтованого способу життя; вміти розробляти особистісно-орієнтовані програми екологічного виховання дітей			

Продовження таблиці 3.7

№ п/п та назва дисципліни	Програмні результати навчання (ПРН)/ компетентності (КЗ – загальні, КС – спеціальні)	Рівні		
		Низький (D, E)	Достатній (B,C)	Високий (A)
	загальні компетентності: здатність до аналізу екологічних проблем; здатність до послідовного безперервного формування екологічної культури; здатність до ефективного впровадження екологічно спрямованих педагогічних технологій в освітній процес ЗДО			
	спеціальні (фахові) компетентності: формувати культуру почуттів у взаємодії з природою; формувати навички, які відповідають засадам сталого розвитку у професійній та повсякденній діяльності; вміти адаптувати природне середовище до вікових і фізіологічних потреб дітей; розвиток еколого-етичних цінностей особистості; формування пізнавальної мотивації у спілкуванні з природою; вміти реалізовувати інноваційні екологічні проекти в галузі дошкільної освіти			
	готовність: сформована готовність майбутнього педагога до здійснення розробки та впровадження авторських творчих проєктів екологічного змісту для дітей			
2.Психологія дитяча	програмні результати навчання: вміти організовувати психологічно безпечне середовище в ЗДО; вміти враховувати індивідуальні психологічні особливості дітей (у т.ч. дітей з особливими освітніми потребами) у процесі формування ціннісного ставлення до довкілля; вміти забезпечувати якість психолого-педагогічного супроводу екологічного виховання; вміти враховувати особливості розвитку дитини при виборі психологічно обґрунтованих методик та технологій екологічного виховання			
	загальні компетентності: здатність до використання основ психології дитячої в процесі формування екологічно відповідальної поведінки та дбайливого ставлення до природи; здатність до ефективної взаємодії з дітьми, батьками, колегами; здатність до безперервного оновлення знань з дитячої психології; володіти уміннями практичного застосування отриманих знань на практиці			
	спеціальні (фахові) компетентності: вміти використовувати знання з психології для прийняття освітніх рішень для формування екологічної компетентності в дошкільників; вміти формувати екологічну відповідальність у дітей; вміти формувати емоційно-ціннісне, морально вмотивоване ставлення до природи на основі психологічного розуміння відповідальності			

Продовження таблиці 3.7

№ п/п та назва дисципліни	Програмні результати навчання (ПРН)/ компетентності (КЗ – загальні, КС – спеціальні)	Рівні		
		Низький (D, E)	Достатній (B, C)	Високий (A)
3. Психологія дитячої творчості	програмні результати навчання: вміти визначати специфіку ігрової та інших видів діяльності дітей через емоційну взаємодію з природним середовищем; вміти оцінювати діяльність дітей відповідно до сформованості їх творчих здібностей, екологічних та культурних цінностей; вміти організовувати розвивальне середовище, яке стимулює творчу активність дітей; враховувати індивідуальний рівень розвитку та психологічні особливості дітей під час педагогічної взаємодії			
	загальні компетентності: здатність до безперервного професійного зростання; спеціальні (фахові) компетентності			
	спеціальні (фахові) компетентності: вміти формувати особистісні якості у дітей, які є основою для творчого пізнання природи і відповідального ставлення до неї; вміти формувати естетичне уявлення про красу мистецтва і природи; вміти організовувати різні види творчої діяльності			
	готовність: сформована готовність майбутнього педагога до використання творчості (малювання, казка, аплікація тощо) у розвитку екологічної культури в дітей			
4. Педагогіка загальна	програмні результати навчання: вміти описувати та аналізувати розвиток, навчання і виховання дітей дошкільного віку з урахуванням сучасних підходів; вміння встановлювати зв'язки між педагогічними впливами, спрямованими на формування екологічної свідомості, та досягнутими дітьми результатами в екологічному вихованні; вміти проектувати освітній процес, враховувати основні закономірності розвитку дітей; критично оцінювати власну педагогічну практику			
	загальні компетентності: здатність до збереження моральних, культурних, наукових, екологічних цінностей у професійній діяльності; володіти державною мовою як інструментом професійного спілкування; здатність до постійного оновлення знань й професійного зростання			
	спеціальні (фахові) компетентності: вміти працювати з навчальними та науковими джерелами інформації, матеріалами з екологічного виховання та психології дитячої творчості, для обґрунтування педагогічних рішень і розвитку професійної компетентності; володіти методиками розвитку перцептивних, мнемічних процесів, мислення та свідомості в дітей дошкільного віку			

Продовження таблиці 3.7

№ п/п та назва дисципліни	Програмні результати навчання (ПРН)/ компетентності (КЗ – загальні, КС – спеціальні)	Рівні		
		Низький (D, E)	Достатній (B, C)	Високий (A)
	готовність: сформована готовність майбутнього педагога до проєктування виховної системи з екологічним спрямуванням, інтегруючи екологічне виховання у освітній процес.			
5. Педагогіка дошкільна	програмні результати навчання: розуміння природи та вікових особливостей розвитку дітей, що є основою для добору адекватних засобів екологічного виховання; здатність забезпечувати ефективну взаємодію між ЗДО, сім'єю та початковою школою в контексті безперервності екологічного виховання; вміння аналізувати історико-педагогічний досвід, зокрема екологічно орієнтовані підходи у класичній і сучасній педагогіці, для впровадження їх у практику роботи ЗДО; вміння добирати методики й технології активізації творчості дітей			
	загальні компетентності: КЗ-1. Здатність усвідомлено реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, формувати у дітей повагу до прав людини, довкілля та загальнолюдських цінностей; КЗ-7. Здатність до безперервної освіти, опанування сучасних наукових знань, педагогічних технологій і екологічно орієнтованих підходів до виховання дітей; КЗ-8. Здатність застосовувати набуті знання з педагогіки в екологічному вихованні дітей			
	спеціальні компетентності: сприяти розвитку особистісних якостей в дітей, формувати відповідальне ставлення до природи; здатність знаходити, критично опрацьовувати освітню інформацію з екологічного виховання, застосовувати її у спільній роботі з дітьми, батьками та педагогічною спільнотою			
	готовність: сформована готовність майбутнього педагога до здійснення організації та впровадження методики екологічного виховання у практику роботи закладу дошкільної освіти			
6. Педагогічна творчість	програмні результати навчання: визначати та обґрунтовувати педагогічні умови, закономірності, принципи, мету, завдання, зміст, організаційні форми, методи та правила, що забезпечують формування екологічної культури у дітей раннього та дошкільного віку; володіти знаннями про виховання екологічної особистості; вміння проєктувати творчі педагогічні заходи з елементами екологічного виховання; вміння взаємодіяти та підтримувати доцільне спілкування з дітьми та батьками задля формування екологічної свідомості; враховувати вікові особливості при формуванні еколого-зорієнтованого способу життя; вміння розробляти особистісно-орієнтовані програми екологічного виховання дітей			

Продовження таблиці 3.7

№ п/п та назва дисципліни	Програмні результати навчання (ПРН)/ компетентності (КЗ – загальні, КС – спеціальні)	Рівні		
		Низький (D, E)	Достатній (B, C)	Високий (A)
	загальні компетентності: здатність до аналізу екологічних проблем; здатність до послідовного безперервного формування екологічної культури; здатність до ефективного впровадження екологічно спрямованих педагогічних технологій в освітній процес ЗДО.			
	спеціальні (фахові компетентності): формувати культуру почуттів у взаємодії з природою; формувати навички, які відповідають засадам сталого розвитку у професійній та повсякденній діяльності; вміти адаптувати природне середовище до вікових і фізіологічних потреб дітей; розвиток еколого-етичних цінностей особистості; формування пізнавальної мотивації у спілкуванні з природою; вміти реалізовувати інноваційні екологічні проекти в галузі дошкільної освіти			
	готовність: сформована готовність майбутнього педагога до здійснення розробки та впровадження авторських творчих проектів екологічного змісту для дітей			
7. Вступ до фаху	програмні результати навчання: вміти визначати умови та засоби екологічного виховання дошкільників; вміти орієнтуватися в особливостях психофізичного та соціального розвитку дітей на різних етапах дитинства, з урахуванням індивідуальних відмінностей, рівня розвитку, обдарованості та наявності особливих освітніх потреб; вміння координувати співпрацю між педагогами, батьками й вчителями початкових класів; вміти встановлювати рівноправну суб'єктну взаємодію з дітьми, конструктивне спілкування з батьками в процесі екологічного виховання дітей			
	загальні компетентності: здатність до комунікації державною мовою і в усній, і в письмовій формі; здатність встановлювати й підтримувати позитивні міжособистісні контакти; здатність безперервного навчання та оволодіння інноваційними технологіями з екологічного виховання дошкільників			
	спеціальні (фахові компетентності): вміти опрацьовувати, осмислювати інформацію з проблеми екологічного виховання дошкільників; сприяти вихованню екологічної особистості; вміти формувати допитливість, розвивати пізнавальні інтереси, інтелектуальні ініціативи у дітей дошкільного віку			
	готовність: сформована готовність майбутнього педагога до усвідомлення професійної відповідальності за формування екологічної свідомості у дошкільників			

Продовження таблиці 3.7

№ п/п та назва дисципліни	Програмні результати навчання (ПРН)/ компетентності (КЗ – загальні, КС – спеціальні)	Рівні		
		Низький (D, E)	Достатній (B,C)	Високий (A)
8. Основи та методика природознавства	програмні результати навчання: формувати освітній процес в межах природничо-екологічної освіти; вміти підтримувати психофізичне і соціальне здоров'я дітей через організацію активної пізнавальної діяльності; вміти організовувати еколого-розвивальне середовище, що забезпечує реалізацію освітніх завдань екологічного виховання дошкільників.			
	загальні компетентності: здатність до комунікації державною мовою і в усній, і в письмовій формі; здатність до безперервного оновлення природничих знань у контексті сучасних викликів освіти			
	спеціальні (фахові) компетентності: вміти формувати у дітей початкові знання про навколишнє середовище; вміти формувати екологічну свідомість як основу відповідального ставлення до природи			
	готовність: сформованість готовності майбутнього педагога до здійснення природоохоронної освітньої діяльності із дошкільниками на основі природничих знань			
9. Вікова фізіологія і валеологія	програмні результати навчання: вміння визначати педагогічні умови у формуванні екологічної свідомості у дошкільників; володіти знаннями про вікові особливості дітей, взаємодію з навколишнім природним середовищем; вміти планувати процес екологічного виховання з урахуванням екологічних чинників; вміти зміцнювати фізичне та соціальне здоров'я дітей, враховуючи екологічні чинники впливу			
	загальні компетентності: здатність до комунікації державною мовою і в усній, і в письмовій формі, зокрема в питаннях екологічного виховання дітей; здатність встановлювати й підтримувати позитивні міжособистісні контакти при організації екологічного виховання дошкільників; здатність впровадження отриманих екологічних знань у реальні життєві або професійні ситуації; здатність забезпечувати норми безпеки життєдіяльності під час виконання професійних обов'язків			
	спеціальні(фахові) компетентності: сприяти зміцненню здоров'я дітей через взаємодію з природним середовищем; здатність до формування валеологічної культури; вміти знаходити, аналізувати, та застосовувати психолого-педагогічну, методичну освітню інформацію щодо екологічного виховання дошкільників			
	готовність: сприяти усвідомленню дошкільниками значення здорового способу життя в контексті екологічної безпеки та стану навколишнього середовища.			

Продовження таблиці 3.7

№ п/п та назва дисципліни	Програмні результати навчання (ПРН)/ компетентності (КЗ – загальні, КС – спеціальні)	Рівні		
		Низький (D, E)	Достатній (B,C)	Високий (A)
10. Основи наукових досліджень	програмні результати навчання: вміти розуміти, описувати та аналізувати особливості екологічної освіти дітей дошкільного віку з використанням фундаментальних понять психології та педагогіки; вміти визначати зв'язок між педагогічними діями та сформованими компетентностями дітей у галузі екологічної освіти; вміти обґрунтовувати педагогічні умови формування екологічної свідомості у дітей, критично оцінювати власну професійну діяльність			
	загальні компетентності: здатність свідомо користуватися своїми громадськими правами і обов'язками в суспільстві, усвідомлювати цінності демократичного суспільства, сталого розвитку та відповідальності за збереження довкілля; здатність до аналітичного мислення та інтеграції ідей в системі екологічного виховання дошкільників; здатність до комунікації державною мовою при організації екологічного виховання дошкільників; здатність здобувати нові знання й навички з екологічного виховання дошкільників			
	спеціальні компетентності: вміти опрацьовувати, критично осмислювати освітню та наукову інформацію з проблеми екологічного виховання дітей; вміти використовувати релевантну освітню інформацію у роботі з дітьми та співпраці з батьками в контексті екологічного виховання; здійснювати безперервну екологічну освіту			
	готовність: сформована готовність майбутнього педагога до організації та залучення дошкільників до простих дослідницьких проєктів з екологічної тематики			

Таблиця 3.8

Авторська анкета оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників спеціальної підготовки

№ п/п та назва дисципліни	Програмні результати навчання (ПРН)/ компетентності (КЗ – загальні, КС – спеціальні)	Рівні		
		Низький (D, E)	Достатній (B, C)	Високий (A)
1. Сучасні технології в дошкільній освіті	програмні результати навчання: оволодівати найбільш оптимальними та доступними способами подачі сучасних екологічних знань дітям засобами цифрових технологій; вміти застосовувати найбільш ефективні форми екологічної освіти; вміти конструювати індивідуальну траєкторію дітей, здатність адаптувати цифрові ресурси до індивідуальних особливостей дітей; вміти будувати партнерські відносини з батьками орієнтованих на формування екологічно мотивованої поведінки дітей			
	загальні компетентності: здатність до формування екологічної свідомості у дітей через інтерактивні та мультимедійні ресурси; здатність до аналітичного мислення, оцінки та обрання цифрових ресурсів, їх використання в освітньому процесі ЗДО; здатність до володіння державною мовою в організації екологічної освіти дошкільників; здатність сприяти розвитку мовлення у дітей раннього і дошкільного віку через інтеграцію екологічного змісту як засобу спілкування, пізнання довкілля.			
	спеціальні (фахові) компетентності: вміти формувати якості в дітей раннього і дошкільного віку через відповідальне ставлення до природи; вміти розвивати пізнавальні процеси в дітей через ознайомлення з об'єктами природи, спостереження за природними явищами, участі у дослідницько-ігровій діяльності екологічного змісту;			
2. Методика і технології соціалізації дошкільників	готовність: сформована готовність майбутнього педагога до впровадження сучасних цифрових технологій в освітній процес для екологічного виховання дошкільників.			
	програмні результати навчання: вміти адаптувати форми, методи і зміст екологічної освіти відповідно до індивідуальних особливостей кожної дитини; вміти визначати потенціал провідної (ігрової) та інших видів діяльності дітей раннього і дошкільного віку (предметно-практичної, пізнавальної, комунікативної, художньо-продуктивної тощо) в соціалізації дошкільників; вміти формувати в дітей усвідомлене, дбайливе ставлення до природи як складової соціального середовища			

Продовження таблиці 3.8

№ п/п та назва дисципліни	Програмні результати навчання (ПРН)/компетентності (КЗ – загальні, КС – спеціальні)	Рівні		
		Низький (D, E)	Достатній (B, C)	Високий (A)
3. Педагогічна взаємодія ЗДО з родиною	загальні компетентності: сприяти формуванню морально-етичних норм у дітей дошкільного віку в різних соціальних ситуаціях;. забезпечувати безперервність у навчанні з метою підвищення загальноосвітньої, психологічної, методичної та фахової компетентності, у тому числі в галузі екологічного, морального та соціального виховання дошкільників			
	спеціальні (фахові) компетентності: сприяти формуванню морально-етичних норм у дітей дошкільного віку в різних соціальних ситуаціях;. забезпечувати безперервність у навчанні з метою підвищення загальноосвітньої, психологічної, методичної та фахової компетентності, у тому числі в галузі екологічного, морального та соціального виховання дошкільників			
	готовність: готовність майбутнього педагога до здійснення соціалізації дітей під час колективної екологічної діяльності			
	програмні результати навчання: вміти визначати педагогічні умови розвитку дітей, закономірності, принципи, методи і форми організації освітнього процесу в ЗДО з урахуванням завдань екологічного виховання; налагоджувати ефективну взаємодію між педагогами, сім'єю та школою з метою формування екологічної свідомості дітей; розробляти та впроваджувати педагогічні заходи спільно з батьками та представниками громадськості з метою екологічного виховання дошкільників			
	загальні компетентності: здатність зберігати й примножувати моральні, культурні та наукові цінності, усвідомлювати контекст екологічної складової у професійної діяльності; здатність до ефективної комунікації в різних соціальних і професійних ситуаціях з метою організації екологічного виховання дошкільників; здатність до безперервного оновлення знань в галузі екологічної освіти; готовність майбутніх педагогічних працівників до налагодження ефективної співпраці з батьками щодо екологічного виховання дітей			
	спеціальні (фахові) компетентності: вміти виховувати в дітей морально-етичні цінності та екологічно відповідальне ставлення до довкілля; вміти добирати та застосовувати релевантну освітню інформацію з питань екологічного виховання у взаємодії з дітьми і батьками; вміння налагоджувати конструктивну комунікацію з дітьми, батьками, педагогічними працівниками щодо питань екологічного виховання			
	загальні компетентності: сприяти формуванню морально-етичних норм у дітей дошкільного віку в різних соціальних ситуаціях;. забезпечувати безперервність у навчанні з метою підвищення загальноосвітньої, психологічної, методичної та фахової компетентності, у тому числі в галузі екологічного, морального та соціального виховання дошкільників			

Якісне планування та проведення педагогічного експерименту перевірки ефективності моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників дозволило виявити рівень сформованості загальних, спеціальних (фахових) компетентностей та програмних результатів навчання початкового етапу діагностики здобувачів освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 012 Дошкільна освіта ОС «Бакалавр», чітко визначити критерії та показники, за якими буде здійснюватися оцінювання ефективності педагогічного впливу на формувальному етапі.

Формувальний етап – це етап активного педагогічного впливу на учасників експериментальної групи, освітній процес яких здійснюється, відповідно до розробленої методики організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників для формування готовності до екологічного виховання дошкільників.

Під час впровадження експериментальної методики організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників для формування готовності до екологічного виховання дошкільників вносено певні корективи, які спрямовано на підвищення її ефективності, усунення виявлених недоліків.

Базуючись на вимогах Стандарту вищої освіти України, першого (бакалаврського) рівня, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 012 Дошкільна освіта щодо переліку компетентностей (загальних, спеціальних (фахових)), програмних результатів навчання розроблено зміст і структуру освітніх компонентів за циклами: загальної підготовки – «Безпека життєдіяльності», «Екологія»; професійної підготовки: психолого-педагогічного спрямування – «Психологія загальна», «Психологія педагогічна», «Психологія дитяча», «Психологія дитячої творчості», «Педагогіка загальна», «Педагогіка дошкільна», «Педагогічна творчість»; науково-предметного спрямування – «Вступ до фаху», «Основи та методика природознавства», «Вікова фізіологія та валеологія», «Основи наукових досліджень»; вибіркові дисципліни – «Сучасні технології в дошкільній освіті», «Методика і технології соціалізації дошкільників», «Педагогічна взаємодія ЗДО з родиною». У межах освітніх

компонентів уточнено та окреслено показники, що відображають сформованість загальних, спеціальних (фахових) компетентностей, програмних результатів навчання та готовності здобувачів освіти до екологічного виховання дошкільників

Опанування освітнім компонентом «Безпеки життєдіяльності» передбачає оволодіння програмними результатами навчання: Описувати та аналізувати процеси екологічного дітей; визначати зв'язок між педагогічними діями та результатами у формуванні екологічної культури та поведінки дітей; розробляти освітню траєкторію, оцінювати власну педагогічну діяльність у галузі екологічного виховання; вміти забезпечувати дотримання правил безпеки життєдіяльності дітей з урахуванням екологічних чинників; загальними компетентностями: усвідомлювати відповідальність за збереження навколишнього середовища; здатність до самовдосконалення та оновлення знань з питань безпеки життєдіяльності; здатність до практичного застосування набутих знань з екологічного виховання дітей в освітньому процесі ЗДО; здатність до дотримання норм безпечної професійної діяльності та забезпечення безпечного середовища для дітей; спеціальними (фаховими компетентностями): сприяти формуванню у дітей розуміння навколишнього (природного, соціального) середовища, самоусвідомлення «Я» дитини та місця в довкіллі; вміти формувати навички етично-нормативної поведінки та відповідального ставлення до природи у дошкільників; вміти приймати обґрунтовані рішення у складних педагогічних ситуаціях; здійснювати професійне зростання впродовж життя; готовність – сформованість навичок безпечної поведінки у довкіллі та вміння організовувати заходи з екологічної безпеки для дошкільників.

Зміст навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності» доповнено проблемною лекцією (далі – ПРЛ) «Основи екологічної безпеки у природному середовищі», практичним заняттям «Правила поведінки дошкільників у надзвичайних екологічних ситуаціях» (далі – ПРЗ).

ПРЛ «Основи екологічної безпеки у природному середовищі» спрямовано на ознайомлення: з основними поняттями екологічної безпеки («екологічна

безпека», «об'єкт екологічної безпеки», «суб'єкт екологічної безпеки», «небезпека»); класифікаційними характеристиками екологічної безпеки та основними критеріями їх визначення (соціальні- психологічні, економічні-технічні, екологічні, ландшафтні, географічні, ресурсні, моральні й правові); природоохоронними правилами визначення екологічної безпеки (гранично допустимі концентрації (ГДК), гранично допустимі рівні (ГДР), дози (ГДД)); екологічними нормативами екологічної безпеки природного середовища; комплексом заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків для здоров'я та життя людини; дотримання норм і положень міжнародного гуманітарного права, закріплених у відповідних законодавчих актах. Важливою частиною ПРЛ є спрямування здобувачів освіти на самостійну роботу із збагачення знань з екологічного виховання дошкільників.

У центрі СП «Правила поведінки дошкільників у надзвичайних екологічних ситуаціях» передбачено виконання тестових завдань для перевірки знань здобувачів освіти. Наведемо декілька прикладів тестових запитань із варіантами відповідей: 1. Яка з наведених класифікацій охоплює небезпеки за характером походження?: а) природні, техногенні, соціальні; б) побутові, виробничі, транспортні; в) фізичні, хімічні, біологічні; г) місцеві, регіональні, глобальні; 2. Який вид небезпеки належить до антропогенних?: а) землетрус; б) повінь; в) аварія на виробництві; г) вулканічне виверження; 3. Яка організація розробила міжнародну номенклатуру небезпек, що впливають на здоров'я людини?: а) ЮНЕСКО; б) МАГАТЕ; в) ВООЗ (Всесвітня організація охорони здоров'я); г) ЮНІСЕФ; 4. До якої категорії належать небезпеки, що виникають у результаті соціальних конфліктів?: а) природні; б) техногенні; в) соціальні; г) побутові.

Студентам запропоновано підготувати «Аналітичний збірник», який охоплює низку актуальних тематичних напрямів з безпеки життєдіяльності, зокрема, питання, які пов'язано з екологічним станом навколишнього природного середовища; проблемами біобезпеки, управління біологічними ризиками та загрозами біотероризму; значення психологічного здоров'я як

складової загального стану здоров'я людини; надзвичайних ситуацій, їх видів і можливого впливу на людину в різних сферах життєдіяльності.

Апробовано інтерактивну вправу «Екологічні ситуації», що передбачає вибір конкретної ситуації, пов'язаної з потенційною небезпекою в повсякденній екологічній ситуації, та формулювання запитань для її обговорення в форматі дискусії; використано перегляд тематичних анімаційних фільмів, адаптованих для дитячої аудиторії, відповідно до соціально-просвітницької добірки, рекомендованої ЮНІСЕФ Україна.

Опанування навчальною дисципліною «Екологія» спрямовано на формування екологічної культури, екологічної свідомості й відповідальності майбутніх педагогів; ознайомлення з основами раціонального природокористування, сталого розвитку, охорони довкілля та збереження біорізноманіття; особлива увага приділяється інтеграції екологічних знань у професійну діяльність педагога дошкільної освіти, відповідно до положень Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про освіту» та «Про дошкільну освіту».

Програмними результатами навчання є: вміти впроваджувати екологічний зміст в ігрову, пізнавальну, художньо-продуктивну діяльність дітей; вміти взаємодіяти з дітьми на засадах суб'єктності, мотивації у взаємодії з природою; вміти створювати еколого-розвивальне середовище; загальні компетентності: здатність розвивати у дітей розуміння значущості спільної відповідальності за збереження природи; здатність до збереження культурних, моральних та наукових досягнень, їх реалізація через інтеграцію традиційних форм природоохоронної поведінки, культурних екологічних практик в освітній процес ЗДО; здатність в педагогічному супроводі формування побутової екологічної компетентності у дітей; спеціальні (фахові) компетентності: розвивати допитливість та інтерес до екологічних знань через екологічні дослідження, спостереження, участі у природоохоронних заходах; формувати уявлення у дошкільників про природу та суспільство засобом активних пізнавальних форм; розвивати навички раціонального природокористування, відповідального

споживання, дбайливого ставлення до живого у дошкільників; готовність: володіння екологічними знаннями, здійснення формування екологічної свідомості та відповідальності у дітей.

ПРЛ «Природні ресурси України: охорона та збереження» має на меті ознайомлення з чинним екологічним законодавством України; проблемами деградації довкілля та шляхами його збереження; видами природних ресурсів; принципами їх використання; особливу увагу приділено ролі педагога у формуванні еколого-просвітницької культури в суспільстві.

В рамках ПРЗ «Відповідальне споживання: приклади сталих практик для виховання дошкільників» розглянуто практичні способи формування у дітей дошкільного віку елементів екологічної культури через повсякденну діяльність у ЗДО (сортування сміття, економне використання ресурсів, повторне використання матеріалів, екологічні звички у харчуванні, догляд за рослинами та тваринами).

Через інтегроване ПРЗ «Біорізноманіття України та його значення для дошкільної освіти» проаналізовано проблеми флори і фауни України як об'єктів для розвитку спостережливості, емоційного інтелекту, екологічної чутливості дошкільників; передбачено створення проєктів екологічного спрямування для дітей різних вікових груп; висвітлено поняття екологічної культури та її складники; окреслено вимоги та засади системно-виховної діяльності; розкрито методологічні парадигми сучасної екологічної культури – «інвайронментальність» і «людська виключність»; описано екологічну діяльність як втілення світовідношення людини, екологічного виховання та сформованості екологічної свідомості та розвитку особистості; презентовано історичні форми природокористування як прояви екологічної культури, зокрема історію сільськогосподарської діяльності в контексті першої глобальної екологічної кризи, спричиненої впливом людини на природу; виокремлено засади інноваційного природокористування, альтернативного землеробства і тваринництва, формування адекватного ставлення людини до природи; проаналізовано проблеми взаємовідносин людини і природи в контексті

національної культури, зокрема екологічну культуру українського етносу, її традиційні риси та сучасний стан, а також роль екологічних рухів, товариств і спілок у формуванні екологічної культури; окрему увагу приділено висвітленню проблем деградації ґрунтів, водного та повітряного середовища, зниження біорізноманіття та зростання рівня відходів, а також впливу урбанізації, промислової діяльності та війни на екологічний стан довкілля України; розкрито шляхи формування екологічно свідомої поведінки, відповідального споживання ресурсів, поширення практик сортування сміття, компостування, вторинного використання речей і скорочення пластику; розглянуто основні поняття, закони, принципи та аксіоми; екологію людини: мету і завдання; історичне, філософське та природне уявлення про екологію людини; вплив адаптогенних, антропогенних, екологічних чинників; біоритми та їх класифікацію; соціокультурні, природні, духовні критерії життєдіяльності людини; психологічне здоров'я людини.

Запропоновано лекційні та практико-орієнтовані модулі:

- «Екологія людини та екотрофологія» – аналіз взаємозв'язку між здоров'ям людини та станом довкілля;
- «Екологічний дизайн природних та антропогенно змінених екосистем» – принципи екологічного благоустрою територій закладів дошкільної освіти;
- «Екологія побуту» – формування екологічно безпечної поведінки в побутових умовах;

Проектно-лабораторний спецкурс «Екологічні мережі та стежки організації дозвілєвої та рекреаційної діяльності для дітей дошкільного віку» проведено у форматі віртуальних краєзнавчих екскурсій і мікроекспедицій з метою ознайомлення майбутніх педагогічних працівників із потенціалом природоохоронних об'єктів для організації активного пізнавального дозвілля; розвитку у дітей просторової уяви, екологічної орієнтації та шанобливого ставлення до природи; формування відповідальності за збереження природного середовища у дошкільників відповідно до «Концепції освіти для сталого

розвитку» та «Національної стратегії екологічної політики України на період до 2030 року».

У межах опанування навчальної дисципліни «Психологія загальна» метою є формування у здобувачів освіти фундаментальних уявлень про закономірності психічного розвитку особистості, пізнавальні, емоційно-вольові та мотиваційні процеси, що лежать в основі поведінки та освітньої діяльності; надання знань для ефективної педагогічної взаємодії з дітьми дошкільного віку з урахуванням психологічних чинників.

Практичними результатами визначено: вміти визначати психологічно обґрунтовані педагогічні умови, закономірності, принципи, мету, завдання, зміст, організаційні форми, методи й засоби, що забезпечують формування екологічної свідомості в дітей; вміти зіставляти результати між педагогічними впливами та сформованим рівнем компетентності дітей; вміти проєктувати психологічно доцільний і еколого-орієнтований освітній процес в ЗДО та здійснювати рефлексивну оцінку власної педагогічної діяльності з урахуванням результатів розвитку і виховання дітей; загальні компетентності: здатність до оцінки індивідуальних психологічних особливостей дошкільників; здатність до співпраці з дітьми, батьками та колегами, для створення екологічно – безпечного та психологічно врівноваженого освітнього середовища ЗДО; здатність до безперервного навчання й опанування сучасних знань у галузі психології, педагогіки та екологічного виховання з метою професійного зростання і впровадження інновацій в освітній процес з ЗДО; спеціальні (фахові) компетентності: здатність знаходити, критично опрацьовувати та інтегрувати навчальні й наукові джерела з психології та екологічного виховання дітей; здатність розробляти індивідуальні програми розвитку психологічних особливостей дітей з особливими освітніми потребами; готовність: розуміння психологічних механізмів розвитку екологічної мотивації та поведінки у дітей.

Ділова гра «Швидка психологічна допомога» спрямована на рятування майбутніх педагогічних працівників від невірних кроків в екологічному вихованні дошкільників; запропоновано студентам закінчити такі фрази як:

«Сьогодні мене приємно здивувало...», «Мені прийшло на думку...», «Залишило позитивне враження...» , «Найбільше врізалося в пам'ять під час заняття...», «Було приємно дізнатися/почути...», «Я опанувала...», «Я відкрила для себе...», «Не виправдало очікувань те, що...», «Викликало розчарування те, що...», «Найціннішим моментом стало...».

В ході континууму майбутніми педагогічними працівниками зроблено термінологічний аналіз понять «психологічна культура», «свідомість», «емоції», «почуття», «воля», визначено показники та критерії.

Поглиблений зміст навчальної дисципліни «Психологія педагогічна» у ПРЛ «Психологічні механізми виховання екологічної культури» та ПРЗ «Роль гри у формуванні екологічної поведінки».

Практичними результатами навчання визначено: враховувати вікові, індивідуальні, когнітивні й емоційні особливості розвитку дітей (у тому числі обдарованих дітей і дітей з особливими освітніми потребами) при формуванні дбайливого ставлення до природи; вміти визначати зв'язок між педагогічним впливом і результатами розвитку дітей, зокрема у галузі екологічного виховання, динаміку формування їх екологічної свідомості та ціннісного ставлення до природи; вміти проєктувати заходи з екологічного виховання дітей дошкільного віку із залученням батьків, представників громади та громадських організацій з метою формування у дітей екологічної свідомості, морально-етичного ставлення до природи та набуття первинного досвіду екологічно відповідальної поведінки; загальні компетентності: здатність до ефективної міжособистісної взаємодії з метою створення сприятливого соціально-психологічного середовища; здатність впроваджувати інноваційні підходи в екологічному вихованні дітей раннього і дошкільного віку; спеціальні (фахові компетентності): здатність приймати свідомі педагогічні рішення в нестандартних ситуаціях освітнього процесу з урахуванням принципів екологічної культури; готовність: застосування психологічних методів для формування екологічного мислення у дошкільників.

Мета тематики ПРЛ – розвиток екологічної обізнаності, сучасного способу екологічного мислення та усвідомлення, формування культури взаємодії між людиною і навколишнім середовищем.

Розглянуто історичний, філософський і психологічний підходи до розуміння екологічного виховання; проаналізовано вплив адаптогенних, антропогенних та екологічних чинників на людину; подано класифікацію біоритмів; розкрито соціокультурні, природні й духовні критерії життєдіяльності, а також аспекти психологічного здоров'я. Розкрито аспекти формування у дітей екологічної відповідальності (пізнавальні, емоційні та мотиваційні); представлено психологічне наповнення понять «екологічне мислення» (екологічна обізнаність, свідоме, відповідальне ставлення до довкілля та здоров'я); «екологічна культура» (сформованість знань, уявлень, норм поведінки та цінностей, що визначають ставлення людини до навколишнього середовища; раціональне використання природних ресурсів та прагнення зберегти екологічну рівновагу), «емоційно-ціннісне ставлення до природи» (емоційний компонент – виявлення радості, захоплення, здивування, прагненні звернути увагу на певний об'єкт, збереження спогадів про нього; пізнавальний – як розвиток естетичного сприйняття, уміння самостійно виокремлювати об'єкт серед інших, формулювати судження про нього та його характеристики); «екологічна діяльність» (прояв ставлення людини до навколишнього середовища, об'єднує процес екологічного виховання та формування екологічної свідомості, що сприяє всебічному розвитку особистості); з'ясовано, що сформованість екологічно виваженої позиції дітей залежить від їхнього рівня обізнаності моральних норм і правил поведінки в природному середовищі, сформованості їх практичних умінь з охорони природи, розуміння важливості збереження та сталого розвитку навколишнього середовища; проаналізовано методологічні підходи, що лежать в основі сучасної екологічної культури, зокрема парадигми «інвайронментальності» та «антропоцентричної винятковості».

Здобувачам освіти надано простір на стіні для обміну враженнями про екологічне виховання дошкільників «Найкращі моменти з життя ЗДО», на якому представлено фото, висловлювання та малюнки дітей, форми роботи з екологічного виховання в ЗДО, цитати педагогів та науковців.

ПРЗ «Роль гри у формуванні екологічної поведінки» проведено у формі ділової гри «Рецепти психолога», запропоновано здійснити обмін професійними досягненнями в екологічному вихованні дошкільників засобами гри; підготувати виступ на педагогічній раді ЗДО «Ігрова екоскриня», розкрити види екологічних ігор (ігри за призначенням і формою: навчальні, розважальні, рухливі, ігри-забави, ігри-заняття, ігри з правилами, ігри-небувальщини, музично-дидактичні, етнографічні; за змістом: дидактичні, сюжетно-рольові, ігри-драматизації, за літературними творами, режисерські, мовленнєві, театралізовані та спортивні; за використанням дидактичного матеріалу; словесні ігри; за способом організації (колективні, групові, індивідуальні, парні, творчі, ініціативні, самостійні).

У межах опрацювання змістових модулів освітнього компоненту «Психологія дитяча» майбутні педагогічні працівники оволодівають низкою програмних результатів навчання: вміти організовувати психологічно безпечне середовище в ЗДО; вміти враховувати індивідуальні психологічні особливості дітей (у т.ч. дітей з особливими освітніми потребами) у процесі формування ціннісного ставлення до довкілля; вміти забезпечувати якість психолого-педагогічного супроводу екологічного виховання; вміти враховувати особливості розвитку дитини при виборі психологічно обґрунтованих методик та технологій екологічного виховання; загальні компетентності: здатність до використання основ психології дитячої в процесі формування екологічно відповідальної поведінки та дбайливого ставлення до природи; здатність до ефективної взаємодії з дітьми, батьками, колегами; здатність до безперервного оновлення знань з дитячої психології; спеціальні (фахові) компетентності: вміти використовувати знання з психології для прийняття освітніх рішень для формування екологічної компетентності в дошкільників; вміти формувати екологічну відповідальність у дітей; вміти формувати емоційно-ціннісне,

морально вмотивоване ставлення до природи на основі психологічного розуміння відповідальності; готовність формування у дітей дошкільного віку емоційно-ціннісного ставлення до довкілля, враховуючи їх вікові особливості.

ПРЛ «Етапи екологічного усвідомлення в ранньому віці» проведено у формі майстер-класу «Просто про складну психологію дітей раннього віку». Запропоновано проблемне обговорення «Верейка ідей», представлено особисті думки «Ваша точка зору» про етапи формування екологічної свідомості дітей: від елементарного сенсорного сприйняття природи до появи перших ознак емоційно-ціннісного ставлення до довкілля; розглянуто вікові особливості дітей раннього віку, етапи формування уявлень про живе й неживе, механізми формування емпатії до природних об'єктів, формування пізнавального інтересу; у формі полілогу «Міркування» розкрито вплив медіапростору та соціального оточення на психічний розвиток дітей раннього віку.

ПРЗ «Розвиток уявлень про природу у дошкільному віці» проаналізовано засоби формування пізнавального інтересу до природи: дидактичні ігри, пізнавальні експерименти, спостереження, тематичні прогулянки та інші види дослідницької діяльності, адаптованої до вікових можливостей дітей; здійснено психологічний аналіз кожного методу з урахуванням рівня розвитку уяви, мислення та мовлення дітей дошкільного віку.

Під час обговорення проблеми «Розвиток емпатії до природи у дошкільнят» використано метод «Педагогічний імпульс», розкрито прийоми та методи виховання емоційно-ціннісного ставлення дошкільників до довкілля; ознайомлено з прийомами емоційної ідентифікації дітей з природою, методикою психоемоційної рефлексії. Майбутні педагоги по черзі задавали один одному питання (наприклад, «Що для вас означає здатність дитини емоційно та ціннісно сприймати природу?», «Які саме методи ви застосовуєте для формування у дітей позитивного ставлення до природи?», «Які форми або види занять ви обираєте для розвитку у дітей чуйного й усвідомленого ставлення до природи?», «Чому, на вашу думку, важливо формувати в дітей дошкільного віку емоційно-ціннісне ставлення до природи?», «Як Ви вважаєте, яку роль відіграє навколишнє

природне середовище у розвитку дітей раннього віку?» та ін.); усі висловлювання обговорено, сформовано пропозиції або зауваження чи сумніви щодо різних думок; ухвалено педагогічні рішення.

Для навчальної дисципліни «Психологія дитячої творчості» розроблено тематику в ПРЛ «Природа як джерело натхнення у дитячій творчості» та ПРЗ «Екологічні мотиви в малюнках дошкільнят».

Програмними результатами навчання є: вміти визначати специфіку ігрової та інших видів діяльності дітей через емоційну взаємодію з природним середовищем; вміти оцінювати діяльність дітей відповідно до сформованості їх творчих здібностей, екологічних та культурних цінностей; вміти організовувати розвивальне середовище, яке стимулює творчу активність дітей; враховувати індивідуальний рівень розвитку та психологічні особливості дітей під час педагогічної взаємодії; загальні компетентності: здатність до безперервного професійного зростання; спеціальні (фахові) компетентності; вміти формувати особистісні якості у дітей, які є основою для творчого пізнання природи і відповідального ставлення до неї; вміти формувати естетичне уявлення про красу мистецтва і природи; вміти організовувати різні види творчої діяльності; сформована готовність майбутнього педагога до використання творчості (малювання, казка, аплікація тощо) у розвитку екологічної культури в дітей.

Метою ПРЛ «Природа як джерело натхнення у дитячій творчості» передбачено ознайомлення з процесом формування художнього образу в продуктах дитячої творчості; способами естетизації природного матеріалу; віковими можливостями дошкільників у способах відтворення емоційно забарвлених образів природи у мовленнєвій, зображувальній та ігровій формах. Під час використання прийому «блогінг» здобувачами освіти розроблено змістовне наповнення за такою тематикою як: «Чарівний світ природи очима дітей», «Сезони року у дитячій творчості», «Як природні матеріали надихають дітей на творчість», «Природа в сюжетно-рольових іграх»; студентами представлено теми для малювання природи («Весняний дощ», «Пробудження природи весною», «Казковий ліс», «Природа крізь вікно садочка», «Зміни у

природі», «Велич гір», «Польові квіти», «Морський пейзаж», «Сонце і місяць», «Лісова мавка», «Зоряне небо», «Чарівна галявина» та ін).

ПРЗ «Екологічні мотиви в малюнках дошкільнят» має на меті формування у майбутніх педагогів навичок психологічного аналізу дитячих зображень, їх особливостей, типізації мотивів, колористики, уміння репрезентувати власне ставлення до екологічних проблем. При вирішенні проблемних ситуацій, з якими стикаються педагогічні працівники у професійній діяльності, корисним є метод «Як ви це робите?»; під час вирішення проблемних ситуацій («Що таке стихійний малюнок?», «Як розміщено головні та другорядні зображення?», «Які кольори використано в зображенні природних явищ і чому саме вони?», «Які деталі використовує дитина для зображення фантазійних тварин?», «Як дитина описує свій малюнок?», «Які персонажі присутні в малюнку?», «Чи повторюється певна тематика у кількох малюнках?» та ін.) кожний із майбутніх педагогів формулює запитання у вигляді звернення до колег, інші долучаються до обговорення, висловлюють особисту думку та здійснюють спільний пошук вирішення проблеми.

Науково-педагогічне забезпечення дисципліни «Педагогіка загальна» передбачає ПРЛ «Екологічне виховання як складова загальної виховної системи», ПСЗ «Принципи та методи екологічного виховання».

Сформовано програмні результати навчання: вміти описувати та аналізувати розвиток, навчання і виховання дітей дошкільного віку з урахуванням сучасних підходів; вміння встановлювати зв'язки між педагогічними впливами, спрямованими на формування екологічної свідомості, та досягнутими дітьми результатами в екологічному вихованні; вміти проєктувати освітній процес, враховувати основні закономірності розвитку дітей; критично оцінювати власну педагогічну практику; загальні компетентності: здатність до збереження моральних, культурних, наукових, екологічних цінностей у професійній діяльності; володіти державною мовою як інструментом професійного спілкування; здатність до постійного оновлення знань й професійного зростання; спеціальні (фахові) компетентності: вміти

працювати з навчальними та науковими джерелами інформації, матеріалами з екологічного виховання та психології дитячої творчості, для обґрунтування педагогічних рішень і розвитку професійної компетентності; володіти методиками розвитку перцептивних, мнемічних процесів, мислення та свідомості в дітей дошкільного віку; готовність: проєктування виховної системи з екологічним спрямуванням, інтегруючи екологічне виховання у освітній процес.

Апробовано ПРЛ «Екологічне виховання як складова загальної виховної системи», яка ознайомлює здобувачів освіти з провідними теоріями екологічного виховання дошкільного віку: вплив природи на виховання «чуття природи у дітей» (А. Гумбольдт, Ж-Ж. Руссо); екологізацією розвивального середовища (М. Монтессорі); формуванням уяви людини засобами природи (Я.А. Коменський); використанням природи як «постійного джерела знань» (В.Сухомлинський); імплементацією європейського досвіду в освітньому процесі ЗДО (І. Карук); мотиваційно-ціннісному та діяльнісному ставленні до природи (О. Білан, Н. Гавриш, Н. Кот, Н. Лисенко, Г. Марочко, З. Плохій та ін.); ознайомленням дітей дошкільного віку з довкіллям (А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Глухова та ін.); вихованням екологічно-доцільної поведінки як наукової категорії (О. Білан, М. Гаврилюк, М. Гончарова-Горянська, В. Куценко, Н.Лисенко, З. Плохій, О. Г. Пустовіта, Н. Пустовіт, І. Трубник, О. Шевчук та ін.); використанням методу проєктів (О. Карпенко, Я. Рудник) та ін.

Розроблено та реалізовано проєкт «Віртуальна реконструкція шляхів екологічного виховання дошкільників». За допомогою інтерактивних презентацій, онлайн-квестів, доповненої реальності, графічних редакторів запропоновано розробити та представити колективний проєкт «Еколого-розвивальне середовища в уявному ЗДО», охарактеризувати комплексні зміни в екологічному вихованні дошкільників в умовах воєнного стану.

Під час використання методу «Розвідувальна місія» у ПСЗ «Принципи та методи екологічного виховання» здобувачі освіти долучаються до обрання принципів та методів екологічного виховання дошкільників з метою визначення

рівня знань та екологічних уявлень, ставлення дітей до навколишнього середовища.

В межах навчальної дисципліни «Педагогіка дошкільна» розроблено ПСЗ «Методика екологічного виховання у закладах дошкільної освіти», ПСЗ «Організація екологічного середовища в ЗДО».

Програмними результатами навчання є: розуміння природи та вікових особливостей розвитку дітей, що є основою для добору адекватних засобів екологічного виховання; здатність забезпечувати ефективну взаємодію між ЗДО, сім'єю та початковою школою в контексті безперервності екологічного виховання; вміти аналізувати історико-педагогічний досвід, зокрема екологічно орієнтовані підходи у класичній і сучасній педагогіці, для впровадження їх у практику роботи ЗДО; вміти добирати методики й технології активізації творчості дітей; загальні компетентності: здатність усвідомлено реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, формувати у дітей повагу до прав людини, довкілля та загальнолюдських цінностей; здатність до безперервної освіти, опанування сучасних наукових знань, педагогічних технологій і екологічно орієнтованих підходів до виховання дітей; здатність застосовувати набуті знання з педагогіки в екологічному вихованні дітей; спеціальні (фахові) компетентності: сприяти розвитку особистісних якостей в дітей, формувати відповідальне ставлення до природи; здатність знаходити, критично опрацьовувати освітню інформацію з екологічного виховання, застосовувати її у спільній роботі з дітьми, батьками та педагогічною спільнотою; готовність: здійснення організації та впровадження методики екологічного виховання у практику роботи ЗДО.

Апробовано ПСЗ «Методика екологічного виховання у закладах дошкільної освіти», розглянуто основні принципи та підходи до екологічного виховання дошкільників, опановано методи і прийоми роботи з дітьми різного віку, розроблено методичні продукти (заняття, ігри, екологічні маршрути тощо). Головною метою ПСЗ у майстер-класі «Захоплива подорож у країну екологічного виховання» є формування навичок організації та впровадження

методики екологічного виховання дошкільників у практику роботи ЗДО; кожною групою запропоновано мета, завдання, форми, методи і прийоми та зміст методики екологічного виховання дошкільників; учасники формулюють уточнюючі запитання щодо незрозумілих моментів представленої методики, а також визначають проблеми, що потребують подальшого обговорення; наприкінці ПСЗ проаналізовано спільні та відмінні риси представлених методик та технологій екологічного виховання дошкільників, запропоновано можливі способи покращення їх організації; за результатами заняття здобувачами освіти створено власні «Архіви методичних матеріалів», які спонукатимуть до напрацювання власного практичного матеріалу.

Практичну проблематику ПСЗ «Організація екологічного середовища в ЗДО» забезпечено у діловій грі, під час якої майбутні педагоги придумували варіанти екологічно-розвивального середовища ЗДО за умовними позначками: «У ЗДО бажано...», «Які принципи Ви будете враховувати ...», «На ділянці ЗДО обов'язково...», «Зонами екологічної кімнати можуть бути...», «Я пропоную...» та ін.

Програмні результати навчальної дисципліни «Педагогічна творчість» закладено у: визначати та обґрунтовувати педагогічні умови, закономірності, принципи, мету, завдання, зміст, організаційні форми, методи та правила, що забезпечують формування екологічної культури у дітей раннього та дошкільного віку; володіти знаннями про виховання екологічної особистості; вміти проєктувати творчі педагогічні заходи з елементами екологічного виховання; вміти взаємодіяти та підтримувати доцільне спілкування з дітьми та батьками задля формування екологічної свідомості; враховувати вікові особливості при формуванні еколого-зорієнтованого способу життя; вміти розробляти особистісно-орієнтовані програми екологічного виховання дітей; загальних компетентностях: здатність до аналізу екологічних проблем; здатність до послідовного безперервного формування екологічної культури; здатність до ефективного впровадження екологічно спрямованих педагогічних технологій в освітній процес ЗДО; спеціальних (фахових компетентностях): формувати

культуру почуттів у взаємодії з природою; формувати навички, які відповідають засадам сталого розвитку у професійній та повсякденній діяльності; вміти адаптувати природне середовище до вікових і фізіологічних потреб дітей; розвиток еколого-етичних цінностей особистості; формування пізнавальної мотивації у спілкуванні з природою; вміти реалізовувати інноваційні екологічні проєкти в галузі дошкільної освіти; готовність: здійснення розробки та впровадження авторських творчих проєктів екологічного змісту для дітей.

До навчальної дисципліни «Педагогічна творчість» додано теми: ПРЗ «Методика розробки креативних проєктів з екологічного виховання»; «Інноваційні форми екологічного виховання».

ПРЗ «Інноваційні форми екологічного виховання» проведено у формі вправи «Я знаю і вмію як» кожен з учасників згадує й демонструє корисні навички (наприклад, проводити інтегровані заняття, свята і розваги екологічного змісту, створювати екологічні лепбуки, читати та обговорювати дитячі твори з екології, організовувати працю в природі, спостереження у природі, експериментально-дослідницьку діяльність, створювати та підбирати експонати до музею екології, розглядати ілюстрації та картини природно-екологічної тематики, створення мінігородів та ін.), після цього учасники вправи обговорюють можливі шляхи практичного застосування сформованих екоорієнтованих умінь.

На етапі професійного становлення майбутніх педагогічних кадрів значну увагу приділяємо розвитку компетентностей, орієнтованих на принципи сталого розвитку, формуванню емоційно-ціннісного сприйняття природи та навичок її раціонального використання, формування екологічної культури через спілкування з ровесниками та дорослими; оволодіння методами та методиками дослідження освітньо-наукових систем з екологічного виховання; оволодіння методикою екологічного виховання дошкільників; ролі екологічного виховання у просвітницькій роботі для створення сприятливих умов для гармонійного зростання, здорового способу життя, для валеологічної освіти дітей, формування

уявлень про соціалізацію особистості, розвиток комунікативних навичок, виховання відповідальності за стан довкілля.

Для ПРЗ «Методика розробки креативних проєктів з екологічного виховання», розроблено вправу «Мій екологічний вибір», яка надає можливість формування уявлення здобувачів освіти про сучасні підходи з екологічного виховання дошкільників, запропоновано питання: «Що Ви розумієте під поняттям «екологічне виховання»?», «У чому полягає різниця між класичними та інноваційними методами екологічного виховання?», «З яких причин педагоги дедалі рідше звертаються до традиційних форм виховання?», «З якими викликами стикаються педагоги-вихователі при упровадженні інноваційних освітніх технологій?» та пропонуємо навести приклади інноваційних технологій з екологічного виховання, які можна використати під час проходження виробничої практики у ЗДО.

Для навчальної дисципліни «Вступ до фаху» поглиблено зміст ПРЛ «Роль педагога у формуванні екологічної культури дошкільника»; «Реноме майбутніх педагогічних працівників»; ПСЗ на тему: «Формування у дошкільників любові до природи через особистий приклад».

Сформовано програмні результати навчання: вміти визначати умови та засоби екологічного виховання дошкільників; вміти орієнтуватися в особливостях психофізичного та соціального розвитку дітей на різних етапах дитинства, з урахуванням індивідуальних відмінностей, рівня розвитку, обдарованості та наявності особливих освітніх потреб; вміння координувати співпрацю між педагогами, батьками й вчителями початкових класів; вміти встановлювати рівноправну суб'єктну взаємодію з дітьми, конструктивне спілкування з батьками в процесі екологічного виховання дітей; загальні компетентності: здатність до комунікації державною мовою і в усній, і в письмовій формі; здатність встановлювати й підтримувати позитивні міжособистісні контакти; здатність безперервного навчання та оволодіння інноваційними технологіями з екологічного виховання дошкільників; спеціальні (фахові компетентності): вміти опрацьовувати, осмислювати інформацію з

проблеми екологічного виховання дошкільників; сприяти вихованню екологічної особистості; вміти формувати допитливість, розвивати пізнавальні інтереси, інтелектуальні ініціативи у дітей дошкільного віку; готовність: усвідомлення професійної відповідальності за формування екологічної свідомості у дошкільників.

У проблематиці ПРЛ на тему «Роль педагога у формуванні екологічної культури дошкільника» зміст викладу зорієнтовано на актуалізацію екологічних знань та уявлень про сталий розвиток суспільства, усвідомленні ролі майбутнього педагогічного працівника в екологічному вихованні дошкільників, розв'язанні актуальних екологічних проблем засобами педагогіки, розуміння сучасної екологічної ситуації і в Україні, і у міжнародному просторі, а також визначили роль і потенціал вихователя у розв'язанні актуальних екологічних проблем педагогічним інструментарієм.

З метою визначення ролі педагогів у формуванні екологічної культури дошкільників використано вправу «Агентство екологічних ідей», яка спрямована на активізацію знань, креативних позицій майбутніх педагогів щодо визначеної теми обговорення; відбувається обмін думками в парах або малих групах; кожна група по черзі озвучує один із цікавих фактів, не повторюючи попередніх; ідеї і пропозиції здобувачів освіти фіксуються у вигляді тезових повідомлень; під час обговорення у формі диспуту інформація уточнюється та конкретизується.

Методом «Синквейн» здобувачам освіти рекомендовано потрактувати поняття «екологічне виховання» за наступними правилами: поняття визначити одним словом», описати процес «екологічного виховання дошкільників» – дієсловами; опис «ролі педагога» – чотирма прикметниками.

Опанування освітнім компонентом «Основи та методика природознавства» передбачає досягнення програмних результатів навчання: формувати освітній процес в межах природничо-екологічної освіти; вміти підтримувати психофізичне і соціальне здоров'я дітей через організацію активної пізнавальної діяльності; вміти організовувати еколого-розвивальне середовище, що забезпечує реалізацію освітніх завдань екологічного виховання

дошкільників; загальних компетентностей: здатність до комунікації державною мовою і в усній, і в письмовій формі; здатність до безперервного оновлення природничих знань у контексті сучасних викликів освіти; спеціальні (фахові) компетентності: вміти формувати у дітей початкові знання про навколишнє середовище; вміти формувати екологічну свідомість як основу відповідального ставлення до природи; готовність: здійснення природоохоронної освітньої діяльності із дошкільниками на основі природничих знань.

ПРЗ «Природа рідного краю як об'єкт екологічного виховання» реалізовано у формі польової екскурсії з елементами інтерактивного навчання; запропоновано ознайомлення з принципами добору екологічних стежин, правилами екологічної поведінки, методами активізації пізнавального інтересу дітей під час ознайомлення з флорою, фауною, географічними об'єктами місцевості; формами роботи з дітьми під час екскурсій (мінілекції, рухливі тематичні ігри, екологічні спостереження, складання гербаріїв, малювання вражень); зацентовано на організації рефлексійних методів після проведених екскурсій (обговорення методики проведення екскурсії, оформлення колективної мапи спостережень, створення тематичних лепбуків).

У центрі ПРЗ «Дослідження сезонних змін у природі з дітьми» опанування методикою організації систематичних спостережень за явищами природи; ознайомлення з формами залучення дітей до ведення календаря природи, фотохроніки сезонних змін, створення метеостанцій у ЗДО; виконання дослідницьких завдань (спостереження за зміною кольору листя, кількістю опадів, змінами в поведінці тварин, тривалістю світлового дня); формування навичок організації інтегрованих освітніх напрямів (сенсорно-пізнавальна, художньо-творча, комунікативна, фізична, соціальна); самостійного моделювання тематичних мінізанять (наприклад, «Осінній листопад», «Сонце взимку», «Весняні струмочки»); підготовка демонстраційного матеріалу; обговорення шляхів створення безпечного простору для дослідження природних чинників.

Особливо важливою формою практико-зорієнтованого навчання є заняття-проект «Екологічна стежка: інтеграція знань у діяльності дошкільників». Запропоновано розробити модель екологічної стежки – екологічного маршруту, що містить: тематичні зупинки («Дерева і їх листя», «Пташині голоси», «Річкова галявина», «Звуки природи», «Малюнки на корі» та ін.); топографічні, пейзажні та кліматичні особливості місцевості; відповідність карти маршруту природним, фізичним та віковим особливостям дітей; тренінги для дітей (збирання природного матеріалу; орієнтування на місцевості; мінідослід та ін.). Особливістю заняття-проекту є використання методу пострефлексії. У такий спосіб відпрацьовано накопичений професійний потенціал студентів щодо формування екологічної поведінки дошкільників.

Програмними результатами навчальної дисципліни «Вікова фізіологія та валеологія» визначено: вміння визначати педагогічні умови у формуванні екологічної свідомості у дошкільників; володіти знаннями про вікові особливості дітей, взаємодію з навколишнім природним середовищем; вміти планувати процес екологічного виховання з урахуванням екологічних чинників; вміти зміцнювати фізичне та соціальне здоров'я дітей, враховуючи екологічні чинники впливу; загальні компетентності: здатність до комунікації державною мовою і в усній, і в письмовій формі, зокрема в питаннях екологічного виховання дітей; здатність встановлювати й підтримувати позитивні міжособистісні контакти при організації екологічного виховання дошкільників; здатність впровадження отриманих екологічних знань у реальні життєві або професійні ситуації; здатність забезпечувати норми безпеки життєдіяльності під час виконання професійних обов'язків; спеціальні (фахові компетентності) сприяти зміцненню здоров'я дітей через взаємодію з природним середовищем; здатність до формування валеологічної культури; вміти знаходити, аналізувати, та застосовувати психолого-педагогічну, методичну освітню інформацію щодо екологічного виховання дошкільників; готовність: сприяти усвідомленню дошкільниками значення здорового способу життя в контексті екологічної безпеки та стану навколишнього середовища.

У навчальній дисципліні «Вікова фізіологія та валеологія» розроблено зміст ПРЛ за темою «Фізіологічне значення чистого повітря, води та їжі для здоров'я людини», розкрито: трактування поняття «здоров'я» як багатовимірної категорії, що охоплює фізичний стан, психічне благополуччя, соціальні взаємини та духовний розвиток; типи здоров'я як медико-практичну, педагогічну проблему; чинники техногенного забруднення довкілля, вплив на здоров'я людини; підходи до пізнання хворобливого стану дитини; встановлено взаємозв'язок між здоров'ям і хворобою; поняття «академічне довкілля» як життєвого середовища студентів; фізіологічне значення повітря, води, їжі як умови для здоров'я та благополуччя людини; сутність кількісного підходу до самооцінювання стану здоров'я; діагностичні показники до самооцінювання стану здоров'я.

Важливе місце відводимо буктрейлеру на тему «Здорове й екологічне харчування», «Особиста гігієна», «Цікаві факти про сфери життя», «Проблеми навколишнього середовища нашого міста», «Вода як основа існування життя», «Режим харчування».

На ПРЗ «Природні чинники здоров'я дошкільників» здобувачам освіти запропоновано розробити практикум на тему «Теоретична скарбниця здоров'я для молодих батьків» з питань зміцнення здоров'я дітей засобами природних чинників (наочно-інформаційний матеріал, банк відеороликів, чат для батьків «Тут і тепер», «Екологічна абетка від А до Я», «Сімейний щоденник»). Пропонуємо здобувачам освіти розроблені ними матеріали тренінгу використовувати при проходженні виробничої практики.

Навчальна дисципліна «Основи наукових досліджень» зорієнтована на формування програмних результатів навчання: вміти розуміти, описувати та аналізувати особливості екологічної освіти дітей дошкільного віку з використанням фундаментальних понять психології та педагогіки; вміти визначати зв'язок між педагогічними діями та сформованими компетентностями дітей у галузі екологічної освіти; вміти обґрунтувати педагогічні умови формування екологічної свідомості у дітей, критично оцінювати власну

професійну діяльність; загальних компетентностей: здатність свідомо користуватися своїми громадськими правами і обов'язками в суспільстві, усвідомлювати цінності демократичного суспільства, сталого розвитку та відповідальності за збереження довкілля; здатність до аналітичного мислення та інтеграції ідей в системі екологічного виховання дошкільників; здатність до комунікації державною мовою при організації екологічного виховання дошкільників; здатність здобувати нові знання й навички з екологічного виховання дошкільників; спеціальних (фахових) компетентностей: вміти опрацьовувати, критично осмислювати освітню та наукову інформацію з проблеми екологічного виховання дітей; вміти використовувати релевантну освітню інформацію у роботі з дітьми та співпраці з батьками в контексті екологічного виховання; здійснювати безперервну екологічну освіту; готовність: залучення дошкільників до простих дослідницьких проєктів з екологічної тематики.

Розкрито у темі ПРЛ «Методологія дослідження освітньо-наукових систем екологічного виховання» сучасне потрактування методології дослідження з екологічного виховання; види методології: за рівнем узагальнення (фундаментально-філософська, конкретно-наукова, загальнонаукова); за типом завдань (методологія оцінювання, практики й експертизи); сучасних підходів (трансформаційний, системний, синергетичний, аксіологічний, соціокультурний, культурологічний, безбар'єрності); методологія RFCDC (з англ. – Еталонна рамка компетенцій для демократичної культури) – компетентнісний підхід Ради Європи, спрямований на розвиток громадянських, демократичних та міжкультурних компетентностей у процесі навчання та виховання, зокрема й екологічного; функції методології (філософська, евристична, організаційна, когнітивна, оціночна, інтегративна, практична (прикладна), прогностична); принципи дослідження рівнів пізнання у процесі екологічного виховання: ступеневості; активності суб'єкта пізнання; науковості; раціональності; усвідомлення знань; міждисциплінарності; проаналізовано зміст та методику організації дослідницьких проєктів здобувачів освіти з екологічного

виховання дошкільників (обрання теми, об'єкта і предмета наукового дослідження, визначення її актуальності, теоретичної та практичної значущості, організація та проведення експериментальної частини дослідження).

В рамках навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень» здобувачі освіти представляють результати власних наукових досліджень у формі оглядових (інформативних) повідомлень, карт структурованої інформації, доповідей на запропоновану тему наукового дослідження:

- Педагогічний аналіз екологічної спадщини В. Сухомлинського;
- Природоохоронна спадщина України;
- Міжнародні практики екологічного виховання;
- Структурно-функціональний аналіз професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників в ЗВО;
- Екологічна компетентність педагогічних працівників;
- Універсум екологічного виховання (ЗДО, ЗВО);
- Екоосвітній потенціал народної творчості в екологічному вихованні дошкільників.

ПРЗ проведено у формі науково-практичної конференції «Сучасні напрями наукових знань в галузі екології», метою якої є узагальнення та поглиблення знань здобувачів освіти з питань екологічного виховання дошкільників, демонстрація їх творчих досягнень, володіння методами збору, аналізу екологічних даних у професійній педагогічній діяльності.

Наведемо приклади питань, які поділено на декілька блоків, в залежності від обраної ролі фахівця: для ролі вихователів – «Чому важливо починати екологічне виховання з раннього дитинства?», «Яку роль відіграє педагог-вихователю у формуванні екологічного світогляду дітей?», «Які інноваційні методи і форми є найбільш ефективними для формування екологічної свідомості дошкільників?», «Надайте рекомендації щодо залучення родини до спільної екологічної діяльності з дітьми?», «Наведіть приклади екологічних ігор?», «Які екологічні проєкти реалізовано саме у вашому ЗДО?», «Назвіть найбільш

ефективні прийоми виховання дбайливого ставлення до природи у дітей дошкільного віку?»; для ролі методиста ЗДО – «Доведіть актуальність екологічного виховання дошкільників у сучасному освітньому просторі ЗДО?», «Які інноваційні методики екологічного виховання дошкільників ви використовуєте у своїй професійній діяльності?», «Яким чином ви визначаєте екологічну компетентність вихователів?».

Практичне досягнення забезпечено через онлайн-зустрічі з педагогами-практиками у форматі відеоконференції (орієнтовні теми: «Народні природознавчі традиції екологічного виховання», «Екологічна культура сучасності у творах мистецтва», «Екологічні практики у процесі екологічного виховання», «Роль сім'ї в екологічному вихованні дошкільників», «Природа у великому місті», «Екологічні проєкти» та ін).

Опанування освітнім компонентом «Сучасні технології в дошкільній освіті» сприяє розвитку в здобувачів вищої освіти практичних навичок щодо впровадження сучасних цифрових технологій в екологічному вихованні дошкільників; оволодіння актуальними знаннями про природу та екологічні процеси; інтенсивне використання цифрових технологій.

Ключовими програмними результатами навчання є: оволодівати найбільш оптимальними та доступними способами подачі сучасних екологічних знань дітям засобами цифрових технологій; вміти застосовувати найбільш ефективні форми екологічної освіти; вміти конструювати індивідуальну траєкторію дітей, здатність адаптувати цифрові ресурси до індивідуальних особливостей дітей; вміти будувати партнерські відносини з батьками орієнтованих на формування екологічно мотивованої поведінки дітей; загальні компетентності: здатність до формування екологічної свідомості у дітей через інтерактивні та мультимедійні ресурси; здатність до аналітичного мислення, оцінки та обрання цифрових ресурсів, їх використання в освітньому процесі ЗДО; здатність до володіння державною мовою в організації екологічної освіти дошкільників; здатність сприяти розвитку мовлення у дітей раннього і дошкільного віку через інтеграцію екологічного змісту як засобу спілкування, пізнання довкілля; спеціальні

(фахові) компетентності: вміти формувати якості в дітей раннього і дошкільного віку через відповідальне ставлення до природи; вміти розвивати пізнавальні процеси в дітей через ознайомлення з об'єктами природи, спостереження за природними явищами, участі у дослідницько-ігровій діяльності екологічного змісту; готовність: впровадження сучасних цифрових технологій в освітній процес для екологічного виховання дошкільників.

ПРЗ «Використання цифрових ресурсів для екологічного виховання дошкільників», «Інтерактивні ігри з екології» спрямовано на ознайомлення здобувачів освіти з Інтернет платформами (Kahoot, Quizizz, Learning Apps) та розроблення інтерактивних завдань екологічного змісту для дітей-дошкільників.

ПРЗ «Віртуальні екскурсії природними парками України» відпрацьовано на рівні створення віртуальних подорожей: «Парк Кіото», «Парк Володимирська гірка», «Парк Тарашанець», «Печерський ландшафтний парк», «Голосіївський національний природний парк», «Хрещатий парк». Особливістю ПРЗ було застосування таких платформ як Google Earth, 3D-тури та інтерактивних карт.

Для навчальної дисципліни «Методика і технології соціалізації дошкільників» також розроблено зміст та структуру ПРЛ: «Екологічна соціалізація у групах раннього віку»; ПРЗ: «Групові екологічні проекти як засіб соціалізації».

Практичними результатами навчання визначено: вміти адаптувати форми, методи і зміст екологічної освіти відповідно до індивідуальних особливостей кожної дитини; вміти визначати потенціал провідної (ігрової) та інших видів діяльності дітей раннього і дошкільного віку (предметно-практичної, пізнавальної, комунікативної, художньо-продуктивної тощо) в соціалізації дошкільників; вміти формувати в дітей усвідомлене, дбайливе ставлення до природи як складової соціального середовища; загальні компетентності: здатність до формуванню моральних, культурних, наукових цінностей, усвідомленню місця галузі дошкільної освіти в системі знань про людину, природу та суспільство; здатність до ефективної міжособистісної взаємодії з дітьми, батьками, колегами та соціальними партнерами з метою сприяння

соціалізації дошкільників; здатність формувати в дітей раннього та дошкільного віку основ безпечної поведінки в соціальному та природному середовищі; спеціальні (фахові компетентності): сприяти формуванню морально-етичних норм у дітей дошкільного віку в різних соціальних ситуаціях; забезпечувати безперервність у навчанні з метою підвищення загальноосвітньої, психологічної, методичної та фахової компетентності, у тому числі в галузі екологічного, морального та соціального виховання дошкільників; готовність: здійснення соціалізації дітей під час колективної екологічної діяльності.

Для ПРЛ «Типи соціалізації та екологічна культура» запропоновано ознайомлення: з поняттям «соціалізацію» як процесу включення особистості в суспільство через оволодіння, нормами, культурними цінностями та соціальними настановами; освоєння соціального досвіду та входження у систему суспільних взаємин; специфікою окремих форм соціалізації (ейкуменна соціалізація, що передбачає становлення особистості в природному середовищі через засвоєння й практичну реалізацію моделей взаємодії з природою; соціально-побутова соціалізація як процес формування особистості в умовах сімейного життя; опанування певних соціальних моделей, форм і способів повсякденної діяльності; мезосоціалізація - розвиток особистості в системі освітньо-виховної, дозвілєвої системи організації дозвілля й побуту, формування уявлень про економічні, політичні та етнокультурні реалії); основними соціальними функціями екологічної культури (комунікативна функція – передача знань, умінь, ідей та цінностей між різними поколіннями; інтегративна функція – згуртування людей у спільноти та формування спільних рис ідентичності; регулятивна функція – встановлення норм і правил поведінки, що впорядковують і спрямовують соціальні взаємини; адаптаційна функція та її сприяння пристосуванню людини до змін у довкіллі та соціальному середовищі; творча функція – активізація розвитку інноваційного мислення та творчого потенціалу особистості).

Виокремлено ПСЗ «Екологічні групові ігри» у формі «флетчинг», запропоновано аргументувати власну позицію (за чи проти) щодо соціалізації

дітей в умовах домашньої освіти, вплив батьків на соціалізацію дітей; спрямувати позицію, детально її розкрити, визначити мету та способи її реалізації, спрогнозувати напрями безперервного соціального розвитку; спрогнозувати ймовірні проблеми та спроектувати новітній /нетрадиційний план роботи з сім'єю, визначити його переваги.

Навчальна дисципліна «Педагогічна взаємодія закладу дошкільної освіти з родиною» – ПРЗ «Домашнє екологічне виховання»; «Особливості організації родинних екологічних свят».

Програмними результатами оволодіння освітнім компонентом є: вміти визначати педагогічні умови розвитку дітей, закономірності, принципи, методи і форми організації освітнього процесу в ЗДО з урахуванням завдань екологічного виховання; налагоджувати ефективну взаємодію між педагогами, сім'єю та школою з метою формування екологічної свідомості дітей; розробляти та впроваджувати педагогічні заходи спільно з батьками та представниками громадськості з метою екологічного виховання дошкільників; загальні компетентності: здатність зберігати й примножувати моральні, культурні та наукові цінності, усвідомлювати контекст екологічної складової у професійної діяльності; здатність до ефективної комунікації в різних соціальних і професійних ситуаціях з метою організації екологічного виховання дошкільників; здатність до безперервного оновлення знань в галузі екологічної освіти; готовність майбутніх педагогічних працівників до налагодження ефективної співпраці з батьками щодо екологічного виховання дітей; спеціальні (фахові компетентності): вміти виховувати в дітей морально-етичні цінності та екологічно відповідальне ставлення до довкілля; вміти добирати та застосовувати релевантну освітню інформацію з питань екологічного виховання у взаємодії з дітьми і батьками; вміння налагоджувати конструктивну комунікацію з дітьми, батьками, педагогічними працівниками щодо питань екологічного виховання; сформована готовність майбутнього педагога до налагодження ефективної співпраці з батьками щодо екологічного виховання дітей.

Розроблено ПСЗ на тему «Форми співпраці з батьками у формуванні екологічної культури дітей» у формі рольової гри, яка уможливила ознайомлення здобувачів освіти з особливостями комунікативного супроводу екологічного виховання дошкільників; сформовано абетку можливостей педагогічних комунікацій із сім'єю з питань екологічного виховання дітей; з еколого-просвітницькими формами співпраці з батьками у формуванні екологічної культури дітей (батьківські збори, ток-шоу, бесіди, ділові ігри, спільні заходи та ін.).

Запропоновано та обґрунтовано питання виховання сімейних цінностей з екологічного виховання дошкільників у ПРЗ «Особливості організації родинних екологічних свят» (обрядами, етикетом, життєвим укладом); ознайомлено зі особливостями сімейних традицій, організацією свят та звичаїв; збереження етнокультурного середовища; надано регіональну характеристику обрядового виразу організації екологічних свят.

У формі тестування «Національна ідентичність екологічного виховання» закріплено знання національної специфіки організації сімейно-обрядових традицій екологічного виховання дітей; запропоновано укомплектування тестів до теми; вимоги до тесту (десять запитань), варіанти відповіді (а, б, в), тести розміщено для опрацювання на Google Диску.

У такий спосіб, змістовне наповнення циклу професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників дало змогу здійснити порівняльний аналіз між традиційним та запропонованим підходами.

Упродовж формувального етапу проведено проміжні зрізи, діагностика для відстеження динаміки змін у досліджуваних показниках. З метою забезпечення чистоти педагогічного експерименту максимально дотримано однакові умови організації професійної підготовки (матеріально-технічне забезпечення, кваліфікація викладачів, розклад занять тощо), які не є умовами педагогічного впливу.

У кінці формувального етапу здійснено повторну діагностику

досліджуваних показників в експериментальній та контрольній групах для порівняння отриманих результатів та визначення ефективності впровадженої методики організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників для формування готовності до екологічного виховання дошкільників.

У такий спосіб, констатувальний етап є вихідною точкою для порівняння, фіксуючи стан «до» експерименту, а формувальний етап є процесом активного впровадження нововведення, яке спрямоване на досягнення бажаних змін.

Аналіз особливостей основних етапів педагогічного експерименту, сприяв визначенню основної мети його проведення – перевірка ефективності впровадження моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогів до екологічного виховання дошкільників. Для цього було обрано такі експериментальні майданчики: Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

Для проведення дослідження методом випадкових величин було вибрано вибірккову сукупність кількості здобувачів освіти із числа наявних, яка склала 496 особи, з них в експериментальних групах (далі – ЕГ) були задіяні 246 осіб, контрольних (далі – КГ) – 250 особи.

Розглянемо показники рівнів готовності педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників на *констатувальному* етапі експерименту (табл. 3.5). На цьому етапі було здійснено оцінку рівня готовності майбутніх педагогічних працівників до здійснення екологічного виховання дошкільників за чотирма критеріями: природоохоронний/природно-ресурсний; екологічний, збалансованого природокористування, екологічної відповідальності.

Спостерігається тенденція до ідентичного розподілу результатів дослідження у двох групах: контрольній та експериментальній, що свідчить про однаковий вихідний рівень екологічної компетентності в майбутніх педагогічних працівниках. Різниця між експериментальною та контрольною

групою за всіма трьома рівнями коливається від 0,1% до 0,7%.

Визначено, що близько 34% майбутніх педагогічних працівників мають низький рівень за природоохоронним/природно-ресурсним критерієм, що свідчить про необхідність удосконалення знань про охорону та збереження довкілля, відповідальне використання природних ресурсів тощо. Виявлено, що більше третини майбутніх педагогічних працівників за екологічним критерієм мають низький рівень, тому вони недостатньо усвідомлюють екологічні процеси та інтегрують знання у практичну діяльність. Майбутні педагогічні працівники лише частково розуміють ідею збалансованого природокористування, оскільки 34,8-34,96% мають низький рівень сформованості, а 46,34-47,2% – достатній рівень. Проте формування правил збалансованого природокористування є важливим у дітей дошкільного віку.

Також важливим є необхідність цілеспрямованого формування екологічної відповідальності як складової професійної підготовки, оскільки лише менше 18% майбутніх педагогів мають високий рівень за цим критерієм.

Для кращого візуального сприйняття, показники рівнів готовності педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників в ЕГ і КГ на констатувальному етапі відображено на рис. 3.3.

Графік наочно демонструє проблемну ситуацію за всіма визначеними критеріями, де домінують низькі показники, а високий рівень досягнуто лише в незначній мірі. Встановлено достовірний розподіл експериментальної та контрольної груп, оскільки учасники мають майже однаковий вихідний рівень готовності до здійснення екологічного виховання. Високий рівень готовності майбутніх педагогічних працівників до здійснення екологічного виховання дошкільників за чотирма критеріями є недостатнім і становить 17,6-19,6%, що свідчить про часткову реалізацію екологічної складової у професійній підготовці майбутніх вихователів.

Результати констатувального етапу стали підґрунтям для здійснення формувального впливу, впровадження розробленої моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного

виховання дошкільників.

Після впровадження розробленої моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до здійснення екологічного виховання дошкільників в експериментальній групі зафіксовано якісні позитивні зміни в усіх чотирьох критеріях, тоді як у контрольній групі, де підготовка здійснювалася за традиційним підходом, динаміка майже відсутня або мінімальна (табл. 3.9 та рис. 3.10).

В експериментальних групах спостерігається зниження частки майбутніх педагогів, які мають низький рівень, в середньому на 10% та зростання на 6,5-9,4% тих, хто має високий рівень готовності до здійснення екологічного виховання дошкільників. Такі зміни в показниках рівнів готовності майбутніх педагогічних працівників після впровадження розробленої моделі організації їх підготовки свідчить про те, що вони усвідомлюють важливість охорони та збереження довкілля, краще розуміють екологічні поняття та особливості їхнього застосування в практиці екологічного виховання дітей, володіють методикою формування екологічної свідомості та відповідального ставлення у дошкільників.

Таблиця 3.9

**Показники рівнів оцінювання готовності майбутніх педагогічних працівників
до екологічного виховання дошкільників в ЕГ і КГ на констатувальному етапі експерименту**

Критерії Групи	Природоохоронний/ природоресурсний				Екологічний				Збалансованого природокористування				Екологічної відповідальності			
	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ		ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
Рівні	К-сть осіб	%	К-сть осіб	%	К-сть осіб	%	К-сть осіб	%	К-сть осіб	%	К-сть осіб	%	К-сть осіб	%	К-сть осіб	%
Високий	48	19,51	49	19,60	45	18,29	46	18,40	46	18,70	45	18,00	43	17,48	44	17,60
Достатній	115	46,75	117	46,80	117	47,56	119	47,60	114	46,34	118	47,20	117	47,56	119	47,60
Низький	83	33,74	84	33,60	84	34,15	85	34,00	86	34,96	87	34,80	86	34,96	87	34,80
Всього	246	100	250	100	246	100	250	100	246	100	250	100	246	100	250	100

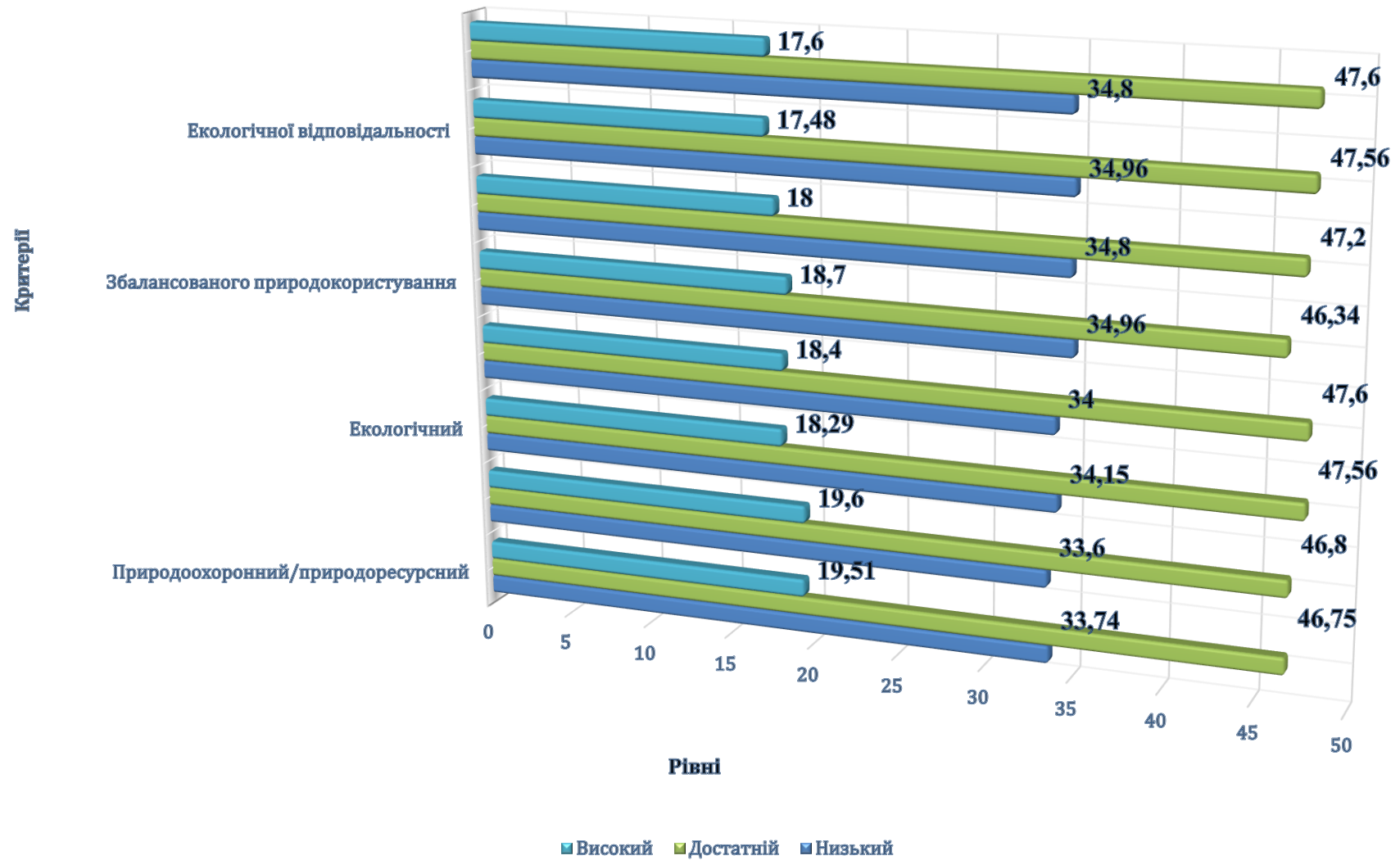

Рис. 3.3. Діаграма показники рівнів готовності педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників в ЕГ і КГ на констатувальному етапі, у %

Таблиця 3.10

**Показники рівнів оцінювання готовності майбутніх педагогічних працівників
до екологічного виховання дошкільників в ЕГ і КГ на формувальному етапі експерименту**

Критерії	Природоохоронний/ природоресурсний				Екологічний				Збалансованого природокористування				Екологічної відповідальності			
	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ		ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
Рівні	К-сть осіб	%	К-сть осіб	%	К-сть осіб	%	К-сть осіб	%	К-сть осіб	%	К- сть осіб	%	К-сть осіб	%	К-сть осіб	%
Високий	65	26,42	52	20,80	63	25,61	50	20,00	69	28,05	48	19,20	59	23,98	49	19,60
Достатній	126	51,22	119	47,60	124	50,41	120	48,00	125	50,81	122	48,80	127	51,63	121	48,40
Низький	55	22,36	79	31,60	59	23,98	80	32,00	52	21,14	80	32,00	60	24,39	80	32,00
Всього	246	100	250	100	246	100	250	100	246	100	250	100	246	100	250	100

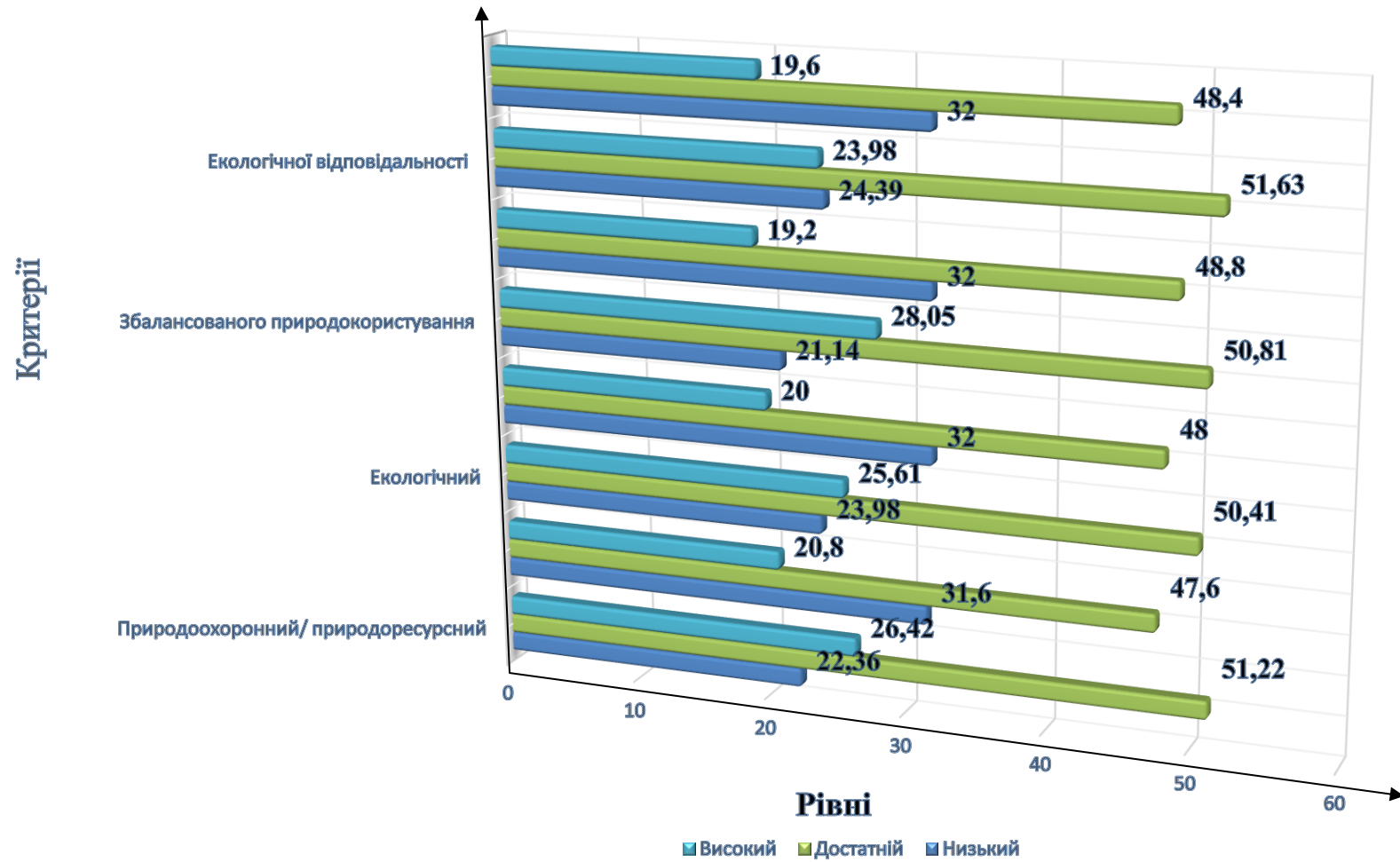

Рис. 3.4. Діаграма показників рівнів готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників в ЕГ і КГ на формувальному етапі експерименту, у %

Встановлено, що найбільші зміни відбулися в показниках ЕГ за критерієм збалансованого природокористування. Спостерігається зростання високого рівня в ЕГ на 9,35%, що свідчить про зростання рівня екологічної компетентності в здобувачів освіти та мотивації до здійснення екологічного виховання. Майбутні педагогічні працівники ЕГ ознайомлені з принципами збалансованого природокористування, опанували методи навчання дітей ощадному використанню природних ресурсів, розуміють взаємозв'язки між діяльністю людини та станом довкілля.

Після формульовального етапу педагогічного експерименту в здобувачів освіти КГ, підготовка якої здійснювалася за традиційним підходом, зберегла стабільну, але трохи нижчу динаміку показників рівнів готовності майбутніх педагогічних працівників за всіма критеріями. Переважання низького рівня готовності в майбутніх вихователів КГ за більшістю критеріїв (32%) свідчить про недостатній рівень їхньої екологічної обізнаності та готовності до впровадження екологічного виховання в освітній процес.

Отже, аналіз показників на формульовальному етапі педагогічного експерименту підтверджує, що зміни, які відбулися в показниках ЕГ, стали результатом ефективного впровадження розробленої моделі організації підготовки.

Охарактеризуємо динаміку змін рівнів готовності педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників за критеріями до і після експерименту.

Природоохоронний/природно-ресурсний критерій відображає рівень усвідомлення майбутніми вихователями значущості охорони довкілля, економного використання природних ресурсів, а також уміння формувати ці навички в дітей дошкільного віку. Порівняльна характеристика показників рівнів готовності педагогічних працівників за цим критерієм до і після експерименту наведено в табл. 3.11 та наочно відображено на рис. 3.7.

Таблиця 3.11

Порівняльна характеристика рівнів оцінювання готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників за природоохоронним/ природоресурсним критерієм в ЕГ і КГ до і після експерименту

Рівні	Природоохоронний/ природоресурсний критерій									
	ЕГ					КГ				
	Констат-ний екс-т		Формув-ний екс-т		Δ, у %	Констат-ний екс-т		Формув-ний екс-т		Δ, у %
	к- сть	%	к-сть	%	%	к-сть	%	к-сть	%	%
Високий	48	19,51	65	26,42	+6,91	49	19,60	52	20,80	+1,20
Достатній	115	46,75	126	51,22	+4,47	117	46,80	119	47,60	+0,80
Низький	83	33,74	55	22,36	-11,38	84	33,60	79	31,60	-2,00

Виявлено позитивну динаміку зростання кількості здобувачів освіти ЕГ з високим рівнем готовності до екологічного виховання за природоохоронним/природно-ресурсним критерієм на 6,91% після формувального експерименту, що свідчить про ефективність впровадження розробленої методики та моделі організації підготовки.

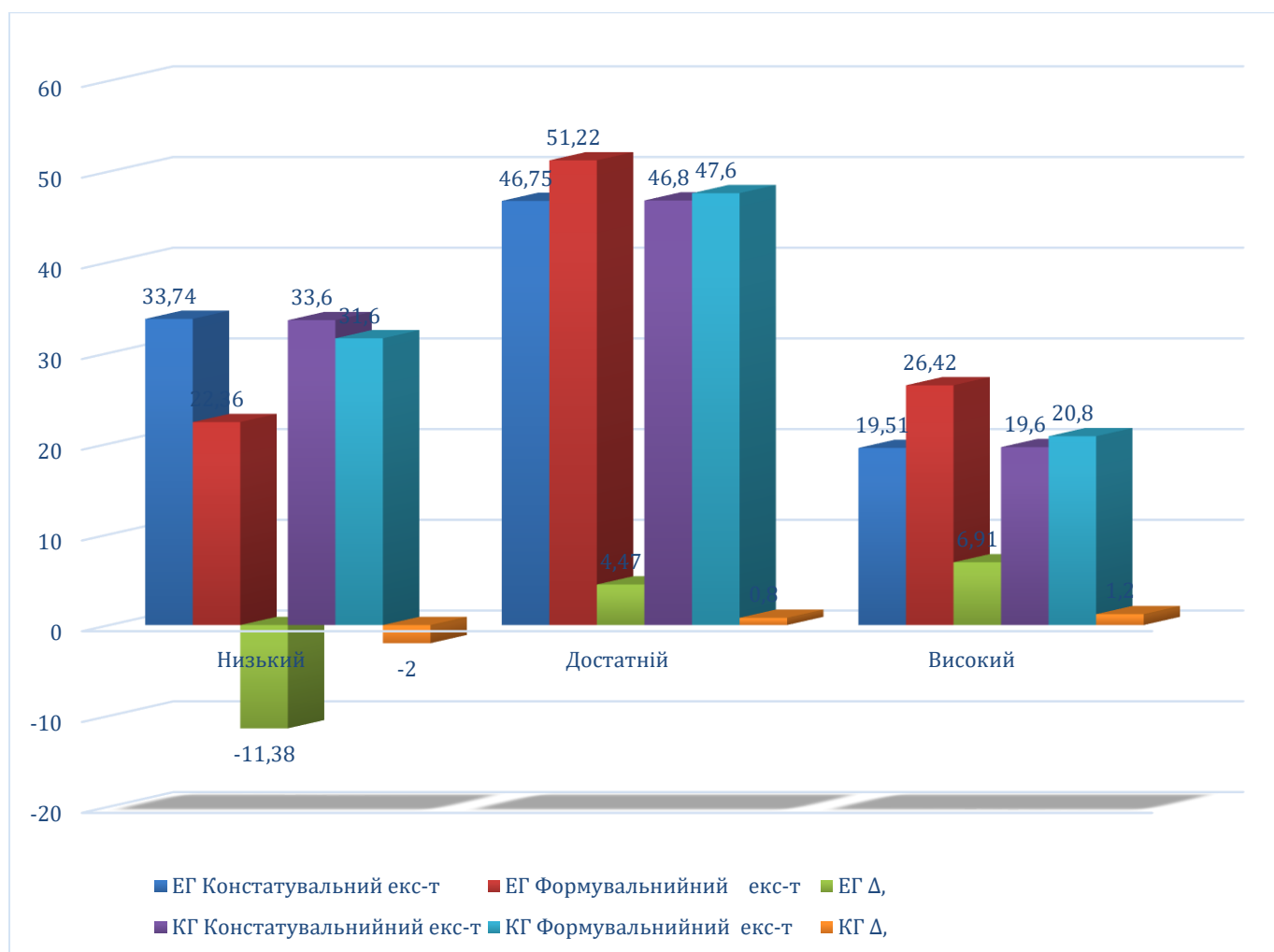

Рис. 3.5. Діаграма порівняльної характеристики рівнів готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників за природоохоронним/ природоресурсним критерієм в ЕГ і КГ до і після експерименту, у %

Також спостерігається зростання кількості здобувачів освіти ЕГ, які мають достатній рівень, на 4,47%. Одночасно відбулося значне зменшення кількості майбутніх педагогів ЕГ з низьким рівнем готовності (-11,38%) за природоохоронним/природно-ресурсним критерієм. Слід відзначити, що частина здобувачів освіти, які до експерименту мали низький рівень готовності, після педагогічного експерименту мали достатній рівень. Така ж тенденція спостерігається у здобувачів освіти, які мали раніше достатній рівень, підвищили власний рівень до високого. У цілому відзначається підвищення загального рівня готовності майбутніх педагогів ЕГ до здійснення екологічного виховання дошкільників (рис. 3.6).

У здобувачів освіти КГ зміни показників є мінімальними: зменшення кількості

майбутній педагогів з низьким рівнем готовності на 2%, зростання осіб з достатнім рівнем на 0,8% та 1,2% з високим рівнем за природоохоронним/природно-ресурсним критерієм. Така зміна показників у КГ свідчить про відсутність системної роботи з формування екологічної компетентності в здобувачів освіти, а зміни показників в ЕГ стали результатом цілеспрямованого педагогічного впливу в межах експерименту.

Проаналізовано зміни показників рівнів готовності педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників за екологічним критерієм до і після експерименту (табл. 3.12 та рис. 3.6).

Таблиця 3.12

Порівняльна характеристика рівнів оцінювання готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників за екологічним критерієм в ЕГ і КГ до і після експерименту

Рівні	Екологічний критерій									
	ЕГ					КГ				
	Констат-ний екс-т		Формув-ний екс-т		Δ, у %	Констат-ний екс-т		Формув-ний екс-т		Δ, у %
	К-сть осіб	%	К-сть осіб	%	%	К-сть осіб	%	К-сть осіб	%	%
Високий	45	18,29	63	25,61	+7,32	46	18,40	50	20,00	+1,60
Достатній	117	47,56	124	50,41	+2,85	119	47,60	120	48,00	+0,40
Низький	84	34,15	59	23,98	-10,17	85	34,00	80	32,00	-2,00

Екологічний критерій передбачає рівень здобуття майбутніми педагогами знань основ екології, розуміння ними взаємозв'язків у природі та усвідомлення екологічних проблем, а також здатність до передачі цих знань дітям та формування у них дбайливого ставлення до природи. У результаті проведеного педагогічного експерименту в здобувачів освіти ЕГ спостерігається значне зростання високого рівня готовності до здійснення екологічного виховання дошкільників за екологічним критерієм на 7,32%, водночас низький рівень зменшився на 10,17%. Ця тенденція підтверджує ефективність застосовуваних педагогічних впливів під час формувального етапу експерименту, який спрямований на підвищення загального рівня екологічної готовності майбутніх педагогів ЕГ та їх здатності до інтегрування екологічної тематики в освітній процес.

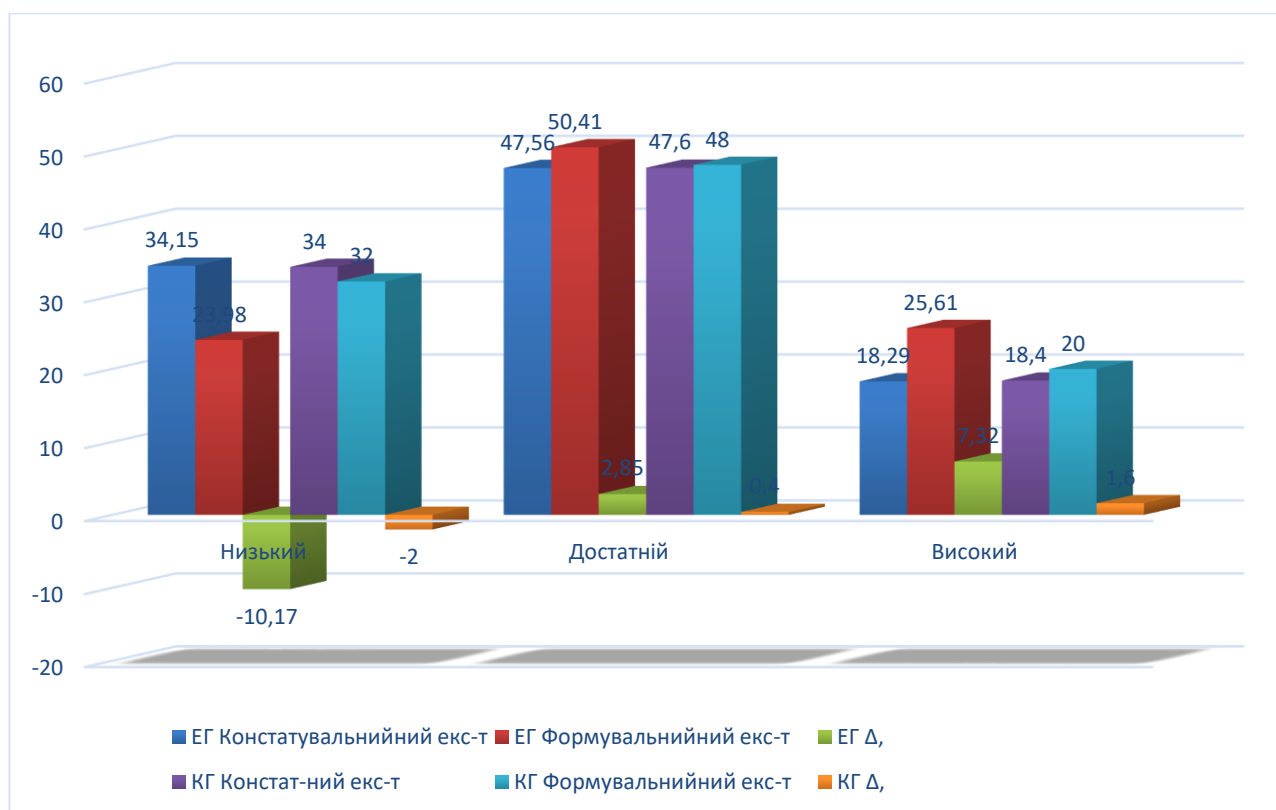

Рис. 3.6. Діаграма порівняльної характеристики рівнів готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників за екологічним критерієм в ЕГ і КГ до і після експерименту, у %

На рис. 3.5 відображено динаміку зростання кількості здобувачів освіти з достатнім рівнем готовності на 2,85% за екологічним критерієм, що пов'язано з тим, що частина педагогів з низьким рівнями перейшла на достатній, а частина з достатнього – на високий рівень.

Виявлено незначне зростання кількості педагогів КГ з високим рівнем готовності до здійснення екологічного виховання дошкільників на 1,60% за екологічним критерієм, з достатнім рівнем – на 0,4%, а також незначне зменшення на 2,0% кількості здобувачів освіти з низьким рівнем.

Отже, порівняльний аналіз результатів експерименту за екологічним критерієм демонструє значно більшу позитивну динаміку в ЕГ порівняно з КГ, що свідчить про підвищення екологічної готовності здобувачів освіти ЕГ та підтверджує ефективність розробленої та впровадженої методики та моделі організації підготовки майбутніх

педагогів.

Порівняльна характеристика рівнів готовності педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників за критерієм збалансованого природокористування в ЕГ та КГ до та після експерименту наведено в табл. 3.13 та наочно демонструє динаміку змін у кожній групі та різницю між ними на рис. 3.7. В основі критерію збалансованого природокористування покладено рівень здобуття знань щодо раціонального використання природних ресурсів, усвідомлення майбутніми педагогами принципів сталого розвитку та уміння формувати у дошкільників сталих екологічних практик щодо охорони та збереження довкілля.

Таблиця 3.13

Порівняльна характеристика рівнів оцінювання готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників за критерієм збалансованого природокористування в ЕГ і КГ до і після експерименту

Рівні	Критерій збалансованого природокористування									
	ЕГ					КГ				
	Констат-ний екс-т		Формув-ний екс-т		Δ, у %	Констат-ний екс-т		Формув-ний екс-т		Δ, у %
	к- сть	%	к-сть	%	%	к-сть	%	к-сть	%	%
Високий	46	18,70	69	28,05	+9,35	45	18,00	48	19,20	+1,20
Достатній	114	46,34	125	50,81	+4,47	118	47,20	122	48,80	+1,60
Низький	86	34,96	52	21,14	-13,82	87	34,80	80	32,00	-2,80

Визначено зростання високого рівня у здобувачів освіти ЕГ на 9,35% після формувального етапу експерименту за критерієм збалансованого природокористування. Кількість здобувачів освіти ЕГ з високим рівнем готовності зросла з 18,7% до 28,05%. Це найбільший показник зростання високого рівня у здобувачів освіти ЕГ у порівнянні з іншими критеріями.

Також значно зросла кількість майбутніх педагогічних працівників ЕГ з достатнім рівнем готовності на 4,47%, водночас відбулося суттєве зменшення кількості здобувачів освіти з низьким рівнем готовності на 13,82%. Кількість здобувачів освіти ЕГ з низьким рівнем готовності зменшилася з 34,96% до 21,14%. Це

є найбільш значущим позитивним результатом для ЕГ, демонструючи значне підвищення загального рівня готовності педагогів до екологічного виховання за критерієм збалансованого природокористування.

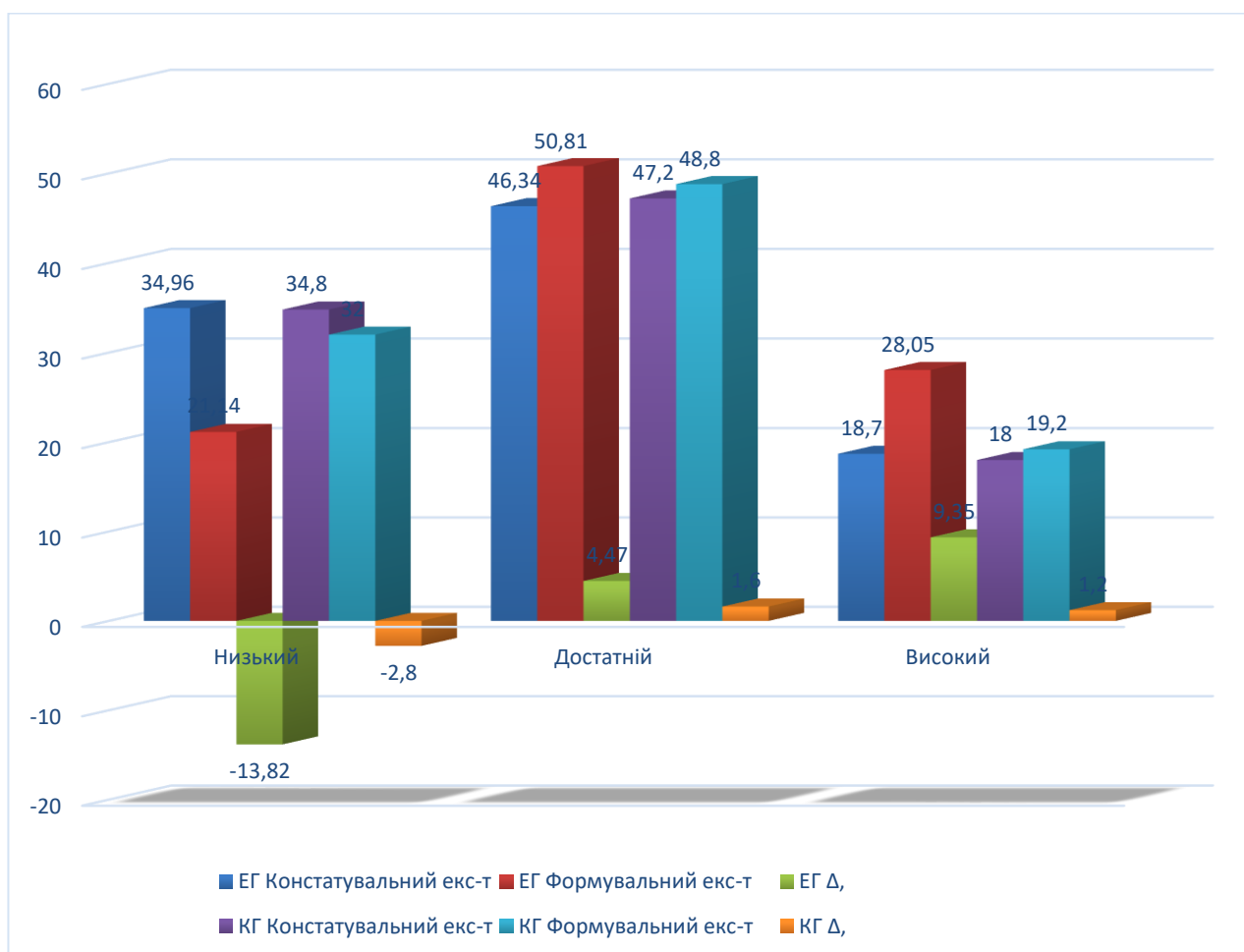

Рис. 3.7. Діаграма порівняльної характеристики рівнів готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників за критерієм збалансованого природокористування в ЕГ і КГ до і після експерименту, у %

У здобувачів освіти КГ спостерігаються незначні зміни у показниках, а саме: зменшення їх кількості з низьким рівнем готовності на 2,8%, незначне їх зростання з достатнім рівнем на 1,6% та 1,2% з високим рівнем готовності до здійснення екологічного виховання дошкільників. Ці зміни пов'язані із підготовкою фахівців за традиційною системою освіти та самоосвітою здобувачів освіти.

Результати порівняльного аналізу чітко демонструють значно вищу ефективність формуального експерименту в ЕГ у порівнянні з КГ щодо підвищення

рівня готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників за критерієм збалансованого природокористування. В ЕГ спостерігаються значні позитивні зміни у всіх рівнях готовності, зокрема суттєве зростання високого та достатнього рівнів та значне зменшення низького рівня. У КГ зміни є мінімальними, що підкреслює ефективність розробленої та впровадженої системи педагогічних впливів в ЕГ, а саме дієвість методів, форм та засобів навчання, які були використані під час формувального етапу експерименту. Це сприяло підвищенню рівня базових знань та розуміння майбутніми педагогами сутності збалансованого природокористування та їх готовності до впровадження відповідних практик в освітній процес закладів дошкільної освіти.

Порівняльна характеристика рівнів готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників за критерієм екологічної відповідальності в ЕГ та КГ до та після експерименту наведено в табл. 3.14 та наочно демонструє динаміку змін у кожній групі та різницю між ними на рис. 3.8. Критерій екологічної відповідальності передбачає рівень сформованості відповідального ставлення до довкілля та особистого усвідомлення майбутніми педагогічними працівниками значення природи для життя людини, а також здатності формувати екологічну свідомість та етичні орієнтири у дошкільників.

Таблиця 3.14

Порівняльна характеристика оцінювання рівнів готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників за критерієм екологічної відповідальності в ЕГ і КГ до і після експерименту

Рівні	Критерій екологічної відповідальності									
	ЕГ					КГ				
	Констат-ний екс-т		Формув-ний екс-т		Δ, у %	Констат-ний екс-т		Формув-ний екс-т		Δ, у %
	к- сть	%	к-сть	%	%	к-сть	%	к-сть	%	%
Високий	43	17,48	59	23,98	+6,5	44	17,60	49	19,60	+2,00
Достатній	117	47,56	127	51,53	+3,97	119	47,60	121	48,40	+0,80
Низький	86	34,96	60	24,39	-10,57	87	34,80	80	32,00	-2,80

Спостерігається позитивна динаміка зростання кількості майбутніх педагогічних працівників ЕГ з високим рівнем готовності до екологічного виховання за критерієм екологічної відповідальності. Після формувального експерименту їх кількість збільшилася з 17,48% до 23,98%, в загальному на 6,50%. Це свідчить про значні зрушення у внутрішній ціннісній орієнтації майбутніх педагогічних працівників, оскільки екологічна відповідальність це не лише знання, а й глибоке переконання та життєва позиція, готовність практично діяти щодо охорони та збереження довкілля.

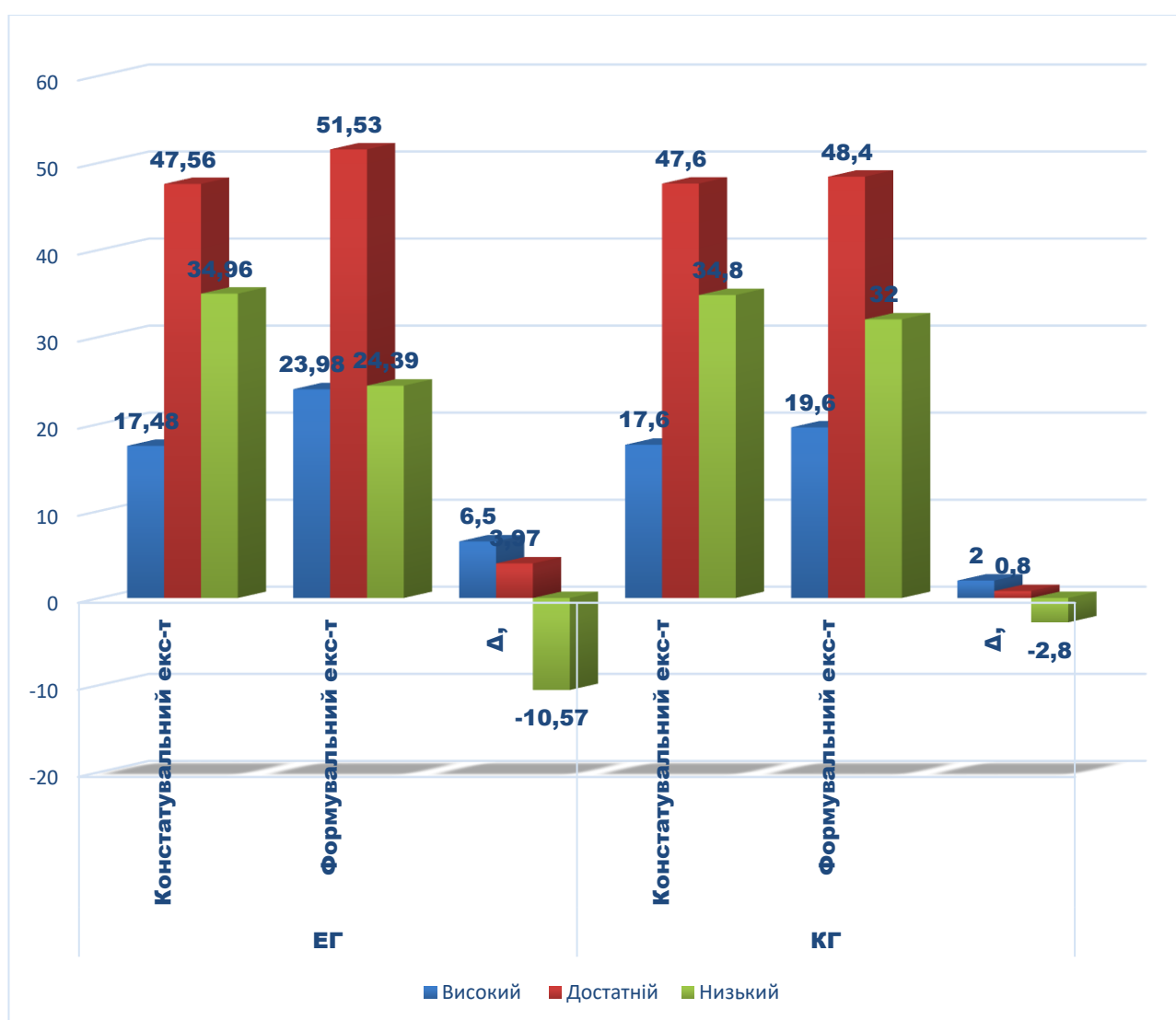

Рис. 3.8. Діаграма порівняльної характеристики оцінювання рівнів готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників за критерієм екологічної відповідальності в ЕГ і КГ до і після експерименту, у %

Кількість здобувачів освіти ЕГ з достатнім рівнем готовності також зросла на 3,97%, водночас значно зменшилась кількість майбутніх педагогів з низьким рівнем готовності на 10,57%, що свідчить про ефективність впровадження розробленої методики та моделі організації підготовки на підвищення рівня екологічної відповідальності майбутніх педагогів ЕГ.

У здобувачів освіти КГ спостерігаються незначні зміни у показниках, а саме: зменшення їх кількості з низьким рівнем готовності на 2,0%, незначне їх зростання з достатнім рівнем на 0,8% та 2,0% з високим рівнем готовності до здійснення екологічного виховання дошкільників. Формувальний етап експерименту суттєво підвищив рівень екологічної відповідальності майбутніх педагогічних працівників ЕГ, що свідчить про усвідомлення ними особистої ролі у формуванні екологічного світогляду у дітей дошкільного віку, оскільки вони стали більш відповідальними, вмотивованими та готовими виховувати екологічно свідоме покоління. У здобувачів освіти КГ таких змін не виявлено, що підтверджує ефективність розробленої та впровадженої методики та моделі організації підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.

Діаграма представлена на рис. 3.8 відображає позитивний вплив методів та підходів на здобувачів освіти ЕГ, які були спрямовані на підвищення рівня екологічних знань, розуміння екологічних проблем, розвиток ціннісного ставлення до природи, здатність до екологічної діяльності та формування практичних навичок екологічно доцільної поведінки.

Отже, високого рівня готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників за природоохоронним/природно-ресурсним критерієм досягли 26,42% здобувачів освіти у ЕГ порівняно з 20,80% у КГ; достатнього рівня відповідно – 51,22% ЕГ та 47,60% – КГ. Позитивним є зниження низького рівня у здобувачів освіти ЕГ, який склав 22,36%, на відміну від КГ – 31,60%.

За екологічним *критерієм* високого рівня досягли 25,61% здобувачів освіти ЕГ, а у КГ цей рівень суттєво не змінився і становив 20,00%; достатній рівень у здобувачів освіти ЕГ зріс до 50,41%, проте у КГ склав 48,00%. Низького рівня готовності педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників за результатами

дослідження досягли 23,98 % студентів ЕГ і 32,00 % – КГ.

Формування готовності педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників за *критерієм* збалансованого природокористування у процесі експерименту встановлено суттєве збільшення високого та достатнього рівня у ЕГ порівняно із КГ, що склало відповідно 28,05% (19,20%) та 50,81 % (48,80%); відповідно низький рівень після експерименту становив в ЕГ (21,14%) і КГ (32,00%).

За критерієм екологічної відповідальності високого рівня досягли 23,98% ЕГ та 19,60% КГ; достатнього – 51,63% ЕГ та 48,40 %КГ; низького – 24,39% ЕГ та 32,00%КГ.

Динаміку рівнів готовності педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників КГ і ЕГ до і після проведення дослідження представлено в табл. 3.15 та 3.16.

Таблиця 3.15

**Характеристика рівнів оцінювання готовності майбутніх педагогічних працівників
до екологічного виховання дошкільників у ЕГ
до і після експерименту, у%**

Критерії	Природоохоронний/ природоресурсний			Екологічний			Збалансованого природокористування			Екологічної відповідальності		
	<i>Конст-ний екс-т</i>	<i>Формув-ний екс-т</i>	Δ	<i>Конст-ний екс-т</i>	<i>Формув-ний екс-т</i>	Δ	<i>Конст-ний екс-т</i>	<i>Формув-ний екс-т</i>	Δ	<i>Конст-ний екс-т</i>	<i>Формув-ний екс-т</i>	Δ
Рівні												
Високий	19,51	26,42	+6,91	18,29	25,61	+7,32	18,7	28,05	+9,35	17,48	23,98	+6,50
Достатній	46,75	51,22	+4,47	47,56	50,41	+2,85	46,34	50,81	+4,47	47,56	51,63	+3,97
Низький	33,74	22,36	-11,38	34,15	23,98	-10,17	34,96	21,14	-13,82	34,96	24,39	-10,57

Таблиця 3.16

**Характеристика рівнів оцінювання готовності майбутніх педагогічних працівників
до екологічного виховання дошкільників у КГ
до і після експерименту, у%**

Критерії	Природоохоронний/ природоресурсний			Екологічний			Збалансованого природокористування			Екологічної відповідальності		
	<i>Конст-ний екс-т</i>	<i>Формув-ний екс-т</i>	Δ	<i>Конст-ний екс-т</i>	<i>Формув-ний екс-т</i>	Δ	<i>Конст-ний екс-т</i>	<i>Формув-ний екс-т</i>	Δ	<i>Конст-ний екс-т</i>	<i>Формув-ний екс-т</i>	Δ
Рівні												
Високий	19,6	20,8	+1,20	18,4	20	+1,60	18	19,2	+1,20	17,6	19,6	+2,00
Достатній	46,8	47,6	+0,80	47,6	48	+0,40	47,2	48,8	+1,60	47,6	48,4	+0,80
Низький	33,6	31,6	-2,00	34	32	-2,00	34,8	32	-2,80	34,8	32	-2,80

Здійснено комплексний аналіз рівнів готовності майбутніх педагогічних працівників експериментальної групи до екологічного виховання дошкільників до та після педагогічного експерименту. Підтверджено вірогідність результатів дослідження, яке досягнуто за локальною формулою Лапласа. Отже, можна зробити висновок про те, що застосування методики та моделі організації підготовки майбутніх педагогічних працівників є ефективним у підвищенні рівня їх готовності до здійснення екологічного виховання у дошкільників.

Встановлено, що найбільш позитивні зміни відбулися за критерієм збалансованого природокористування та екологічного критерію, де відсоток здобувачів освіти ЕГ з високим рівнем готовності зріс на 9,35% та 7,32% відповідно, а низький рівень знизився на 13,82% та 10,17%. Слід відзначити, що стабільне покращення достатнього рівня готовності здобувачів освіти ЕГ свідчить про міцну основу професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників для їх подальшого розвитку.

Висновки до третього розділу

Розроблено, обґрунтовано та верифіковано модель організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників, яка містить цільовий, методологічний, змістовний, інституційний та наглядний компоненти. Визначено соціальне замовлення на підготовку майбутніх вихователів та виокремлено суспільний, кваліфікаційний та родинний запити. Впровадження та реалізація моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників дозволило сформулювати готовність майбутніх педагогів до екологічного виховання дошкільників

Розроблено структурно-функціональну схему організації змістового компоненту моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників як багаторівневу освітню архітектуру, теоретичну основу якої складають дисципліни циклу загальної підготовки, а практичну складову – дисципліни циклу професійної підготовки. Визначено, що дисципліни психолого-педагогічного та науково-предметного спрямування забезпечують формування методичної та діяльнісної компетентності майбутніх педагогічних працівників, оскільки визначають вміння добирати зміст, методи та форми роботи для реалізації екологічного виховання.

Оцінка готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників здійснено за розробленими критеріями та високим, достатнім та низьким рівнями. Виокремлено природоохоронний/природно-ресурсний, екологічний, збалансованого природокористування, екологічної відповідальності критерії, які забезпечують цілісне бачення професійної підготовки з екологічною складовою, враховуючи знання, цінності, практичні вміння і особистісну позицію. Охарактеризовано критеріально-рівневу шкалу оцінки готовності майбутніх педагогів, яка ґрунтується на системному підході до формування екологічної компетентності, що охоплює ключові аспекти професійної діяльності педагога.

Для перевірки ефективності впровадження моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників досліджено динаміку змін рівня їх готовності до здійснення професійної діяльності. Виокремлено й охарактеризовано особливості констатувального та формувального етапів педагогічного дослідження.

Здійснено оцінку рівнів готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників. Встановлено тенденцію до ідентичного розподілу результатів дослідження в контрольній та експериментальній групах на констатувальному етапі педагогічного дослідження. Визначено низький рівень готовності у 33-35% майбутніх вихователів на констатувальному етапі експерименту за чотирма критеріями, що свідчить про необхідність цілеспрямованого формування екологічної відповідальності як складової професійної підготовки.

За результатами формувального етапу педагогічного експерименту виявлено позитивну динаміку зростання кількості здобувачів освіти експериментальної групи з високим рівнем готовності до екологічного виховання за природоохоронним/природно-ресурсним критерієм на 6,91%, за екологічним критерієм – 7,32%, за критерієм екологічної відповідальності – на 6,50%. Встановлено, що найбільш позитивні зміни відбулися за критерієм збалансованого природокористування, де відсоток здобувачів освіти експериментальної групи з високим рівнем готовності зріс на 9,35%. Отже, можна зробити висновок про те, що застосування методики та моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників є ефективним у підвищенні рівня їх готовності до здійснення екологічного виховання у дошкільників.

Список використаної літератури до третього розділу:

1. Безсонова О.К. Професійний розвиток молодих педагогів в умовах дошкільного навчального закладу: автореф. ... канд.пед.наук: 13.00.08 – дошкільна педагогіка, Київ, 2019. 21 с.
2. Бойко Г. О. Формування соціальної мобільності вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Львів, 2018. 22 с.
3. Горщенко Ю. Формування оціннісно-ціннісних суджень студентів у процесі професійної підготовки в умовах вищої школи. *Проблеми підготовки сучасного учителя*, 2014. № 10 (2). С. 132-137.
4. Докучаєва В. В. Проектування інноваційних педагогічних систем як галузь міждисциплінарного синтезу. *Системний підхід у сучасних педагогічних дослідженнях в Україні : монографія* / за ред. С. Я. Харченка. Старобільськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2016. С. 50-89.
5. Освітні технології: навчально-методичний посібник/ за заг.ред. О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2002. 255 с.
6. Рогальська І. П. Теоретико-методичні засади соціалізації особистості у дошкільному дитинстві: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.05 – соціальна педагогіка. Луганськ, 2009. 47 с.
7. Савченко О. В. Рефлексивна компетентність: методи та процедури діагностики: монографія. Херсон, 2016. 286 с.
8. Стасюк В.Д. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх економістів у комплексі «школа – вищий заклад освіти»: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Одеса, 2003. 282 с.
9. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць, Київ-Вінниця : «Планер», 2017. № 49. 186 с.

ВИСНОВКИ

1. Поточнено тезаурус педагогічної проблеми із застосуванням дефінітивного аналізу та методологічним обґрунтуванням соціокультурного значення професійної підготовки та розвитку майбутніх педагогічних працівників для екологічного виховання дошкільників. У авторському формулюванні уточнено зміст понять «професійна підготовка майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників» як багатоаспектний процес, який охоплює здобуття теоретичних знань, практичних умінь та навичок щодо наукових основ природокористування, активну соціальну позицію у природоохоронній галузі, формування ціннісних орієнтацій, пов'язаних із екологічним вихованням дошкільників; «готовність педагогічних працівників до екологічного виховання» як цілісне інтегративне особистісно-професійне утворення, що містить сформовані загальні та спеціальні компетентності, програмні результати навчання, мотивацію та особистісні цінності, які забезпечують професійну підготовку майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників.

Обґрунтовано зміст і структуру «готовності педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників», набутої у процесі організації їх професійної підготовки: загальної готовності у контекстах: безпеки життєдіяльності – реалізація навичок безпечної поведінки у навколишньому середовищі та вміння організації заходів з екологічної безпеки; екології – застосування потенціалу знань, забезпечення формування екологічної свідомості та відповідальності у дітей дошкільного віку; контекстах професійної готовності – психолого-педагогічного спрямування у психології загальній – забезпечення розуміння психологічних механізмів розвитку екологічної мотивації та поведінки у дітей; психології педагогічної – застосування психологічних методів формування екологічного мислення у дошкільників; психології дитячої – формування у дітей дошкільного віку емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього природного середовища, враховуючи їх вікові особливості; психології дитячої творчості – плекання творчості для забезпечення

розвитку екологічної культури в дітей; педагогіки загальної – проектування виховної системи за екологічним спрямуванням з інтеграцією підсистеми екологічного виховання в освітній процес; педагогіки дошкільної – організації та впровадження методики екологічного виховання у практику роботи закладу дошкільної освіти; педагогічної творчості – розробки та впровадження авторських творчих проєктів екологічного змісту для виховання дітей дошкільного віку; науково-предметного спрямування: вступу до фаху – усвідомлення професійної відповідальності за формування екологічної свідомості у дошкільників; методики природознавства – забезпечення природоохоронної діяльності з дошкільниками на основі сформованих природничих знань; вікової фізіології та валеології – забезпечення здорового способу життя у дошкільників, з урахуванням екологічних чинників; основ наукових досліджень – залучення дошкільників до простих пізнавально-дослідницьких проєктів з екологічної тематики; спеціальної готовності: сучасних технологій в дошкільній освіті – впровадження сучасних цифрових технологій в освітній процес, в навчання та виховання, забезпечення екологічної вихованості дошкільників; методики і технологій соціалізації дошкільників – сприяння соціалізації дітей під час організації колективної екологічної діяльності; педагогічної взаємодії ЗДО з родиною – партнерства ефективної співпраці з батьками для екологічного виховання дошкільників.

2. Здійснено структурно-організаційний та компаративний аналіз стану професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників в Україні та міжнародних педагогічних практик її організації. Визначено, що професійна підготовка педагогів до екологічного виховання загалом та дошкільників зокрема, послуговується концепцією освіти для сталого розвитку, екологічної освіти, глобальної освіти для демократичної культури, освіти впродовж життя та освіти майбутнього. Встановлено, що основними екологічними принципами професійної підготовки педагогів/педагогічних працівників/учителів/вихователів до виховання дошкільників в умовах екологізації неперервної освіти є принцип забезпечення

дотримання екологічної етики, а саме – шанобливого ставлення до життя й усього живого; біорізноманіття та багатоманітності; пролонгованої підтримки сталості біосфери та суспільного розвитку; екологічної справедливості; перестороги, запобігання небезпеки; надбання спадщини природних ресурсів; класичної та неоекології – цінності життя, різноманіття, раціональності задоволення потреб споживацтва, регулювання населення, мінімізації антропогенного впливу, екологічної політики, якості й безпеки життєдіяльності та екологічної відповідальності.

Констатовано, що екологічне виховання дошкільників – це неперервний процес розвитку дітей, орієнтований на формування їх екологічної культури; виховання моралі, духовності та інтелекту цілісної особистості з екологічною свідомістю, носить емоційно-діяльнісний характер пізнання/набуття знань про навколишнє середовище, уявлень про охорону, збереження та збалансоване природокористування природною спадщиною і відновлення природно-ресурсного потенціалу. Висвітлено, що актуальними методами виховання/навчання є спостереження за природою, знайомство з сімейно-обрядовими, національними традиціями, читання та перегляд еколого-тематичних контентів, ландшафтне озеленення; організація фенологічних екологічних майданчиків і екологічних кутків, творчих студій; сценарно-рольових занять та ігор природоохоронного спрямування; спільна навчально-пізнавальна діяльність педагогів і вихованців; художньо-естетичні форми; наочні демонстрації моделей, медіакомпонентів; ілюстративно-наочні види заходів; практичні ігри, досліді, проєкти, конструкти; мовленнєво-літературні, діалогічні, комунікаційні з родиною, однолітками, фахівцями; артметоди.

Корисні практики міжнародного досвіду організації професійної підготовки педагогів до екологічного виховання, що досліджено у транскордонному та регіональному аспектах, сприяють виокремленню семантичних особливостей. Так, у США професійна підготовка педагогів до екологічного виховання дітей має два напрями/рівні – екологічний і природоохоронний; перший – охоплює змістові освітні компоненти

забезпечення природної рівноваги, збереження біосфери, природної спадщини та забезпечення екологічної валентності; другий – містить складові освітніх компонентів раціонального природокористування та охорони довкілля; екологічне спрямування орієнтовано на забезпечення навчально-пізнавальної діяльності, передачу наукових знань фундаментальної екології, природовідповідного змісту картини світу; природоохорони, ощадливого ставлення до природи та оновлення природної цілісності біосфери та геосфер; обумовлено опанування дисциплін циклів природничо-наукового та гуманітарного, зокрема «Вступ до екологічної освіти», «Екологія та чинники», «Методика екологічного виховання», «Екологічна освіта в закладах освіти», «Етичні норми в екології», «Природа та мистецтво», «Роль засобів комунікації в екологічній освіті» тощо.

У країнах Європейського Союзу проблемами професійної підготовки педагогів до екологічного виховання дошкільників опікуються інституції глобального європейського простору освіти і науки, національного рівнів організації громадського регулювання (Фонд екологічного просвітництва та освіти). Визначено, що основними завданнями підготовки педагогів до екологічного виховання є передбачення, запобігання та усунення екологічних порушень соціальних взаємин з навколишнім природним середовищем, встановлення відповідальних за екологічні злочини та збитків, екологічна етика ощадливого природокористування, екологічна відповідальність; провідними курсами у організації підготовки визначено «Екологічну освіту», «Екологічне управління», «Методика навчання спеціальних екологічних дисциплін», «Соціальна екологія», «Екологія людини», «Системний аналіз якості складових довкілля», «Сталий розвиток», «Екологічна політика», «Екологічне виховання батьків», «Екологічне проєктування», «Ландшафтна екологія», «Артменеджмент, «Безпека життя»; основними завданнями екологічного виховання дошкільників визначено – набуття практичного досвіду взаємин з природою; опанування екологічними знаннями, зокрема, біоекології, екології міста, агроекології, екологічної безпеки, персональної безпеки; плекання

позитивного психоемоційного ставлення поваги до живого, екологічних процесів і явищ; усвідомлення екологічної відповідальності та співучасті до усунення екологічних ризиків і вирішення екологічних проблем, забезпечення аксіологічного потенціалу екологічного ставлення до природи, життя, духовності та екологічної культури, творчої та громадянської позиції, моделювання екологічно свідомої поведінки. Висвітлено, що найбільш пріоритетні освітні програми підготовки педагогів до екологічного виховання дошкільників визнано у країнах передової економіки – Королівства Нідерландів, Федеративної Республіки Німеччини, Королівства Швеції, Фінляндської Республіки, США, Сполученого Королівства, Республіки Польща, Чеської Республіки. Панівними освітньо-професійними програмами професійної підготовки педагогів дошкільної галузі в європейському регіоні виокремлено «Дошкільна освіта»; «Навчання і виховання дітей дошкільного віку», «Дошкільне навчання і виховання».

3. Здійснено аксіологічний аналіз правового та технічного регулювання професійної підготовки та розвитку майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників. Визначено, що закони та нормативно-правові акти формують загальнодержавну стратегію у сфері екологічної освіти та виховання, визначають цю сферу як одну із пріоритетних у формуванні сталого розвитку суспільства. Концептуальні положення наукового дослідження визначаються вітчизняними нормативно-правовими документами у сфері освіти – Конституції України (1996); зокрема Законами України – «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства»; Національною доктриною розвитку освіти, Базовим компонентом дошкільної освіти, Державною програмою «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини», Концепцією розвитку освіти України на період 2015-2025 років, Концепцією освіти дітей раннього і дошкільного віку; екологічній сфері – Законами України – «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про екологічну мережу України», «Про Основні засади (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року»; Концепцією екологічної

освіти в Україні, «Заявою про освіту для сталого розвитку», «Стратегією для сталого розвитку України до 2030 року».

Встановлено, що основними засобами технічного регулювання в організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників є: Національний стандарт України ДСТУ ISO 21001:2019 «Системи управління в освітніх організаціях. Вимоги та настанови щодо застосування»; ISO 21001:2018 «Освітні організації. Системи менеджменту для освітніх організацій. Вимоги та настанови щодо використання»; ISO 14001 «Екологічний менеджмент»; ISO 29993:2017 ISO 29994:2021 «Освітні послуги у сфері неформальної освіти. Вимоги до послуг»; ISO 9001:2015 «Системи управління якістю. Вимоги»; ISO 9001 «Менеджмент якості»; OHSAS 18001 «Менеджмент охорони праці»; ISO 26000, SA 8000 «Настанова по соціальній відповідальності»; ISO 22000, HACCP, FSSC «Менеджмент безпеки харчової продукції»; ISO 50001 «Менеджмент енергоефективності»; ISO 27000 «Менеджмент інформаційної безпеки».

4. Проведено контент-аналіз добору загально- і конкретно-наукових методологічних підходів і принципів з метою обґрунтування, розроблення та впровадження моделі та методики організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників. Для методологічного компоненту сформовано комплекс загальнонаукових методологічних підходів таких як: системний (цілісна організація підготовки педагогів, зі взаємопов'язаними елементами (зміст навчання, форми і методи, оцінювання); функціональний (орієнтований на розвиток у майбутніх педагогів практичних компетентностей, необхідних для здійснення ефективного екологічного виховання); аксіологічний (формування системи особистих цінностей у педагогічних працівників, необхідних для екологічного виховання дошкільників); транспаретний (інноваційний підхід, який спрямований на забезпечення відкритості, зрозумілості та доступності освітнього процесу для усіх його учасників (педагогів, дітей, батьків); – конкретно-наукові підходи до організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до

екологічного виховання дошкільників: студентоцентричний (зосереджено на індивідуальних потребах, інтересах і можливостях майбутніх педагогів); природоцентричний (орієнтовано на сприйнятті природи як центрального елемента у підготовці педагогів до екологічного виховання дошкільнику); сценарний (передбачає використання сценаріїв (реальних або уявних екологічних ситуацій) під час професійної підготовки педагогічних працівників до екологічного виховання); ситуативний (зорієнтовано на гнучкість, оперативність та врахування конкретних умов або обставин); діяльнісний (базується на організації навчання майбутніх педагогічних працівників за допомогою активної практичної діяльності; екосистемний (орієнтований на сприйняття довкілля як єдиної цілісної системи, в якій всі компоненти взаємопов'язані); ноосферологічний (основою є концепція ноосфери, яка поєднує духовні, інтелектуальні та екологічні аспекти людської діяльності); принципи: науковість (забезпечує теоретичну основу професійної підготовки, орієнтуючи здобувачів освіти на засвоєння перевірених наукових знань); практичність (орієнтація професійної підготовки педагогічних працівників на розвиток навичок і вмінь, необхідних для ефективної роботи в реальних умовах); інтеграція теорії та практики (забезпечує гармонійне поєднання теоретичних знань і практичних умінь у професійній підготовці майбутніх педагогічних працівників); індивідуалізація (врахування особистісних особливостей, потреб, інтересів та рівня підготовки кожного студента під час освітнього процесу, забезпечує розвиток унікальних професійних якостей, допомагає розкривати сильні сторони здобувачів освіти та адаптує навчання до їхніх потреб); гуманізація освіти (орієнтація освітнього процесу на людину, її цінність, інтереси, потреби та розвиток, з акцентом на гуманістичні та етичні аспекти); контекстність (створення умов для максимально ефективної адаптації майбутніх педагогічних працівників до реальних умов професійної діяльності з урахуванням соціальних, культурних, економічних і освітніх аспектів); модульність (забезпечення гнучкості й адаптивності освітньої програми, зручності для здобувачів освіти і можливості індивідуалізації освітнього

процесу); інноваційність (інтеграція новітніх досягнень науки, технологій та педагогічної практики в освітній процес); рефлексивність (здатність до самооцінки та самовдосконалення).

5. Розроблено та обґрунтовано критеріальний апарат оцінювання рівнів готовності педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників у процесі організації професійної підготовки у обраних педагогічних умовах (соціальної турбулентності; синхронізація інституційних потенціалів ЗВО; кадрового забезпечення науково-педагогічного персоналу, родин та ЗДО) за критеріями (природоохоронний/ природно-ресурсний; екологічний; збалансованого природокористування; екологічної відповідальності) у рівнях готовності (низький, достатній та високий).

6. Розроблено, обґрунтовано та верифіковано модель та методику організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників з експертним оцінюванням. Модель організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників спроектовано за компонентами: цільовий (визначає стратегічні напрями моделі, сутність та очікуваний результат професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників); інституційний (впровадження моделі організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників здійснено на базі Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Університету Григорія Сковороди в Переяславі); методологічний (синхронізовано у підходах дослідження; підходах навчання; принципах навчання; забезпечує цілісність, науковість, логічність і результативність процесу професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників); змістовний (спрямовано на забезпечення цілісного засвоєння системи знань, практичних умінь та навичок, ціннісних орієнтацій, які необхідні для здійснення екологічного виховання дошкільників в умовах ЗДО); наглядовий компонент (забезпечення системного моніторингу, аналізу, оцінювання рівня

готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників). Встановлено позитивну динаміку на рівнях готовності педагогічних працівників за критеріями у %: за критерієм збалансованого природокористування у процесі експерименту встановлено суттєве збільшення високого та достатнього рівня у ЕГ порівняно із КГ, що склало відповідно 28,05% (19,20%) та 50,81 % (48,80%); відповідно низький рівень після експерименту становив в ЕГ (21,14%) і КГ (32,00%). За критерієм екологічної відповідальності високого рівня досягли 23,98% ЕГ та 19,60% КГ; достатнього – 51,63% ЕГ та 48,40 %КГ; низького – 24,39% ЕГ та 32,00%КГ.

ДОДАТКИ

Додаток А

Критерії та рівні готовності майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників

№, з/п	Критерії	Рівні готовності майбутніх педагогів		
		Низький	Достатній	Високий
1.	Природоохоронний/ природно-ресурсний	наявність фрагментарних знань щодо екологічних проблем та охорони природи; наявність обмежених уявлень про природоохоронну діяльність; недостатнє розуміння важливості раціонального використання природних ресурсів; слабе володіння методиками ознайомлення дошкільників з правилами природоохоронної діяльності; відсутність вміння самостійно організовувати природоохоронну діяльність з дітьми	наявність достатніх знань щодо екологічних проблем та охорони природи; розуміння важливості раціонального використання природних ресурсів; наявність знань щодо основних методів ознайомлення дошкільників з природоохоронними правилами; здатність до організації практичної природоохоронної діяльності з дітьми, використовуючи традиційні форми навчання; потребує методичної підтримки під час організації занять, використовуючи складні форми роботи	наявність глибоких, системних знань про основні екологічні проблеми сучасності (забруднення повітря, води, ґрунтів, втрата біорізноманіття тощо); розуміння сутності природоохоронної діяльності та необхідності раціонального використання природних ресурсів; володіння методиками ознайомлення дошкільників з правилами природоохоронної поведінки та дбайливого ставлення до природних ресурсів; уміння організовувати практичну природоохоронну діяльність з дітьми, активно використовуючи інноваційні освітні технології
2.	Екологічний	теоретичні знання з екології сформовано поверхнево, вони не систематизовані; недостатнє розуміння взаємозв'язків у довкіллі та впливу людини на неї; недостатнє володіння методиками формування екологічних уявлень у дошкільників; складно здійснювати впровадження екологічного змісту в освітній процес; виявляє складність щодо пояснення екологічних понять дітям	наявність достатніх знань щодо основних екологічних понять та взаємозв'язків у довкіллі; розуміння загального впливу людини на довкілля; знання основних методів формування екологічних уявлень у дошкільників; здатність до впровадження екологічного змісту в окремі види діяльності дітей; виявляє складність щодо адаптації екологічного матеріалу для дошкільників; використовує типові методики, інколи оновлює підходи до навчання та виховання	системні та глибокі знання про екологічні закономірності, взаємозв'язки у довкіллі, екосистеми та їх функціонування; розуміння впливу діяльності людини на навколишнє природне середовище; володіння методиками формування у дошкільників елементарних екологічних уявлень та понять, розуміння причинно-наслідкових зв'язків у природі, здатність до інтегрування екологічного змісту в різні види діяльності дошкільників відповідно до вікових особливостей дітей; здатність до використання різноманітних методик екологічного виховання

Продовження додатку А

№, з/п	Критерії	Рівні готовності майбутніх педагогів		
		Низький	Низький	Низький
3.	Збалансованого природокористування	недостатнє розуміння сутності збалансованого природокористування; недостатнє усвідомлення необхідності відповідального ставлення до природних ресурсів; наявність обмежених знань про методи формування у дошкільників уявлень про економне споживання та поводження з відходами; відсутність умінь впроваджувати ідеї збалансованого природокористування в освітній процес та практичну діяльність дошкільників	достатнє розуміння основних принципів збалансованого природокористування; розуміння важливості збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь; наявність знань щодо основних методів ознайомлення дошкільників з правилами економного використання ресурсів, поводження з відходами; здатність до організації простих ігор та вправ, що відображають принципи збалансованого природокористування; інколи впроваджує теми сталого розвитку в освітній процес	глибоке розуміння концепції сталого розвитку та принципів збалансованого природокористування; усвідомлення необхідності гармонійного співіснування людини і природи, врахування екологічних, економічних та соціальних аспектів; вільне володіння методиками формування у дошкільників уявлень про відповідальне споживання, збереження енергії та води, зменшення відходів; умінь моделювати з дітьми ситуації збалансованого природокористування
4.	Екологічної відповідальності	недостатнє усвідомлення особистої відповідальності за стан довкілля; пасивна екологічна позиція, відсутність стійкої мотивації до екологічно доцільної поведінки; недостатнє володіння методами формування екологічної відповідальності у дошкільників; відсутність умінь щодо демонстрації екологічно відповідальної поведінки на особистому прикладі	розуміння важливості екологічно відповідальної поведінки; усвідомлення важливості щодо дотримання екологічних норм та правил, проте відсутня ініціативність; наявність знань щодо основних методів виховання у дошкільників бережливого ставлення до природи; здатність до демонстрування екологічно доцільної поведінки в окремих ситуаціях; може брати участь в екологічних акціях, проте їх організовує не часто	стійка внутрішня мотивація до екологічно доцільної поведінки, усвідомлення особистої відповідальності за стан довкілля; активна екологічна позиція, готовність до практичної природоохоронної діяльності та пропаганди екологічних знань; вміння формувати у дошкільників почуття емпатії до природи, відповідальне ставлення до навколишнього природного середовища; здатність бути прикладом екологічно відповідальної поведінки для дітей та колег; виступає ініціатором змістовних заходів у закладі дошкільної освіти

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

№ п/п	Назва конференції, конгресу, симпозіуму, семінару	Місце та дата проведення	Форма участі
1.	Міжнародний online-марафон вітчизняних і зарубіжних дослідників, науковців, освітян, здобувачів вищої освіти та наукових ступенів, педагогів-практиків	Київ, 2022	Публікація, заочна форма участі
2.	Міжнародний форум Модернізація педагогічної освіти у глобальному вимірі безпеки соціально-турбулентного світу	Київ, 2023	Публікація, заочна форма участі
3.	X Всеукраїнська науково-практична студентська інтернет-конференція	Київ, 2023	Публікація, заочна форма участі
4.	Міжнародна науково-практична інтернет-конференція здобувачів вищої освіти «Актуальні проблеми освіти XXI століття» 14 травня 2021 року, НПУ імені М.П. Драгоманова, м. Київ.	Київ, 2021	Додаткова апробація без тез
5.	II Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція з міжнародною участю «Актуальні проблеми підготовки фахівців дошкільної освіти: проблеми, досвід, інновації»	Глухів, 2021	Додаткова апробація без тез
6.	Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Сучасна психологія і педагогіка: теорія і модерна практика освітнього процесу в епоху пандемічних викликів»	Слов'янськ, 2021	Додаткова апробація без тез
7.	V Міжнародний круглий стіл з міжнародною участю «Роль іноземних мов у соціокультурному становленні особистості» 12-13 квітня 2022 року, Національний авіаційний університет, м. Київ	Київ, 2022	Додаткова апробація без тез
8.	V Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті»	Переяслав, 2022	Додаткова апробація без тез
9.	Звітно-наукової конференції студентів та аспірантів «Освіта і наука – 2022»	Київ, 2022	Додаткова апробація без тез
10.	IV Міжнародна науково-практична конференція «Science, education and theory» (1 – 04 лютого, Токіо, Японія).	Токіо, 2022	Додаткова апробація без тез
11.	Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Синергія формальної, неформальної, та дуальної освіти майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти»	Чернігів, 2022	Додаткова апробація без тез
12.	Всеукраїнська інтернет конференція «Освітній процес в закладах дошкільної освіти в умовах військового стану: теорія, практика, інновації»	Київ, 2022	Додаткова апробація без тез
13.	X Міжнародна науково-практична конференція «Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура»	Київ, 2022	Додаткова апробація без тез

Продовження додатку Б

№ п/п	Назва конференції, конгресу, симпозіуму, семінару	Місце та дата проведення	Форма участі
14.	Всеукраїнська науково-практична конференція «Психолого-педагогічний і соціальний супросіддитинства в контексті сучасної парадигми освіти»	Київ, 2022	Додаткова апробація без тез
15.	Міжнародна науково-практична конференція «Психологічний супровід особистості в умовах сучасних викликів постмодерного суспільства: теоретичні засади та прикладні аспекти»	Дніпро-Слов'янськ, 2022	Додаткова апробація без тез
16.	Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Освіта ХХІ століття: аксіологічний вимір»	Київ, 2022	Додаткова апробація без тез
17.	VII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти»	Вінниця, 2023	Додаткова апробація без тез
18.	Міжнародний форум «Модернізація педагогічної освіти у глобальному вимірі безпеки соціально-турбулентного світу»	Київ, 2023	Додаткова апробація без тез
19.	Звітно-наукова конференція «Освіта і наука-2023»	Київ, 2023	Додаткова апробація без тез
20.	X Всеукраїнська науково-практична студентська інтернет-конференція «Науковий простір студента: пошуки і знахідки»	Київ, 2023	Додаткова апробація без тез
21.	II Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та інновації професійної і технологічної освіти: реалії, досвід, перспективи»	Чернігів, 2024	Додаткова апробація без тез
22.	Всеукраїнська науково-практична конференція «Педагогічні читання - 2024», присвячена пам'яті професора Людмили Фомічової «Сучасний вимір сурдопедагогіки як науки: реалії, виклики та перспективи»	Київ, 2024	Додаткова апробація без тез

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

Монографії

1. Кондратець І., Довбня С., **Топалова М.** Формування глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку: змістовий контекст театрального образотворення. *Педагогіка і психологія постмодернізму: цінності, компетентності, діджиталізація: колективна монографія* / за наук. ред. проф. Г.Цвєткової. Aerzen: Heilberg IT Solutions UG (haftungsbeschränkt) InterGING Verlag, 2021. С. 255–277.

Статті в наукових фахових виданнях України

2. **Топалова М.Б.** Теоретичне обґрунтування педагогічної проблеми професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. №10(28). С. 918-929.

3. **Топалова М.Б.** Академічні аспекти професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників. *Суспільство та національні інтереси*. 2024. №6 (6). С. 265-277.

4. **Топалова М.Б.** Міжнародні практики професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників до екологічного виховання дошкільників. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. №11 (39). С.727-738.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

5. **Топалова М.Б.** Вплив театралізованої діяльності на розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку. *Матеріали Міжнародного online-марафону вітчизняних і зарубіжних дослідників, науковців, освітян, здобувачів вищої освіти та наукових ступенів, педагогів-практиків*. 27-29 вересня 2022 року, Київ, Україна. С. 175-178.

6. **Топалова М.Б.** Формування виконавської культури у дітей старшого дошкільного віку в умовах сьогодення. *Матеріали міжнародного форуму Модернізація педагогічної освіти у глобальному вимірі безпеки соціально-турбулентного світу/* за заг. ред. акад. В.П. Андрущенка. 16 лютого 2023 року, Київ, Україна. С. 318-320.
7. **Топалова М.Б.** Формування виконавської культури у дітей старшого дошкільного віку: філософсько-педагогічний контекст. *Матеріали X Всеукраїнської науково-практичної студентської інтернет-конференції: збірник тез.* 31 березня 2023 року, Київ, Україна. С. 609-612.